

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Historické vědy

Disertační práce

Mgr. Jakub Jauernig

Využití historie v mocenských bojích pozdního středověku

The Use of History in the Power Struggles in the Late Middle Ages

Vedoucí práce prof. PhDr. Martin Nejedlý, Dr.

2023

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsal samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 19. 6. 2023

Mgr. Jakub Jauernig, v. r.

Abstrakt

Tato práce se věnuje využití narativů o počátcích knížecí moci pozdně středověkými panovníky, aby ospravedlnili legitimitu své vlády. Její hlavní cíl spočívá v odhalení propojenosti rozšířených narativních pramenů jako kroniky a romány na jedné straně s dosud stále málo probádanými prameny jako například erbovníky, heraldická miscelanea či genealogické svitky na straně druhé. Druhý zmiňovaný typ pramenů začíná v poslední době lákat více medievistů, ale práce s ním je vcelku obtížná, a to hned z několika důvodů. Málo víme o praktickém využití materiálů, jako jsou právě genealogické svitky, které mohou dosahovat více než pěti metrů. Dalším důvodem je také fakt, že tento typ pramenů v sobě snoubí několik aspektů. Kombinuje v sobě textovou, obrazovou a diagramovou část, které tvoří jeden integrální celek, který nelze rozkouskovat a zkoumat odděleně. Tento druh pramenů byl plně nabitý historickým, prorockým a symbolickým obsahem a měl zřejmě sloužit nejen k reprezentativním, ale i propagačním účelům panovníků. V této práci mapuji využívání historických narativů na postavě Bruta z Tróje, eponymického zakladatele ostrovního království Británie v pozdně středověké Anglii a Walesu. Práce se zaměřuje na historiografické prameny, které uvádějí postavu Bruta z Tróje, především *Dějiny britských králů* od Geoffreyho z Monmounthu ze 12. století. Dnes víme o více než dvě stě rukopisech, které obsahují *Dějiny britských králů*, a přibližně polovina z nich vznikla ve 14. a 15. století, což jej činí relevantním zdrojem pro zkoumání jejich recepce v pozdním středověku. Přínos této práce spočívá v propojení tohoto historiografického narativu se svitkovými genealogickými diagramy, které sloužili jako předmět propagandy ve Stoleté válce a Válce růží a konečně s prameny heraldické povahy jako atributované erby a teoreticko heraldickým spisem *Tractatus de Armis* objednaný Annou Českou.

Klíčová slova

Historiografie; Heraldika; Genealogie; Brutus z Tróje; Atributované erby; Svitkové rukopisy; Panovnické reprezentace; Středověká propaganda

Abstract

This paper focuses on using narratives about the origins of princely power among late medieval rulers to justify their legitimacy. Its principal aim is to reveal the interconnectedness of widespread narrative sources such as chronicles and romances, on the one hand, with still understudied sources such as armorials, heraldic miscellanies and genealogical scrolls, on the other. The latter type of source has recently begun to attract more medievalists, but it isn't easy to work with them for several reasons. Little is known about the practical use of materials such as genealogical scrolls, which can be more than five metres long. Another reason is that this type of source combines several different aspects. It combines textual, pictorial and diagrammatic parts, which form an integral unit that cannot be dissected and examined separately. This type of source was fully charged with historical, prophetic and symbolic content and was probably intended to serve not only representational but also propagandistic purposes for the rulers. In this thesis, I trace the use of historical narratives on the figure of Brutus of Troy, the eponymous founder of the Insular Kingdom of Britain in late medieval England and Wales. The thesis focuses on historiographical sources that introduce the figure of Brutus of Troy, most notably Geoffrey of Monmouth's twelfth-century *History of the Kings of Britain*. We now know of more than two hundred manuscripts containing the *History of the Kings of Britain*, and about half of these were written in the fourteenth and fifteenth centuries, making it a relevant source for examining its reception in the late medieval period. The contribution of this thesis lies in linking this historiographical narrative with the scroll genealogical charts that served as propaganda items in the Hundred Years' War and the War of the Roses, and finally, with sources of a heraldic nature such as the attributed coats of arms and the theoretical heraldic treatise *Tractatus de Armis* commissioned by Anne of Bohemia.

Key words

Historiography; Heraldry; Genealogy; Brutus of Troy; Attributed Coats of Arms; Scroll Manuscripts; Ruler Representations; Medieval Propaganda

Poděkování

Především bych chtěl poděkovat Martinovi Nejedlému, školiteli této práce, který mě provázel vysokoškolským studiem již od jeho začátku. Pomáhal mi s plánováním veškerých prací a témat a přivedl mě k podnětné literatuře, která mě nasměrovala k tématu středověké symboliky a propojování textových a obrazových pramenů, které mi přirostlo k srdci. Dále bych mu chtěl poděkovat, že mě, stejně jako mnoho svých dalších studentů, přivedl do Centra medievistických studií AV ČR a UK, kde od té doby pracuji.

Dále bych chtěl poděkovat všem svým kolegům z Centra medievistických studií, kteří mi byli vždy nápomocni a pomohli mi svojí radou. Chci poděkovat Pavlovi Soukupovi a Robertu Novotnému, že mi umožnili účast v projektech, které mi umožnily rozvíjet disertační projekt. Dále chci poděkovat svému kolegovi a příteli Vojtovi Bažantovi, který mi poskytl veškerou podporu a cenné rady, které jsem potřeboval, abych zdárně dokončil celý projekt. Také chci poděkovat svým dalším přátelům z CMS, kteří mě vždy vyslechli, Především pak Báře Uchytilové, Standovi Hlaváčovi, Martinu Pjehovi, Vašku Žůrkovi, Vaškovi Paděrovi, Jeníku Kremerovi, Andreaw Deatonovi, Martinu Šormovi, Pavlíně Cermanové a Miladě Stalker.

Chci také poděkovat Zuzce Bolerazkové za dlouholetou podporu, rady a hlavně za její přátelství.

Za pomoc a konzultaci nad latinskými překlady chci poděkovat paní doktorce Janě Zachové a mému dobrému příteli Vojtovi Večeře. Za pomoc s překladem z velšských textů chci poděkovat svému učiteli Hynku Janouškovi.

Za konzultace, rady a diskuze nad středověkými svitky chci poděkovat svým zahraničním kolegům a učitelům: Björnu Weilerovi z University of Wales, Aberystwythu, Benu Guyovi z Cardiff University a Cambridge University a Peteru Howardovi z University of Leeds.

Nakonec chci poděkovat své rodině a ze všech nejvíc mé milované manželce Lence a synovi Samuelovi, kteří mě vždy podrželi, podporovali a povzbudili za všech situací, ať jsme byli kdekoli.

Obsah

Abstrakt	3
Klíčová slova.....	3
Abstract	4
Key words.....	4
Poděkování.....	5
Úvod.....	10
Kapitola první.....	17
Ostrov mocných	17
Británie	18
Britové (a Sasové).....	20
Britové a Britonové.....	22
Kapitola druhá.....	24
Dějiny britských králů – příběh o trójské Británii	24
Dějiny věčného rozdělení a sjednocení	36
Genealogie jako argument.....	43
Brutova či Artušova koruna – symbol ostrovní jednoty	48
Skotsko patří Británii.....	57
Kapitola třetí	65
Erb Británie – Trójské právo jako historický argument	65
Artušův erb.....	66
Lvi Ilionu a lvi Albionu.....	73
Tractatus de Armis a Anna Lucemburská.....	74
Význam lvího erbu – John Hardyng a Hector z Troje.....	82
Hector, Priam a neuf preux	85
Erb celého ostrova a erby jednotlivých království.....	91
Spojování Bruta s Anglickými panovníky	96
13. a 14. století	96
15. století	98
Kapitola čtvrtá.....	106
Rodokmenové svitky, (nejen) ukázka starobylosti.....	106
Boj o rodové prvenství	113
Svitky – jedinečné médium	114
Svitek pro krále	118
Co se skrývá v barvách a symbolech	123
Barvy linií a úskalí jejich symboliky	129

Erby.....	132
Řada králů	135
Shrnutí <i>Korunovačního svitku</i>	137
Závěr	140
Přílohy.....	147
Tabulka č. 1.....	147
Tabulka č. 2.....	148
Příloha č. 3	149
Příloha č. 4	150
Příloha č. 5	151
Příloha č. 6.....	152
Obrazové přílohy	153
Seznam literatury	178
Needitované prameny	178
Editované Prameny	180
Odborná literatura.....	183
Webové zdroje	195
Zkratky a poznámka k použití edic.....	198

Využití historie v mocenských bojích pozdního středověku

Legitimizační role Bruta z Tróje v historiografii, heraldice a genealogii

Existuje také rozdíl mezi příběhem, námětem a bájí. Neboť vypravování příběhů (historiae) se týká skutečných událostí, které se staly; námět (argumenta) se týká skutečných věcí, jež se sice nestaly, avšak stát se mohou; a báje (fabulae) vyprávějí o tom co se ani nestalo ani se stát nemůže, protože to odporuje přirozenému pořádku.

Isidor ze Sevilli, Liber I. *De grammatica*, XLIV. *De generibus historiae*

Úvod

Často se ptáme nejen po tom, jak se ta či ona dějinná událost stala, ale také po tom, do jaké míry informacím o dané události můžeme věřit. To vede k vytváření jednoduchých nálepek „historický“, „ahistorický“, „skutečná událost“, „mýtus či fikce“. Tyto pojmy pak v širším povědomí v sobě nesou pozitivní náboj (historie = pravda) či negativní (mýtus = lež). Skvělým příkladem dlouhodobosti trvání tohoto fenoménu může být úvodní citát z Isidora ze Sevilly¹ a jeho aplikace na jeden z hlavních pramenů této práce, *Dějiny britských králů* od Geoffreyho z Monmouthu. Podle Isidora jsou příběh/historie (*historia*) a bajka/smyšlenka (*fabula*) v přímém protikladu. Označení narativu jedním či druhým termínem bylo dříve pozitivistickými badateli vykládáno, že přidává či ubírá na vážnosti daného příběhu.² V dnešní době již není vnímání pramenů tak černobílé. Běžně se již pracuje s konceptem, že narativy, které bychom mohli dnes v rámci kritického bádání označit za ahistorické a mytické, byly z pohledu středověkých lidí vnímány jako historie a pokud chceme referovat o jejich vnímání světa, potřebujeme pracovat s těmito narativy jako s plnohodnotnou historií. Nemůžeme například rozdělit kroniku na její mytickou a historickou část, když ji její autor zřejmě komponoval a vnímal jakožto ucelené historiografické dílo.³

Geoffrey z Monmouthu označil své dílo za dějiny a autenticitu svého díla zaštiťuje velmi starou knihou v jazyce Britů.⁴ Dokonce nabádá své pokračovatele, aby o dějinách králů Británie nepsali, jelikož nemají tak důvěryhodný zdroj, jako on sám. Geoffreyho současníci William z Newburghu a Gerald z Walesu se potřebovali ve svých spisech vyjádřit k pravosti a historicitě *Dějin britských králů*. V Geraldově *Putování Walesem* se nachází vcelku obsáhlá pasáž o velšských věštcích, jejíž součástí je i příběh o Meilyrovi, který vidí d'ábly na jazyce lháře nebo na lživém textu. Nejvíce d'áblů měl Meilyr vidět právě v textu Geoffreyho *Dějin*.⁵ Vilém z Newburghu se v úvodu ke svým *Anglickým dějinám* vyjadřuje o Geoffreyem jako o lháři a fabulátorovi, který se neprávem opovažuje svůj výplod nazývat

¹ Isidor ze Sevilly, *Etymologiae I–III. Etymologie I–III*, ed. Korte Daniel a Kalivoda Jan (Praha: Oikoymenh, 2000), s. 186–187.

² Peter Burke, “History, Myth, and Fiction: Doubts and Debates,” in *The Oxford History of Historical Writing. Vol. 3, 1400–1800*, ed. Masayuki Sato et al. (Oxford: Oxford University Press, 2012), s. 261–262.

³ Simon Meecham-Jones, “Chapter 6, Early Reactions to Geoffrey’s Work,” in *A Companion to Geoffrey of Monmouth* (Leiden; Boston: Brill, 2020), s. 185–187.

⁴ Tamtéž, s. 185; Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum [the History of the Kings of Britain]: An Edition and Translation of de Gestis Britonum [Historia Regum Britanniae]*, ed. Michael D. Reeve and Neil Wright (Woodbridge: Boydell Press, 2009), s. 4, 280.

⁵ Gerald z Walesu, *Putování Walesem / Popis Walesu*, ed. Petr Šourek (Praha: Argo, 2008), s. 39.

pravdivou historií.⁶ Právě William z Newburghu klade do ostrého kontrastu svoje pravé anglické dějiny (*historia*) a Geoffreyho britské smyšlenky (*fabula*). Všichni tři zmínění autoři psali v průběhu 12. století, ale právě Geoffreyho dílo dosáhlo největší známosti, popularity a adaptací. Dnes víme o přibližně 217 rukopisech, které obsahují *Dějiny britských králů*, a přibližně jedna třetina z nich vznikla ještě před koncem 12. století.⁷ Z pozdního středověku se ovšem dochovala téměř polovina (95) všech dnes známých opisů.⁸ Do tohoto výčtu není navíc započítáno značné množství pozdějších kronikářských adaptací, které jsou souhrnně označovány jako *Brut*. Přes protesty Geralda z Walesu a Viléma z Newburghu ohledně autenticity *Dějin* je možné tvrdit, že Geoffreyho dílo bylo ve středověku značně vlivné, populární a bylo vnímáno jako pravdivá historie.⁹

Dějinám britských králů se již věnovalo mnoho badatelů, ale jejich hlavním předmětem výzkumu byl především text samotné kroniky, kontext jejího vzniku, osoba samotného autora nebo o krále Artuše, jednoho z hlavních protagonistů *Dějin*. Obdobná situace panuje i v případech adaptací *Dějin*, ať už jde o kroniky zvané *Brut* či vůbec první románovou adaptaci historiografického narativu známou jako *Roman de Brut* od mistra Wace. Tato díla získala ve středověku své jméno od eponymického hrdiny Bruta z Tróje, který měl podle Geoffreyho z Monmouthu založit první ostrovní říši. Oproti Artušovy byla ovšem Brutovy věnována poměrně malá pozornost ze strany medievistů. Jeho role se často přechází pouhým konstatováním, že jde o mytického zakladatele, ale již se nepracuje s tím, jak byl v průběhu středověku vnímán a už téměř vůbec ne, v jakých všech možných typech pramenů se vyskytoval. Výjimku v tomto bádání představuje Jaclyn Rajsic, která v článku *Looking for Arthur* porovnává role Artuše a Bruta na příkladu několika genealogických kronik ze kterých jí vyplývá, že historiografické prameny 14. století vykreslují

⁶ William Of Newburgh, *The History of English Affairs, Book 1*, ed. P. G. Walsh and M. J. Kennedy (Warminster, England: Aris & Phillips Ltd, 1994), s. 28–37.

⁷ Michael D. Reeve, "The Transmission of the *Historia Regum Britanniae*," *The Journal of Medieval Latin* 1 (1991): 73–117, s. 73–75.

⁸ Celkem jde o 95 rukopisů obsahující opis *Dějin britských králů* v rozmezí 14. století až první čtvrtina 16. století. Z toho jsou počty následující: 14. stol. – 60 rkp., 14./15. stol. – 7 rkp., 15. stol. – 25 rkp., 16. stol. – 3 rkp. Julia C. Crick, *Historia Regum Britannie / 4 Dissemination and Reception in the Later Middle Ages.*, ed. Neil Wright (Woodbridge: Boydell & Brewer, 1991), 261–81, s. xi–xvi; Julia C. Crick, *The Historia Regum Britannie of Geoffrey of Monmouth. 3, a Summary Catalogue of the Manuscripts* (Cambridge: Brewer, 1989), s. xi–xvi.

⁹ Více k problematice Geoffreyho *Dějin*, otázce vnímání jejich pravdivosti a možností čtení: Laurie Finke and Martin B. Shichtman, "Profiting from the Past: History as Symbolic Capital in the *Historia Regum Britanniae*," *Arthurian Literature* XII (1993), s. 1–36; Robert Rees Davies, *The Matter of Britain and the Matter of England: An Inaugural Lecture Delivered before the University of Oxford on 29 February 1996* (Oxford: Clarendon Press, 1996), s. 3–25.

Artuše spíše jako dobyvatele, zatímco Bruta jako budovatel.¹⁰ Přestože jsou role Artuše a Bruta v narativních pramenech odlišné, jak nastínila Jaclyn Rajsic, domnívám se, že často je hranice mezi oběma hrdiny v historiografických dílech středověku tenká a jejich paralelní studium může přinést zajímavé výsledky.

Brutus z Troje a jeho recepcce ve středověku byla velkou částí vědců přecházena jako něco samozřejmého a nevznikla tak doposud práce, která by se pokusila shromáždit nejen historiografické prameny zachycující alespoň střípky o Brutovy. Mým cílem v této práci je tedy nejprve představit základní pramen o Brutovy z Troje, *Dějiny britských králů*, následně poukázat na další prameny které jsou s Brutem spojeny a ukázat jeho roly v nich. Jeden z konkrétních příkladů, kterými se budu zabývat je Brutův erb se třemi korunami a jeho symbolický význam. Podle mého výzkum má tento erb nese poměrně jednoduché sdělení: tři koruny značí tři království pod jediným vládcem. Tato interpretace mě napadla při studiu *Korunovačního svitku Eduarda IV.* a připadala mi natolik jednoduchá, že ji přede mnou musel již některý z předchozích badatelů zmínit. Přes veškerou snahu se mi nepodařilo najít jedinou studii, která by s touto tezí operovala a pouze jsem dohledal několik článků, které pojednávají o třech korunách v erbu krále Artuše ovšem bez žádné finální interpretace jejich významu.¹¹ Mou snahou je shromáždit a analyzovat materiály, které tuto jednoduchou teorii podepírají a umožňují zdánlivě jasné tvrzení vědecky ověřit i dalšími badateli. V tomto ohledu je důležité zmínit, že některé z pramenů o Brutovy z Tróje, především ty heraldické, jsou poměrně kusé a jejich význam je potřeba zpětně rekonstruovat skrze paralely (např. zmíněný Artušův erb) nebo díky drobným narážkám v historiografických dílech (např. kronika Johna Hardynga). Vedle postavy Bruta se také věnují jeho trójskému původu a roli, kterou hrála starodávná Trója ve středověkém politickém myšlení.

Tato práce se věnuje využití narativů o počátcích knížecí moci středověkými panovníky, aby ospravedlnili legitimitu své vlády.¹² Její hlavní cíl spočívá v odhalení propojenosti rozšířených narativních pramenů jako kroniky a romány na jedné straně s dosud stále málo probádanými prameny jako například erbovníky, heraldická miscelanea či

¹⁰ Jaclyn Rajsic, "Looking for Arthur in Short Histories and Genealogies of England's Kings", s. 455–456

¹¹ C. E. Pickford, "Three Crowns of Arthur," *Yorkshire Archaeological Journal* 38 (1955); Artus De Vaivre, "Les Trois Couronnes et Les Héralts," *Archives Héraldiques Suisses* 88 (1974); Gerard J. Brault, *Early Blason. Heraldic Terminology in the Twelfth and Thirteenth Centuries* (Woodbridge: The Boydell Press, 1997).

¹² Laurie Finke and Martin B. Shichtman, "Profiting from the Past: History as Symbolic Capital in the *Historia Regum Britanniae*" s. 4–5, 8–15

genealogické svitky na straně druhé.¹³ Druhý zmiňovaný typ pramenů začíná v poslední době lákat více medievistů, ale práce s ním je vcelku obtížná, a to hned z několika důvodů. Málo víme o praktickém využití materiálů, jako jsou právě genealogické svitky, které mohou dosahovat více než pěti metrů. Dalším důvodem je také fakt, že tento typ pramenů v sobě snoubí několik aspektů.¹⁴ Kombinuje v sobě textovou, obrazovou a diagramovou část, které tvoří jeden integrální celek, který nelze rozkouskovat a zkoumat odděleně. Tento druh pramenů, jak se pokouším ukázat, byl plně nabitý historickým, prorockým a symbolickým obsahem a měl zřejmě sloužit nejen k reprezentativním, ale i propagačním účelům panovníků.

Jak již bylo řečeno výše, mou snahou v této práci je analýza pramenů pojednávajících o Brutovy a Trojském dědictví ve spojitosti s pozdně středověkou panovnickou legitimitou. Úskalí těchto pramenů spočívá v tom, že jejich propojení s praktickým využitím je nutné ve velké části případů složitě dedukovat. Jen málo z těchto pramenů poskytuje jednoznačné informace, jak ostrovní vládci spojovali svou legitimitu s dávnou Trójou. Světlou výjimkou a poměrně unikátní pramen v tomto ohledu představuje dosud málo probádaný spis heraldické povahy, *Tractatus de Armis* od autora známého jako Johannes de Bado Aureo. Všechny dochované rukopisy *Tractatus de Armis* obsahují předmluvu podle které byla objednavatelkou spisu anglická královna Anna Česká, dcera římského císaře a českého krále Karla IV. Podle nejnovějšího bádání nepocházel autor traktátu z Britských ostrovů, ale spíše přišel s královnou Annou do Anglie z lucemburského dvora jejího otce či bratra.¹⁵ Samotný spis pojednává o symbolické rovině erbovních znamení a heraldických tinktur, ale také obsahuje část o trójském původu heraldiky, její vazbu a dědictví na Anglii skrze Bruta a konečně rozvíjí polemiku o podstatě anglického královského erbu ve sporu anglických a francouzských heroldů.¹⁶ Pokud by *Tractatus de Armis* byl sepsán na přání lucemburské královny jedním z jejích kontinentálních dvořanů, domnívám se, že by jej bylo možné považovat za jeden z menších lucemburských příspěvků do Stoleté války a

¹³ Richard J. Moll, *A Heraldic Miscellany: Fifteenth-Century Treatises on Blazon and the Office of Arms in English and Scots* (Liverpool: Liverpool University Press, 2018), s. ix,1–2 Maree Shiota, “Neither Roll nor Codex: Accordion Genealogies of the Kings of England from the Fifteenth Century,” in *The Roll in England and France in the Late Middle Ages*, ed. Stefan G. Holz, Jörg Peltzer, and Maree Shiota (Berlin, Boston: de Gruyter, 2019), s. 263.

¹⁴ Více o dosavadním badatelském přístupu ke genealogickým svitkům primárně jako k textu, a ne jako k celku: Shiota, Maree, *Neither Roll nor Codex*, s. 263–264.

¹⁵ Moll, *A Heraldic Miscellany*, s. 27–30.

¹⁶ Více ke sporu o heraldicá zvířata v anglickém erbu: Michel Pastoureau, *Dějiny symbolů v kultuře středověkého západu* (Praha: Argo, 2018), s. 57.

mohl být součástí politiky odklonu od Francie směrem, který k Anglii pozvolna rozvíjeli Václav IV. a Zikmund Lucemburský. V samotném textu práce rozvedu tuto ideu podrobněji, ale pro její objasnění se budu muset ponořit hluboko do ostrovních reálií.

Samotné *Dějiny britských králů* byly opisovány hojně ještě ve 14. a 15. století, o čemž svědčí již zmíněné množství dochovaných rukopisů. Vedle *Dějin* vzniklo také mnoho adaptací v několika vernakulárních jazycích. Do ostrovní historiografie se vžil termín *Brut*, který označuje především kroniky začínající, po Geoffreyho vzoru, příchodem Trójanů na ostrov pod vedením prvního krále Bruta a končí často v současnosti autora, tedy v rozmezí 13.–15. století. Rozšíření a popularita tohoto narativu začala vytlačovat starší tradici započatou Bedou Ctihodným, která zdůrazňovala Anglosaský původ státnosti a od ní odvozenou legitimitu anglických panovníků. Střet těchto dvou historiografických směrů lze vysledovat během Války růží. V této době se také střetávají oba pohledy na britské a saské dědictví, které provází změna v chápání označení Britové a Sasové. V době vzniku *Dějiny* oba termíny spíše označují kulturní a jazykové skupiny, zatímco v pozdním středověku jde spíš o literární označení, která v sobě nesou hodnotové soudy. Tímto tématem se budu částečně zabírat v první kapitole, ale hlavně bude rozebíráno v kapitole o rodokmenových svitcích za Války růží.

Za vlády králů z Lancasterské větve dynastie Plantagenetů se ještě kladl důraz na Anglosaskou linku dějin, zatímco za vlády rodové větve Yorků se ve větší míře vyzdvihoval trójský původ ostrovních monarchií. Válka růží představovala konflikt uvnitř jednoho království a jedné dynastie, kdy byly do bojů nakonec zainteresovány všechny další velké šlechtické rody království, a to představovalo živnou půdu pro propagandu založenou na dějinném, literárním a kulturním povědomí většiny bojující nobility. Tento prvek panovnícké reprezentace se nemusíme bát nazývat propagandou, jelikož jejím cílem zřejmě bylo naklonit na svou stranu především význačné šlechtice anglického království.¹⁷ Důležitý agitační prvek konfliktu pak představují proroctví, která jsou vetkána do moha pramenů

¹⁷ Více k tématu středověké propagandy: Raluca Radulescu, "Yorkist Propaganda and the Chronicle from Rollo to Edward IV," *Studies in Philology* 100, no. 4 (2003): 401–24; Alison R. Allan, "Political Propaganda Employed by the House of York in England in the Mid-Fifteenth Century, 1450–1471" (Thesis (Ph.D.), 1981); Alison R. Allan, "Yorkist Propaganda: Pedigree, Prophecy and the 'British History' in the Reign of Edward IV," in *Patronage, Pedigree and Power in Later Medieval England*, ed. Charles Ross (Gloucester: Alan Sutton, 1979), 171–92., Gruffyd A. Williams, "The Bardic Road to Bosworth: A Welsh View of Henry Tudor," *Transactions of the Honourable Society of Cymmrodorion*, 1986, 7–32. Sydney Anglo, "The 'British History' in Early Tudor Propaganda. With an Appendix of Manuscript Pedigrees of the Kings of England, Henry VI to Henry VIII," *Bulletin of the John Rylands Library* 44, no. 1 (September 1, 1961): 17–48.

rozličné povahy.¹⁸ Díky mnohým dobovým svědectvím víme, že proroctví rezonovala nejen mezi šlechtou, ale i mezi neurozenými vrstvami ostrovního obyvatelstva a lze se tedy domnívat, že skrze ně cílená agitace mohla mít opravdu široký dosah.¹⁹ Co se týká šlechtického prostředí, tak proroctví lze v hojné míře najít v již zmíněných genealogických svitcích. Roli věšteb v tomto druhu pramenů lze chápat jako ukázkou toho, že jedinec stojící na konci rodokmenu i jeho předchůdci jsou skutečně Bohem předurčeni vládnout a představují tak součást božího plánu.

Rozličné prameny rozvíjející *Dějiny britských králů* byly primárně směřovány k anglickému publiku, svůj dosah měly i mimo hranice anglického království. Geoffreyho *Dějiny* pojednávají o výpravách britských panovníků za moře i osudech celého ostrova, nejen anglického království. Důležité na *Dějínách* je totiž to, že to jsou dějiny britských králů, tedy králů celého ostrova. To samozřejmě mělo přirozeně vliv na vztahování a vymezování se vůči tomuto narativu. Skotské království nepřijalo ve středověku narativ Geoffreyho *Dějin* za součást své historické identity, naopak se vůči nim silně vymezovalo. Obyvatelé Walesu měli k narativu z Geoffreyho *Dějin* specifický vztah, jelikož se sami považovali za dědice britských králů a oponovali tak anglickému výkladu. Geoffrey z Monmouthu, sám zřejmě kambro–norman, značně čerpal z velšské látky, což mohlo být důvodem sporů mezi Velšany a Angličany o jejich výklad. O přivlastnění si Geoffreyho *Dějin* svědčí velšská adaptace díla, známá jako *Brut y Brenhinedd* (*Kronika o králích*), obohacený o některé pasáže specifické pro velšský folklor, a pokračování *Brut y Tywysogion* (*Kronika o knížatech*) vedené až do 14. století. Wales je pro tuto práci důležitý, protože právě z něj často vycházelo množství klíčových idejí o počátcích ostrova, které byly později uchopeny a převzaty anglickými autory.

Posledním důvodem, proč britská látka²⁰ rezonovala na zbytku ostrova mimo anglické království může být postavení pohraničních oblastí a vliv jejich pánů. Na hranicích

¹⁸ Více k proroctvím a jejich středověkému využití: Catherine Daniel, *Les Prophéties de Merlin et La Culture Politique (XIIe-XVIIe Siècle)* (Turnhout: Brepols, 2006); Rupert Taylor, *The Political Prophecy in England* (New York, 1911).

¹⁹ O víře Velšanů v merlinova proroctví a cházení se k jejich poslechu na otevřených prostorách ještě za vlády Alžběty I.: Robert R. Davies, *The Age of Conquest, Wales, 1063–1415* (Oxford: Oxford University Press, 2006), s. 80.

²⁰ Matière de Bretagne, Matière of Britain – do češtiny někdy překládána jako artušovská látka, či bretonská látka. Spolu s francouzskou a římskou látkou představovala zdroj západní středověké epiky. Poprvé o tomto celku psal ve 12. století Jean Bodel. „*Ne sont que III matières à nul homme atendant, De France et de Bretagne, et de Rome la grant.*“ Hunt Janin and Ursula Carlson, *Mercenaries in Medieval and Renaissance Europe* (Jefferson: McFarland, 2014), s. 32.

Anglie se Skotskem a s Walesem vznikla nárazníková pásma, známá jak skotská a velšská marka. Šlo o seskupení několika malých území, ve kterých vládli tzv. páni z marky. Často to byli potomci normanských rodů, které přišly na ostrov s Vilémem Dobyvatelem. Jejich specifické postavení spočívalo především v tom, že v obou markách se mísilo anglické právo se skotským či velšským, a v tom že moc anglické koruny, na rozdíl od anglického vnitrozemí, byla v marce značně omezená. Díky tomuto specifickému postavení se šlechta z obou marek, jako např. rody Mortimer a de Clare (velšská marka) či Percy a Neville (skotská marka), staly značně vlivnými v anglické politice, a dokonce se několikrát přiblížily k zisku anglické koruny. Kvůli svému postavení strážců hraničních území se jejich dvory staly tavícím kotlem, kde se mísily kultury obou přeshraničních světů a sami sebe dostaly do pozice prostředníka v historické tradici. Skvělým příkladem je právě rod Mortimer, jehož členové uzavírali sňatky jak s velšskými knížaty, tak i s anglickými panovníky. Pro Anglické krále se pak svazek s rodem Mortimer stal legitimizačním argumentem v rodové návaznosti na velšská knížata a dávné britské krále.

V této práci chci navázat na bádání Roberta Rees Daviese v ohledně formování středověké historické identity, na Richarda Jamese Molla, Christiane Van den Bergen-Pantens a Michela Pastoureaux v oblasti heraldické symboliky a atributované heraldiky, a na Alison Allan, R. Howarda Blocha, Sydneyho Angla a Bena Guye v oblasti propagandistického využití historie a genealogie. Zároveň se budu také vymezovat vůči některým názorům badatelů jakými jsou například Gerald Brault nebo Johnatan Hughes.²¹ Hlavním cílem této práce je tedy ukázat na příkladu britských ostrovů, jak se v průběhu vrcholného a hlavně pozdního středověku dostal narativ o hrdinském dávnověku ze stránek kronik do proroctví, rodokmenů a heraldiky a jakým způsobem s ním pak bylo následně nakládáno v praktické politice, a to jak vůči vlastním subjektům, tak i vůči sousedům za hranicemi.²²

²¹Za potřebné pokládám zmínit také knihu z roku 2015 *Brutus of Troy* od genealoga Anthony Adolpha, jejíž údajnou snahou je být komplexní monografií o Brutovi. Nejde ovšem o vědeckou práci, a přestože autor uvádí se seznam použité literatury s řadou středověkých pramenů, tak nikde v textu necituje odbornou literaturu a prameny přechází velmi vágním způsobem. Anthony Adolph zmínil Bruta ve spojitosti s heraldikou, ale pouze v jediném odstavci s vágním konstatováním, že erb se lvem a korunami byl s Brutem spojen. Anthony Adolph, *Brutus of Troy* (Barnsley: Pen and Sword, 2015), s. 104

²²Richard J. Moll, *A Heraldic Miscellany*; Sydney Anglo, *The 'British History' in Early Tudor Propaganda*; Alison R. Allan, *Political Propaganda Employed by the House of York*; Ben Guy, *Medieval Welsh Genealogy: An Introduction and Textual Study* (Woodbridge, Suffolk, UK; Rochester, Ny, USA: The Boydell Press, 2020); R. Howard Bloch, *Etymologies and Genealogies* (Chicago: University of Chicago Press, 1986); Michel Pastoureaux, *Dějiny Symbolů v Kultuře Středověkého Západu*; Christiane Van den Bergen-Pantens, "Guerre de Troie et Héraldique Imaginaire," *Revue Belge d'Archéologie et d'Histoire de L'art* 52 (1983): 3–22; Jonathan

Kapitola první

Ostrov mocných

Ostrov mocných, poetické pojmenování Velké Británie pocházející z velšských středověkých příběhů *Mabinogion* a symbolizuje velšskou politicko-historickou představu o ostrově, území, které jako nedělitelný celek patří od pradávna hrdinnému lidu a jejich králům. Jelikož se v této práci budu věnovat právě těmto středověkým představám považuji za důležité si na začátku definovat několik kulturních, jazykových a geografických pojmů. Celá tato práce se točí okolo pojmů Británie, Britové, britský, velšský, anglický a saský. Jde o termíny, které se v určitých oblastech prolínají, ale povětšinou se (nejen v češtině) používají jako synonyma. Rád bych je na začátku uvedl do širšího historického, především pak středověkého kontextu.²³

Ostrov Británie či Velká Británie, největší z Britských ostrovů, ovládl jediný panovník poprvé v roce 1603 a jednotný stát zde vzniknul roku 1707 díky zákonu o unii. Tento unijní celek, dnes známý jako Spojené království Velké Británie a Severního Irska, se na samotném ostrově Velká Británie skládá z anglického království, skotského království a velšského knížectví.²⁴ Pro účely této práce je důležitý ostrov Británie, a proto nechávám Irsko a jeho kulturně historické záležitosti stranou. Každý z těchto politických celků má svoji identitu s kořeny počínajícími ve středověku. Dnes se díky existenci jednotného státu a dominanci angličtiny stává, že se pozapomíná na skotskou a velšskou identitu a britská identita s anglickou se zaměňují. Jde ovšem o částečně rozdílné pojmy. Spojené království představuje jednotný politický celek, jehož sjednocující a zastřešující identita je právě britská, která zbývající identity pod sebou shrnuje a vzájemně se s nimi nevyklučuje. Tato představa jednoty není čistě moderní záležitostí a má své kořeny již ve středověku. Samozřejmě moderní a středověká představa „britskosti“ jsou rozdílné, ale mají něco společného – představu ostrovní jednoty. Obyvatelé Spojeného království, především pak Angličané a z části Velšané, se rádi vztahují k antickému období římské Británie, ale koncept sjednoceného ostrova nepochází z římského období nýbrž až ze

Hughes, *Arthurian Myths and Alchemy. The Kingship of Edward IV* (Phoenix Mill: Sutton Publishing Limited, 2002). Gerard J. Brault, *Early Blason*.

²³ Vycházím zde mimo jiné z hesel BRITAIN, BRITISH, BRITONS a BRYTHONIC). John T. Koch, *Celtic Culture: A Historical Encyclopedia*. (Oxford: Abc-Clio, 2006), s. 289–292, 305–306.

²⁴ K využívání termínu *britskoti* jakožto unifikačního prvku v moderní Británii: David Aberbach, “Myth, History and Nationalism: Poetry of the British Isles,” in *Nationalism and Ethnosymbolism History, Culture and Ethnicity in the Formation of Nations*, ed. Athena S. Leoussi and Steven Grosby (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007), s. 91–92.

středověku. Tato idea se zakládá na představě, že kdysi v mytickém dávnověku, kdy ostrovu vládl jeho první král, trójský princ Brutus, tvořil ostrov jedinou politickou entitu.²⁵

Británie

Podívám se tedy nejprve na středověkému chápání pojmů označující samotný ostrov a jeho politická pojmenování. Naprostá většina pramenů rozumí pod termínem *Británie* (*Britannia* – lat., *Brytan* – středo ang., *Prydain* – velš.) geografický pojem, tedy samotný ostrov.²⁶ Další možnost výkladu *Británie* je samozřejmě politická, a to hned ve dvou variantách. První starší pochází z doby římské vlády nad částí ostrova, kdy oblast dnešní Anglie a části Walesu byly nazývány *provincia Britannia*.²⁷ Římská distinkce mezi geografickým označením *insula Britannia* a politickým pojmenováním *provincia Britannia* vyplývá z díla *O životě a smrti Julia Agricoly* z 1. století od Tacita, kdy podle autora římská flotila obeplula celý ostrov Británie.²⁸ Antické politické pojmenování *Britannia* mohlo některé středověké autory, především Bedu Ctihodného, vést k tomu, aby ve svém popisu přenesení moci a změny názvů chápali Británii jako Anglii.²⁹ V tomto ohledu je zajímavý termín *Bretwalda* či *Brytenwalda*, běžně vykládaný jako král Británie či velekrál.³⁰ Problém ve výkladu termínu *Bretwalda* nastává v jeho latinských ekvivalentech *rex Britanniae*, *basileus totius Britanniae*, ale také *rex Anglorum* či *rex totius Anglorum patriae*. Klíč k problému, co chápat pod pojmem *Bretwalda*, kam sahala jeho moc a co v anglosaském pojetí znamenají termíny *imperium* a *orbis Britanniae* představili Steven Fanning a Kathrin McCann ve svých studiích o anglosaské královské moci.³¹ Z jejich bádání založeném na analýze *Církevních dějin* Bedy Ctihodného, *Anglosaské kroniky* a diplomatického materiálu králů z Wessexu vyplývá, že pojem označoval anglosaské krále, kteří byli schopni rozšířit svou moc na více malých anglosaských království a ovládli tak území

²⁵ Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum*, s.26–31.

²⁶ Andrea Ruddick, *English Identity and Political Culture in the Fourteenth Century* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), s. 61–67; Alan MacColl, “The Meaning of ‘Britain’ in Medieval and Early Modern England,” *Journal of British Studies* 45, no. 2 (April 2006): 248–69.

²⁷ Pozdější dělení na provincie *Britannia Inferior* a *Britannia Superior* či ještě mladší dělení na *Britannia Prima*, *Britannia Secunda*, *Flavia Caesariensis* a *Maxima Caesariensis* přinesli pouze administrativní změnu, nikoli územní rozmach a tím pádem i rozšíření římské moci. Christopher A Snyder, *An Age of Tyrants: Britain and the Britons, A.D. 400–600* (University Park, Pa.: Pennsylvania State Univ. Press, 2006), s. 5–6 Oliver Nicholson, *The Oxford Dictionary of Late Antiquity* (Oxford University Press, 2018), s. 265–267.

²⁸ Tacitus, “The Life and Death of Julius Agricola,” Wikisource, 2022, <https://en.wikisource.org/wiki/Agricola>. kap. 10; distinkce Británie od Piktávie: Gilbert Markus, *Conceiving a Nation: Scotland to AD 900* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2017) s. 23–25.

²⁹ Andrea Ruddick, *English Identity and Political Culture in the Fourteenth Century*, s. 68–72.

³⁰ Termín *Bretwalda* (*Brytenwalda*) Oliver Nicholson, *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, s. 263.

³¹ Steven Fanning, “Bede, Imperium, and the Bretwaldas,” *Speculum* 66, no. 1 (January 1991), s. 1–26; Kathrin McCann, *Anglo-Saxon Kingship and Political Power: Rex Gratia Dei* (Cardiff: University of Wales Press, 2018), s. 52–64.

ostrova na jih od řeky Humber.³² Anglosaské chápání pojmu *Británie* je tedy mnohem blíže politickému vnímání římské Británie než následující případ, kdy se geografická a politická Británie překrývají.

Druhé možné politické chápání vychází z vrcholného středověku, a to jednak z *Dějin britských králů* ze 12. století, podle kterých původně neosídlený ostrov obsadili trojští uprchlíci, nárokovali si jej právem prvních obyvatel a kultivátorů krajiny, a kteří ostrov pojmenovali po svém vůdci Brutovi.³³ Dále se termín a jeho variace odráží ve velšské básnické tradici, kde *Triády ostrova Británie* (*Trionedd Ynys Prydein*)³⁴ či *Velké proroctví o Británii* (*Armes Prydein Fawr*)³⁵ představují ideu obyvatel Walesu o dávné jednotě ostrova. Druhý ze čtyř příběhů *Mabinogionu*, nejdůležitějšího díla velšské středověké mytologie, *Branwen, dcera Llyrova* (*Branwen uerch Llŷr*) referuje o Branvenině bratru Branovi, jakožto o „králi, tohoto ostrova“³⁶ Navrácení původní suverenity a jednoty ostrova, ztracené na úkor anglosaských království, je dokonce ústředním bodem proročké básně *Armes* z 10. století. Některé velšské prameny z rozmezí 9.–12. století označují latinským termínem *Britannia*, území, na kterém žijí velšsky mluvící Britové.³⁷ To může být na jedné úrovni chápáno jako etno-geografické území dnešního Walesu, ale na druhé úrovni do sebe termín *Britannia* mohl v pojetí středověkých autorů integrovat i území kde žijí i další Britové pod Saskou vládou, tedy celý ostrov.³⁸ Druhý možný (původně zřejmě velšský) význam politické *Británie* se tedy kryje s geografickou *Británií*. V průběhu pozdního středověku se stalo více dominantním toto pojetí *Británie*, oproti výše zmíněnému

³² Problematický je příklad krále Athestena, prvního krále Anglie (924–939), který v roce 937 porazil v bitvě u Brunanburhu spojenectví Skotů, Vikingů ze severní Anglie a Dublinu a Britů ze Strathclydu a stal se de facto pánem celého ostrova. V jeho tituluře se ovšem po roce 937 se pouze zdůraznila titulatura krále z boží milosti a samotný význam bitvy vzhledem k opanování ostrova byl zdůrazňován až pozdějšími kronikáři. Kathrin McCann, *Anglo-Saxon Kingship and Political Power*, s. 70, 184.; Michael Livingston, *The Battle of Brunanburh* (Liverpool University Press, 2011), s. 3, 24–26.

³³ Rozvedeno více v následující kapitole, Geoffrey z Monmouthu, s. 28–29.

³⁴ Rachel Bromwich, *Trionedd Ynys Prydein: The Triads of the Island of Britain*, 4th ed. (Cardiff: University of Wales Press, 2017).

³⁵ Anonym, *Armes Prydein. The Prophecy of Britain. From the Book of Taliesin*, ed. Ifor Williams, trans. Rachel Bromwich (Dublin: The Dublin Institute for Advanced Studies, 1982).

³⁶ Druhá větev *Mabinogionu* začíná větou: *Bendigeiduran uab Llyr, a oed urenhin coronawc ar yr ynys hon, ac ardyrchawc o goron Lundein. – Bran Požehnaný, syn Llyrův, byl korunovaný král tohoto ostrova, kterému byla koruna vsazena na hlavu v Londýně.* Ifor Williams, *Pedeir Keinc Y Mabinogi. Allan O Lyfr Gwyn Rhydderch* (Aberystwyth: University of Wales Press, 1978), s. 29.

³⁷ Huw Pryce, “British or Welsh? National Identity in Twelfth-Century Wales,” *The English Historical Review* CXVI, no. 468 (2001), s. 778. více: John Davies, *A History of Wales* (London: Penguin, 2007), s. 37, 44–45, 48, 64–67; A. Gray, “on the Late Survival of a Celtic Population in East Anglia,” *Proceedings of the Cambridge Antiquarian Society* 15, no. 1 (1911); Walter W. Skeat and Early English Text Society, *The Lay of Havelok the Dane* (Woodbridge; Rochester: Boydell & Brewer, 2008), předmluva.

³⁸ Tamtéž, s. 778–779.

anglosaskému.³⁹ Právě chápání *Británie*, kdy se politické a geografické pojetí slévají, se primárně odráží v pramenech zkoumaných v této práci.

Britové (a Sasové)

Vedle pojmu *Británie* samozřejmě stojí termín *Britové*. Christopher Snyder, který pojednává o identitách na ostrově v oblasti římské provincie *Britannia* od odchodu římských legií po vznik tzv. saské Heptarchie, píše, že nevíme, jak si říkali sami obyvatelé ostrova před příchodem Římanů. Zřejmě měli své kmenové identity, ale Řekové a Římané o nich psali jako o *Albiones* či *Britanni*.⁴⁰ Pod vlivem římské správy a rozšíření latiny zřejmě přijali obyvatelé ostrova na jih od Hadrianova valu za svou poměrně jednotnou britsko-římskou identitu.⁴¹ Nejdéle kontinuálně se udržela v místech, která si udržela nezávislost na anglosaských vládcích, tedy ve Walesu, Cornwallu a Stradclydu (tzv. Hen Ogledd – Starý sever). Obyvatelstvo těchto oblastí, především pak Walesu, bylo v pramenech označováno za *Brity* přibližně od 6. do 12.⁴² století, kdy se z anglické strany začíná spíše používat termín Velšané – *Wallenses* (cizinci) a z velšské zas termín *Comrogi/Cymry* (ti, kteří bojují pospolu; krajané).⁴³ Britsko-velšskou problematiku ve vrcholném středověku se zabýval především Huw Pryce v článku *British or Welsh? National Identity in the Twelfth Century Wales*,⁴⁴ proto zde v krátkosti shrnu závěry jeho bádání. Jak bylo řečeno výše, pod pojmem *Brit* si bylo možné představit obyvatele několika oblastí ostrova Británie, kteří mluvili nějakou podobou P-keltského jazyka vzešlého ze staré britonštiny.⁴⁵ S příchodem Normanů se situace značně zkomplikovala, jelikož ti poměrně často referovali také o obyvatelích kontinentální Bretaně jako o *Britech*. V ostrovním kontextu 12. století přestávalo být jasné, zda pod pojmem *Brit* představit Velšana, Bretonce, člověka z Cornwallu či Cumberlandu anebo jakéhokoli jiného mluvčího P-keltského jazyka.⁴⁶ Označení zastarávalo a taky i lidé, kteří se k němu dříve vztahovali jej začali opouštět. V průběhu 12. století již začal

³⁹ Přesto lze v některých pramenech pozdního středověku nalézt tvrzení „Británie, která se dnes nazývá Anglii.“ Alan MacColl, *The Meaning of 'Britain' in Medieval and Early Modern England*, s. 249, 253–259

⁴⁰ Christopher Snyder, *Age of Tyrants*, s. 66–67.

⁴¹ Tamtéž, s. 249–252

⁴² K problematice střetávání a soužití Britů a Anglosasů v raném středověku: David N. Dumville, *Britons and Anglo-Saxons in the Early Middle Ages* (Aldershot: Variorum, 1993); Nicholas J. Higham and Martin J. Ryan, *The Anglo-Saxon World* (New Haven; London: Yale University Press, 2013), s. 29–30, 95–103.

⁴³ Huw Pryce, *British or Welsh*, s. 778–783.

⁴⁴ Tamtéž. 775–801.

⁴⁵ Keltské jazyky se dělí do dvou větví, P-keltské (Britonské) původní pro ostrov Velká Británie; Q-keltské (Gaelské) původní pro Irsko. Mezi P-keltské jazyky patří velština, bretonština, cornština a zřejmě mezi ně patřila i piktština. Mezi Q-keltské jazyky patří irská a skotská gaelština a manština

⁴⁶ Více k problematice bretonštiny a dalších P-keltských jazyků: Leo Carruthers, “What Makes Breton Lays ‘Breton’? Bretons, Britons and Celtic ‘Otherness’ in Medieval Romance,” *Études Épistémè* 25 (2014).

být pojem *Brit* nekonkrétní, což ovšem umožnilo dát mu staronový romantizovaný obsah, kterému dal základ Geoffrey z Monmouthu a o které bude pojednáno v další kapitole. To, že Velšané přestali sami sebe označovat jako *Brity*, ovšem neznamenovalo, že by sami přestali mít vztah ke své *britské* minulosti. Do období, označované jakožto heroický věk Británie (5. a 6. století), je zasazena značná část velšské epiky, především pak artušovská látka o bojích proti Sasům. Jedno nejvíce komplexních shrnutí celé britské problematiky představil Robert R. Davies v knize *The First English Empire*:

„Můžeme začít termíny a jazykem, protože ovládat jazyk a terminologii bylo, jak uvidíme, vhodnou mytologií. Přinejmenším do poloviny dvanáctého století se lidé, které známe jako Velšany, pravidelně, ne-li vždy, nazývali Brity a jazykem, kterým mluvili, byla britská řeč. Británie, Britannia, byl název jejich ostrova; jméno jiného místa, jehož existence musela být v případě nevhodnosti rozpoznána dočasně, byla – pokud vůbec dostala jméno – Anglia nebo dokonce Saxonía. Lpění na takových pojmech – Británie, britskost, Britové – když se realita od té doby tak zjevně posunula o několik století, nebylo jen aktem kulturního archaismu; bylo to také hluboké historické, politické a prorocké prohlášení. Historicky to deklarovalo, že Britové byli původními, autenticky jedinými a skutečnými vlastníky ostrova Británie. Velšská historická tradice – tradice usilovně pěstovaná profesionální a často dědičnou třídou „pamětníků“ (Bardů) po větší část tisíciletí – přijala ostrov Británie jako svou základní a neredukovatelnou jednotku; její poezie, próza a hagiografie považují tento předpoklad za samozřejmý; ještě evidentněji to dělá mnemotechnická destilace její historické tradice, která je přirozeně známá jako Trioedd Ynys Prydain, Triády ostrova Británie.“⁴⁷

S postupným vymizením termínu *Britové*, coby označení konkrétního kulturně-jazykové skupiny ke konci 12. století, přichází změna a ve 14. a 15. století jsou *Britové*, jak rozebírám v kapitole o rodokmenových diagramech, již literárním termínem, který sebou nese

⁴⁷ *We may start with terms and language, for to control language and terminology was, as we shall see, to appropriate mythology. Until at least the middle of the twelfth century the people whom we know as Welsh regularly, if not invariably, called themselves Britons and the language they spoke the British speech. Britain, Britannia, was the name of their island; the name of the other place, whose existence had to be temporarily if inconveniently recognized, was – if it was given a name at all – Anglia or even Saxonía. Clinging on to such terms – Britain, British, Britons – when reality had so patently moved on some centuries since was not just an act of cultural archaism; it was also a profound historical, political, and prophetic statement. Historically it proclaimed that the Britons were the aboriginal and still authentically the only true proprietors of the island of Britain. Welsh historical Lore – a lore sedulously cultivated by its professional, and often hereditary, class of remembrancers for the better part of a millennium – assumed the Island of Britain as its basic and irreducible unit; its poetry, prose tales, and hagiography take that assumption for granted; so, even more evidently, does the mnemonic distillation of its historical lore, known appropriately as Trioedd Ynys Prydain, The Triads of the Isle of Britain. Robert R. Davies, *The First English Empire* (Oxford: Oxford University Press, 2000), s. 44.*

hodnotové kritérium. Veskrze pozitivní vlastnosti přiřkl *Britům* na základě jejich trójského dědictví již Geoffrey z Monmouthu, a stejným způsobem naplnil hlavně negativními vlastnostmi termín *Sasové*.⁴⁸ *Britové* tak mají být po svých trójských předcích silní, odvažní, moudří, ale také pyšní. Podle obrazu, který Geoffrey v *Dějínách* konstruuje, se *Britům* mohli na bitevním rovnat pouze další potomci Trójanů, tedy jiní Britové během občanských válek nebo Římané. Starší příběh o Frankovy/Faramundovy a trójském původu Galů, Franků a Francouzů vzešlý z *Fredegarovy kroniky* nehraje v *Dějínách* žádnou roli, takže obyvatelé Galie nepředstavují pro Brity v Geoffreyho očích rovné.⁴⁹ *Sasové* v Geoffreyho *Dějínách* představovali sice silné válečníky, kteří se ovšem nemohli rovnat potomkům Trojských hrdinů. Jejich obraz a konotace s nimi spojené i v pozdějších staletích byly úskok, lest a zrada, což měly být jediné prostředky, díky kterým byli *Sasové* schopni pokořit *Brity*. Domnívám se, že zajímavou ukázkou toho, že označení obou skupin je hodnotovým soudem lze najít v klasických dílech antiky právě o pádu Tróje. Britové mají být dědicové Trójanů, kteří si také přivodili záhubu svou pýchou a ignorováním věštek. A prostředek, kterým byli Trójané poraženi byl řecký úskok v podobě dřevěného koně. Netvrdím, že by středověké prameny spojovaly Sasy s Řeky, tak jako Brity s Trójany, ale domnívám se, že Geoffrey a jeho pokračovatelé účelně konstruovali trójsko-britské dědictví i s přihlédnutím k antickým pramenům. Výše uvedené hodnotové soudy z *Dějín* přecházejí do artušovských románů i historiografických děl *Brut*. Jedinečným příkladem terminologického posunu *Britů a Sasů* v 15. století a jeho využití v dynastické reprezentaci je *Korunovační svitek Eduarda IV.*, který analyzuji v poslední části této práce.

Britové a Britonové

Považuji také za podstatné vymezit se vůči pojmům Britonové a britonský, které se v české literatuře často objevují ve vztahu k Walesu a literatuře pojednávající o Artušovské látce.⁵⁰ Často je to dáno překladem z angličtiny, kdy slovo *Briton* v sobě může nést i archaický nádech a svádí tak k automatickému spojování s přídavným jménem *brythonic*

⁴⁸ Alison R. Allan, *Yorkist Propaganda: Pedigree, Prophecy and the 'British History'*, s. 183–184., Richard Waswo, "Our Ancestors, the Trojans: Inventing Cultural Identity in the Middle Ages," *Exemplaria* 7, no. 2 (January 1995): 269–90.

⁴⁹ O trójském původu Franků a Francouzů: Georges Grente, *Dictionnaire des lettres francaises (Le Moyen Age)* (Paris: Le Livre de Poche, 1992).

⁵⁰ Jedním z takových příkladů je Blanka Říchová, *Dějiny Walesu* (Praha: Lidové noviny, 2020). s. 39, 41, 48, 60, 79, 230. Tento termín je zvolený zřejmě jako záměr pro odlišení od moderní britské identity, ale vzhledem k tomu, že středověká i moderí britská identita vycházejí ze středověkých pramenů a zakládají se na představě jednotného ostrova s jedním obyvatelstvem a cílem obou termínů je unifikační prvek, není volba termínu Britonové zcela šťastná.

nikoli *british*. Česká literatura tedy občas označuje slovy *Britonové* a *britonský* i středověké termíny, aby vytvořila distinkci mezi *Brity* a *britským* vzešlých ze vzniku Spojeného království a stejnými termíny vztahujícímu se ke staršímu období. Pod pojmem *Brythonic* se skrývá odkaz na předřímské, předřímské a rané římské období, o kterém víme především z archeologických pramenů, či pro lingvistické účely, když se mluví o P–keltských jazycích.⁵¹ Oproti tomu *Britský* v sobě nese náboj identity vzešlé z období římské provincie.⁵² V tomto období vznikla představa jednoty na kterou odkazují sv. Patrik a kronikář Gildas, kteří o ostrově, ze kterého vzešli, označují prostě jako *patria*.⁵³ Konkrétně Gildas používá termíny *Britanniae*, *patria* a *insulae* jako synonyma.⁵⁴ Vycházím z bádání Christophera Snydera, který tvrdí na základě pramenů z 5. a 6. století, že právě v tomto období vzniká *britská* identita, která se v pozdějších staletích středověku vztahuje k době jazykové, kulturní a v jistém slova smyslu i politické jednoty. S tímto konceptem identity pak později ve středověku pracoval a rozvíjel ho již několikrát zmiňovaný Geoffrey z Monmouthu.

⁵¹ John T. Koch, *Celtic Culture: A Historical Encyclopedia*, heslo – BRYTHONIC, s. 305–306.

⁵² Christopher Snyder, *Age of Tyrants*, s. 251–252.

⁵³ Tamtéž, s. 63–65.

⁵⁴ Tamtéž.

Kapitola druhá

Dějiny britských králů – příběh o trójské Británii

Pro pochopení látky, se kterou pracují prameny 13.–15. století a které budu v této práci dále analyzovat, je potřeba se blíže podívat na narativ Geoffreyho z Monmouthu pojednávající o příchodu Bruta z Troje a jeho potomcích, britských králích. Geoffrey z Monmouthu, oxfordský kanovník a jmenovaný biskup ze St. Asaph,⁵⁵ je známý díky několika dílům: *Dějiny britských králů* (c. 1136–1137),⁵⁶ *Merlinova proroctví* (c. 1134)⁵⁷ a *Merlinův život* (c. 1149–1151).⁵⁸ Geoffrey sám tvrdil, že za jeho latinskými *Dějiny* stála „velmi stará kniha v jazyce Britů“,⁵⁹ jejíž (ne)existence se stala předmětem sporu nejen u moderních badatelů, ale také u Geoffreyho středověkých komentátorů a exegetů.⁶⁰ Zdroj, ze kterého Geoffrey čerpal, jsou *Dějiny Britů* (*Historia Brittonum*) od Nennia z počátku 9. století.⁶¹ Už v tomto prameni se nacházejí tři klíčové postavy, které Geoffrey rozpracoval – Brutus, Aurelius Ambrosius a Artuš. Geoffrey jejich role rozvedl, ale zároveň představil mnoho dalších důležitých postav králů, a hlavně celému narativu dal mnohem širší ideový rámec. Na následujících stránkách se zaměřím na popis *Dějin* s důrazem na pasáže důležité pro tuto práci.

Geoffreyho *Dějiny* začínají popisem ostrova a národů, které jej obývají v autorových časech. Prvními obyvateli měli být Britové, kteří měli na ostrově žít od pobřeží k pobřeží.⁶² Původ samotných Britů leží podle Geoffreyho v Tróji. Aeneas, trójský princ, kterému se podařilo uprchnout z hořícího Illionu, se usadil v Itálii s malou částí Trójanů. Do tohoto prostředí se narodil Aeneův pravnuk, Brutus. Podle proroctví měl zabít oba své rodiče (matka mu zemřela při porodu, otce omylem zabil při lovu) a byl proto vyhnán pryč

⁵⁵ Více o samotném Geoffreyem a jeho dílech: Georgia Henley and Joshua Byron Smith, *A Companion to Geoffrey of Monmouth* (Leiden; Boston: Brill, 2020).

⁵⁶ Martin Aurell, *La Légende Du Roi Arthur* (Turnhout: Brepols, 2018), s. 105

⁵⁷ Soudí se tak na základě exegeze Orderica Vitala, která pochází již r. 1135. Tamtéž, s. 104; Catherine Daniel, *Les Prophéties de Merlin et La Culture Politique*, s. 67.

⁵⁸ Martin Aurell, *La Légende du roi Arthur*, s. 104.

⁵⁹ Reeve, *HRB*, s. 4,5.

⁶⁰ O možné existenci „velmi staré knihy v jazyce Britů“ napovídají *Merlinova proroctví* od Jana z Cornwallu a ojedinelá předmluva ke třetí knize *Dobytí Irska* od Geralda z Walesu. Nejpodrobněji k tomuto tématu k tomuto tématu Michael J. Curley, “A New Edition of John of Cornwall’s Prophetia Merlini,” *Speculum* 57, no. 2 (1982): 217–49.; Ian Short, “Gaimar’s Epilogue and Geoffrey of Monmouth’s Liber Vetustissimus,” *Speculum* 69, no. 2 (April 1994): 323–43.

⁶¹ Nennius, britský mnich původem z Walesu je v předmluvě k *Historia Brittonum* poprvé zmiňován až v rukopise z 10. století. Proto je také někdy autor *Historia Brittonum* označován jako Pseudo-Nennius Nennius, *History of the Britons*, ed. John A. Giles (Cambridge: University of Cambridge Press, 2000), s. 3.

⁶² *Postremo quinque inhabitatur populis, Normannis uidelicet atque Britannis, Saxonibus, Pictis, et Scotis; ex quibus Britones olim ante ceteros a mari usque ad mare insederunt donec ultione diuina propter ipsorum superbiam superueniente Pictis et Saxonibus cesserunt.* Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum*, s. 7.

z Itálie. Uchýlil se do Řecka, kde se nejprve stal slavným a bohatým ve službách řeckého krále, ale později se proti němu postavil a začal kolem sebe shromažďovat vojsko Trójanů, jejichž předkové byli na konci trójské války odvedeni do otroctví. V té době se začal titulovat jako *Brutus, dux reliquiarum Troiae*.⁶³ Brutus se svými lidmi vedl guerillovou válku proti Řekům, až v jedné bitvě zajali jejich krále Pandrasa. Vítězní Trójané se rozhodovali, co mají požadovat výměnou za královo propuštění. Nejprve chtěli kus království pro sebe, ale došli k závěru, že by brzo vypukl jen další střet mezi Trójany a Řeky a že raději budou od krále požadovat lodě, zásoby a královskou dceru pro Bruta za ženu, aby si mohli najít novou zemi, o kterou nebudou s nikým muset bojovat. Vydali se tedy proto na moře hledat novou domovinu. První zastávkou Trójanů byl ostrov Leogeti, kde se nacházel chrám bohyně Diany. Brutus jí přinesl oběti, aby mu zjevila, kam má svůj lid vést. Ve snu mu pak bohyně zjevila vizi:

*„Brute, za galským královstvím daleko na západě leží uprostřed oceánu ostrov, který odedávna obývají obři. Nyní je však neobydlený, a tudíž vhodný pro tvůj lid. Stane se příhodným místem k životu jak pro tebe, tak i pro tvé druhy, a to na věky věků. Tvým potomkům bude druhou Trójou. Z tvého pokolení vzejdou králové, kteří si podrobí celý svět.“*⁶⁴

Brutus povzbuzený vizí vedl Trójany dále na západ. V oblast Gibraltaru poutníci našli a přibrali k sobě další potomky Trójanů pod vedením Corinea. Dále propluli kolem Galie až dorazili ke břehům ostrova známého jako Albion dosud obývaného pouze obry a na místo zvané později Totnes. Trójané rychle začali ostrov osidlovat a kultivovat, přičemž o něj museli bojovat s obry. Vůdce obrů, pojmenovaný Goemagog,⁶⁵ byl jako poslední zabit hrdinou Corineem v zápase holýma rukama a hozen z útesu do moře. Podle Geoffreyho Brutus chtěl, aby jeho jméno bylo navždy vzpomínáno, a tak pojmenoval ostrov po sobě samotném – Británie. Stejně tak místní Trójané přijali nové označení podle svého vůdce, Britové.⁶⁶ První z Brutových stoupenců Corineus, udělal totéž po vzoru svého vůdce a

⁶³ Tamtéž. s. 9.

⁶⁴ Geoffrey z Monmouthu, *Dějiny britských králů*, s. 28. 'Brute, sub occasu solis trans Gallica regna insula in oceano est undique clausa mari; insula in oceano est habitata gigantibus olim, nunc deserta quidem, gentibus apta tuis. Hanc pete; namque tibi sedes erit illa perhennis. Hic fiet natis altera Troia tuis. Hic de prole tua reges nascentur, et ipsis tocius terrae subditus orbis erit'. Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum*, s. 21.

⁶⁵ Zřejmě sloučenina jmen Gog a Magog z Janova zjevení, aby byla obrům dodána skutečně nelidská a démonická povaha.

⁶⁶ Denique Brutus de nomine suo insulam Britanniam appellat sociosque suos Britones. Volebat enim ex diriuatione nominis memoriam habere perpetuam. Vnde postmodum loquela gentis, quae prius Troiana siue curuum Graecum nuncupabatur, dicta fuit Britannica., Tamtéž, s. 29.

území, které si směl jako první vybrat, pojmenoval Corinea – Cornwall. Po zničení obrů se Brutus rozhodl založit město, vybral pro něj vhodné místo na břehu Temže a nazval jej Nová Trója (*Troia Noua / Trinovantum*).⁶⁷ Nakonec dal Brutus svému lidu zákony. To vše zasazuje Geoffrey z Monmouthu do rámce světových dějin, kdy měl Eli spravoval Judeu, Archa úmluvy měla být ukořistěna Pelištejnci a v Itálii měl vládnout Brutův strýc Silvius Aeneas.

Brutus vládnul ostrovnímu království Británie 24 let a po jeho smrti si jeho tři synové rozdělili království na tři části. Nejstarší Lokrinus získal střední část ostrova, později po něm nazvanou Loegria. Druhý syn Kamber dostal území za řekou Severn, známé později jako Wales, ale nejprve neslo jméno svého prvního pána Kambria. Nejmladší Albanaktus obdržel území a nazval ho po sobě Albania/Alba, ale po příchodu nájezdníků získala tato země jméno Skotsko.⁶⁸ Nějakou dobu prosperoval ostrov v míru, ale brzy na ostrov přišli Hunové pod vedením krále Humbera, zabili Albanakta a obsadili jeho království. Spojené síly Lokrina a Kambra Huny porazily při rozdělování kořisti si král Lokrinus vybral jednu z Humberových dcer coby milenku. To rozezlilo Brutova druha Corinea, jehož dcera byla Lokrinovou manželkou, a hrozila válka v Britském království. Lokrinus svoji milenku ukryl před tchánovým hněvem, ale hned po Corineově smrti jeho dceru zapudil a ze svojí milenky učinil královnu. To vedlo k prvnímu konfliktu mezi samotnými Brity, ve kterém byl Lokrinus zabit. Poté vládlo ostrovu mnoho králů a královen, kteří byli mocní, ale kvůli své pýše a hamižnosti bojovali se svými sourozenci o moc nad ostrovem. Konflikt královských bratrů Ferreuxe a Porrexe vedl tak daleko, že Porrex byl nucen uprchnout do Galie. Za mořem získal podporu franckého krále a svého bratra zabil v bitvě. Královna matka nebyla schopna unést smrt jednoho milovaného syna a v pomstě proto zabila toho druhého.⁶⁹

Po tomto incidentu byla jednota ostrova v hlubokém rozkladu. V Cornwallu vládnul muž z Brutovy krve jménem Dunwal Moelmund,⁷⁰ který se postavil nejprve moci krále z Loegrie a pak i spolenectví dalších dvou králů z Kambrie a Alby. Dunwal nad všemi

⁶⁷ Později zkomolené na Trinovantum, pak změněné na Caer Lud a nakonec přetvořené na Londýn. Tamtéž, s. 31.

⁶⁸ Nadále v této části budu psát o územích, tak je uvádí Geoffrey v *Dějínách*. Chtěl bych jen upozornit na možnou záměnnost názvů území Loegria=Anglie, Kambria=Wales a Albani či Alba=Skotsko.

⁶⁹ Tamtéž, s. 45,47.

⁷⁰ Dunwal Moelmund – ve velšském kontextu hrdina kultivující krajinu a dávající světu řád. John T. Koch, *Celtic Culture*, heslo Belenos/Belinos, s. 195.

zvítězil, získal vládu nad celým ostrovem, nechal pro sebe vyrobit zlatou korunu a ustanovil mezi svým lidem zákony, které měli podle Geoffreye přetrvat až do vlády anglických králů. Za jeho panování tak vzniklo právo na azyl, ochrana královských cest a všude vládl mír. Když po čtyřiceti letech vlády zemřel, jeho synové Belinus⁷¹ a Brennius⁷² se začali přít o královskou korunu. Jejich společní přátelé pomohli spor vyřešit a zabránili válce. Ostrovní koruna spolu s územím Loegria, Kambria a Cornwall připadla Belinovi, jelikož byl staří a podle trójského práva mělo tedy primární dědictví připadnout jemu. Brennius získal území od řeky Humber až po Caithness a byl podřízen suverenity svého staršího bratra.⁷³ Pět let vládl mír, ale pak se Brennius pod vlivem špatných rádců postavil svému bratrotvi a s pomocí norských válečníků se vydal dobýt ostrov. Král Belinus ovšem svého mladšího bratra porazil a z ostrova jej vyhnal. Sám pak vládl celému ostrovu a upevnil zákony ustanovené jeho otcem, především pak ochranu cest. Aby bylo jasné, co je královská cesta, nechal čtyři hlavní cesty zpevnit cementem. Mezitím v exilu v království Alloborgů na jihu Galie sehnal Brennius dostatečnou podporu, aby se mohl znovu pokusit získat britskou korunu. Když se na jižním pobřeží Británie měla střetnout vojska obou bratrů, vstoupila mezi bojující strany jejich matka Tonwenna, aby zabránila bratrovraždě. Její proslov oba bratry pohnul ke smíru a spojenectví. Nejprve společnými silami dobyli a vyplnili zbytek Galie a pak svoji pozornost upřeli k Římu, který se jim raději tributem podrobil. Příběh o Belinovi a Brenniiovi tak Geoffrey z Monmounthu staví do přímého protikladu předchozích královských bratrů Ferreuxe a Porrexe.

Po bratrech Belinovi a Brenniiovi opět vládla dlouhá řada králů, kteří expandovali za hranice ostrova, museli jej bránit proti vnějším nepřítelům, ale také bojovali mezi sebou navzájem. Další významnou událostí byla vláda bratrů Luda, Cassibelana a Nennia. Lud rozšířil měst Trinovantum a přejmenoval ho po sobě na Caerlud. Jeho bratr Cassibelanus se stal svrchovaným králem ostrova před svými synovci, Ludovými syny, jednak kvůli své štědrosti, jednak kvůli své schopnosti několikrát odrazit útok Římanů pod

⁷¹ Postava zřejmě vycházející z pankeltského slunečního božstva Belenose, který představuje královský archetyp. Tamtéž, Belenos/Belinos, s. 195.

⁷² Postava zřejmě vycházející z vůdce Senonských Galů, Brennose, kteří bojovali s Římskou republikou a vyplnili Řím přibližně okolo roku 387 před Kristem. Tamtéž, heslo Brennos of the Senones, s. 246.

⁷³ *Contendebant enim quis eorum diademate regni insigniretur. Cum itaque plures decertationes inter se commiscuissent, interfuerunt amici utrorumque, qui ipsos in concordiam reduxerunt. Censuerunt quoque regnum inter eos ea conditione diuidendum esse ut Belinus diadema insulae cum Loegria atque Kambria nec non et Cornubia possideret; erat enim primogenitus, petebatque Troiana consuetudo ut dignitas hereditatis ei proueniret. At Brennius, quoniam iunior fuerat, fratri subditus Northamhimbriam ab Humbro usque ad Katanesiam adeptus est.* Geoffrey z Monmounthu, *De Gestis Britonum*, s. 49.

vedením Julia Caesara. Geoffrey z Monmouthu vložil Caesarovi do úst následující slova, proč by měli být Britové Římu:

„U Herkula! My Římané a Britové máme společné kořeny, neboť pocházíme z trójského rodu. Po pádu Tróje byl naším prvním společným předkem Aeneas, oni jsou zase potomky Bruta, jehož otcem byl Silvius, syn Aeneova syna Ascania. Nemýlím-li se však, brzy se usadili v zemi, kterou od ostatního světa dělí celý oceán. Velmi snadno je donutíme, aby nám odváděli daň a vznešenému římskému národu vykazovali trvalou poslušnost. Nejdříve je zapotřebí jim doručit zprávu s rozkazem, aby nám dobrovolně odváděli clo a daně a podrobili se svrchované moci senátu podobně jako ostatní národy. To všechno bez toho, aniž bychom museli vtrnout na jejich území, napadnout je, začít prolévat krev svých vlastních příbuzných a hanobit tak vznešenou památku našeho společného otce Priama.“⁷⁴

Cassibelanus úspěšně odrazil dvakrát Caesarovu invazi. Potřetí válka skončila symbolickým tributem a spojenectvím Britů s Římany, ale jen díky zradě jednoho z Ludových synů, který stál na Caesarově straně. Z tohoto konfliktu podle *Dějin* vzešlo období britských králů coby spojenců římských císařů, kdy mnoho Britů mělo sloužit jako generálové v císařské armádě. V této době přicházejí ze Skýtie na ostrov Piktové a Britové pod vládou Lucia přijímají křest. V Británii jsou ustanovena tři arcibiskupství a dvacet sedm biskupství. Další důležitý zlom nastává za vlády krále Coela, který se postavil na odpor králi sympatizujícího s Římany.⁷⁵ Proti vojskům krále Coela je z Říma vyslán senátor Constantius,⁷⁶ aby opět podmanil Brity. Coel se pro Constantiovu pověst neporazitelného

⁷⁴ *‘Hercle ex eadem prosapia nos Romani et Britones orti sumus, quia ex Troiana gente processimus. Nobis Aeneas post destructionem Troiae primus pater fuit, illis autem Brutus, quem Silvius Ascanii filii Aeneae filius progenit. Sed nisi fallor ualde degenerati sunt a nobis nec quid sit milicia nouerunt, cum infra oceanum extra orbem commaneant. Leuiter cogendi erunt tributum nobis dare et continuum obsequium Romanae dignitati praestare. Prius tamen mandandum est eis ut inaccessi a Romano populo et intacti uectigal reddant, ut ceterae etiam gentes subiectionem senatui faciant, ne nos ipsorum cognatorum nostrorum sanguinem fundentes antiquam nobilitatem patris nostri Priami offendamus’.* Tamtéž, s. 69; Geoffrey z Monmouthu, *Dějiny britských králů*, s. 62.

⁷⁵ Coel Hen (Starý) – král stojící na začátku mnoha velšských panovnických genealogií z oblasti *Starého severu* (oblast mezi Hadrianovým a Antoniovým valem). Princiální rodokmen ve kterém se Coel Starý objevuje se nazývá *Bonedd Gwŷr y Gogledd (Rodokmen mužů ze severu)*. John T. Koch, *Celtic Culture*, heslo Coel Hen Godebog, s. 458–459.

⁷⁶ Constantinus Chlorus (250–306 p. K.), nejprve caesar (císař v juniorní pozici), později augustus (císař v seniorní pozici) v západní části Římské říše v období tzv. Tetrarchie. V pozdější velšské tradici spojován s Magnem Maximem v postavě Macsena Wlediga díky sňatku s Coelovou dcerou Helenou. Viz níže. Oliver Nicholson, *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, s. 404–405; John T. Koch, *Celtic Culture*, heslo Macsen Wledig, s.1233.

vojevůdce rozhodne uzavřít s Římem mír a za Constantia provdat svou dceru Helenu.⁷⁷ Z jejich svazku pak vzejde syn Konstantin, který se stane římským císařem, Konstantinem I. Velikým. Konstantin nejprve vládnul v Británii, ale v pozdější fázi svého života se vydal získat římský císařský trůn a časem založil nové sídelní město impéria, Konstantinopol. Během jeho nepřítomnosti Británii, které byl podle Geoffreyho stále král, vládli ostrovu uzurpátoři, až do doby, kdy byl za krále prohlášen Konstantinův bratranec, muž britsko-římského původu, Maximianus.⁷⁸ Maximianus musel o ostrovní trůn soupeřit se svým příbuzným, britským šlechticem Conanem. Aby Maximianus předešel bratrovražedným bojům, rozhodl se pro Conana získat území Armorika, tedy Bretaň. Pro další výboje Maximiana a Conana bylo odvedeno z Británie množství mladých mužů a ostrov ta zůstal bez ochrany proti útokům Piktů a dalších barbarů, kteří se usadili ve Skotsku. Britští šlechtici poslali proto do Armoriky žádat o nového krále, který by je chránil.

Geoffrey z Monmouthu spojuje ve svém narativu odchodu římských na konci 4. století na výboje Maximiana s Conanem a důležitý zlom ostrovních dějin, příchod germánských kmenů a jejich usídlení v Británii, vysvětluje následující pasáží z *Dějin*. Za krále byl po Maximianovi zvolen Constantinus (II.), který s vojskem Britů a Bretonců⁷⁹ odvrátil útoky Piktů. Po jeho smrti zůstali synové Constans, Aurelius Ambrosius a Uther Pendragon coby možní následníci trůnu. Tato větev dynastie britských králů se musela později potýkat s novou permanentní hrozbou pro ostrov, pohanskými Sasy. Královská moc a obrana ostrova před starými nepřáteli, Skoty a Pikty, byla oslabena, jelikož ani jeden ze tří synů Constantina II. nebyl způsobilý vládnout. Nestarší Constans byl vychováván jako mnich a nestál o korunu, ale jeden z ambiciózních šlechticů, Vortigern,⁸⁰ jej přesvědčil, aby se ostrovní říše ujal. Vortigern sliboval králi, že mu bude rádcem a bude se starat o záležitosti království za něj. Vortigern nechal později s pomocí Piktů krále zavraždit, ujal

⁷⁷ Sv. Helena vystupuje ve velšských pramenech jako britka Elen, dcera Coela Starého a je důležitou součástí některých velšských rodokmenů. Tamtéž, heslo *Coel Hen Godebog*, s. 458–459; *Macsen Wledig*, s. 1231–1232.

⁷⁸ Magnus Maxumus, britskými legiemi prohlášen za císaře mezi lety 383–388. Ve velšské tradici existoval v podobě *Macsen Wledig* jako ústředí postava jednoho z příběhů *Mabinogionu* – *Breuddwyd Macsen* a dále také jako jedna z důležitých postav na počátcích velšských a bretonských rodokmenů Koch, John T. Koch, *Celtic Culture*, heslo *Coel Hen Godebog*, s. 458–459; *Macsens Wledig*, s. 1231–1233.

⁷⁹ Geoffrey z Monmouthu používá termín armoričtí Britové.

⁸⁰ Nesjstarší narativní pramen britských dějin po odchodu Říma, *De Excidio et conquestu Britannia* používá pro Vortigerna označení *Superbus tyranus*. Vortigern/Gwrtheyrn byl mocný vládce Britů ve Walesu v 5. století, který byl stoupencem Pelagiánství. Nevalnou pověstí jej obdařili Nennius a Geoffrey z Monmouthu. Christopher A Snyder, *An Age of Tyrants*, s. 102–108; John T. Koch, *Celtic Culture*, heslo *Gwrtheyrn*, s. 864–866.

se vlády a mladší bratři zabitého krále museli uprchnout do Armoriky. S panováním Vortigerna nebyl nikdo na ostrově spokojený a jeho vláda byla v ohrožení. V té době na pobřeží Kentu přistály lodě cizích válečníků pod vedením bratrů Hengista a Horsy. Těm Vortigern daroval území Kentu výměnou za ochranu jeho vlády. Nově příchozí Sasové podpořovali tyranskou vládu krále Vortigerna, za kterého Hengist provdal svou dceru Rowenu. Proti Vortigernovi a rostoucímu počtu Sasům se dvakrát zvedla Britská opozice, poprvé pod vedením Vortigernova syna, Vortimera⁸¹, podruhé pod vedením koalice britských šlechticů. Tato šlechtická opozice byla vyvražděna Sasy během mírového jednání poblíž kláštera na hoře Ambrius. Obě strany měli podle Geoffreyho vyprávění přijít na jednání neozbrojené, ale Sasové se potají vybavili dlouhými noži a úskokem Britské velmože přemohli. Vortigern se stal nakonec jen loutkou v rukou své saské ženy Roweny a jejího otce, saského vůdce Hengista.

Král uzurpátor uprchl do Walesu do pohoří Snowdonia, kde si chtěl nechat vybudovat hrad, aby byl chráněn před Sasy i Brity. Hrad se ale nedařilo postavit. Vše, co bylo přes den vybudováno, se v noci rozpadlo. Rádci Vortigerna nabádali, ať s maltou nechá smísit krev chlapce bez lidského otce a stavba pak bude držet. Král proto vypravil posly, kteří měli takové dítě najít. Nalezli v jižním Walesu a jeho jméno bylo Merlin.⁸² Chlapec byl přiveden před krále, ale prokázal, že zná všemožné věci ostatním lidem utajené, a králi sdělil, že jeho smrt stavbě hradu nepomůže. Merlin králi vyložil, že pod základy jeho hradu se nachází jeskyně, ve které žijí dva zápasící draci, červený a bílý. Král nechal základy vykopat, aby ověřil pravost Merlinových slov a draky tam skutečně našel. Celý dvůr přihlížel nyní odhalenému dračímu boji. Nejprve bílý drak porážel červeného, nakonec se boj otočil a bílý byl spálen. Vortigern požádal Merlina o vyložení tohoto mystického souboje. Chlapce prostoupil prorocký duch a vyložil králi mnohá proroctví o osudu ostrova až do skončení věků. Nejdůležitějšími z nich byly výklad dračího souboje a proroctví o navrácení britské suverenity. Podle merlinových slov měl červený drak značit Brity utlačované saským bílým drakem. Nakonec Merlin králi sdělil, že se blíží konec jeho panování, jelikož z exilu se navrátili Aurelius Ambrosius a Uther Pendragon.

⁸¹ Motiv ochránce ostrova před vnější hrozbou i po smrti hrdiny Geoffrey z Monmouthu spojil s Vortimerem, zatímco v mladších Artušovských legendách velšského původu patří tato role Branovi Požehnanému z druhé větve *Mabinogionu*.

⁸² Motiv zázračného dítěte se objevuje už v *Historia Britonnum*, ale jméno chlapce je u Nennia Ambrosius, zatímco Geoffrey mu dává jméno Merlin a vytváří z něj jednu z ústředních postav celých svých *Dějín*.

Královští bratři s britským vojskem spálili Vortigernovu pevnost a porazili saské vojsko. Aurelius zvolený za krále nechal na památku dříve zavražděných britských šlechticů a jako připomínku věčné úskočnosti Sasů postavit pomník na hoře Ambrius. Pomník byl vystavěn z obrovských kamenů dovezených z Irska za pomoci Merlina a králova bratra Uthera. Ambrosius, později zavražděný Sasy, byl pochován uprostřed tohoto památníku nazvaného Tanec obrů. Ambrosiovu smrt a nástupnictví jeho bratra Uthera zvěstovala podle Geoffreyho kometa v podobě draka:

„Ó běda, jaká nenapravitelná ztráta! Ó běda, osiřel britský národ! Ó běda, odešel největší z králů! Mrtev je slavný vládce Britů, král Aurelius Ambrosius, jehož skon zahubí i nás, nebude-li při nás stát sám Bůh! Pospěš tedy, vznešený vévodo Uthere, spěchej a neodkládej střetnutí s nepřítelem! Vítězství připadne do tvých rukou a staneš se králem celé Británie! Ta hvězda totiž představuje tebe, stejně jako onen ohnivý drak. A paprsek, směřující ke Galii, je předzvěstí tvého budoucího syna, muže velmi mocného, který bude vládnout všem zemím, nad nimiž září paprsek této hvězdy. Ten druhý paprsek, to je tvá dcera, jejíž děti a vnukové se postupně vystřídají na britském trůně.“ [...] Pamětliv Merlinových slov, jimiž mu objasnil nedávný nebeský úkaz, nechal (Uther) ze zlata zhotovit dva draky podobné tomu, který se objevil na konci paprsku zmíněné hvězdy. Když byli draci s velikým mistrovstvím a nevídanou řemeslnou zručností ze zlata vytepani, daroval jednoho arcibiskupskému sídlu ve Winchesteru, druhého si ponechal s tím, že ho bude nosit s sebou do bitev. Od toho dne se mu také začalo přezdívat Uther Pendragon, poněvadž tak se v jazyce Britů označuje dračí hlava. Dostal to jméno i díky Merlinovu proroctví – že se totiž stal králem skrze draka.⁸³

Utherova vláda byla sice plná vítězství na Sasy, ale kvůli Igerně, ženě vévody z Cornwallu, začal král Uther mezi Brity. Ze spojení Uthera a Igerny později vzešel Artuš, podle Geoffreyho největší a nejslavnější z britských králů. Ke konci života byl Uther těžce nemocný a nemohl vést Brity do bitvy proti stále se vracejícím Sasům. Důvodem britských

⁸³ „O dampnum inrecuperabile, o orbatum populum Britanniae, o nobilissimi regis migrationem! Defunctus est inclitus rex Britonum Aurelius Ambrosius, cuius obitu obibimus omnes nisi Deus auxilium subuectauerit. Festina ergo, dux nobilissime Vther, festina et conflictum facere cum hostibus ne differas. Victoria tibi in manu erit, et rex eris tocius Britanniae. Te etenim sidus istud significat et igneus draco sub sidere. Radius autem qui uersus Gallicanam plagam porrigitur portendit tibi filium futurum et potentissimum, cuius potestas omnia regna quae protegit habebit; alter uero radius significat filiam, cuius filii et nepotes regnum Britanniae succedenter habebunt“ [...] Reminiscens autem expositionis quam Merlinus de supradicto sidere fecerat, iussit fabricari duos dracones ex auro ad similitudinem draconis quem ad radium stellae inspexerat. Qui ut mira arte fabricati fuerunt, optulit unum in ecclesia primae sedis Guintoniae, alterum uero sibi ad ferendum in proelia retinuit. Ab illo itaque tempore uocatus fuit Vther Pendragon, quod Britannica lingua caput draconis sonamus. Iccirco hanc appellationem receperat quia Merlinus eum per draconem in regem prophetauerat. Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum*, s. 179; Geoffrey z Monmouthu, *Dějiny Britských Králů*, s. 138–140.

porážek byla často jejich pýcha a absence krále na bitevním poli.⁸⁴ Na smrt nemocný Uther proto rozhodl, že osobně povede vojsko Britů do boje, byť z nosítek. Sasům byl sice takový král k smíchu, ale i přesto byli poraženi. Jedinou možností, jak se Uthera zbavit pro ně představoval úskok, a proto krále otrávil. Uther Pendragon byl uložen doprostřed kamenného kruhu, Tanec obrů, vedle svého bratra Aurelia Ambrosia. Sasové využili královy smrti, přivedli z kontinentu další posily a obsadili celé území ostrova na sever od řeky Humber. Jejich sebevědomí narostlo po skonu královských bratrů a chystali se Brity bez vůdce zcela vypudit z ostrova.

Na trůn byl mezitím dosazen mladý Artuš, právoplatný Utherův dědic, do kterého byla vkládána naděje v boji proti Sasům.⁸⁵ Geoffrey vykresluje právě na příkladu Artušova znovudobývání ostrova sílu a velkorysost Britů, stejně jako úskočnost Sasů. Pokaždé když jsou pohané poraženi, Britové je ušetří pod podmínkou, že se již nikdy do Británie nevrátí. Sasové však tuto přísahu vždy poruší a proto musí Artuš vést ostrovní i armorické Brity do mnoha bitev proti Sasům ale i Skotům a Piktům. Nakonec Britové vyhnali Sasy jen na malý ostrůvek Thanet jižně od Británie. Skoti a Piktové byli zas Artušovými muži téměř všichni pobiti na severu a jen díky prosbám kléru byli někteří z nich ušetřeni. Na ostrově zavládl mír, Artuš navrátil dědičná práva i země na severu ostrova britským šlechticům, Auguselovi skotské království, Lothovi vévodství Lothia a Urienovi panství Moray. V pozdějších letech si Artuš podrobil království Irska, Islandu, Gotlandu, Orkneji, Norska, Dánska, Galie, Normandie a Akvitánie. V Artušově říši zavládl mír a jeho dvůr se stal proslavený po celém světě. Na jeho dvoře v Caerleonu⁸⁶ u řek Usk a Severn se v době míru shromáždili všichni menší králové, arcibiskupové a biskupové z ostrova Británie i vazalští králové ze zámoří, aby byli přítomni Artušovy druhé korunovace na „velekrále“. Na Artušův dvůr později dorazili poslové od římského císaře Lucia a požadovali podrobení Británie Římu na základě smlouvy mezi Caesarem a Cassibelanem. Artuš to odmítnul a začala dlouhá a krvavá válka. Během tažení na Řím zvládnul Artuš porazit obra z Mont Saint Michele, který tyranizoval okolí. Celá dlouhá válka skončila porážkou Luciova vojska

⁸⁴ Superbia enim ciuibus nocebat, quia dedignabantur praeceptis consulis oboedire; unde debiliores insistentes nequibant imminentes hostes triumphare. Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum*, s. 189; Geoffrey z Monmouthu, *Dějiny Britských Králů*, s. 145.

⁸⁵ *Erat autem Arturus quindecim annorum iuuenis inaudita uirtutis atque largitatis, in quo tantam gratiam innata bonitas praestiterat ut a cunctis fere populis amaretur. Insignibus itaque regiis iniciatus, solitum morem seruans largitati indulisit. [...] Commonebat etiam id rectitudo, cum tocius insulae monarchiam debuerat hereditario iure optinere.* Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum*, s. 193.

⁸⁶ V *Dějnách* se běžně operuje s názvem *Město legií*.

s obrovskými ztrátami na obou stranách. Artuš poslal do Říma pouze Luciovo tělo se zprávou, že toto je jediný tribut, který Británie Římu pošle.⁸⁷ Místo dalšího tažení na Řím byl ale Artuš nucen se obrátit zpět do Británie, kde mu korunu a manželku uzmul jeho synovec Mordred. Nakonec proti sobě oba příbuzní stanuli v bitvě u Camlanu⁸⁸, kde byl Mordred zabit, Artuš byl smrtelně zraněn a odvezen na ostrov Avalon. Britská koruna pak připadla do rukou Constantina, Artušova příbuzného z Cornwallu. Constantin pronásledoval Mordredovy syny a Sasy. Oba zrádcovy syny zabil, ale jednoho z nich přímo v kostele u oltáře, za což ho stihl boží trest. Jako poslední z členů britské dynastie byl pochován uprostřed Tance obrů.

Vláda poslední řady britských králů byla sice naplněna úspěchy, štědrostí a slávou, ale opět i bratrovražednými válkami o korunu a neustávajícími boji se Sasy. Za vlády svárlivého krále Karetica byli Britové poprvé vyhnáni z království Loegria a museli se stáhnout do Walesu a Cornwallu. Tento stav byl Britům souzen kvůli jejich nejednotě a touze po bojích mezi sebou.

„Poněvadž je tvé království rozdrobené a znesvářené, běsnění domácích bouří temným mrakem nenávisti zcela zastřelo tvou mysl. A protože zpupná hrdost ti nedovolí podrobit se vládě jednoho panovníka, přihlížíš nyní tomu, jak tvou vlast plení bezbožní pohané, příbytky obyvatel se řítí k zemi a toho všeho budou jednou želet tví potomci. Stanou se svědky toho, jak mlád'ata barbarské lvíce obsadí pevnosti, města a ostatní jejich dřívější državy, z nichž byli potupně vyhnáni, a oni sami budou jen obtížně získávat zpět dřívější důstojné postavení, jestli se jim to kdy podaří.“⁸⁹

Časem se Britům podařilo nabýt zpět část území, ale jen po řeku Humber odkud dál na sever vládli Sasové. Na jihu vládl Britům král Cadwallo,⁹⁰ na severu Sasům Edwin. Oba byli společně vychováváni na královském dvoře v Armorice. Když se ujali vlády,

⁸⁷ *Hostes quoque suos miseratus, praecepit indigenis sepelire eos corpusque Lucii ad senatum deferre, mandans non debere aliud tributum ex Britannia reddi.* Tamtéž, s. 249.

⁸⁸ Camlan – jedna ze tří nešťastných bitev, které měli podle velšské poezie přivodit zkázu Británie. Rachel Bromwich, *Triodd Ynys Prydein: The Triads of the Island of Britain*, 4th ed. (Cardiff: University of Wales Press, 2017), triáda 84, s. 217.

⁸⁹ *Quia ergo regnum tuum in se diuisum fuit, quia furor ciuilis discordiae et liuoris fumes mentem tuam hebetauit, quia superbia tua uni regi oboedientiam ferre non permisit, cernis iccirco patriam tuam ab impiissimis paganis desolatam, domos etiam eiusdem supra domos ruentes, quod posterit tui in futurum lugebunt. Videbunt etenim barbarae leaenae catulos oppida, ciuitates atque ceteras eorundem possessiones optinere, ex quibus misere expulsi prioris dignitatis statum uel numquam uel uix recuperabunt.* Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum*, s. 257; Geoffrey z Monmouthu, *Dějiny britských králů*, s. 189.

⁹⁰ Více k historické postavě krále Cadwallona ap Cadfan: John T. Koch, *Celtic Culture*, heslo Cadwallon ap Cadfan, s. 315–317

požádal Edwin podle Geoffreyho slov Cadwalla, aby směl nosit korunu na severu po britském způsobu. Geoffrey z Monmouthu zde naráží na britský způsob nošení koruny coby ukázkou suverenity na ostrovem. Cadwallonovi rádci byli zásadně proti na základě všech dosavadních porušení míru ze saské strany. Edwin nedostal svolení od Britů nosit královskou korunu, což jeho i Sasy rozlítlo natolik, že vypukla nová válka. Edwinovi se podařilo vyhnat Cadwalla do exilu v Armorice, odkud se ale Britové vrátili a Sasy si naposledy podmanili. Posledním králem Británie v Geoffreyho *Dějínách* byl Cadwallův syn Cadwalladr.⁹¹ Ke konci Cadwallovy a později za Cadwalldrovy vlády se Britové opět začali bojovat mezi sebou navzájem. Byli proto stíženi nejprve hladomorem a posléze morem, na který zemřela většina Britů. Cadwalladr s částí Britů odjel do Armoriky k tamnímu králi Alanovi. Cadwalladr cestou na moři bědoval nad stavem Británie, který ale ostrovu přinesli jeho samotní obyvatelé svými hříchy. V Británii, konkrétně v lesích Kambrie mělo zůstat jen málo Britů, kteří by se mohli postavit rostoucí moci Anglosasů. Cadwalladr naposledy získal pomoc od armorických Britů a vydal se osvobodit ostrov, ale v půlce plavby byl zastaven andělem s poselstvím:

„Král (Alan) jeho (Cawalladrově) žádosti vyhověl a on začal chystat loďstvo, když znenadání z nebe zazněl andělský hlas, který ho od jeho úmyslu odrazil. Bůh si nepřál, aby Britové ovládli ostrov dříve, než nastane čas, jak to předpověděl Artušovi Merlin. Hlas jej také vybídl, aby se vydal do Říma za papežem Sergiem, vykonal tam náležité pokání a pak že se zařadí do zástupu svatých. Týž hlas mu rovněž sdělil, že britský národ v budoucnu díky svým zásluhám na poli víry získá ostrov zpět, až nadejde určený čas. Nedojde k tomu prý dříve, dokud Britové neshromáždí své relikvie a nepřenesou je z Říma zpět do Británie. Až budou odhaleny i zbylé ostatky světců, které ukryli před ničivými nájezdy barbarů, získají zpět své ztracené království.“⁹²

Lodstvo se tedy vrátilo do Armoriky, kde králové Cadwalladr a Alan prošli prorocké knihy a usnesli se, že se nelze stavět boží vůli. Cadwalladr poslal alespoň svého syna

⁹¹ Na základě *Dějin* se Cadwalladr stává jednou z velšských mesianistických figur. Více k historické postavě krále Cadwaladr ap Cadwallon: John T. Koch, *Celtic Culture*, heslo Cadwaladr ap Cadwallon, s. 315.

⁹² *At cum id a rege impetrauisset, intonuit ei uox angelica dum classem pararet ut coeptis suis desisteret. Nolebat enim Deus Britones in insulam Britanniae diutius regnare antequam tempus illud uenisset quod Merlinus Arturo prophetauerat. Praecepit etiam illi ut Romam ad Sergium papam iret, ubi peracta paenitentia inter beatos annumeraretur. Dicebat etiam populum Britonum per meritum suae fidei insulam in futuro adepturum postquam fatale tempus superueniret; nec id tamen prius futurum quam Britones, reliquiis eius potiti, illas ex Roma in Britanniam asportarent; tunc demum, reuelatis etiam ceterorum sanctorum reliquiis quae propter paganorum inuasionem absconditae fuerant, amissum regnum recuperarent.* Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum*, s. 279. Geoffrey z Monmouthu, *Dějiny britských králů*, s. 204.

Ivora a synovce Yniho, aby vládli posledním Britům usazeným ve Walesu. Sám pak skončil na pouti k papeži do Říma. Poslední Britové na ostrově se po všech svých ztrátách zřekli způsobu života původních Britů (tedy Trojanů) a podle Geoffreyho slov tak ztratili nárok se Brity nazývat. Oproti tomu Sasové žili v jednotě a sjednotili Loegrii pod vedením krále Æthelstana.⁹³ V této pasáži Geoffrey z Monmouthu končí své *Dějiny* a přenechává dle svých slov prostor dalším, aby psali o dějinách následujících anglických králů.

⁹³ Více k prvnímu anglickému králi Æthelstanovi Michael Lapidge and et al., *The Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England* (Oxford: Blackwell, 2004), s. 17–18.

Dějiny věčného rozdělení a sjednocení

V roce 1996 pronesl Rees Davies na oxfordské univerzitě přednášku ke své profesorské inauguraci kterou začal právě Geoffreyho *Dějiny*.⁹⁴ Davies vyjmenoval jednotlivé historiografické přístupy k *Dějínám* s konečným konstatováním, že jde o mnohovrstevnaté dílo, které právě tak může být čteno dnes a velmi pravděpodobně tak bylo i dříve.⁹⁵ Jeden z možných přístupů je čtení *Dějiny* jako dějin rozdělení, trestu za hříchy a pýchu a jako alegorický obraz boje o anglickou korunu ve 12. století v době tzv. Anarchie.⁹⁶ Na čtení a interpretaci *Dějiny* z pohledu roztržitosti ovšem navazuje i motiv sjednocení. Historické bádání v tomto ohledu kladlo především důraz na postavu krále Artuše.⁹⁷ Sjednocení však v *Dějínách* není pouze o návratu tohoto vládce. Geoffreyho *Dějiny* v sobě obsahují cyklus periodického pádu a obnovy.⁹⁸ Rees Davies a další badatelé se soustředili na práci s *Dějiny britských králů* především v kontextu jejich vzniku, ale jejich narativ byl vlivný i v pozdějších staletích, jak ukazuje téměř sto dochovaných rukopisů ze 14. a 15. století, a má smysl se proto zabývat jejich interpretací i v pozdním středověku.⁹⁹

⁹⁴ Robert R. Davies, *The Matter of Britain and the Matter of England*.

⁹⁵ Tamtéž, s. 6.

⁹⁶ Období Anarchie (1138–1153), konflikt o moc po smrti Jindřicha I., mezi stranou jeho synovce Štěpána z Blois a stranou vedenou Jindřichovou dcerou Matyldou nemanželským synem Robertem z Gloucestru. Více k tomuto výkladu *Dějiny*: Paul Dalton, "The Topical Concerns of Geoffrey of Monmouth's *Historia Regum Britanniae*. Prophecy, Peacemaking, and English Identity in the Twelfth Century," *Journal of British Studies* 44, no. 4 (2005), s. 688–712; Martin Aurell, "Geoffrey of Monmouth's History of the Kings of Britain and the Twelfth-Century Renaissance," *The Haskins Society Journal* 18 (2007); Michael A. Faletra, "Narrating the Matter of Britain: Geoffrey of Monmouth and the Norman Colonization of Wales," *The Chaucer Review* 35, no. 1 (2000): 76–77.

⁹⁷ Více: Martin Aurell, *La Légende Du Roi Arthur*; Martin Aurell, *Henry II and Arthurian Legend*; Thierry Delcourt, ed., *La Légende Du Roi Arthur* (Paris: Seuil, 2009); Siân Echard, *The Arthur of Medieval Latin Literature* (Cardiff: University of Wales Press, 2011); Jaclyn Rajsic, *Looking for Arthur in Short Histories and Genealogies of England's Kings*; Victoria Flood, "Arthur's Return from Avalon: Geoffrey of Monmouth and the Development of the Legend," *Arthuriana* 25, no. 2 (2015): 84–110; Elizabeth J. Bryan, "Picturing Arthur in English History: Text and Image in the Middle English Prose Brut," *Arthuriana* 23, no. 4 (2013): 38–71; Sydney Anglo, *The 'British History' in Early Tudor Propaganda*; Michael A. Faletra, *Narrating the Matter of Britain*; Paul Dalton, *The Topical Concerns of Geoffrey of Monmouth's Historia Regum Britanniae*; A. E. Parsons, "The Trojan Legend in England: Some Instances of Its Application to the Politis of Times. I," *The Modern Language Review* 24, no. 3 (1929): 253–64; A. E. Parsons, "The Trojan Legend in England: Some Instances of Its Application to the Politis of Times. II," *The Modern Language Review* 24, no. 4 (1929): 394–408; Helen Fulton, "Arthurian Prophecy and the Deposition of Richard II," *Arthurian Literature XXII* (January 1, 2005): 64–83; Laurie Finke and Martin B. Shichtman, "Profiting from the Past: History as Symbolic Capital in the *Historia Regum Britanniae*," *Arthurian Literature XXII* (1993): 1–45; Rachel Bromwich, Alfred Owen, and Brynley F Roberts, *The Arthur of the Welsh* (Cardiff: University of Wales Press, 2008); Robert R. Davies, *The First English Empire*; Rachealle Marie Sanford, "Edward I and the Appropriation of Arthurian Legend" (Disertace, 2009); Roger Sherman Loomis, "Edward I, Arthurian Enthusiast," *Speculum* 28, no. 1 (1953): 114–27.

⁹⁸ K princip regenerace času a jeho důležitosti v lidském chápání: Mircea Eliade, *Mýtus O Věčném Návratu*, trans. Eva Strebingerová (Praha: Oikoymenth, 2009), s. 36–47.

⁹⁹ Viz výše poznámka č. 8

V následujících odstavcích chci ukázat, jaké aspekty z *Dějín* byly zřejmě akcentovány v pozdním středověku pro účely odkazů na ostrovní jednotu a které se nejspíše propisovaly zjednodušených vizuálních symbolů. Geoffreyho Britové jsou národem vzešlým z Trójanů, které vlastně není nikdo schopný na hlavu porazit konvenčními prostředky.¹⁰⁰ Odkaz Tróje jde tak daleko, že jedinými rovnými soupeři Britů jsou Římané (taktéž trójského původu), ale ani po Caesarově vpádu nejsou zcela podrobeni. Ostatní nepřátelé, především Sasové, jsou Brity schopni porazit jen ve dvou případech. 1) Britové se zachovávají pyšně a vedou války mezi sebou samými a jsou tak podobně jako v případě Římanů vystaveni rovným soupeřům (Trójané proti Trójanům).¹⁰¹ 2) Ve chvílích, kdy jsou Britové v plné síle, jsou jim nepřátelé schopni zasadit citelnou ránu pouze nečestným způsobem (vraždění během příměří u Amesbury, vražda Aurelia Ambrosia či otrava Uthera Pendragona). Porážky a utrpení jsou střídány obdobími vítězství a míru. Tyto pasáže jsem se pokusil nastínit ve shrnutí Geoffreyho *Dějín*, jelikož právě k těmto pasážím se budu často vracet skrze mladší prameny. Každá pasáž pojednávající o ostrovní jednotě je provázána s osudem jednoho z britských králů, jehož role spočívá především v obnovování původního pořádku.¹⁰²

Prvním z nich je samozřejmě Brutus, král zakladatel, jehož role v *Dějínách* je několikerá. Kromě toho, že je eponymickým hrdinou zakladatelem, který spolu se svým druhem Corineem očišťuje ostrov od d'ábelských obrů a dělá jej tak obyvatelným a kultivovaným pro lidi, je vlastně i prvním králem obnovitelem. Jeho britské království není jen novým královstvím kdesi v západním oceánu. Je to přislíbená země a je to nová Trója.¹⁰³ Brutus zakládá nové město jako připomínku na padlou Troju, dává svému lidu zákony, které jsou ale zákony staré Tróje a vůbec on sám je nositel a obnovitel odkazu starých trójských králů. Brutus je také první král celého ostrova a za jeho vlády panuje jednotu. Jeho království Británie je rozděleno na tři části mezi jeho syny, ale jde spíš o tři region

¹⁰⁰ Geoffrey z Monmouthu nebyl první, kdo pracoval s motivem trojské genealogie. Lze ji nalézt už v 7. století u Nennia. Nennius, *History of the Britons*.

¹⁰¹ Francis Ingledew, "The Book of Troy and the Genealogical Construction of History: The Case of Geoffrey of Monmouth's *Historia Regum Britanniae*," *Speculum* 69, no. 3 (July 1994), s. 677–678.

¹⁰² Souhrn viz. tabulka č. 1.

¹⁰³ Francis Ingledew, *The Book of Troy and the Genealogical Construction of History*, s. 679, 698; A. E. Parsons, *The Trojan Legend in England I*, s. 256; Robert R. Davies, *The First English Empire*, 31–46; Maud Burnett McInerney, *Translation and Temporality in Benoît de Sainte-Maure's Roman de Troie* (Cambridge: D. S. Brewer, 2021), s. 60–65.

jednoho velkého celku.¹⁰⁴ Tento celek je pak reprezentován jednou korunou – korunou celého ostrova či dokonce Brutovou korunou.

Přestože prvním králem zakladatelem byl Brutus a v Merlinových proroctvích je ostrovní koruna spojená přímo s ním (*diademe Brutū*), tak jde o symbolickou korunu.¹⁰⁵ Prvním, kdo nosil skutečnou korunu ze zlata (*diadema ex auro*), byl Dunwal Moelmund z Cornwallu, příslušník vedlejší větve britských králů. On byl tím, kdo poprvé sjednotil politicky roztržštěný ostrov a kdo znovunastolil právo skrze zákony. Jeho synové Belinus a Brennius mezi sebou vedou války, ale nakonec mezi nimi zavládne mír, jimi ovládané území se ještě zvětší. Samotná Británie má jednoho krále, je sjednocená, dostane se jí skrze Belina dalších zákonů a výstavby silnic. Constantin a Maximius představují v *Dějích* důležitou roli, jelikož královský britský titul obohatí o římský císařský. Samotnému ostrovu však více vezmou, než dají. Jejich kontinentální výboje jsou doprovázeny odčerpáním vojenských sil z ostrova a ten je díky tomu vystaven pohanskému nebezpečí.

Po příchodu Sasů nastávají ostrovu nejtěžší časy, z nichž jej vyvede trojice velkých králů. Aurelius Ambrosius spolu se svým bratrem Utherem Pendragonem představují především krále obnovitele, sjednotitele a obránce, ale jejich role je podstatná v novém britsko-saském soupeření. Oba králové představují pro Brity naději, jelikož vůči Sasům vyzařují auru neporazitelnosti, a vytváří věčnou připomínku saské úskočnosti a zrady, tedy památník Tanec obrů (Stonehenge). Artuš představuje vrchol britského střetávání s okolním světem. Artuš musí opět sjednotit ostrov, porážet Sasy (pohany) a Římány (jiné Trójany), ale podobně jako Brutus i obry (nelidské stvůry), obnovuje stará práva (dosazení pobočných královských linií do Skotska), stává se králem dobyvatelem, který svou mocí stojí na rovníku císaři a který později plní mesianistickou roli v dalších staletích.¹⁰⁶ Konečnou roli v osudu ostrova má král Cadwalladr, jelikož je posledním králem celého ostrova a pro budoucí generace představuje genealogickou spojnicí až k Brutovi. Z narativního hlediska jeho vláda uzavírá kruh pádů a vzestupů, respektive ho roztáčí nanovo. Brutus vyvádí ostrov z chaosu, přináší na něj civilizaci a vytváří jednotu říši, zatímco za Cadwalldrovy vlády je ostrov nejprve jednotný a do nejednoty a chaosu se propadá.

¹⁰⁴ Georgia Henley, Joshua Byron Smith, *A Companion to Geoffrey of Monmouth*, s. 488.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 145–149, Robert R. Davies, *The First English Empire*, 30–39.

¹⁰⁶ Martin Aurell, *Henry II and Arthurian Legend*, s. 386–394.

Cadwalladr uposlechne boží znamení a nechá Británii v tomto stavu, jelikož k obnově může dojít až skrze naplnění proroctví.

Geoffreyho *Dějiny* patří mezi staronový typ středověké historiografie 12. století,¹⁰⁷ která nejen že navazuje na Vergiliovu *Aeneidu*, ale přebírá i její koncepci.¹⁰⁸ Tato koncepce, či dokonce Vergiliova filosofie dějin stojí podle Francise Ingledew na třech pilířích: genealogii, proroctví a erotice.¹⁰⁹ Zaměřím se na první dva. „*Tyto konceptuální instrumenty v sobě kombinují konstrukt samotné časovosti. Umožňují Vergilioví definovat základy římského císařského statutu nikoli skrze lokální mýtus, ale skrz srozumitelné přivlastnění času (genealogie) chápaného skrze systém (proroctví).*“¹¹⁰ Podobně tak Brutus v sobě nese dědictví Tróji, o které se pak opírá moc Britská. Vše je pak pod záštitou hned několika proroctví. První proroctví ještě před Brutovým narozením předjímá jeho osud vyhnance, který se ale nakonec dočká nejvyšší pocty.¹¹¹ Druhé je Dianino proroctví, které určí místo Brutova nového domova, předpoví pokračování trójského odkazu a přislíbí jeho potomkům moc nad celým světem.¹¹² Třetí a poslední je velké Merlinovo proroctví, které vyjeví vrtkavost osudu a tresty pro pyšné Brity, ale vyjeví jim také návrat suverenity z doby Brutova panování.¹¹³ Merlinova proroctví tak vytvářejí spojovací oblouk mezi trójskou minulostí, Artušovou heroickou dobou a časem recipienta *Dějin* nebo mohou jít ještě dále.

Geoffrey nechal své *Dějiny* otevřené pro pozdější výklady označení Britové. První obyvatelé ostrova se pro své skutky nemohli již déle nazývat Brity, protože již nereprezentovali hodnoty Trójanů, a museli proto přijmout nové označení, Velšané.¹¹⁴ Jméno Britové, v kontextu *Dějin Britských králů* a na ně navázaných pramenů, představuje označení doslova nabyté symbolikou, mocí a legitimitou.

¹⁰⁷ Robert R. Davies, *The Matter of Britain*, s. 5–6; Michael A. Faletra, *Narrating the Matter of Britain*, s. 61–63; Laurie Finke and Martin B. Shichtman, *Profiting from the Past: History as Symbolic Capital in the Historia Regum Britanniae.*; Martin Aurell, “Geoffrey of Monmouth’s History of the Kings of Britain and the Twelfth-Century Renaissance,” *The Haskins Society Journal* 18 (2007), s. 9.

¹⁰⁸ Jak poznamenává Francis Ingledew, Geoffreyho využití *Aeneidy* stojí v jádru galfridiánského bádání a artušovských studií. Francis Ingledew, *The Book of Troy and the Genealogical Construction of History*, s. 677–678; Edmond Faral, *La Légende Arthurienne*, vol. 3 (Paris: Honoré Champion, 1969), s. 69–92

¹⁰⁹ Robert R. Davies, *The Matter of Britain*, s. 5–6; Francis Ingledew, *The Book of Troy and the Genealogical Construction of History*, s. 666–667.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 667

¹¹¹ Certitudine ergo rei comperta, dixerunt magi ipsam grauidam esse puero qui patrem et matrem interficeret, pluribus quoque terris in exilium peragratis ad summum tandem culmen honoris perueniret. *Geoffrey z Monmouthu, De Gestis Britonum*, s. 7,9.

¹¹² Tamtéž, s. 21.

¹¹³ Tamtéž, s. 145–149.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 281; Huw Pryce, *British or Welsh*, s. 784–785; Robert R. Davies, *The Age of Conquest*, s. 19–20.

Kombinace toho, že Geoffrey z Monmouthu de facto oddělil pojmenování Britové od jeho původních nositelů, spolu s Merlinovou vizí budoucnosti umožnilo později mnohým lidem označení Britové znovu zvednout, spojit se s ním a stát se novými nositeli britského dědictví.¹¹⁵ První spojení termínu „Britové“ s jiným než keltsko jazyčným etnikem, udělali již první exegeti Merlinových proroctví ve 12. století. Například Orderic Vitalis a Alain de Lille vykládali proti saské pasáži proroctví ve prospěch normanských pánů Anglie.¹¹⁶ Interpretací britského dědictví však bylo v průběhu staletí více. Velšané se nevzdávali identity, kterou díky Geoffreyho *Dějinám ztratili*, a mesianistické myšlení zůstávalo ve Walesu silné,¹¹⁷ ale jak píše Rees R. Davies, britská látka se pomalu od konce 12. století stávala anglickou.¹¹⁸ Geoffreyho *Dějiny* představují preformovanou historii, která vytváří symbolický kapitál v podobě prastaré a prestižní genealogie a který dává možnost ostrovním panovníkům s ní manipulovat ve vlastní prospěch.¹¹⁹

O popularitě konceptu britských dějin, jak je představil Geoffrey z Monmouthu, svědčí specifický ostrovní kronikářský žánr známý jako *Brut*.¹²⁰ Tento žánr začal vznikat na sklonku 13. století a představuje kroniky začínající příchodem Bruta a Trójanů na ostrov. Kroniky *Brut* jsou vedené do různé doby v závislosti na čase svého vzniku. Jméno je odvozeno z francouzské románové adaptace Geoffreyho *Dějin, Roman de Brut* od mistra Wace.¹²¹ Jejich společným rysem je jednak již zmíněný počátek u trójského Bruta, ale také to že propojují Britské dějiny s Anglickými a vytváří tak kontinuitu a předání moci nad

¹¹⁵ Catherine Daniel, *Les prophéties de Merlin et la culture politique*, s. 32, 51.

¹¹⁶ Alain de Lille, *Prophetia Anglicana Merlini Ambrosii*, ed. G. Bratheringii (Frankfurt, 1603), s. 59; Orderic Vitalis, *Historia Ecclesiastica*, trans. Thomas Forester, vol. IV (London: Henry G. Bohn, 1856), s. 99. Jejich komentáře jsou k prorockým figurám *draco germanicus a Populus namque in ligno et ferreis tunicis*, kdy první vykládají jako Sasy a druhou jako Normany.

¹¹⁷ Více k artušovskému mesianismu: Georgia Henley and Joshua Byron Smith, *A Companion to Geoffrey of Monmouth* (Leiden; Boston: Brill, 2020), s. 232–235; Olivier J. Padel, *Arthur in Medieval Welsh Literature* (Cardiff: University of Wales Press, 2013), s. 61–63; Olivier J. Padel, “The Nature of Arthur,” *Cambrian Medieval Celtic Studies* 27 (1994), s. 10.

¹¹⁸ Rober R. Davies, *the Matter of Britain*, s. 22.

¹¹⁹ Laurie Finke and Martin B. Shichtman, *Profiting from the Past*, s. 21–22, 34–35.

¹²⁰ Příklady kronik známých pod názvem *Brut*: anglo-normanská verze dochoána v c. 50 rukopisech, latinská v c. 19 a středoanglická 181 rukopisech. Všechny tři jazykové varianty mají několik verzí dovedených do různých let. Jde o poměrně široký žánr a v Mathesonově víčtu do něj není započítána velšská verze *Brut y Brenhinedd*. Lister M. Matheson, *The Prose Brut: The Development of a Middle English Chronicle* (Tempe: Medieval & Renaissance Texts & Studies, 1998), s. 1–13. dále: Jaclyn Rajsic et al., *The Prose Brut and Other Late Medieval Chronicles: Books Have Their Histories: Essays in Honour of Lister M. Matheson* (York: York Medieval Press, 2016).

¹²¹ První nehistoriografická a vernakulární adaptace Geoffreyho *Dějin* z 12. století. Arthur Glowka píše že *Roman de Brut* byl na rozdíl od Geoffreyho *Dějin* koncipován apoliticky, což vychází z některých pasáží *Romanu*, kde mistr Wace explicitně píše, že se k danému tématu nebude vyjadřovat. Takovým příkladem jsou Melinova proroctví. Wace, *Le Roman de Brut: The French Book of Brutus*, trans. Arthur Wayne Glowka (Tempe: Arizona Center for Medieval and Renaissance Studies, 2005), s. xvii, 203 (ř. 7540–7542).

ostrovem, i přes kontrast britsko-saskému soupeření z Geoffreyho *Dějin*.¹²² Do klasického vnímání termínu *Brut* spadají kodexové kroniky psané v latině, anglo-normanštině, a střední angličtině.¹²³ Vedle této „anglické“ tradice existovala ještě menší velšská, skládající se ze tří kronik *Brut y Brenhinedd*, *Brut y Tywysogion* a *Brut Tysilio*.¹²⁴ Ve středověké velštině byl význam slova *Brut* komplexnější, jelikož jednak díky vlivu Geoffreyho *Dějin* se Brutovo jméno stalo synonymem pro slovo historie, či spíše britská historie, a jednak slovo *brud* označoval žánr velšské politicko-prorocké poezie. Jak ve své práci ukazuje Aled Jones, středověká velština slova *brut* a *brud* nerozlišovala striktně, ba právě naopak je někdy záměrně slučovala.¹²⁵ Velšská tradice tak v jednom slově spojuje slavné britské dějiny s nadějí jejich návratu v budoucnu. Poslední rozšíření termínu *Brut* představuje Jaclyn Rajsic, která vedle kronik zaznamenaných v kodexech, řadí také do tohoto žánru rodokmenové svitky a zkrácené svitkové kroniky, které zobrazují panovnické rodokmeny vedené od Bruta a k jednotlivým panovníkům uvádějí krátké medailonky.¹²⁶

Význam termínu *Brut* v posledních letech rozšířil svůj význam a proto shrnu, co tedy podle výzkumu předešlých badatelů obsahuje a jak jej chápu pro účely této práce. Slovem *Brut* se označuje narativ pojednávající o dějinách ostrova Británie, začínající u Bruta, dále vedený přes Cadwalladra a navazující buď na anglické království či velšská knížectví. Jeho středobodem je řada vládců začínající u Bruta, potomka trójského Aenea, vedoucí do vlády rozličných panovníků. Prvním takovým byl Jindřichem III. ve 13. století, kdy se žánr ustanovuje a Jindřichem VII. na přelomu 15. a 16. století, kdy humanistická historiografie začíná zcela zatracovat Geoffreyho koncept *Dějin*.¹²⁷ Fyzickým médiem, na kterém se *Brut* uchoval mohou být jak kodexy, tak i pergamenové svitky a narativ v nich může mít formu souvislého textu kroniky, rodokmenového diagramu či kombinaci obou,

¹²² Pro tento možný protimluv docházelo v některých rukopisech genealogických kronik *Brut* k vypouštění postavy Artuše. Jaclyn Rajsic, *Looking for Arthur*, s. 448–450.

¹²³ Lister M. Matheson, *The Prose Brut: The Development of a Middle English Chronicle*, s. 1–8. Jaclyn Rajsic, *Looking for Arthur*, s. 449.

¹²⁴ John T. Koch, *Celtic Culture*, hesla *Brut y Brenhinedd* a *Brut y Tywysogion*, s. 298–300

¹²⁵ Aled Llion Jones, *Darogan* (Cardiff: University of Wales Press, 2013), s. 2; příklad použití divinační poezie s názvem *Brut* a použitím postavy Bruta viz příloha 4 a 5.

¹²⁶ Jaclyn Rajsic, *Looking for Arthur*, s. 449; Více o preferenci svitků před kodexy pro zaznamenávání genealogických kronik na Britských ostrovech pojednává v jedné kapitole své disertace Olivier De Labordie. Olivier de Laborderie, *Histoire, Mémoire et Pouvoir - Les Généalogies En Rouleau Des Rois d'Angleterre (1250–1422)* (Paris: Classiques Garnier, 2013), s. 59–80.

¹²⁷ Více k Arthurismu v Anglii za vlády Jindřicha III. Christopher Michael Berard, *Arthurianism in Early Plantagenet England: From Henry II to Edward I* (Martlesham: The Boydell Press, 2021), s. 175–213; kritik Arthurismu za Tudorovské dynastie byl italský autor na anglickém dvoře Polydore Vergil. Více: James P. Carley, “Polydore Vergil and John Leland on King Arthur: The Battle of the Books,” *Arthurian Interpretations* 15, no. 2 (1984): 86–100.

kdy jedna z forem je dominantní. Ovšem tím hlavním společným jmenovatelem je právě postava Bruta, zakladatele království a panovnické rodové linie.

Genealogie jako argument

Na 12. století, coby na dobu jedné z renesancí poukazovalo již mnoho autorů v čele s Charlseem Haskinsem.¹²⁸ Tato proměna zasáhla i do vnímání rodových struktur. Pro účely této disertace jsem se inspiroval u francouzsko-amerického literárního historika R. Howarda Blocha, který se věnoval genealogii a rodové posloupnosti především ve spojení se středověkými romány. Ve své práci *Etymologies and Genealogies* poukázal na proměnu spojení rodové pozemkové držby ve Francii, její propojení s nově vznikajícím dynastickým vědomím a na to, jak tento celý koncept zapadá do myšlenkového i rétorického světa vrcholného středověku.¹²⁹ Bloch popisuje, jak šlechtické rody či v ještě spíše klany vykazují před 12. stoletím několik následujících rysů:¹³⁰

- 1) Šlechtický klan má spíše „horizontální“ podobu. Jeho členové mohou pocházet z různých rodin, které mohou mít společného předka, ale kolektivní vědomí této skupiny není zcela pevné. Mezi členy klanu mohou patřit i nepokrevné spřízněné osoby. Společný původ nehraje tak silnou roli, jako vazby mezi žijícími členy, podobně jako pozemková držba, která není v této době dědičná.
- 2) Klan nemá hlavní stálé sídlo. Přestože členové tohoto společenství mohou pocházet ze stejného regionu a držet tam pozemky, tak jen zřídka existuje představa rodového sídla.
- 3) Klan nemá žádné společné označení, kterým by se identifikovali a jednotliví členové klanu ke svému osobnímu jménu žádný společný *cognomen* nepřidávají.

Bloch dále uvádí, že v průběhu 11. a 12. století dochází k trendu odklonu od širšího horizontálního klanového systému k užšímu vertikálnímu pokrevnímu, který je úzce navázaný na dědičnou pozemkovou držbu.¹³¹ Druhým důvodem, který vedl podle Blocha ke posunu vnímání příbuzenství a spřízněnosti, byly problémy spojené s velikostí klanu, kdy hrozily sňatky mezi pokrevními příbuznými. Dále to pak mohly být i problémy plynoucí ze zodpovědnosti hlavy klanu za její členy, jejich krevní msty a na to navázaná

¹²⁸ Charles Homer Haskins, *The Renaissance of the Twelfth Century* (Cambridge, USA: Harvard University Press, 1927); Ke spojení Geoffreyho z Monmouthu a renesance 12. století: Martin Aurell, "Geoffrey of Monmouth's History of the Kings of Britain and the Twelfth-Century Renaissance," *The Haskins Society Journal* 18 (2007).

¹²⁹ Více v kapitole *Kinship* – Bloch, R. Howard, *Etymologies and Genealogies*, s. 64–91.

¹³⁰ Tamtéž, s. 66.

¹³¹ Tamtéž, s. 69; Georges Duby, *Hommes et Structures Du Moyen Âge, Hommes et Structures Du Moyen Âge* (Boston: de Gruyter, 1987), kapitola: XV. Structures de parenté et noblesse dans la France du Nord aux xie et xiiè siècles, s. 278.

ekonomická situace spojená s odškodňováním za tyto msty.¹³² Tyto faktory vedly k trendu, kterému Bloch říká *rodová biopolitika*. Součástí této rodové biopolitiky mělo být vyvíjení tlaku na větší kontrolu nad sňatkovou politikou, zajištění dostatečného množství potomků na jedné straně, ale zároveň jejich kontrola, aby nedocházelo k tříštění rodového majetku. Vedlejšími produkty vzešlými z této rodové biopolitiky, které sloužily jako nástroje kontroly pro seniora rodu, byly:¹³³

- 1) důraznější a systematictější zaznamenávání rodové posloupnosti (rodokmeny a rodokmenové diagramy)
- 2) kodifikace práva a na ní navázaný systém užšího dědictví (princip primogenitury)
- 3) přimknutí rodu k pozemkové doméně a vytvoření rodového sídla
- 4) jednoduchý systém vizuálního označování, skrze kterou se na rodovou identitu mohli vázat jak členové rodu, tak i jejich rodové majetky (heraldika)
- 5) systém pojmenování, přijímání *cognomen*, často navázané na sídlo či jméno zakladatele
- 6) vytváření kolektivní identity navázané na významnou osobnost, zakladatele a také na rodovou doménu

Podle Blocha tak vzniká genealogický narativ, který je propojením otce zakladatele (*pater*) se zemí (*patria*), kde rod žije. Už nejstarší genealogické kroniky mají strukturu, která začíná příběhem o zakladateli, který vytváří vazbu k symbolickému rodovému centru, od kterého dále pokračuje přímá linka potomků.¹³⁴ Z tohoto fenoménu vázaného na šlechtické rody se v průběhu 12. století stává literárně kronikářský žánr, který přerůstá lokální charakter a začíná pojednávat o větších politických celcích. Zakládá kolektivní identitu a vytváří koncept jedinečnosti nejen vládnoucímu rodu, ale i jejich poddanému „národu“ (*gens, populi*).¹³⁵ Bloch právě na příkladu Geoffreyho *Dějin* a jejich eponymického hrdiny Bruta ukazuje, jak tento fenomén kolektivní identity vázané na vládnoucí rod zahrnuje větší množství lidí než jen příslušníky rodiny vládce:

„Tehdy se ten ostrov jmenoval Albion a až na pár obrů, kteří tu žili, byl prakticky neobydlený. Byl to ostrov výjimečně krásný, s množstvím rybnatých řek a hustých lesů plných zvěře, který

¹³² Bloch, R. Howard, *Etymologies and Genealogies*, s. 68, 69.

¹³³ Tamtéž, s. 70–80.

¹³⁴ Tamtéž, s. 80–81.

¹³⁵ Michel Pastoureau, *Dějiny Symbolů v kultuře středověkého Západu*, s. 225–227.

Bruta a jeho druhy přímo vybízeli k tomu, aby se zde usadili. Prozkoumali část krajiny, a když narazili na obry, zahnali je do jeskyní v horách. Se svolením svého velitele si pak losem mezi sebe rozdělili území nové vlasti, začali obdělávat pole a stavět příbytky, takže zakrátko to vypadalo, jako by tu bydleli odedávna. Brutus nakonec pojmenoval ostrov podle sebe: nazval ho Británií a své druhy Brity, poněvadž chtěl svému jménu zajistit nesmrtelnost. Později i jazyk tohoto národa, který se dříve nazýval trójským nebo se mu říkalo „zkomolená řečtina“, byl nazván britským. Rovněž Corineus po vzoru svého velitele pojmenoval část království, která mu v losování připadla, podle sebe, totiž Corinea, a svůj lid pak Corineenses.“¹³⁶

Bloch spolu s některými dalšími badateli o Geoffreyho *Dějínách* tvrdí, že je lze chápat pouze v kontextu ideologického využití anjouovských králů Anglie vůči kapetovské Francii.¹³⁷ Osobně se nedomnívám, že přímo vznik *Dějin britských králů* je potřeba chápat v ideologicko-politickém kontextu, ale některé jejich adaptace v mladších pramenech již ano. Konkrétně se tomu věnuji v kapitole o rodokmenových diagramech. Právě pro pozdější ideologické uchopení *Dějin* je podstatné, co Howard Bloch píše o genealogickém uvažování v rámci vrcholně středověkého smýšlení o gramatice a etymologii. Jako klíč do tohoto myšlenkového světa uvádí Bloch příklad z *Kroniky vévodů z Normandie* od Benoîta ze Saint Maure, který své tvrzení o germánském původu Normanů opírá o *Etymologie* Isidora ze Sevilly. Konkrétně normanské vévody pro jejich sílu a velikost odvozuje od Germánů, jelikož podle Isidora obyvatelé Germánie (*Germanicae gentes, Germania*), jsou velicí (*immanis/immania*), divocí a utužení zimou.¹³⁸ Podle Blocha tedy lze rodokmeny číst nejen jako řadu osob, která přímo spojuje prvopočátek rodu s jeho současností, ale také jako odkaz na to, že členové rodu v sobě nesou symbolický a hodnotový potenciál. Hlavní představitel rodu a jeho jméno se stávají metaforický apelativem pro potomky, kteří od prvního předka dědí nejen status, pozemky, ale i jméno skrze něj také vlastnosti, kvality a

¹³⁶ Geoffrey z Monmouthu, *Dějiny britských králů*, s. 33; *Amoeno tamen situ locorum et copia piscosorum fluminum nemoribusque praelecta, affectum habitandi Bruto sociisque inferebat. Peragratis ergo quibusque provinciis, repertos gigantes ad cauernas montium fugant, patriam donante duce sorciuntur, agros incipiunt colere, domos aedificare, ita ut in breui tempore terram ab aeuo inhabitatam censeret. Denique Brutus de nomine suo insulam Britanniam appellat sociosque suos Britones. Volebat enim ex diriuatione nominis memoriam habere perpetuam. Vnde postmodum loquela gentis, quae prius Troiana siue curuum Graecum nuncupabatur, dicta fuit Britannica. At Corineus portionem regni quae sorti suae cesserat ab appellatione etiam sui nominis Corineiam uocat, populum quoque suum Corineiensem, exemplum ducis insecutus.*, Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum*, s. 29.

¹³⁷ Laurie Finke and Martin B. Shichtman, *Profiting from the Past*, s. 35; R. Howard Bloch, *Etymologies and Genealogies*, s. 82.

¹³⁸ Isidor ze Sevilly, *Etymologiae I–III. Etymologie I–III*, ed. Daniel Korte and Jan Kalivoda (Praha: Oikymen, 2000), s. 38,39; Benoît de Sainte-Maure, *Chronique Des Ducs de Normandie*, 1836., s. 499, 531; R. Howard Bloch, *Etymologies and Genealogies*, s. 82–83.

možné nedostatky.¹³⁹ Ostatní členové rodu tak představují synekdochický potenciál dynastie, který reprezentuje zakládající člen rodu.¹⁴⁰ Sami jsou tak dále dědicové rodových hodnot a do jejich řad je možné sáhnout po novém hlavním představiteli v případě, že stávající hlava rodu selže. Pod tímto selháním si lze představit jak morální selhání, které tak hlavu rodu odkloní od ideálu předků a delegitimizuje, či v prosté nemožnosti pokračovat v přímé biologické rodové linii. Obě varianty otevírají příležitost nejbližším příbuzným či vedlejším rodovým větvím převzít moc.

Blochem navržený koncept chci v této práci navázat na termíny *Britové* a *Sasové*. Především genealogický pramen *Korunovační svitek Eduarda IV.*, který analyzuji na konci této práce na konci této práce, lze vnímat tímto prismaem. Termíny *Britové* a *Sasové* nejsou ve svitku navázány na velké společenské struktury, ale jsou spíše spojovány s jednotlivými panovnickými rody. Tím pádem vlastnosti prisuzované Geoffreyem *Britům* a *Sasům* lze ve svitku aplikovat na konkrétní krále a následně tyto hodnotové soudy využít v reprezentaci a propagandě. Brutus v sobě nese dědictví trójských králů a sám jej předává dále britským panovníkům. Konkrétně v *Korunovačním svitku* je Eduard IV. dědicem Trójanů a Britů skrze nezkaženou rodovou linii, zatímco jeho oponent a zároveň příbuzný, Jindřich VI. ztrácí pro prohřešky svého děda legitimitu a má tak být reprezentantem Sasů.¹⁴¹

Jednoduchý způsob, jakým lze vyjadřovat a odkazovat se na rodový systém kontinuity o kterém píše Howard Bloch, představuje heraldika. Původní užití erbů bylo velmi volné a jednotlivci jich mohli v krátkém období vystřídat i vícero. Heraldický systém se v průběhu 13. a 14. století nejprve ustaluje ve spojení s jednotlivci, pak s jejich rody až nakonec mohou zastupovat celé jejich území a jeho obyvatele.¹⁴² Propracovanější heraldický systém s ohledem na rodovou kontinuitu existoval od 14. a 15. století a je ve francouzském a anglickém království označován jako kadence. Základní rodový erb značil rod jako celek a označoval všechny jeho členy jako unifikovanou skupinu. Podle systému kadence měla na užití rodového erbu jako jednotlivce nárok jen hlava rodu, zatímco ostatní členové rodu mohli reprezentovat sami sebe pouze částí rodového erbu doplněného o brisuru,¹⁴³ která určovala jejich postavení v rodu. Způsob kadence se postupně

¹³⁹ Nejčastěji jde o zakladatele rodu, ale může jít i o některého z pozdějších seniorů rodu.

¹⁴⁰ Tamtéž, 83–85.

¹⁴¹ Jonathan Hughes, *Arthurian Myths and Alchemy*, s. 131 Více o tomto až v samotné analýze svitku v kapitole čtyři.

¹⁴² Michel Pastoureau, *Dějiny Symbolů v Kultuře Středověkého Západu*, 195–199.

¹⁴³ Tamtéž, s. 202–206.

v průběhu středověku zakotvoval a o systematickém užití lze mluvit až v průběhu 15. století. Tím, kdo primárně nosil rodový erb a reprezentoval tak celou skupinu, byl senior rodu.

Michel Pastoureau poukazuje na jeden vedlejší heraldicko-genealogický fenomén a tím je heraldický klenot. Klenot, primárně nošený na přilbě, nebyl v pozdním středověku tak svazující jako erb a mohl tak být užíván širším spektrem příslušníků rodu či dokonce několika vzdálenými větvemi rodu. Jeho funkce pak mohla spočívat v tom, že odkazoval právě na společný původ více rodin, a to například symbolickým odkázáním na rodovou legendu.¹⁴⁴

Geoffrey z Monmouthu přímo nepřiřknul britským králům žádný erb, protože za jeho života se heraldika teprve začala rozvíjet. To ovšem nebránilo pozdějším autorům vytvořit mnoha britským králům z *Dějin* atributovaný erb, spojit ho se zakladatelem a po Geoffreyho vzoru jeho původ dovést až k Tróji.

¹⁴⁴ Tamtéž s. 208–215; Martin Nejedlý, *Středověký Mýtus O Meluzíně a Rodová Pověst Lucemburků* (Praha: Scriptorium, 2014), s. 268–272.

Brutova či Artušova koruna – symbol ostrovní jednoty

Geoffreyho *Dějiny* spolu s mnoha figurami a symboly z nich se staly předměty historické argumentace a nástroji politických bojů vrcholného a pozdního středověku. Asi nejznámějším příkladem je postava krále Artuše, který vystupoval v imaginaci Velšanů a Bretonců jako mesianistická figura – *l'espoir breton* – v boji proti Normanům, Angličanům i Francouzům již na konci 12. století.¹⁴⁵ Krásným příkladem pro to může být pasáž z kroniky Viléma z Newburghu o narození pohrobka bretaňského vévody Geoffreyho Plantageneta a vnuka Jindřicha II.:

*Král, jeho děd, který přikázal, aby dítě bylo pojmenováno po něm, byl odmítnut Bretonci, a při slavnostním prohlášení byl chlapec pojmenován Artuš, když jej drželi nad křtitelnicí. Takto Bretonci, kteří prý již dlouho očekávají smyšleného Artuše, nyní vyzdvihují skutečného a činí tak ve velké naději v souladu s míněním, které vyjádřili jistí proroci v jejich dlouhých a oslavovaných legendách o Artušovi.*¹⁴⁶

O politickém využití postavy krále Artuše v politických sporech toho bylo v posledních letech napsáno mnoho a celá část artušovských studií je věnována této problematice.¹⁴⁷ Přestože nebude možné se postavě Artuše vyhnout, pokusím se k němu dostat spíše jako k referenčnímu bodu a analýzu historické argumentace budu uvádět spíše na příkladu Bruta a dalších britských panovníků.

Koncept Geoffreyho z Monmouthu o Brutovi a jeho synech, coby představitelích ostrovního panství se dostává do prostředí politické argumentace na sklonku 13. století za vlády anglického krále Eduarda I. Plantageneta a jeho velšského protivníka, knížete Llywelyna ap Gruffudda. Na konci vlády Eduardova otce, Jindřicha III. (1251–1272) se politická situace a rozložení sil na ostrově Británie zdály poměrně stabilní. Za panování Jindřicha III. se sice zvedlo proti králi povstání známé jako Druhá baronská válka (1264–1267),¹⁴⁸ ale na počátku sedmdesátých let již vládnul mír. V době, kdy Jindřich III. zemřel, byl Eduard na křížové výpravě ve Svaté zemi a svou pozicí v Anglii si byl natolik jistý, že nespěchal zpět

¹⁴⁵ Robert R. Davies, *The First English Empire*, s. 39–41; Martin Aurell, *Henry II and Arthurian Legend*, s. 386–394.

¹⁴⁶ Z anglického překladu kroniky Williama z Newburghu (1136–1198) uvedeném Martin Aurell, *Henry II and Arthurian Legend*, s. 387. překlad do češtiny Jakub Jauernig

¹⁴⁷ V poslední době nejvíce k tomuto tématu: Bernard, Christopher M., *Arthurianism in Early Plantagenet England, From Henry II to Edward I*, 2019; dále také Roger Sherman Loomis, "Edward I, Arthurian Enthusiast," *Speculum* 28, no. 1 (1953): 114–27.

¹⁴⁸ Více k druhé baronské válce: Adrian Jobson, *The First English Revolution: Simon de Montfort, Henry III and the Barons' War* (London: Continuum, 2012).

domů a korunován byl až dva roky po smrti svého otce.¹⁴⁹ Ve Skotsku energicky vládnul Eduardův švagr Alexandr III., který rozšiřoval svou moc nad menšími ostrovy u Skotského pobřeží a který kvůli mocenským ambicím odmítl složit svému tchánovi Jindřichu III. lenní holt.¹⁵⁰ A konečně gwyneddský kníže Llywelyn ap Gruffudd, který si podmanil většinu menších knížat ve středním a jižním Walesu.¹⁵¹ Zdánlivě stabilní politická situace na ostrově Británie se ovšem začala obracet. Přestože gwyneddský kníže složil lenní holt Jindřichovi III., jeho pozdější snahy o podmanění celého Walesu se staly trnem v oku pánům z velšské marky a knížatům z jižního Walesu, ale také samotnému králi Eduardovi.

Llywelyn podporoval rod de Monfort, který se postavil v šedesátých letech 13. století anglické koruně. Jeho propojení s odbojným rodem se prohloubilo sňatkem (v zastoupení) s Eleonorou de Monfort, královnou neteří a vnučkou anglického krále Jana Bezzemka. Vztahy mezi Eduardem a velšským knížetem byly špatné jednak kvůli Llywelynově stálé podpoře rebelů, jednak kvůli snaze pokrevně se spojit s anglickou královskou rodinou, ale také Llywelynova rozpínavost do jižního Walesu, několikeré odmítnutí složit lenní holt a neochota platit poplatky dohodnuté s Jindřichem III. v roce 1267.¹⁵² To vše vedlo Eduarda I. k tomu, že v roce 1276 byl Llywelyn prohlášen za rebela a v následujícím roce vtrhla anglická vojska do Walesu.¹⁵³ Eduardova blesková kampaň měla za následek, že Llywelyn i se svými vojsky byl obklíčen v horách Snowdonie, vyhladověn a donucen ke kapitulaci, která vedla ke smlouvě z Aberconwy. Velšský kníže si na základě této smlouvy mohl ponechat titul knížete, ale jeho knížectví přestalo de facto existovat.¹⁵⁴ Jeho vazalové ve

¹⁴⁹ Michael Prestwich, *Edward I* (New Haven; London: Yale University Press, 1997), s. 82–85, 91.

¹⁵⁰ Björn Weiler, "Knighting, Homage, and the Meaning of Ritual," *Viator* 37 (2006), s. 291, 294–295.

¹⁵¹ Jindřich III. uznal ve smlouvě z Montgomery suverenitu gwyneddských knížat nad celým Walesem. Více o samotném knížeti: J. Beverley Smith, *Llywelyn Ap Gruffudd*, 2nd ed. (Cardiff: University of Wales Press, 2014); Richard R. Davies, *The Age of Conquest*, s. 308–354.

¹⁵² Michael Prestwich, *Edward I*, s. 172–176; J. Beverley Smith, *Llywelyn ap Gruffudd*, s. 390–402.

¹⁵³ Tamtéž, s. 414–436.

¹⁵⁴ Titul kníže z Walesu, použitý poprvé v dopise francouzskému králi, se během 200 let obsahově velmi proměnil. Na začátku 12. století se ve Walesu nacházelo téměř sto uzemních celků, jejichž vládci se titulovali jako králové. Owain Gwynedd (c. 1100–1170) sjednotil tyto malé krále v boji proti anglickému králi Jindřichovi II. a přijal titul princeps, běžně překládaný jako kníže. Owain se v dopisech francouzskému králi z 60. let 12. stol. tituloval jako *rex Walliae*, ale v dopisu (1165–1166) je již použit termín *princeps Walliae*. V Owainově případě šlo o promyšlený tah, jelikož volba termínu princeps se měla odkazovat na rannou římskou říši a tento titul měl tedy označovat svrchovaného „principálního“ vládce, což značně popudilo anglický královský dvůr. V průběhu následujícího století se termín *princeps Walliae* proměnil z označení suverenity a odbojnosti až do označení podřízeného nicméně jedinečného postavení vůči anglickému trůnu. Více: Huw Pryce, "Owain Gwynedd and Louis VII: The Franco-Welsh Diplomacy of the First Prince of Wales," *Welsh History Review* 19, no. 1 (1998), s.1–28; Davies, Richard R. Davies, *The Age of Conquest*, s. 44; Huw Pryce, *The Acts of Welsh Rulers, 1120–1283* (Cardiff: University of Wales Press, 2010), s.74–79; Kari L. Maund, *The Welsh Kings: Warriors, Warlords and Princes*, 3rd ed. (Cheltenham: The History Press Ltd, 2006), s.153–229.

středním a jižním Walesu přešli opět pod moc pánů z Marky či přímo pod pravomoc anglického krále. Na severu Llywelynovi zůstali jeho nejvýznamnější domény, úrodný ostrov Anglesey a panství Gwynedd.¹⁵⁵

Velšská šlechta vedená Llywelynovým bratrem Davidem nebyla po pár letech spokojena s vládou pánů z Marky, a tak se proti anglické koruně zvedlo v roce 1282 velké povstání do jehož čela se nakonec postavil velšský kníže Llywelyn. Ve snaze uklidnit situaci byl do Walesu vyslán arcibiskup z Canterbury John Peckham.¹⁵⁶ Jak vyplývá z korespondence mezi arcibiskupem a knížetem, král Eduard vyžadoval Llywelynovu bezpodmínečnou kapitulaci, zatímco kníže Llywelyn si kladl dvě podmínky, za kterých byl ochotný složit zbraně. Jednak požadoval respektem pro své lidi, tedy zřejmě mělo jít o narovnání práv Angličanů a Velšanů v Marce, jednak vyžadoval aby jemu samotnému byla projeována náležitá úcta, coby suverénovi celého Walesu.¹⁵⁷ Llywelyn odvozoval svůj nárok na území ve Walesu, svůj původ a tím pádem i respekt z něho pramenící od Bruta skrze Kambra z Geoffreyho *Dějin*.¹⁵⁸ Argumenty v Llywelynově dopise, které se odvolávají na Brutovo dělení ostrova stojí na roveň historických argumentů odkazujících se na úmluvu z Montgomery mezi Jindřichem III. a Llywelynem. Podle bádání J. Beverley Smithse se kníže Llywelyn nesnažil pomocí argumentů o svém Trójském původu vymezovat vůči anglické královské moci na ostrově.¹⁵⁹ Respektive Angličané nejsou v této argumentaci nazíráni jako Sasové. Llywelyn podle Smitha zdůrazňoval svůj trójský původ kvůli území v Gwyneddu a Eduardovi, jakožto dědici Lokrina přiznával ostrovní suverenitu.¹⁶⁰ Zatímco v *Historii o Gruffuddovi ap Cynan*¹⁶¹ zachované v rukopise ze 13. století, je genealogický

¹⁵⁵ Beverley Smith, *Llywelyn ap Gruffudd*, s. 440–445.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 535.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ *Primo, quod licet dominus rex de quatuor cantredis et aliis terris ab eo datis magnatibus suis, ac de insula Engleseye, nullum voluerit habere tractatum, tamen consilium principis non permittit, si contingat aliquam pacem fieri, quin tractetur de præmissis, eo quod isti cantredi sunt de puro principis tenemento, in quibus merum jus habuerunt principes et prædecessores sui a temporibus Kambri filii Bruti ... Item, idem princeps non tenetur dimittere hereditatem suam et progenitorum suorum in Wallia a tempore Bruti, et etiam sibi confirmatam per Romanæ sedis legatum, ut dictum est, et terram in Anglia receptare, unde linguam, mores, leges ac consuetudines ignorat; ubi possent etiam sibi quædam maliciose imponi ex odio inveterato a vicinis Anglicis, quibus terra illa privaretur imperpetuum ... Dicatur quod cum Snaudon sit de appenditiis principatus Walliæ, quem ipse et antecessores sui tenuerunt a tempore Bruti, ut dictum est, consilium suum non permittit eum renunciare dicto loco et locum minus sibi debitum in Anglia receptare.* Charles Trice Martin, *Registrum Epistolarum Fratris Johannis Peckham, Archiepiscopi Cantuariensis* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), s. 469–471.

¹⁵⁹ Beverley Smith, *Llywelyn ap Gruffudd*, s. 335–336, 543–544; J. Beverley Smith, *Sense of History in Medieval Wales* (Aberystwyth: University College of Wales, 1991), s. 14–15.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 15.

¹⁶¹ Gruffud ap Cynan (1055–1137), král Gwyneddu a později i Walesu, jeden z Llywelynových předků. Trojský původ Gruffuddovi přiřkla až pozdější tradice ve 13. století. *Historie o Gruffuddu ap Cynanovi* se

výčet velšských knížat veden k Brutovi a Trójanům skrze Lokrina, tak Llywelyn opíral svůj původ od Kambra a Bruta.¹⁶² Podle Bena Guye byla změna velšské genealogické rétoriky z Lokrina na Kambra motivována Eduardovým využíváním Geoffreyho *Dějín*. Pokud by velšský kníže trval na svém původu skrze Lokrina, stal by se v očích Angličanů jen členem poboční a málo významné rodové větve, zatímco rodokmen vedený skrze Kambra měl Llywelyna stavět do téměř rovnocenné partnerské role vůči anglickému králi.¹⁶³

Mise arcibiskupa z Canterbury byla ovšem neúspěšná, historické argumenty o velšských Brutových potomcích nepadli na úrodnou půdu, a tak se znovu rozhořela válka mezi velšskými knížaty a anglickým králem. Eduard neměl v roce 1282 čas na přípravu tak jako v roce 1277. Na počátku konfliktu v roce 1282 stálo štěstí na straně Velšanů. Na jihu se podařilo Velšanům přepadnout a porazit anglické vojsko pod vedením Gilberta de Clare v bitvě u Llandeilo Fawr. V říjnu 1282 zemřel jeden z velkých pánů z Marky a velká opora Eduardovy politiky ve Walesu, Roger Mortimer,¹⁶⁴ což představovalo pro Angličany další znatelnou ztrátu. Ovšem největším úspěchem velšského knížete byla porážka anglických expedičních sil na ostrov Anglesey vedených Lukem de Tany. V listopadu se Velšanům podařilo poblíž Bangoru porazit část anglického vojska v bitvě u Moel-y-don, když se pokoušeli překročit úžinu mezi ostrovem Anglesey a Gwyneddem po pontonovém mostě. Anglické síly byly zaskočeny přílivem a Velšanům se podařilo pobít část rytířů i pěšáků, zatímco další část se utopila. Toto vítězství mělo zřejmě především dopad na morálku obou bojujících stran.¹⁶⁵ Postup Eduardových vojsk byl pozastaven a loajalita některých pánů z velšské marky vůči králi byla nahnutá. Zásadní zlom ale přišel brzy. Na počátku prosince 1282 několik pánů z marky po vedením Edmunda Mortimera¹⁶⁶ shromáždilo vojsko, které porazilo Llywelynovi síly v bitvě u mostu přes Irfon. Samotný Llywelyn nebyl v té době u svého vojska, ale díky zprávě o útoku se okamžitě vydal zpět. Velšský kníže

zachovala v rukopise Peniarth MS 17, National Library of Wales, Aberystwyth; Arthur Jones, *The History of Gruffydd Ap Cynan* (Manchester: Manchester University Press, 1910).

¹⁶² J. Beverley Smith, *The Sence of History in medieval Wales*, s. 8; Ben Guy, *Medieval Welsh Genology*, s. 246–247.

¹⁶³ Tamtéž, s. 247.

¹⁶⁴ Roger Mortimer (1231/2–1282), první baron Mortimer z Wigmore. Ian Mortimer, *The Medieval Mortimer Family*, s. 16–17.

¹⁶⁵ Michael Prestwich, *Edward I*, s. 189–192; J. Beverley Smith, *Llywelyn ap Gruffudd*, s. 526–542; John Edward Morris, *The Welsh Wars of Edward I; a Contribution to Mediaeval Military History*, (New York: Haskell House Publishers, 1969), s.177–181.

¹⁶⁶ Edmund Mortimer (1251–1304), druhý baron Mortimer z Wigmore. Ian Mortimer, *The Medieval Mortimer Family*, s. 17–18.

byl chycen poblíž vesnice Climeri beze zbroje a údajně nepoznán byl zabit. Později mu byla useknuta hlava, dopravena do Londýna a naražena na kopí na hradbách Toweru.¹⁶⁷

Na příkladech dvou kronik, *Flores Historiarum* a *Annales Londoniensis*,¹⁶⁸ zachycujících výše zmíněné události z anglického pohledu, chci ukázat, jak jejich autoři vnášejí do celého konfliktu opět aspekt symboliky navázané na Bruta, Artuše a tentokrát i na Merlinova proroctví a interpretují je v neprospěch Velšanů:

„Připisujíc toto [potopení lodí a vítězství u Moel-y-don] zázraku, Velšané pobízeli svého knížete, aby jednal odvážně a beze strachu, jelikož podle Merlinova proroctví měl být korunován Brutovou korunou, což se také posléze stalo. Nejprve Roger Mortimer a králův bratr Edmund¹⁶⁹ zaútočili na Llywelynovo vojsko. Llywelynova useknutá hlava byla dopravena do Londýna, kde byl Brutus korunován. Hlava byla ozdobena břechťanem, napíchnuta na kůl a vztyčena nad londýnským Towerem. Tak to bylo zjeveno v Merlinových proroctvích. [...] Koruna kdysi slavného krále Britů tedy přešla i s dalšími klenoty na krále Eduarda. Tak sláva Velšanů, kteří se dříve nazývali Britové a kteří byli podrobena zákonům Angličanů, byla díky Boží prozřetelnosti přenesena. Vše, co mělo být podle proroctví vykonáno druhým (velšským knížetem), bylo vyplněno dříve řečeným Eduardem.“¹⁷⁰

¹⁶⁷ Kronikářské popisy okolností střetu a Llywelynovi smrti se liší, včetně role rodu Mortimerů, jehož členové měli údajně vylákat knížete z bezpečí v předstíraném přátelství a slibem loajality. Michael Prestwich, *Edward I*, s. 193–194; J. Beverley Smith, *Llywelyn ap Gruffudd*, s. 561–568.

¹⁶⁸ *Flores Historiarum* je název dvou různých latinských kronik pojednávajících o anglických dějinách a jejich vznik je spojován s opatstvím St. Albans. První verze vedená k roku 1235 je přisuzovaná Rogerovi z Wenderoveru, Druhá, která je důležitá pro tuto pasáž, je známá jako verze Matouše Pařížského. Samotné *Flores* napsané Matoušem Pařížským jsou dovedené pouze do roku 1265, ale její pokračování bylo dovedeno nejprve do roku 1306 a později do roku 1325. Anonymní kronika, známá jako *Annales Londoniensis*, napsaná na základě *Flores Historiarum* a doplněná o londýnské realie, vznikla zřejmě po roce 1316. Pasáže do roku 1296 pocházejí právě z *Flores Historiarum*, ale i v nich se anonymní autor lehce odchýlil od původního zdroje. William Stubbs, *Chronicles of the Reigns of Edward I and Edward II. Volume 1. Annales Londonienses and Annales Paulini* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), s. X–XV; Henry R. Luard, *Flores Historiarum Vol. III, The Chronicles and Memorials of Great Britain and Ireland during the Middle Ages* (London, 1890), s. X–XXXIV; Antonia Gransden, *Historical Writing in England, 550–1307* (Routledge, 2013), s. 453–460, 508.

¹⁶⁹ Verze *Flores Historiarum* je výčtu Llywelynových přemožitelů zřejmě blíže událostem roku 1282. V obou kronikách se ve spojitosti se smrtí velšského knížete objevují jména Roger a Edmund. Přestože králův bratr Edmund, zmíněný v *Annales Londoniensis*, se také účastnil velšského tažení, tak se zdá pravděpodobnější popis *Flores*, který uvádí Edmunda Mortimera (viz poznámka 166), syna a dědice slavného rytíře Rogera Mortimera (viz poznámka 164). Nutno poznamenat, že celého tažení se účastnil i mladší bratr Edmunda Mortimera, Roger Mortimer (první baron Mortimer z Chirku, zemřel 1326). *Edmundus ergo, haeres famosus militis, jam defuncti, Rogeri de Mortuo Mari cum quibusdam marchionibus irruit in exercitum Leolini*. Henry R. Luard, *Flores Historiarum*, vol. III, s. 57.

¹⁷⁰ *Hoc Walensum miraculo ascribentes, suo principi suggererunt quod viriliter ageret nec timeret, eo quod in brevi, secundum prophetiam Merlini, diademate Bruti debuit coronari et sic fuit per antifrasim. Primo Rogerus de Mortuo Mari et Edmundus frater regis in exercitum Leolini irruerunt, et caput ejusdem Leonini amputatum, et apud civitatem Londoniensem, ubi Brutus solebat coronari, deportatumque, paloque*

Annales Londoniensis a *Flores Historiarum* jsou skvělým příkladem vlivu a symboliky Geoffreyho *Dějín* a britského *translatio imperii* z Velšanů na Angličany, respektive na jejich vládce. Podle těchto kronik byla Merlinova proroctví, těšící se ve Walesu veliké oblibě, Velšany špatně pochopena. Kronikáři připouštějí přímé spojení mezi Velšany a Brity, přesto právo vládnout ostrovu, symbolizované Brutovou korunou, patřilo podle těchto pramenů Angličanům a jejich králi Eduardovi.

Anglosasové, Normané i Anjouovští králové sice ovládali většinu ostrova Británie, ale jejich suverenita byla často vystavěna výzvám ze strany keltských obyvatel ostrova. Na prostá většina anglo-velšských konfliktů byla doprovázena „propagandou“ založenou na britské látce. Robert R. Davies k tomuto poznamenává: „Artuš, Merlin a celá Británie představovali nesmírně nebezpečnou kombinaci: byli smrtelnou hrozbou pro anglickou dominanci, jelikož předpovídali návrat Británie a Britů k jejich původní slávě.“¹⁷¹ Velšské využití britského narativu lze chápat jako ospravedlnění války, jelikož z jejich pohledu byly boje vnímány jako akty reconquisty, opětovné dobytí ostrova zpět z rukou Sasů. I po vymření původních domácích dynastií a ztrátě suverenity zůstal ve Walesu vliv *Dějín* silný.¹⁷² Přes veškeré snažení Velšanů se Eduardovi I. povedlo britskou látku a narativ *Dějín* pevně svázat s anglickým trůnem.¹⁷³ Eduard nechal s poctami znovu pohřbít Artuše a Guinevru v Glastonbury v roce 1278 a Magna Maxima/Macsne Wlediga¹⁷⁴ v Caernarfonu v roce 1283, ze svého syna Eduarda učinil prvního anglického knížete z Walesu¹⁷⁵ a v letech 1284–1302 pořádal zasedání Artušova kulatého stolu¹⁷⁶ a nakonec nechal

superpositum et hedera, id est "Yvi" coronatum, super Turrim Londoniensem fuit erectum, ipsius Merlini exponens prophetiam. Corona quondam famosi regis Britonum eidem regi Edwardo cum aliis jocalibus reddebatur [...] Et sic gloria Walensium qui primo Brittones vocabantur, Anglorum legibus subditorum per Dei providentiam omnino est translata. Et quicquid princeps Walliae debuisse perfecisse, secundum prophetias, jam per dictum Edwardum completum est. William Stubbs, *Chronicles of the Reigns of Edward I and Edward II*, s. 90–91. Překlad Jakub Jauernig.

¹⁷¹ Robert R. Davies, *The First English Empire*, s. 40.

¹⁷² Jako příklad může posloužit dopis Owaina Glyndŵra skotskému králi (buď Robertu III nebo spíše Jakobovi I.), kde se Owain označuje za Kambrova dědice a skotského krále za potomka Albanakta. Owain žádá o skotské vojáky, aby společnými silami vyhnali Sasy z Británie. Ade de Usk and Edward Maunde Thompson, *Chronicon Adae de Usk A.D. 1377–1404* (London, 1876). s. 239–240.

¹⁷³ Robert R. Davies, *The First English Empire* s. 40–50; Robert R. Davies, *The Matter of Britain*, s. 22; Více: Helen Fulton, *Welsh Prophecy and English Politics in the Late Middle Ages* (Aberystwyth: University of Wales Press, 2009).

¹⁷⁴ Geoffreho *Dějiny* tuto postavu neznají motivy spojované s Macsencem Wledigem lze najít u britsko-římských císařů Constantiantia a Maximiana. Viz poznámky č. 76 a 78.

¹⁷⁵ John Davies, *A History of Wales*, kapitola 2 (ebook).

¹⁷⁶ Na hradě Winchester je uložen Artušův Kulatý stůl s Tudorovskou růží, který používal Jindřich VIII. Rozbor dřeva však odhalil, že stůl byl vyroben na konci 13. století a pod Tudorovskou malbou byla nalezena starší vrstva barvy. Je tedy možné, že jde o Artušovský stůl Eduarda I. Martin Biddle and Sally Badham, *King Arthur's Round Table: An Archaeological Investigation* (Rochester: Boydell Press, 2001), s. 182.

z Walesu do Westminsteru převést Artušovu korunu, jako kořist, ale také jako „znovuzís-kané dědictví.“¹⁷⁷

Jak se mnozí badatelé shodují, Eduardova imitace Artuše měla za cíl vytvořit auru „vele-krále“ či „krále-imperátora“ Británie.¹⁷⁸ Celkově se ale badatelská pozornost věnuje návaznosti na Artuše, jehož role ve vztahu vlády nad ostrovem je jistě dominantní, ale nikoli jediná. Christopher Berard upozorňuje na to, že část Eduardova okolí musela být obeznámena právě s velšskou tradicí zachycenou v *Mabinogionu*, jelikož Eduardovy kroky vypo- vídají právě o jeho uchopení velšské látky, její využití pro vlastní mocenské záměry a její obrácení proti Velšanům a Llywelynovi. Jednak jde o využití příběhu *Macsenova snu* z *Mabinogionu* a Merlinových proroctví z *Dějin* při stavbě hradu Caernarfon, aby demonstroval svou roli obnovitele Británie. Caernarfon představoval nejen jeden z důležitých dvorů gwyneddských knížat, ale také místo významné ve středověké imaginaci právě jako sídlo krále a císaře Konstantina Velikého.¹⁷⁹

Druhý příkladem uchopení velšské mytologie a její využití proti Velšanům pramení z pří- běhu o Branovi, králi celé Británie, zachyceného v druhé větvi *Mabinogionu* *Branwen, dcera Llyrova*. Smrtelně zraněný Bran přikázal pohřbít svou hlavu v Londýně obrácenou směrem k moři, aby chránila celý ostrov před vnějšími nepřáteli.¹⁸⁰ Velšští básníci přirov- návali pak Llywelynův osud k Branovu a řadili ho tak mezi velšské mučedníky. Llywely- nova hlava zůstala na Toweru roky a brzy k ní přibyla i hlava jeho bratra Davida. Chris- topher Berard poznamenává, že podle *Kroniky převorství Dunstable* byla Davidova hlava otočena směrem k moři, což Berard vykládá jako anglickou posměšnou narážku na brit- ského krále Brana.¹⁸¹

Na příkladu Llywelynovy porážky a její spojení s Merlinovými proroctvími se snažím uká- zat, že Eduardův Artušovský entuziasmus a přenesení moci staré Británie neleží jen na Artušovi, jak často akcentují výše zmínění badatelé, ale jde o komplexnější uchopení

¹⁷⁷ Robert R. Davies, *The First English Empire*, s.32; Christopher M. Berard, *Arthurianism in Early Plantagenet England*, s. 231–235, 262–267.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 218, 223, 266; Robert R. Davies, *The First English Empire*, s. 45, Roger S. Loomis, *Edward I, Arthurian Enthusiasm*, s. 144.

¹⁷⁹ Henry R. Luard, ed., *Annales Monasterii de Waverleia in Annales Monastici*, vol. II (London, 1865), s. 398–399; Christopher M. Berard, *Arthurianism in Early Plantagenet England*, s.262–263, 266.

¹⁸⁰ Podobný motiv využívá Geoffrey z Monmouthu v příběhu o Vortimerovi, synovi tyrana Vortigerna.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 252–259, poznámka o Davidově hlavě přirovnané posměšně k Branově, s. 257.

Britské historické látky.¹⁸² Ovšem dosud přehlíženou postavou v bádání o *transtatiu imperii*, je postava samotného zakladatele Británie, Bruta. A právě na jeho roli se zaměřím v následujících odstavcích při interpretaci pasáží z kronik. Autoři kronik *Flores Historiarum* i *Annales Londoniensis* ve výše citované pasáži dvakrát zmiňují Bruta, a to ve velmi specifické roli. Poprvé je to v souvislosti s velšským přesvědčením, že podle Merlinova proroctví bude jejich kníže Llywelyn korunován Brutovou korunou. Podruhé jde o ironické naplnění tohoto proroctví a slovní hříčky s významem a pochopením prorokované korunovace. Interpretace významu Brutovy koruny, jakožto symbolické vyjádření moci nad celým ostrovem Británie, je nasnadě právě díky Merlinovým proroctvím z Geoffreyho *Dějin*:

„Poté se na ostrov navrátí jeho obyvatelé, poněvadž mezi cizozemci propukne spor. Sněhobílý stařec na bělostném koni nadto odkloní tok řeky Pereiron a bělostnou hůlkou pak na řece vyměří mlýn. Cadwalladr povolá Conana a připojí Albu ke svému spolku. Cizozemce postihne zkáza a koryty řek se povalí krev. Tehdy vytrysknou prameny Armoriky a budou ozdobeny Brutovou korunou. Kambrie se naplní radostí a duby v Cornwallu se zazelenají. Ostrov dostane Brutovo jméno a pojmenování, které mu dříve dali cizáci, zanikne.“¹⁸³

Podobný prorocký obraz pracující s konceptem Brutovy koruny lze nalézt i v druhém Geoffreyho díle, *Merlinově životě*:

„Ale svůj úkol nedokončí. Je to vůle Nejvyššího soudce, aby Britové pozbyli svého království a na mnoho let zůstali oslabeni, a to až do doby, než přijede z Bretaně Conan na svém voze spolu s uctívaným vůdcem Velšanů Cadwalladrem. Spolu vytvoří alianci, silné spojenectví Skotů, Kabrijců a mužů z Cornwallu a Bretaně. Pak se navrátí původním obyvatelům dlouho ztracená koruna. Nepřátelé budou vyhnáni a bude znovu nastolen čas Brutův. Původní obyvatelé zas budou spravovat svá města podle posvátných zákonů.“¹⁸⁴

¹⁸² Přestože Berard pracuje i s příběhem o Branovi Požehnaném, tak akcentuje Artuše v anglickém narativu o přenesení moci z Velšanů na Angličany. Tamtéž, s. 253–254.

¹⁸³ *Niueus quoque senex in niueo equo fluium Perironis diuertet et cum candida uirga molendinum super ipsum metabitur. Cadualadrus Conanum uocabit et Albaniam in societatem accipiet. Tunc erit strages alienigenarum, tunc flumina sanguine manabunt, tunc erumpent Armorici montes et diademate Bruti coronabuntur. Replebitur Kambria laetitia, et robora Cornubiae uirescent. Nomine Bruti uocabitur insula, et nuncupatio extraneorum peribit.*, Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum*, s. 149; Geoffrey z Monmouthu, *Dějiny Britských Králů*.

¹⁸⁴ *Set non perficient quia sic sententia summi iudicis existit, Britones ut nobile regnum temporibus multis amittant debilitate, donec ab Armorica veniet temone Conanus et Cadualadrus Cambrorum dux venerandus, qui pariter Scotos Cambras et Comubienses Armoricosque viros sociabunt federe firmo amissumque suis reddent diadema colonis, hostibus expulsis renovato tempore Bruti, tractabuntque suas sacratis legibus urbes.*

Když se s touto perspektivou a interpretací Brutovy koruny podíváme zpět na dvě předchozí kroniky a na poslední větu uváděného citátu, zjistíme, že je mezi nimi jeden podstatný rozdíl:

Flores Historiarum: Corona quondam famosi regis Britonum Arthuri regi Angliæ cum aliis jocalibus reddebatur.

*Koruna, kdysi slavného krále Britů Artuše, byla navrácena i s dalšími klenoty králi Anglie.*¹⁸⁵

Annales Londoniensis: Corona quondam famosi regis Britonum eidem regi Edwardo cum aliis jocalibus reddebatur.

*Koruna, kdysi slavného krále Britů, byla navrácena i s dalšími klenoty témuž králi Eduardovi.*¹⁸⁶

Ze stejné doby existuje i třetí pramen *Annales Wavelria*, který popisuje porážku Velšanů, a přenesení moci na Angličany podobným způsobem, přičemž přisuzuje korunu Artušovi:¹⁸⁷ *Koruna, kdysi slavného krále Artuše, který byl chován ve veliké úctě mezi Velšany po dlouhou dobu, byla s dalšími klenoty předána panu králi, a tak sláva Velšanů přešla, ač neúmyslně, na Angličany.*¹⁸⁸

Jak lze chápat toto vypuštění Artušova jména? Jelikož *Annales Londoniensis* čerpají z *Flores Historiarum* mohlo dojít k prosté písarské chybě a jméno mohlo během přepisu vypadnou. Druhou možností je ovšem také to, že autor *Annales* skutečně myslel pod pojmem *quondam famosi regis Britonum* Bruta. Domnívám se, že autor *Annales* nezmiňuje Artuše ve spojitosti boje Velšanů proti Eduardovi, právě proto aby tím vyzvedl roli Bruta, prvního krále celého ostrova. Artuš i Brutus představují podobný typ postav, a proto se domnívám, že Brutova a Artušova koruna měla téměř stejný symbolický potenciál. Rozdíl mezi nimi ale spočívá právě v Geoffreyho *Dějínách*. Slovo koruna v podobě *diadema* se v textu *Dějín* vyskytuje v 53 případech a to ve spojení se slovy *regni* (20), *inusli/totius insuli* (6),

Geoffrey of Monmouth, *Life of Merlin. Vita Merlini*, ed. Basil Clarke (Cardiff: University of Wales Press, 1973), s. 104, ř. 964–975. Překlad Jakub Jauernig.

¹⁸⁵ Henry R. Luard, *Flores Historiarum*, vol. III, s. 59. Překlad Jakub Jauernig.

¹⁸⁶ William Stubbs, *Chronicles of the Reigns*, vol. I s. 91. Překlad Jakub Jauernig.

¹⁸⁷ K problematice bádání o koruně jako skutečném předmětu – Llywelynova diadému a možné spojitosti s Artušovou korunou. Z Berardova textu neplyne přímo, že by se klonil k této spojitosti. Stejně tak se ale plně nehlásí k tomu, že by kronikářský obrat *corona quondam famosi regi Arthuri* byl pouze metaforický termín. Christopher M. Berard, *Arthurianism in Early Plantagenet England*, s. 260–263.

¹⁸⁸ *Item corona famosi regis Arthuri, qui apud Wallenses a longo tempore in maximo honore habebatur, cum aliis jocalibus pretiosis domino regi est oblata; et sic Wallensium gloria ad Anglicos licet invite, est translata.* Henry R. Luard, ed., *Annales Monasterii de Waverleia*, vol. II s. 401. Překlad Jakub Jauernig.

Britanniae (5), *regnum Britanniae* (2), *ex auro* (1), *Bruti* (1) a bez přímé konotace (17).¹⁸⁹ Ne vždy jde přímo o přídavné jméno, ale o bezprostřední kontext, ve kterém se slovo *diadema* vyskytuje. V 15 případech je koruna přímo navázaná na koncept jednotného ostrovního království. Jako symbol ostrovní jednoty je tak v *Dějínách* označována Brutova nikoli Artušova koruna. Je proto možné, že *Annales* tak poskytovaly recipientovi možnost čtení *koruny kdysi slavného krále Britů* jako koruny Bruta, zakladatele ostrovního království.

Jak v jedné své studii uvedla Jaclyn Rajsic, v některých pramenech ze 13. a 14. pramenech postihujících Britské i Anglické dějiny, především pak v kronikách *Brut*, dochází k vypouštění Artušova jména.¹⁹⁰ Jedním z důvodů, který Rajsic navrhuje, je právě rozdílný charakter obou králů. Artuš není zakladatelem a stavitelem jako Brutus či Belinus a jeho otec Moelmund. Artuš je válečník a dobyvatel a dokonce Sasobijec. Brutus nejenom že ustanovil první království, ale založil také Londýn, největší a první anglické město. Oba hrdinové reprezentují Britskou minulost, ale každý trochu jiný z jejich aspektů. Pro spojování anglických a britských dějin tak v některých pramenech mohlo docházet k vypouštění artušovských pasáží z kronik. Brutus více vyhovoval tvorbě anglické politické krajiny.¹⁹¹ V *Annales Londoniensis* není Artuš zmiňovaný na rozdíl od Bruta vůbec a pro to je možné, že byl skutečně záměrně vypuštěn, jak Rajsic ukazuje na jiných příkladech spadajících do žánru *Brut*. Navíc *Annales* se soustředí mimo jiné na dějiny Londýna, jehož měl být Brutus zakladatelem. Tato informace v kronice sice není explicitně zmíněna, ale Londýn je v ní s Brutem spojován skrze jeho korunovaci.

Skotsko patří Británii

Eduardova politika postavená na Geoffreyho *Dějínách* se nezastavila u podmaňování Walesu. V roce 1286 nečekaně zemřel skotský král Alexandr III. a nezanechal po sobě žádného přímého dědice. Ještě za Alexandrova života v roce 1284 skotské stavy zvolili za dědičku trůnu královu vnučku, Markétu Norskou (nar. 1283). Skotští páni a Markétin otec, norský král Erik II. dojednali sňatek s nejstarším žijícím synem anglického krále Eduarda

¹⁸⁹ Několik z vyjmenovaných korun, tedy těch bez konotace, je spojeno s někým jiným než s britskými králi, např. kouna krále Lotha, či koruna královny Guinevry. *Geoffrey z Monmouthu, De Gestis Britonum*, s. 47, 49, 61, 63, 65, 67, 81, 87, 95, 97, 99, 101, 103, 105, 111, 117, 119, 123, 149, 153, 155, 175, 177, 181, 185, 193, 205, 209, 211, 213, 219, 249, 253, 255, 259, 261, 263, 265, 267, 275, 277, 281.

¹⁹⁰ Jaclyn Rajsic, *Looking for Arthur*, s. 449–450.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 455–456.

I., Eduardem z Caernarfonu.¹⁹² Již tento krok Eduarda I. měl směřovat k dominanci anglického krále nad celým ostrovem, což Robert Davies nazývá „velekrálem Británie“.¹⁹³ Problém ovšem nastal v roce 1290, kdy na konci září Markéta zemřela na Orknejích při své cestě z Norska do Skotska. Skotské království se tak znovu ocitlo bez vládců. Eduard I. Anglický se rozhodl do skotského interregna zasáhnout, aby pána ostrova během jednání v Berwicku v roce 1291. Ze skotské strany se proti tomu sice zvedla opozice vedená biskupem z Galoway argumentující skotskou nezávislostí, ale nakonec byl král Eduard v rámci jednání o osudu skotského království ustanoven do role pána a rozhodčího soudce.¹⁹⁴ Skotská šlechta si pod Eduardovým dozorem zvolila za nového krále Jana Baliolu, jednoho z příbuzných původní dynastie. Po korunovaci ve Scone v prosinci 1292 složil John Baliol lenní slib Eduardovi I., čímž ho de facto uznal za svého suveréna a pána ostrova.¹⁹⁵

V následujících letech stavěl anglický král skotské království stále více do role svého vazala, což vedlo Skoty ke sblížení s francouzskou korunou. Eduardovou reakcí na tento krok byla invaze v roce 1296, která byla z anglického pohledu vnímaná jako potrestání neposlušného vazala. Celá počáteční kampaň byla krátká. Eduard nejprve vyplenil hraniční město Berwick-upon-Tweed a poté porazil skotské vojsko v bitvě u Dunbaru.¹⁹⁶ John Baliol posléze na skotský trůn abdikoval. Část skotské šlechty uznala Eduarda za svého pána a anglický král nechal převést kámen, na kterém byli korunováni skotští vládců, ze Scone do Westminsteru.¹⁹⁷

Baliolova porážka ovšem neznamenala konec konfliktu, část skotské šlechty úspěšně bojovala proti Angličanům od roku 1297 dále. Do bojů proto zasáhl papež Bonifác VIII., který v bule *Scimus filii* z roku 1299 vyjádřil svou podporu Skotům a po Eduardovi požadoval, aby ukončil válku, jelikož Skotsko náleží pod suverenitu Svatého stolce, anebo aby mu do šesti měsíců předložil důkazy, že má na Skotsko legitimní nárok.¹⁹⁸ Eduard tuto bulu obdržel až na konci srpna 1300.¹⁹⁹ V reakci na papežskou bulu byl sestaven dokument známý jako baronská odpověď, který ale nebyl papeži odeslán. Co ale papeži bylo

¹⁹² Michael Prestwich, *Edward I*, s. 358–360.

¹⁹³ Robert R. Davies, *The First English Empire*, s. 27–30.

¹⁹⁴ Michael Prestwich, *Edward I*, s. 364–365.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 369–370.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 470–476.

¹⁹⁷ Christopher M. Berard, *Arturianism in Early Plantagenet England*, s. 262.

¹⁹⁸ Přepis buly *Scimus filii*, Edward L. G. Stones, ed., *Anglo-Scottish Relations 1174–1328; Some Selected Documents* (Oxford: Clarendon Press, 1965), s. 162–175.

¹⁹⁹ Christopher M. Berard, *Arturianism in Early Plantagenet England*, s. 286.

odesláno, byl dopis v roce 1301 pečlivě sestavený Eduardovými písaři obsahující mnoho historických argumentů ohledně práva anglického krále coby suveréna Skotska.²⁰⁰ Nejstarší uvedené argumenty jsou vázány na britské krále, Bruta, Lokrina, Dunwala Moelmunda, Belina a Artuše.²⁰¹

Eduardova odpověď se dochovala v několika prepisech v latině a ve dvou i ve francouzštině. Některé ze zachovaných opisů vypovídají zřejmě o přípravách dopisu.²⁰² Základem argumentace v latinské verzi je suverenita anglických králů nad skotskými již od nejstarších dob, tedy od Brutova příchodu na ostrov.²⁰³ Dále se argumenty zakládají na senioritě a primogenituře dovedené zpětně k Brutovým synům a dělení ostrova, kdy každý ze synů dostal jednu část a Lokrinus jakožto nejstarší navíc i královskou hodnost.²⁰⁴ Ostatní příklady Britských králů stojí na právoplatném potrestání rebelujících skotských králů a nastolení původního uspořádání ostrova. Mezi těmito příklady vyniká příběh o Belinovi a Brenniovi, který právo primogenitury přisuzuje původem k trójským zvykům.²⁰⁵ Další argumenty se vztahují k anglosaským a anglickým králům až k samotnému Eduardovi a Janu Baliolovi, který sám složil Eduardovi lenní přísahu.

Jedna z verzí Eduardova dopisu ve francouzštině se dochovala v rukopise Royal 20 A XI v Britské národní knihovně.²⁰⁶ Tento rukopis z počátku 14. století se skládá z veršované kroniky Petra z Langtoftu²⁰⁷, kterou lze řadit do žánru *Brut* a popisuje dějiny ostrova od

²⁰⁰ Více k cestě anglického poselstva k papeži Bonifácovi VIII: E.L.G. Stones, "The Mission of Thomas Wale and Thomas Delisle from Edward I to Pope Boniface VIII in 1301.," *Nottingham Medieval Studies* 26 (1982) s. 8–28.

²⁰¹ *Sanctissimo Patri Bonifacio*, Edward L. G. Stones, ed., *Anglo-Scottish Relations 1174–1328*, s. 162–175; Christopher M. Berard, *Arturianism in Early Plantagenet England*, s. 287–291; 1301, záznam k datu 7. května – *Edward I*, Calendar of the Close Rolls Preserved in the Public Record Office, vol. IV (London, 1906), s. 491.

²⁰² Edward L. G. Stones, ed., *Anglo-Scottish Relations 1174–1328*, s. 192.

²⁰³ *Altissimus inspector cordium nostre scrinio memorie indelebili stilo novit inscribi, quod antecessores et progenitores nostri reges Anglie jure superioris et directi domini ab antiquissimis retro temporibus regno Scocie et ipsius regibus in temporalibus et annexis eisdem preferunt, et ab eisdem regibus pro regno Scocie et ejusdem regni proceribus a quibus habere volebant, ligia homagia et fidelitatis juramenta receperunt.* Tamtéž, s. 192.

²⁰⁴ *Et regnum suum tribus filiis suis divisit [...] reservanta Locrino seniori regia dignitate.* Tamtéž, s. 194.

²⁰⁵ *Quod Belinus senior diadema insule cum Britannia Wallia et Cornubia possideret; Brennius vero sub eo regnaturus Scociam acciperet, petebat enim Trojana consuetudo ut dignitas hereditatis primogenito perveniret.* Tamtéž, s. 196.

²⁰⁶ British Library, MS. Royal 20 A XI, fol. 129–37.

²⁰⁷ Anglický kronikář a augustinánský kanovník v Bridlingtonském převorství. Jeho kronika patří k jedněm z nejrozsáhlejších anglo-normanských kronik. Skládá se z adaptace Waceova *Roman de Brut*, Huntigdony *Historia Anglorum* a jeho vlastní části postihující vládu Eduarda I. Vzhledem k tomu, že Peter z Langtoftu zřejmě zemřel v roce 1305, tak konec kroniky dovedený až do smrti Eduarda I., byl dopsán někým jiným. Rukopis uložený na Princetonské univerzitě (Princeton University Library, Taylor MS 12) v sobě mimo Langtoftovy kroniky obsahuje také latinské prepisy buly *Scimus Filii* (1299), baronskou odpověď (1301) a Eduardův dopis *Sanctissimo Patri Bonifacio* (1301). J. Thiolier, "Langtoft, Peter (D. In or after

Brutova příchodu po smrt Eduarda I. v roce 1307, dále se v ní nachází tři Eduardovi dopisy, Merlinova prorocství, dopis kněze Jana a část Legendy Aurea.²⁰⁸ První doložitelný majitel rukopisu je známý až z počátku 16. století, takže o osudech kodexu ve 14. a 15. století lze jen spekulovat. Rukopis je ale zajímavým vhladem do pokračování a rozšiřování politicko-literární kultury opřené o Geoffreyho *Dějiny*. Nejzajímavější informací, který nám tento kodex poskytuje, především v něm obsažený dopis papeži, je tvrzení, že některé zvyky či instituce vznikly v Tróji. Dokazování starobylosti skrze Tróju byl argument používaný především v rámci genealogie, ale od 14. století se trójská dědictví začalo rozšiřovat na stále více termínů. Latinská verze dopisu pro Bonifáce z roku 1301 zmiňuje Tróju dvakrát, jednou v souvislosti s Brutem, coby nositelem trójské královské linie a podruhé s Belinem, kdy ostrovní koruna připadla jemu, jakožto staršímu bratrovi na základě trójského zvyku. Verze dopisu z rukopisu Royal 20 A XI rozvíjí argumentaci Trójou následujícím způsobem:

“(Brutus) dal svým mladším dětem,
dědičnou vládu nad Walesem i Skotskem,
podle zákonů Tróje je věrně spravovali,
a byli vázáni službou a lenním slibem vůči svému staršímu bratrovi.

[...]

Belin, syn Dunwalův, po smrti svého otce,
dal skotskou zemi Brenniovi, svému bratrovi,
podle zákonů Tróje je věrně spravoval,
a byl vázán službou a lenním slibem vůči svému staršímu bratrovi.

[...]

1305), Augustinian Canon and Chronicler,” Oxford Dictionary of National Biography, 2020, <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/16037> navštíveno 17. 8. 2022; Antonia Gransden, *Historical writing in England, 550–1307*, s. 476–486.

²⁰⁸ Popis rukopisu: C. Wight, “Details of an Item from the British Library Catalogue of Illuminated Manuscripts,” Catalogue of British National Library, navštíveno 17.8.2022, <https://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/record.asp?MSID=7514&CollID=16&NStart=200111>; Pierre de Langtoft, *The Chronicle of Pierre de Langtoft, in French Verse, from the Earliest Period to the Death of King Edward I*, ed. Thomas Wright (London, 1866), s. XII–XV.

My (Eduard I.), po tom, co jsme vyslyšeli stížnost, jsme tedy vyrazili

do skotské marky, povolali jsme krále Jana (Baliola),

aby k nám věrně přišel, jak je povinován.

Odvětil, že nám není povinován ničím.

To ale špatně pochopil svou službu.”²⁰⁹

Francouzská verze dopisu z rukopisu Royal 20 A XI zdůrazňuje oproti latinským verzím princip rodové seniority a primogenitury, jakožto součást prastarého trójského práva, které sebou Brutus do Británie přinesl.²¹⁰ Vzhledem k tomu, že má jít o právo navázané na tradiční dělení ostrova, tak se tento princip ostrovní suverenity měl přenášet i na pozdější vládcy, kteří již spolu nejsou pokrevně spřízněni.²¹¹ Tento argument založený na trójském právu se později ve 14. a 15. století začíná stávat stále běžnějším a rozšiřuje se i na další zvyky.²¹² Skotská strana anglické argumenty Brutem zcela nezpochybňovala, respektive nezpochybňovala Brutovu existenci a dělení ostrova mezi jeho syny. Zásadním argumenty jejich historické suverenity bylo jednak Brutovo dělení ostrova mezi syny, přičemž bratři byli na sobě navzájem nezávislí, ale hlavně příběh o Scotě, dceři egyptského faraona, která se svým manželem a synem vyhnala Brity ze Skotska a ustanovila ta vlastní království.²¹³ Trója tak v případě Skotska nehrála takovou legitimizační roli jako v anglickém království.

²⁰⁹ *A ses enfaunz pusneés dona son tenement / De Gualesz e d'Escoce heritablement / Solunc la lei de Troie, à tenir en feé / Pur homage e service de lour frere eyné. [...] Belin fitz Dunwal, après la mort son pere / Dona la tere d'Escoce à Brennius son frere / Par la lei de Troie à tenir en feé / Par homage e service, cum de frere ayné. [...] Nous par la plaint oie maintenant alames / En la marche d'Escoce, au rei Johan mandames / Qe à nous venist en fei qe nous deveit / E ttreter des choses qe nous e li tocheit / Responant nous redist en rien fu tenuz / Mès son service à tort avoit-il conuz.* Pierre de Langtoft, *The Chronicle of Pierre de Langtoft*, s. 404–405, 416–417. Překlad Jakub Jauernig.

²¹⁰ Anthonia Gransden připisuje Langtoftovi autorství překladu dopisu *Sancitissimi patri Bonifaci* z latiny do francouzštiny. Anthonia Gransden, *Historical writing in England, 550–1307*, s. 482.

²¹¹ Více o legitimizaci vlády postavené na kontinuitě titulu nikoli dynastie ve spojení s Eduardem I. Berard, *Arthurianism in Early Plantagenet England*, s. 264; Joan A Holladay, *Genealogy and the Politics of Representation in the High and Late Middle Ages* (Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2019), s. 4–6. Obecněji k tématu pokrevní a státoprávní kontinuity píše ve čtvrté kapitole.

²¹² Kladení počátků nějakého zvyku či tradice k Troji a trojské válce je poměrně běžný středověký fenomén. Například vynález šachové hry je také někdy kladen do doby Trójské války Michel Pastoureau, *Dějiny Symbolů v Kultuře Středověkého Západu* (Praha: Argo, 2018), s. 238; Václav Žůrek, “Recepce šachového traktátu Paulina z Benátek v pozdně středověkých Čechách,” *Studia Medievalia Bohemica* XI, no. 1 (2019), s. 29.

²¹³ Tuto myšlenku na papežském dvoře hájil v roce 1301 skotský právník Baldred Bisset. R. James Goldstein, “Bisset [Bissait], Baldred (C. 1260–1311?), Ecclesiastic,” *Oxford Dictionary of National Biography*, 2004, <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/2475>. Navštíveno 17. 8. 2022. O skotské misi a její argumentaci na papežském dvoře víme mimo jiné z blíže nespecifikované zprávy Eduardovi I. Zpráva byla zřejmě navázána na poselstvo Thomase Walea. Edward L. G. Stones, *Anglo-Scottish Relations, 1174–1328*, s. 220–235. Více k

Nakonec bych rád ukázal na dvou následujících příkladech, že Eduardova panovnická legitimita a role ostrovního suveréna byla spojována právě nejen s Artušem, ale i trójským Brutem od začátku jeho vlády až do samého konce. Jeden velmi bohatě iluminovaný svitek z konce 13. století²¹⁴ vypráví příběh o Argonautech, zlatém rounu, trójské válce, Brutově osudu a dále vykresluje řadu britských panovníků od Bruta až k Eduardovi I. coby jednoduchý genealogický diagram²¹⁵ Tento pramen ve své první části klade velký důraz na pře- vyprávění Trójského narativu a jeho navázání na Britské dějiny. Opět chci upozornit na postavu Bruta je v celém rodokmenu kladen největší důraz, a to jak textové, tak i v obrazové části. Samotný Brutus také představuje spojnici mezi oběma částmi svitku. (Obrázek č. 1) Oproti tomu ostatní králové včetně Artuše představují jen velmi krátkou epizodickou roli a jeden z článků v řetězu. Samotný svitek končí postavami Jindřicha III. a jeho syna Eduarda I., přičemž popisky obou panovníků jsou následující:

Jindřich III.: *Král Jindřich, syn krále Jana, vládnul padesát šest let, zemřel ve Westminsteru a je pochován tamtéž.*²¹⁶

Eduard I.: *Eduard, syn krále Jindřicha.*²¹⁷

Klasická datace tohoto svitku je poslední čtvrtina 13. století,²¹⁸ konkrétně mezi roky 1292–1307. Horní hranice je daná, tím, že nejsou uvedeny roky Eduardovy vlády a vznikl tedy nejspíš za jeho života. Dolní hranice je ovšem tradičně určena na základě blízké podobnosti s jiným Eduardovým genealogickým svitkem, který již jmenuje jako skotského krále Jana Baliola, korunovaného v roce 1292.²¹⁹ Svitek se drží popisu zobrazených

tématu skotské suverenity a historické argumentaci Scotou: Edward J. Cowan, "Myth and Identity in Early Medieval Scotland," *The Scottish Historical Review* 63, no. 176/2 (1984), s. 111; Michael F. Graham and R. James Goldstein, "The Matter of Scotland: Historical Narrative in Medieval Scotland," *Sixteenth Century Journal* 25, no. 4 (1994).; Dauvit Broun, *Scottish Independence and the Idea of Britain. From Picts to Alexander III* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2013).; Geoffrey W. S. Barrow and Michael Brown, *Robert Bruce and the Community of the Realm of Scotland* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2013).

²¹⁴ Oxford, Bodleian Libraries, MS. Bodl. Rolls 3.

²¹⁵ Více k tomuto rukopisu z kunsthistorického pohledu: Joan A. Holladay, *Genealogy and the Politics*, s. 106–127. Holladay příliš nerozebírá Brutovu roli ve svitku ani možný původ erbů.

²¹⁶ *Henricus rex filius regis Johannis regnavit LVI ann(os) obit Westmoness tumulatus ibidem.* Předposlední rondel, Oxford, Bodleian Libraries, MS. Bodl. Rolls 3. Překlad Jakub Jauernig.

²¹⁷ *Edwardus filius regis Henrici.* Poslední rondel, Oxford, Bodleian Libraries, MS. Bodl. Rolls 3. Překlad Jakub Jauernig

²¹⁸ Stručný popis svitku: "MS. Bodl. Rolls 3 - Medieval Manuscripts," medieval.bodleian.ox.ac.uk, https://medieval.bodleian.ox.ac.uk/catalog/manuscript_1941. navštíveno 17.8.2022.

²¹⁹ Oxford, Bodleian Libraries, MS. Ash. Rolls 50, "MS. Ash. Rolls 50 - Medieval Manuscripts," [medieval.bodleian.ox.ac.uk](https://medieval.bodleian.ox.ac.uk/catalog/manuscript_205), https://medieval.bodleian.ox.ac.uk/catalog/manuscript_205. navštíveno 17.8.2022. Porovnání obou svitků provedl W. H. Monroe, který naopak stojí za tím, že svitek Bodl. Rolls 3 je starší a Asmolean Rolls 50 vznikl později, coby kopie před Eduardovým tažením proti Janu Baliolovi. W. H. Monroe,

panovníků: *postava A; syn (nebo bratr) postavy B.* a od vlády Viléma dobyvatele se formule lehce pozměňuje na *král A; syn (nebo bratr) krále B.* Eduard, jakožto poslední článek linie, je uveden jako *syn krále Jindřicha*, ale u jeho vlastního jména není královský titul připsán. Na základě čtení právě konce svitku se domnívám, že je tedy možná interpretace starší datace. Svitek mohl vzniknout již mezi roky 1272 a 1274, tedy v době, kdy byl již Jindřich III. po smrti, ale Eduard ještě nebyl korunovaným králem Anglie. Pokud je tato má hypotéza správná, znamenalo by to, že Eduarda provázely Brutovské narativy již od počátku jeho vlády, a ne až po střetech s velšským knížetem Llywelynem. Teorii ranějšího vzniku svitku Bodl. Rolls 3 může podpořit Ashmolean Rolls 50, tedy svitek na základě, kterého je určována tradičně mladší datace obou rukopisů. V tomto svitku linie vládců opět končí Eduardem I., jenže v tomto případě je králův popis následující: *Eduard, král anglický, syn krále Jindřicha.*²²⁰ Oba svitky jsou si podobné svojí strukturou, ale jejich podobnost nevypovídá o bezprostřední blízkosti vzniku. Je velmi pravděpodobné, že jeden svitek byl inspirován druhým, a osobně se kloním k teorii, že svitek Bodl. Rolls 3 je starší právě na základě textové analýzy svitku.²²¹ Pokud by tento svitek vzniknul později za Eduardovy vlády po roce 1292, jak se běžně uvádí, tak by to nic neměnilo na faktu, že svitek je důležitým artefaktem představující Eduarda, coby dědice Brutovské tradice.

Postavy hrdinů Bruta a Artuše provázely Eduarda I. i na jeho poslední cestě. V pohřebním kázání od Jana z Londýna známém jako *Commendatio Lamentabilis in Transitu Magni Regis Edwardi*,²²² jsou tyto dva hrdinové z britských dějin přirovnáváni k Eduardovi následujícím způsobem:

„Kdysi dávno Brutus, muž mocný, poté co zničil děsivá těla obrů a zemské zplozence, se pyšnil, že získal prázdný a opravdu veliký ostrov; ale Eduard toho dokázal více než Brutus jak bude ukázáno níže. Vznešený král Artuš si podmanil zpola osídlené Orknejské ostrovy Akvitánie, Norsko, Skotsko a Irsko, aby mu platily tribut. Ale (Artuš) nedokázal zcela zničit část Sasů, kteří se do Británie dostali zradou, a od nich [také], raněn Mordredem, svým

“Two Medieval Genealogical Roll-Chronicles in Bodleian Library,” in *Bodleian Library Records X* (Oxford: Bodleian Libraries, 1982), s. 215–221.

²²⁰ *Edwardus rex angliae filius regis Henrici*. Oxford, Bodleian Libraries, Ashmolean Rolls 50. Překlad Jakub Jauernig.

²²¹ Za kunsthistorickou konzultaci nad oběma svitky děkuji své kolegyni Barboře Uchytlové.

²²² Více k tomuto pohřebnímu kázání: Michael Prestwich, *Edward I*, s. 108, 558–559; Björn Weiler, “The Commendatio Lamentabilis for Edward I and Plantagenet Kingship,” in *Government and Aristocracy in the British Isles, C. 1150–1500: Essays in Honour of Michael Prestwich*, ed. Chris Given-Wilson, Ann Kettle, and Len Scales (Oxford: Boydell Press, 2008), s. 114–130.

*příbuzným, nakonec zmizel, [a s ním i] spásný mír pro Brity. Náš král Eduard takto nepodlehul.*²²³

Právě v tomto pohřebním kázání, kde kazatel Eduarda srovnával s mnoha jeho předchůdci, je Eduardova role v dějinách ostrova Británie dovedena k dokonalosti. Veliký Artuš, dobyvatel mnoha království nebyl schopen zničit na ostrově vnitřní hrozbu, zatímco to se Eduardovi nestalo. V mládí porazil otcovy oponenty, Llywelyna ap Gruffudd, jeho bratra Davida, a v pokročilejším věku zas skotské vůdce Jana Baliola, Williama Walance i Roberta Bruce. Ti byli v očích anglických kronikářů „jen“ rebely a zrádci kvůli Eduardově politice sjednocování Británie s anglickým velekrálem včele. Žádný z nich nedokázal Eduarda porazit a nestal se jeho Mordredem. Přirovnání k Brutovi má Eduardovi přinést snad ještě větší slávu, jelikož jeho nepřátel na ostrovech staví do role bezbožných a d'ábelských stvoření, které Eduard podobně jako Brutus porazil a získal tak pro sebe vládu nad celým ostrovem.

²²³ *Olim Brutus, vir pollens viribus, deletis quibusdam monstruosis gigantum et terrigenarum corporibus, inanem et supervacuum se jactitat insulam adquisisse; sed plusquam Brutus Edwardus ut infra patebit. Patricius Arthurus rex Orcadas, Norwagicas, Aquitannicas, Scoticas et Hybernicas insulas populis semiplenas constituit sub tributo. Porro tribum Saxonum quae subdole Britanniam intrarat omnino delere non potuit a quibus denique per Mordredum cognatum suum salva pace Britonum evanuit sauciatus. Non sic succubuit Edwardus rex noster.* William Stubbs, *Chronicles of the Reigns of Edward I and Edward II. Volume 2* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), s. 14–15. Překlad Jakub Jauernig.

Kapitola třetí

Erb Británie – Trójské právo jako historický argument

Erby a heraldika jsou nerozlučně spjaty se středověkem, dvorskou kulturou, rytířskými romány i genealogií. Jak samotný název napovídá, tato kapitola se zabývá právě heraldikou a jejím napojením na hlavní téma této práce – politické a mocenské využití historie. Pro analýzu problematiky budu vycházet z bádání Michela Pastoureaua o erbech a dějinách mentalit.²²⁴ Erby budu zkoumat z hlediska jejich politického a symbolického významu.²²⁵ Primárním aspektem mého heraldického výzkumu jsou atributované erby, tedy erby zpětně přiřknuté biblickým, antickým, artušovským, mytickým či jiným postavám, které erb nikdy neměly nebo mít nemohly.²²⁶ Artušovská heraldika představuje téma, které již bylo dříve zpracováno různými autory a jejich bádání pro mě představuje důležitý odrazový můstek. Podobně jako v předchozích kapitolách bude i zde důležitá postava trójského Bruta, jakožto spojnice mezi Trójou, Británií a nakonec Anglií. V této kapitole vycházím z výzkumu o atributovaných erbech z výzkumu Richarda Molla, Geralda Braulta a dalších, ale veškeré interpretace vztažené k Brutově erbu a značná část týkajících se Hektorova erbu, jsou mé vlastní. Více než v předchozích kapitolách budu klást důraz na Tróju, coby místo vzniku tradic, zvyků a vůbec místo, ze kterého pramenní prastará legitimita. Přestože erbovní fenomén, který popisuji, měl zřejmě dlouhou životaschopnost a tradici, zdá se, že byl méně využívaným žánrem. Proto musím jeho střípky skládat z různých pramenů a fragmentů z konce 13. až počátku 16. století, které skládají dohromady obraz erbu atributovaného králům Británie.

Odrasovým můstkem do problematiky, označené zdánlivě vágním termínem erb králů Británie, je již zmíněný svitek Eduarda I. Bodl. Rolls 3. Dvůr Eduarda I. byl místem, kde ruku v ruce s artušovskou kulturou vzkvétala i heraldika.²²⁷ Právě v tomto svitku je vyobrazeno 274 panovníků od Bruta po Eduarda I. a 49 z nich je přisouzen nějaký erb. Důležité je zde poznamenat, že erby byly do tohoto svitku zřejmě přidány později, ale není

²²⁴ Michel Pastoureau, *Les Armoiries*, 2. ed. (Turnhout: Brepols, 1998), kapitola VI *L'Héraldique: une discipline nouvelle. Armoiries et histoire des mentalités*, s. 71–81.

²²⁵ Tamtéž, s. 74–76.

²²⁶ Tamtéž, s. 79–80, Gerard J. Brault, *Early Blason. Heraldic Terminology in the Twelfth and Thirteenth Centuries: With Special Reference to Arthurian Literature*, 2nd ed. (Woodbridge: The Boydell Press, 1997), s. 37–52; Christopher M. Berard, *Arthurianism in Early Plantagenet England*, s. 242–245.

²²⁷ Gerard J. Brault, *Rolls of Arms of Edward I (1272–1307)*, vol. I (Oxford: Boydell Press, 1997), s. 39; Anthony Richard Wagner, *Heralds and Heraldry in the Middle Ages*, 2nd ed. (Oxford: Oxford University Press, 2000), s. 50; Christopher M. Berard, *Arthurianism in Early Plantagenet England*, s. 242.

prakticky možné určit kdy.²²⁸ První erb ve svitku je spojený se samotným Brutem a je vyobrazený hned dvakrát. Jde o čtvrcený erb, kde v prvním a čtvrtém zlatém poli je červený lev ve skoku a v druhém a třetím modrém poli jsou kosmo postaveny tři zlaté koruny. (obrázek č. 2) Naprostá většina zobrazených erbů se neopakuje a u konkrétních panovníků se objevuje jejich osobní erb, který je s nimi svázán starší tradicí anebo jim byl přisouzen autorem svitku. Ve svitku ale lze sledovat jeden trend. Erb se třemi korunami, který je tradičně spojován s králem Artušem,²²⁹ se v několika variacích nachází na tomto svitku hned několikrát,²³⁰ a to u králů Bruta (2x), Belina, Morvida, Artuše, Oswyna z Northumbrie, Edmunda I. a pak ještě u anglosaských království Mercia a Východní Anglie. Morvidus je v Geoffreyho *Dějinách* vylíčen jako štědrý a krutý panovník,²³¹ ale zbývající britští králové, tedy Brutus, Belinus a Artuš jsou vylíčení jako sjednotitelé a vládci celého ostrova. Northumbrijský král uvedený ve svitku jako Oswyn by mohl být Oswiu (Oswy), který vládl v letech 642–670 a je označován za jednoho z bretwaldů.²³² Edmund I., zas po svém bratrovi Æthelstanovi (který ovšem není vyobrazen s korunami) zdědil poprvé sjednocenou Anglii, podrobené Skotsko a velšská knížectví.²³³ Většinu nositelů erbu se třemi korunami ze svitku Bodl. Rolls 3 lze tedy označit za vládce ostrova Británie.

Artušův erb

Král Artuš představuje neslavnějšího britského nositele erbu se třemi korunami, přičemž nejčastější zobrazení tohoto erbu bývá tři (2,1) zlaté koruny v modrém poli.²³⁴ Toto

²²⁸ Jonathan James and Claus Michael Kauffmann, *English Illuminated Manuscripts 700–1500. Katalog Der Ausstellung in Der Bibliothèque Royale Albert Ier, Brüssel, 29. September Bis 10. November 1973* (Bruxelles: Bibliothéque Royale, 1973), s. 92. více k možnému domalování erbů viz pozn. 341.

²²⁹ Gerard Brault, *Early Blason*, s. 43–46.

²³⁰ Brutus – v prvním a čtvrtém zlatém poli červený lev ve skoku a v druhém a třetím modrém poli kosmo postaveny tři zlaté koruny, Belinus – v modrém poli svisle tři zlaté koruny, Morvidus – v modrém poli kosmo tři zlaté koruny, Artuš – v prvním a čtvrtém zeleném poli stříbrný liliový kříž a zlatá sedící bohorodička, a ve druhém a třetím červeném poli svisle tři zlaté koruny, Oswyn – v červeném poli tři (2,1) zlaté koruny, Edmund I. –, Mercia – v modrém poli tři (2,1) zlaté koruny, Východní Anglie – v červeném poli tři (2,1) zlaté koruny. Oxford, MS. Bodl. Rolls 3.

²³¹ Morvidův život ukončila příšera z Irska, kterou se vydal ulovit, ale příšera jej celého spolkla. Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum*, s. 60–63.

²³² Oliver Nicholson, *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, s. 263.

²³³ Erb se třemi korunami je se sv. Edmundem často spojovaný v 14. a 15. století. John Lydsgate vyložil symbolický význam v Edmundově erbu následujícím způsobem 'In which [banneret] off gold been notable crownys thre, The first tokne, in cronycle men may fynde, Grauntyd to hym for Royal dignite; And the second for virgynte; For martyrdom the thrydde: in his sufferyng To these annexyd, Feyth, Hope, Charyte. In tokne he was martyr, mayde, and king, These thre crownys King Edmund bar certeyn, When he was sent be grace of Goddis hond, At Geyneburuh for to slew Kyng Sweyn.' London, British Library, Harley 2278, fol. 4r.

²³⁴ Nikdo z uvedených autorů, kteří věnují své studie Artušovu erbu se třemi korunami jej nespojuje s Brutem. Jedině De Vaivre jej krátce zmiňuje ve spojitosti s Belinem, který na konci svého článku na účet Artušova erbu se třemi korunami dodává: „On voit que si l'étude des sources anciennes permet de parvenir à quelques certitudes s'agissant du blason attribué à Artus, la question est cependant loin d'être totalment éclaircie. A l'image des romans de la Table Ronde, ce qui touche l'héraldique arthurienne semble donc devoir rester - pour

erbovní znamení se začíná objevovat poprvé ve spojení s Artušem na sklonku 13. a začátku 14. století, například v iluminacích *Lancelota* v próze (obrázek č. 3).²³⁵ Nutno poznamenat, že Artušův erb, jakožto atributovaný erb, nemá stabilní podobu. Jen erb s korunami se může lišit v počtu korun (od dvou do čtyř) a v tinkturách (pole – červené nebo modré, koruny – zlaté nebo stříbrné). Kromě toho může docházet i k inverzi tinktur, jako například v jednom holandském rukopise ze 14. století, lze najít iluminaci boje Artuše s Mordredem s poměrně netradičním vyobrazením Artušova erbu, ve zlatém poli tři (2,1) červené koruny (Obrázek č. 4).²³⁶ Artušovi jsou ale přisuzovány i jiné erby, především pak erb s pannou Marií a Ježíšem na ruce, či stejný erb doplněný o kříž. Erb s Bohorodičkou lze považovat za Artušův nejstarší popsáný erb, a to již v Geoffreyho *Dějínách*.²³⁷

Otočme ale pozornost zpět k Artušovu erbu s korunami. Gerald Brault ve svém výzkumu artušovské heraldiky tvrdí, že neznáme původ Artušova erbu se třemi korunami. Brault navrhl několik možných původů odkud tato tradice mohla vzejít, které ovšem nijak nerozvádí a dle mého názoru jsou velmi nahodilé. Jde ovšem o praktické jediné teorie, které se v dosavadním diskurzu objevovaly. Pro představu zde uvádím, jaké teorie Brault zpracoval do své knihy o Artušovské heraldice a o původu Artušova erbu se třemi korunami:

1) Stejný erb je v anglické heraldické tradici spojovaný s dalšími před normanskými králi, především se sv. Edmundem, králem Východní Anglie.

2) Tři koruny byly spojovány s biblickými třemi králi-mudrci, jejichž relikvie byly přivezeny z Milána do Kolína Fridrichem Barbarossou v roce 1164 a tři koruny se objevují na pečetích kolínské univerzity od roku 1392.

3) Tři koruny jsou spojovány se švédským královským erbem poprvé v roce 1275 a později kontinuálně od roku 1364.

reprendre une expresion de Faral - "dans les brumes du mystère. Richard J. Moll, A Heraldic Miscellany: Fifteenth-Century Treatises on Blazon and the Office of Arms in English and Scots (Liverpool: Liverpool University Press, 2018), s. 127; C. E. Pickford, Three Crowns of Arthur, s. 373–374; Gerard J. Brault, Early Blazon, s. 44; Artus De Vaivre, Les Trois Couronnes et Les Héraults, s. 2–13; částečně se také Artušova erbu dotýká: Whitaker, The Legends of King Arthur in Art, s. 1–55.

²³⁵ Brault vyjmenovává v souvislosti s *Lancelotem* čtyři rukopisy, kde Artušův erb s korunami variuje v šesti podobách celkem třiatdvacetkrát. Gerard J. Brault, *Early Blazon*, s. 44.

²³⁶ Hague, Koninklijke Bibliotheek, KA 20, fol. 154v, 163v.

²³⁷ *'Ipse uero Arturus, lorica tanto rege digna indutus, auream galeam simulacro draconis insculptam capiti adaptat, humeris quoque suis clipeum uocabulo Pridwen, in quo imago sanctae Mariae Dei genitricis in picta ipsum in memoriam ipsius saepissime reuocabat.'* Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum*, s. 199.

4) Symbol tří korun měl být údajně navázán na Helenu (dceru Coela starého) a císaře Constatina (Chlora).

5) Eduard I. během své vlády uděloval privilegia značnému množství měst, v jejichž heraldice se posléze tři koruny objevily. Tento královský patronát se měl objevit i v heraldice oxfordské univerzity a na pečeti anglického krále heroldů od roku 1276.²³⁸

Gerald Brault sice uvádí, že symbolický význam korun a jejich možných interpretací je značný, ale sám pouze konstatuje, že v průběhu času vzrostl počet korun v Artušově erbů nejprve na třináct a později na třicet a že to má značit počet dobytých království.²³⁹ Změnu v počtu korun ze tří na třináct přisuzují někteří badatelé špatnému čtení anglo-normanskému *treis* (tři) a záměnu na francouzské *treize* (třináct).²⁴⁰ Příklady vyobrazení erbů s vícero korunami a dovysvětlení teorie významu korun coby symbolu pro ovládaná království v Brault ovšem neuvádí. Osobně s teorií souhlasím, a proto se ji zde pokusím pramenně podložit. Příklad vyobrazení se třinácti korunami erbů lze najít například v pozdních artušovských erbovnících z 15. století (obrázek č. 5).²⁴¹ Problém s čísly zde ovšem nekončí. Gerald Brault vyvozuje počet třiceti korun pouze na základě jediné, byť zásadní iluminace z rukopisu ze 14. století obsahující několik artušovských románů a kroniku Petra z Langtoftu.²⁴² Na celostránkové iluminaci je vyobrazen král Artuš, jako rytíř v plné zbroji se štítem, na kterém je vyobrazena Pana Marie. Pod Artušovými nohama je pak vyobrazeno třicet korun a u každé je napsáno jméno království (obrázek č. 6). Brault bohužel svou argumentaci o tom, že by Artuš byl pánem třiceti království dále nerozvíjí a neopírá ji o žádný písemný pramen. Takový pramen ovšem existuje a není jím nic jiného než Geoffreyho *Dějiny*. Před bitvou s římským císařem Luciem promlouvá Artuš ke svým rytířům následujícím způsobem:

„Moji věrní, kteří jste Británii dokázali učinit vládkyní třiceti zemí, blahopřeji vám k prokázané statečnosti, která, jak vidím, vám nikdy nescházela, ba naopak ještě rostla a

²³⁸ Gerard Brault, *Early Blason*, s. 44–45

²³⁹ To ovšem Brault neaplikuje na tři koruny. Tamtéž, s. 46.

²⁴⁰ Phillipe Ménard, *Arthur, l'un des Neuf Preux*, s. 127; C. E. Pickford, *Three crowns of Arthur*, s. 373.

²⁴¹ Paris, Bibliothèque Nationale, MS Arsenal 5024 fol. 5v; New York, The Morgan Library & Museum, MS M. 16, fol. 4v.

²⁴² Gerard Brault, *Early Blason*, s. 46; London, British Museum, MS Royal 20 A II. Rukopis dále obsahuje lament za krále Eduarda II a dopis přisuzovaný Johaně, královně Sicilské.

*sílila [...] Pamatujte na to, že vaše pravice, které se tužily v tolika bitvách, dobyly rovných třicet říší, kterým díky vám nyní vládnu!*²⁴³

Podobným způsobem adaptoval tuto Artušovu řeč do své kroniky i Peter z Langtoftu:

*„Vy jste mí vazalové a já vám dlužím odměnu. Mám pod svou vládou třicet království [...] Pamatujte Britové na velké skutky svých předků; Pamatujte na čest třiceti království, na pocty a služby, které jsou nám k dispozici.“*²⁴⁴

Na základě bádání Geralda Braulta, Cedrica Pickforda a příkladů z výše uvedených pramenů lze předpokládat, že Artušův erb ve spojitosti s korunami má značit množství ovládaného území.²⁴⁵ (obrázky 7 a, b, c) Jak jsem již zmínil dříve, Artuš nebyl jediný britský potažmo anglický král s erbem tří korun, a proto je možné, že význam tohoto erbu neleží emblematickým vyjádřením Artušovy role, coby krále dobyvatele, a má možná hlubší symbolický význam. Michel Pastoureau poznamenává, že problém heraldiky jako fenoménu socio-kulturního spočívá v tom, že u některých erbů není dnes snadné či dokonce možné zjistit jejich původní symbolický význam. Navíc chápání, co má erb značit se mohlo lišit v průběhu času i prostoru.²⁴⁶ Osobně se domnívám, že Artušův erb má hlubší symbolický význam, který lze pochopit jen skrze jeho spojení s dalšími britskými králi.

Druhým prominentním nositelem erbu se třemi korunami je zakladatel ostrovního království, Brutus. Antickým hrdinům byly atributovány erby, které je identifikovali na základě narativů s nimi spojenými a činili je tak dobře rozpoznatelnými pro širší spektrum lidí. Hlavní příběh, který se pojí s Brutem z Tróje je založení ostrovního království, kterému sám vládnul a posléze jej rozdělil mezi své tři syny. Pokud budu vycházet z Artušova příkladu, kdy třináct a třicet korun má označovat ovládaná království, pak by každá ze tří korun Brutova erbu měla značit jedno království. Brutův erb se třemi korunami tedy zřejmě odkazuje na příběh o rozdělení ostrova na Loegrii (Anglii), Kambrii (Wales) a Albu

²⁴³ *‘Dispositis itaque cunctis, commilitones suos in haec uerba profatur: ‘Domestici mei, qui Britanniam terdenorum regnorum fecistis dominam, uestrae congratulor probitati, quam nullatenus deficere, immo magis ac magis uigere considero [...] Mementote dexterarum uestrarum, quae tot proeliis exercitatae terdena regna potestati meae subdiderunt.’* Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum*, s. 236–237, 244–245; Geoffrey z Monmouthu, *Dějiny britských králů*, s. 176, 181.

²⁴⁴ *‘Ws estes mes home lieges, je ws dai guerdoun; Trente realms ay en ma subjeccioun [...] Des been fez vos auncestre remembrez-ws, Brettons, Remembrez des honors XXX. Regiouns, Des homages e sserycyces ke sunt en nos bandouns.’* Pierre de Langtoft, *The Chronicle of Pierre de Langtoft*, s. 204–205, 212–213. překlad Jakub Jauernig.

²⁴⁵ C. E. Pickford, *Three crowns of Arthur*, s. 373.

²⁴⁶ Michel Pastoureau, *Les Armoiries*, s. 71–72.

(Skotsko) a symbolizuje tedy sjednocené ostrovní království Británie. Pro výklad středověké symboliky tří částí tvořící jeden celek je nejsnazší šáhnout po symbolice trojjedinosti boží.²⁴⁷

Symbolický význam erbu se třemi korunami je nutno pevněji podložit, aby ho bylo možné považovat za validní. V průběhu 14. a 15. století vzniklo na Britských ostrovech značné množství erbovníků, které obsahují erb se třemi korunami. Jak jsem ukázal na příkladu ostrovní politiky z vlády Eduarda I., o Geoffreyho *Dějiny* se opírala anglická a velšská historiografie, nikoli však skotská, a lze tedy předpokládat, že její odraz v heraldice se mohl zachovat právě v těchto dvou oblastech. Dnes již existují souhrnné katalogy britské (primárně anglické) a velšské heraldiky postihující i atributované erby, což značně usnadňuje práci. Ve velšských erbovnících jsou přímo s erbem tří zlatých korun v modrém poli spojováni mimo Artuše a Bruta: Dunwal Moelmund, sjednotitel Británie;²⁴⁸ Belinus, jeho syn a vládce celého ostrova;²⁴⁹ Coel Starý, vládce ostrova, otec (sv.) Heleny a děd Konstantina Velikého;²⁵⁰ Uther Pendragon, Artušův otec, vítěz nad Sasy a (spolu s bratrem Ambrosiem) vládce celého ostrova;²⁵¹ Mealgun Gwynedd, velšský král Gwyneddu.²⁵²

Ve *Slovníku britské heraldiky* lze erb se třemi korunami najít v mnohem větším množství, takže výběr omezím pouze na variaci erbu se třemi zlatými korunami, kde je ovšem jasná návaznost na Geoffreyho *Dějiny* anebo je erb přímo přisuzován panovníkovi Británie (podrobně Tabulka 2). Výčet panovníků v rukopisech anglické provenience je

²⁴⁷ Brutův erb hrál svou roli v politice Yorků v 15. století (viz. níže svitek Eduarda IV.) a jak uvádí Johnatan Hughes, Svatá trojice představovala důležitý bod yorkské reprezentace v období války růží. Johnatan Hughes, *Arthurian Myths and Alchemy*, s. 81–86; London, British Library, MS Harley 7353 – vyobrazení tří korun sestupujících z nebes k Eduardovi IV (**obrázek**). Problematické ovšem je, že tři koruny mohou mít vícero možných interpretací. V rukopise London, British Library, Cotton Vespasian VII E, fol. 72r jsou tři koruny ve spojitosti s Eduardem IV. Popsány jako Británie, Francie a Španělsko.

²⁴⁸ Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum* s. 46–49; Michael Powell Siddons, *The Development of Welsh Heraldry* (Aberystwyth: National Library of Wales, 1993), s. 87.

²⁴⁹ Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum* s. 48–53; Michael Powell Siddons, *The Development of Welsh Heraldry*, s. 87.

²⁵⁰ Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum* s. 94–97; Michael Powell Siddons, *The Development of Welsh Heraldry* s. 87.

²⁵¹ Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum* s. 178–181; Michael Powell Siddons, *The Development of Welsh Heraldry* s. 87.

²⁵² Maelgun Gwynedd zemřel okolo r. 547, Gildas ho nazývá Drak z ostrova (Ostrovní drak). 'Quid tu eiiim, insularis draco, multorum tyrannorum depulsor tam regno quam etiam vita... Quid te non ei regum omnium Regi, quem cunctis pene Britannias ducibus tam regno fecit, quam status liniamento editiorem, exhibis ceteris moribus meliorem, sed versa vice, deteriozem?' Gildas, *De Excidio Britanniae et Conquestu Britanniae*, ed. Joseph Stevenson (London: Sumptibus Societatis, 1838), s. 42. Ve velšském kontextu slovo *draig* (drak) může znamenat hrdinu, válečníka nebo vůdce. Uther Pendragon může tedy znamenat dračí hlava, jak naznačuje Geoffrey z Monmouthu, ale také hlava králů – velekrál. Více k tomuto tématu: Carl Lofmark and George Albert Wells, *A History of the Red Dragon* (Llanrwst: Gwasg Carreg Gwalch, 1995). s. 44–45.

podobný jako u velšských. Vedle Artuše a Bruta zde figurují: Lokrinus, Belinus, Coel Starý, Constantinus a Uther Pendragon.²⁵³ Na výčtu vyplývající ze *Slovníku britské heraldiky* je zajímavé, že počet rukopisů vyobrazujících oba krále s erbem tří korun se příliš neliší.²⁵⁴ Brutus je s tímto erbem spojen v jedenácti rukopisech a Artuš ve třinácti. Do obrovského výčtu, který skýtá *Slovník britské heraldiky* se ovšem nedostala všechna vyobrazení Brutova erbu se třemi korunami. Například na obrovském *Korunovačném svitku Eduarda IV.*, který je lemovaný 54 erby na praporech i štítech, je Brutův erb se třemi korunami vyobrazen hned čtyřikrát a jednou z toho navíc a nápisem *Arma Invictissimi Bruti*.²⁵⁵ Podobně není zachycen rukopis z poloviny 15. století, MS Laud. 733 z oxfordských Bodleian Libraries. Tento rukopis se skládá ze dvou částí, kdy první tvoří středoanglická verze *Tractatu de Armis* pro Annu českou a v druhé části se nachází kronika *Brut* dovedená do vlády Jindřicha V. Celý rukopis je bohatě zdobený, iluminovaný a působí jako záměrně sestavený celek, který nejprve pojednává o teorii heraldiky a přechází do kroniky zdobené erby králů Británie. Poslední výkladová část *Tractatus de Armis* se věnuje popisu erbu se třemi korunami a jejich heraldickému čtení. V celé kronice jsou tři velké iluminace o dobytí ostrova a v samotném středu iluminace o příchodu Britů je vyobrazený Brutus ve zbroji právě s erbem tří zlatých korun ve zlatém poli.²⁵⁶ Jde o jediné známé vyobrazení Bruta držícího štít s erbem tří zlatých korun. (obrázek č. 8) Veškeré zbylé prameny zobrazují buď samotný erb a atributují ho Brutovi anebo je vyobrazen jen samotný hrdina, ale bez erbu. Důležitým aspektem kontextu rukopisu je *Tractatus de Armis*, který

²⁵³ Anthony Wagner et al., *Dictionary of British Arms*, vol. III (Society of Antiquaries of London, 2009), s. 242–245.

²⁵⁴ Jde o rukopisy primárně ze 14. a 15. století uložené především britských knihovnách. V několika z nich, konkrétně v erbovnících se nachází erb Bruta i Artuše společně, v románech jde pouze o erb Artuše a v rukopisech s kronikami se mohou vyskytovat oba erby současně, ale pak bývá často Artušův erb s Pannou Marií. Tamtéž, s. 242–245

²⁵⁵ O tomto rukopise bude více pojednáno ve čtvrté kapitole o genealogických svitcích. MS. Lewis E201, Free Library of Philadelphia.

²⁵⁶ O *Tractatus de Armis* více v podkapitole kapitole o lví heraldice. Celý rukopis je doprovázen atribuovanými erby postav králů a světců. Celý rukopis začíná velkou iluminací (f. 1r) na které je král heroldů, šlechtic a jeho páže, a na nápisových páskách je zachycen jejich rozhovor: *Sir King of Armys I you pray, Tenduce me in armys to say. (Pane, králi heroldů, prosím tě abys mě naučil jak rozumět erbům.)* Načež král heroldů odpovídá: *Sone for that in armys diffusenes is I counseil you attende to this tretis. (Synu, erby jsou rozličné, proto ti radím věnuj pozornost tomuto spisu.)* Jako skoro všechny verze traktátu, je i tato verze doprovázena o vyobrazení příkladových erbů s návodem, jak správně daný erb blasonovat. Návod blasonu pro erb se třemi korunami se zde, podobně jako v jiných variantách, vyskytuje hned třikrát. Zajímavé na této verzi rukopisu ovšem je to, že v druhé části rukopisu, v kronice *Brut* je erb se třemi korunami dvakrát vyobrazen, jednou právě v souvislosti s Brutem a jednou s Artušem. Zdá se pravděpodobné, že jednou z intencí skladby tohoto rukopisu je právě zdůraznění erbu se třemi korunami. Více k tomuto rukopisu a zobrazování krále Artuše: Elizabeth J. Bryan, *Picturing Arthur in English History*, s. 44–50. Překlady ze střední angličtiny Jakub Jauernig.

pojednává o symbolickém významu erbů. Čtenář kroniky tak byl lépe uveden do problematiky výzdoby, která celý rukopis provázela. Považuji za důležité zmínit, že v poslední pasáži *Tractatus de Armis* se rozebírají příklady heraldického čtení, přičemž erb se třemi korunami je zmíněn třikrát, oproti zbývajícím, které jsou uvedeny pouze jednou.²⁵⁷ Na základě uvedeného výčtu erbů se třemi korunami se zdá, že Artuš byl s tímto atributovaným erbem spojován obdobně často jako Brutus. Navíc byl erb přisuzován i dalším králům s nimiž je spojována vláda nad celým ostrovem Británie.

Svoji teorii o symbolickém významu erbu se třemi korunami chci rozšířit ještě o další heraldické prameny. Tentokrát však nejde o materiál ostrovní provenience, ale o dva německo jazyčné erbovníky z 2. poloviny 15. století. První pochází z jižních oblastí Svaté říše římské, pravděpodobně z Bavorska nebo Rakouska, a druhý pochází z Alsaska.²⁵⁸ Oba erbovníky obsahují erb se třemi zlatými korunami v červeném poli a jsou doprovázeny popisem *kunig von gross prittania* (král Velké Británie). Jednou jsou koruny v erbu svisle postaveny a podruhé jsou v postavení dvě nad jednou. Právě připsanému titulu přisuzují veliký význam. Označení erbu se třemi korunami za Brutův erb bylo pro středověké Angličany a Velšany srozumitelné na základě narativu vzešlého z Geoffreyho *Dějin*. Rozuměli tomu, že jde o ikonické vyjádření panovnické moci nad celým ostrovem. Kontinentální publikum, kterému scházel narativní kontext, bylo potřeba popsat atribuci erbu prostě a napřímo, nikoli skrze metaforu. (obrázky č. 9)

V souhrnu představených pramenů ať již vyobrazených erbů či dříve zmíněných textů (především pak spojování ostrovní jednoty se symbolem Brutovy koruny z Merlinových proroctví), se domnívám, že Brutův a Artušův erb se třemi korunami byly přímo spojeny a měly symbolizovat tři království Británie v jedné nerozdělené říši. Klíčovým elementem v atributované heraldice je erbovní figura a její symbolika, nikoli nutně barevné schéma. Právě proto se domnívám, že rozličné postavení figur a nejednotnost heraldických tinktur nejsou nejdůležitějším prvkem v určování atributované heraldiky. Právě proto si myslím, že lze elementy Brutova erbu interpretovat následně: tři koruny, jedna za každého z Brutových synů, Lokrinus – Anglie, Kamber – Wales a Albanakt – Skotsko, a jeden štít značící jednoho nositele, jednoho vládce.

²⁵⁷ Oxford, Bodleian libraries, MS Laud. 733, f. 22r.

²⁵⁸ Bayrische Staatsbibliothek, Munchen, Wernigeroder (Schaffhausensches) Wappenbuch – BSB Cod.icon. 308 n, f. 22r poslední čtvrtina 15. století; Colmar, Bibliothèque municipale, Ms 1107 f. 13r, začátek 16. století.

Lvi Ilionu a lvi Albionu

Nejstarší Brutův erb z rodokmenového svitku Eduarda I. má dvě části, část s korunami a část se lvem. Pokud mají koruny v Brutově erbu symbolický a emblematický význam, lze předpokládat, že jej bude mít i lev. Ale jaký? Odpověď na tuto otázku je poměrně komplexní a lze ji najít v několika pramenech ze 14. a 15. století.

První a klíčovou věc, kterou je potřeba zmínit, představuje problematika heraldického názvosloví. Jak se bude vysvětleno dále, Brutův erb má mít návaznost na anglický královský erb a zde právě vzniká onen problém. V českém blasonování je anglický královský erb popsán jako, tři zlatí leopardi v červeném poli, zatímco v anglický popis zní, *Gules, three lions passant guardant Or*, tedy tři zlatí kráčejíci lvi s převrácenou hlavou v červeném poli. Tento zdánlivě nepatrný detail má ale obrovský symbolický význam. Angličané označovali heraldické zvíře v erbu svého krále jako leoparda ještě na začátku Stoleté války, ale ke konci vlády Eduarda III. a definitivně pak za jeho vnuka a nástupce Richarda II. se anglická terminologie mění z leoparda na kráčejícího lva.²⁵⁹ Důvodem této změny je kulturní rozměr Stoleté války, kdy francouzská strana²⁶⁰ dehonestovala Angličany na základě toho, že jejich král nosí v erbu leopardy, tedy zvířecí bastardy a d'ábelská stvoření.²⁶¹ Středověké bestiáře stvořili zvíře leoparda, coby křížence lvice a parda, aby ze lva sňali jeho negativní aspekty a lev tak zůstal zvířetem královským či dokonce christologickým.²⁶² Leopard je tak vyobrazen jako kříženec, zvířecí levoboček a dokonce zvíře značící d'ábla.²⁶³ Z francouzského pohledu tak anglický erb, vizuální a symbolické zastoupení anglického krále, ukazoval svého majitele v dosti nelichotivém světle, obzvláště vedle

²⁵⁹ Michel Pastoureaux, *Dějiny Symbolů v Kultuře Středověkého Západu*, s. 55–57. Nejstarší zmínka o lvech nikoli leopardech v anglickém erbu pochází ze svitku Galloway Roll z roku 1300. Velký díl v utváření lví a leopardí terminologie měli v Anglii Bartolus ze Sassoerrata, Johannes de Bado Aureo a Nicolas Upton. H. S. London, "Lion or Leopard?," *Coat of Arms* 2 (1953), s. 291–292.

²⁶⁰ Záměrně se zde vyhýbám termínům heroldi, jakožto autorům lví/leopardí terminologie v heraldice, jelikož do konce 15. století nelze s určitostí tvrdit, zda autoři heraldických traktátů byli zároveň heroldy. Mezi nejznámější spisy pojednávající o erbech ve 15. století patří například Bartolus ze Sasoferrata, italský právník, či Honoré Bonet, francouzský benediktýn. Značná část heraldických traktátů je zcela anonymních a k samotným heroldům se autoři nijak nevztahují.

²⁶¹ Někteří ze starších autorů věnující se britské heraldice, John Vinycomb a Ellen J. Millington, připisuje následující citát Bertrandovi Du Guesclin: *Les hommes devoient bien honorer la noble Fleur-de-lis, plus qu'ils ne faisaient le félon Liepárd*. Muži by raději měli ctít vznečenou lilii spíše než zrádného leoparda. Tento výrok nepodkládají přímo středověkými prameny zřejmě jej přebrali z Brewersova *Slovníku říkanek a bajek* z konce 19. století. Ebenezer Cobham Brewer, *Dictionary of Phrase and Fable*, 2nd ed., 2014; John Vinycomb, *Fictitious & Symbolic Creatures in Art with Special Reference to Their Use in British Heraldry* (London, 1906), s. 195; Ellen J. Millington, *Heraldry in History, Poetry, and Romance*, Classic Reprint (London: Forgotten Books, 2017), s. 7.

²⁶² Isidor ze Sevilly, *Etymologiae XII. Etymologie XII*, ed. Jana Fuksová and Jana Nechutová (Praha: Oikymenh, 2004), s. 66–71; Michel Pastoureaux, *Dějiny Symbolů v Kultuře Středověkého Západu*, s.49–62.

²⁶³ Isidor ze Sevilly, *Etymologiae XII*, s. 72–73.

francouzských lilií, jež měla Chlodvíkovi I. zjevit Panna Marie, coby symbol čistoty a přechodu od pohanství ke křesťanství.²⁶⁴ Angličané tedy reagovali lvem, erbem vznešeným a podle jejich výkladu navrhc starobylým.

Tractatus de Armis a Anna Lucemburská

Jeden z prvních pramenů tvrdících, že v anglickém erbu se nacházejí již od pradávna lvi je spis známý jako *Tractatus de Armis*, někdy uváděný jako heraldický spis Anny České.²⁶⁵ Jde o heraldické pojednání a instrukce, co která heraldická tinktura a figura znamenají a symbolizují. Součástí traktátu jsou i příklady včetně jejich správného popisu ve francouzštině, tedy hlavním jazyce heraldiky v západní Evropě. Autorem spisu je těžko identifikovatelný Johannes de Bado (Vado) Aureo, který v úvodu svého díla tvrdí, že jej sepsal na žádost anglické královny Anny, manželky Richarda II. a dcery českého krále a římského císaře Karla IV.

Z předmluvy traktátu vyplývá, že byl sepsán na žádost samotné královny, ale dokončen byl až po její smrti.²⁶⁶ Spisem *Tractus de Armis* se zabývali především dva badatelé, Evan J. Jones a Richard J. Moll. Jejich bádání určilo vznik traktátu krátce po smrti královny Anny, která zemřela v roce 1384.²⁶⁷ Traktát samotný, se ale z tohoto období nezachoval v žádném rukopise. Máme jej doložený až z 15. a začátku 16. století. Dnes je známo celkem dvacet dva jeho kopií, přičemž deset z nich je latinských,²⁶⁸ tři ve střední

²⁶⁴ Tamtéž, s. 91–96.

²⁶⁵ Nejnovější bádání o Anně Lucemburské z roku 2022 od Kristen L. Geaman mapuje mimo jiné lidi na anglickém dvoře napojené na královnu Annu. Geaman jako jedna z mála zmiňuje královnin patronát nad *Tractatus de Armis*, ale celou problematiku přechází velmi zběžně jediným odstavcem. Problémem Geamaniny práce je, že se někdy odkazuje na již překonané bádání. To je právě případ i u *Tractatus de Armis*, jelikož jejím zdrojem je Bysseho dílo z roku 1654. Žádné další bádání z 20. a 21. století v tomto ohledu nezmiňuje spojení Anny České a Johanna de Bado Aureo. Podobným nekritickým způsobem Geaman pracuje s anglickými překlady Froissartových kronik z 19. století, což se projevuje právě na (ne)identifikaci některých Aniných dvořanů z domácího prostředí. Geaman, Kristen L. *Anne of Bohemia*. Routledge, 2022. str 121–122. Dále o Bado Aureovia a královně Anně: Richard J. Moll, *A Heraldic Miscellany*; Edward Bysshe, *Nicholai Uptoni de Studio Militari, Iohan. De Bado Aureo Tractatus de Armis, Henrici Spelmani Aspilogia* (London: Roger Norton, 1654); Evan John Jones, *Medieval Heraldry. Some Fourteenth Century Heraldic Works* (Cardiff, 1983).

²⁶⁶ *Tractatus de Armis ex dogmat et Traditionibus Francisci de Foucis, compilatus specialiter ad instantiam Domnae Annae quodam Reginae Angliae*. Evan John Jones, *Medieval Heraldry*, s. 95, 144; *Therefore atte the instaunce and prayer of somme my soueraignes and desires and specially of dame Anne, sumtyme queen of Englund, I haue compyled and drawen this present tretees flowynf in partie the doctryne and the informacion of my moost excellent doctour and maister Maister Fraunceys de Foueis*. Richard J. Moll, *A Heraldic Miscellany*, s. 46.

²⁶⁷ Jones uvádí rok 1384 zatímco Moll 1384–1385.

²⁶⁸ Devět rukopisů a jeden starý tisk. Richard J. Moll, *A Heraldic Miscellany*, s. 36–37.

angličtině,²⁶⁹ osm ve velštině²⁷⁰ a jeden ve střední francouzštině.²⁷¹ O tom, kdo byl autor traktátu a z jakého prostředí pocházel, existuje několik teorií a vysvětlení, kdo by se pod enigmatickým jménem Johannes de Bado Aureo mohl skrývat:

- 1) Nicolas Upton
- 2) Jan z Guildfordu
- 3) Sían Trefor
- 4) Blíže neidentifikovaný Johannes de Bado Aureo

Nicolas Upton byl autor dalšího heraldického traktátu *De studio Militari*, který se svou strukturou a tématy velmi podobá *Tractatus de Armis*.²⁷² V roce 1654 vydal oba spisy tiskem sir Edward Bysshe a na základě jejich podobnosti předpokládal, že jde o dílo stejného autora.²⁷³ Tuto domněnku vyvrátil Evan Jones pomocí jednoduché kritické analýzy, že Nicolas Upton se narodil později, než královna Anna zemřela.²⁷⁴ Druhý navrhovaný, Jan z Guildfordu, byl snahou některých národovecky smýšlejících autorů v 19. století (např.: James R. Planché) snadno zasadit latinské jméno do anglického kontextu. Ti pracovali s verzí *De Vado Aureo* a přeložili to jednoduše jako *ze Zlatého Brodu*, což ztotožnili s městečkem Guildford v Surrey nedaleko od Londýna.²⁷⁵ Evan Jones navrhl vlastní teorii, kdo byl Johannesem de Bado Aureo. Měl jím být velšský klerik Sían Trefor, v letech 1394–1408 biskup v St. Asaph a biskup elekt v St. Anrews v letech 1408–1410. Jones tak vyvozuje jednak z podobnosti latinské verze traktátu z rukopisu britské knihovny Add. MS. 28791 a

²⁶⁹ Bodleian Libraries, Oxford, MS Laud. misc. 733, bohatě zdobený rukopis složený z *Tractatu de Armis* a kroniky *Brut* dovedené do roku 1419. Evan Jones tento rukopis velmi letmo přechází coby stejné dílo jako dva následující středo anglické rukopisy. Rukopis samotný je ale kompletním překladem jedné z latinských verzí a nejen krátkým fragmentem, jak naznačuje Jones. Důvod tohoto přehlédnutí či zamlčení není jasný, ale mohl být motivová cílem prosadit velšskou verzi před středo anglickou; další dva rukopisy jsou British Library, Add. MS. 34648 a Harl. MS. 6097. U rukopisu Add. MS. 34648 není zcela jasné, jestli jde o *Tractatus de Armis*, jelikož jako autor je sice uveden Johannes de Bado Aureo, ale samotný text se dosti liší. Evan John Jones, *Medieval Heraldry*, s. xlv.

²⁷⁰ *Llyfr Arfau*, British Museum, Stowe MS. 669, 17. stol. přepis rukopisu z r. 1417, který zřejmě shořel v r. 1910. Zbytek rukopisu, heraldická miscelanea, elegické básně Lewis Glyn Cothi, *Bílá kniha z Hergestu – Llyfr Gwyn Hergest*; dalších sedm rukopisů taktéž *Llyfr Arfau* z konce 15 a počátku 16. století uvádí Jones. Nejstarší z nich (Oxford, Jesus College, MS. 6) vznikla zřejmě po roce 1471. Royal Commission, *Report on Manuscripts in the Welsh Language*, vol. II (London, 1902), s. 37; Evan John Jones, *Medieval Heraldry*, s. 1.

²⁷¹ British Museum, Stowe MS. 668; přelom 15. a 16. stol. Zbytek rukopisu, heraldické miscelanea, dopisy Aenea Silvia P. a Karla Smělého, statuta řádů Zlatého rouna a Podvazkového řádu. Richard J. Moll, *A Heraldic Miscellany*, s. 28.

²⁷² Rodney Dennys, *The Heraldic Imagination* (Clarkson Potter, 1976), s. 76–82.

²⁷³ Edward Bysshe, *Nicholai Uptoni de Studio Militari, Iohan. De Bado Aureo Tractatus de Armis*, nestránková předmluva; Evan John Jones, *Medieval Heraldry*, s. xvii.

²⁷⁴ Tamtéž, s. xxiv.

²⁷⁵ Tamtéž.

velšské verze kterou sám editoval na základě několika rukopisů.²⁷⁶ Druhým důvodem je podle Jonese poměrně komplikovaný jazykový rébus se jménem Bado Aureo. Latinské slovo *badus* znamenající druh nádoby má ve střední angličtině ekvivalent *tonne*, které může být zaměněno za středoanglické *toun*, tedy město. Velšský přídomek biskupa Trefor by pak šlo číst jako *Zlaté město* (tref = velšsky město, awr = zlato).²⁷⁷ Tato poměrně komplikovaná teorie ještě staví na některých velšských básnických figurách opírajících se o heraldická znamení v 15. století a dlouho dobu nebyla zpochybňována.²⁷⁸

Poslední možnost, ke které se osobně kloním, představil v nedávné době Richard J. Moll, editor středoanglické verze traktátu.²⁷⁹ Moll pod latinským jménem autora nehledá již známou historickou osobnost a nechává tak autorovi jméno Johannes de Bado Aureo. Na základě analýzy textu vyvozuje Moll z následujících důvodů, že Johannes mohl patřit k Annině dvoru:

Richard Moll na základě výše uvedených pasáží z *Tractatus de Armis* usuzuje, že Johannes de Bado Aureo mohl být některý z lucemburských dvořanů Anny České, kteří s ní přišli do Anglie, či za ní byli později vysláni.²⁸⁰ Svou teorii podkládá následujícími argumenty. I když byl text dokončen po královnině smrti, byl podle předmluvy sestaven na přání Anny Lucemburské. Vedle popisu symboliky a heraldického významu lva je značný prostor věnován také orlici, která je v textu přímo spojována s císařskou hodností, což Moll přisuzuje Anninu původu, jakožto dceři římského císaře.²⁸¹ Johannes ve svém textu pracuje s několika středověkými autoritami, byť často tak, aby svému dílu dodal váhu, spíše než by z nic skutečně čerpal.²⁸² Jednu z hlavních autorit pak představuje italský právník Bartolus ze Sassoferrata, na sklonku svého života rádce císaře Karla IV. Johannes v traktátu uvádí, že Bartolus dostal od Karla IV. erb s červeným dvouocasým lvem ve zlatém poli.²⁸³ Do vzniku

²⁷⁶ Tamtéž, s. xxxvii, 1, 144.

²⁷⁷ Tamtéž, s. xxxix.

²⁷⁸ R. Dennys nezpochybňuje Siona Trefora, coby autora *Llyfr Arfau*, ale vznáší námitku, že *Llyfr Arfau* a *Tractatus de Armis* nemusí mít identického autora. Nejvíce tuto teorii zpochybňuje R. Moll. Viz níže. Rodney Dennyse, *The Heraldic Imagination*, s. 67.

²⁷⁹ Richard J. Moll, *A Heraldic Miscellany*, s. 28–31.

²⁸⁰ Kristen L. Geaman, "A Personal Letter Written by Anne of Bohemia," *The English Historical Review* 128, no. 534 (2013), s. 1094.

²⁸¹ Richard J. Moll, *A Heraldic Miscellany*, s. 28–31; O možném vlivu říšského prostředí skrze Bado Aureův a Sassoerratův traktát spekuluje již Wagner. Anthony Richard Wagner, *Heralds and Heraldry in the Middle Ages*, 67–75.

²⁸² Aristoteles, Ovidius, Averroes (Ibn Rušd), Isidor ze Seville, Bartolus ze Sassoerrata magister Francis de Foveis – uveden jako hlavní zdroj, ale není o něm nic známo.

²⁸³ Bartolus de Sassoerrato, "Tractatus de Insignis et Armis," ed. Zdeněk Uhlíř et al., *zvláštní příloha zpravodaje klubu genealogů a heraldiků Ostrava IX* (1989), s. 18–19; Evan John Jones, *Medieval Heraldry*, s. 85.

traktátu nebyl na ostrovech Bartolus zřejmě příliš známý, ale později se jeho spis *De insignis et Armis* stal základem mnoha heraldických miscelaneí anglické provenience, což je další důvod proč uvažovat o tom, že Johannes pocházel z Annina okruhu.²⁸⁴ Posledním důvodem je enigmatická věta obsažená v několika variantách textu, která se nachází v popisu heraldické figury kance: *Sluší se abych o něm (kanci) víc pomlčel pro lásku k Irsku*.²⁸⁵

Klíč k pochopení představuje rukopis britské knihovny Stowe MS. 668, kde se nachází přípisek právě k této větě identifikující „irského kance“ jako Roberta de Vere, devátého hraběte z Oxfordu.²⁸⁶ Robert de Vere, vévoda z Irska, markýz z Dublinu, hrabě z Oxfordu a lord komoří anglického království byl vlivný šlechtic blízký králi Richardovi II. Zásadním bodem zlomu v politické kariéře tohoto muže představovala milostná aféra vedoucí k jeho rozvodu s Filipou de Councy, blízkou příbuznou královské rodiny. Milenkou vévody z Irska totiž byla jakási Anežka (Agnese) Lancecrona, vrchní komorná královny Anny Lucemburské.²⁸⁷ Zdánlivě nenápadná věta, *Sluší se abych o něm (kanci) víc pomlčel pro lásku k Irsku*, tak nejspíše ukazuje, že autor Johannes de Bado Aureo byl dobře obeznámen s poměry na královském dvoře a zřejmě i přímo s okruhem Anniných dvořanů.²⁸⁸

Samotný *Tractatus de Armis* není výčtem erbů jednotlivých šlechticů a vznešených rodů, jako v erbovnicích, ale jde o dílo patřící do poměrně malého okruhu teoreticko-heraldických miscelaneí.²⁸⁹ Johannes v něm nejprve pojednává o symbolickém významu barev a

²⁸⁴ Evan John Jones, *Medieval Heraldry*, s. xvii-xxiv. Jedním z podějšších exemplářů může být inkunábule tzv. *book of St. Albans* Toshiyuki Takamiya, "Christian Works: [Book of Hawking, Hunting, and Heraldry]," Cambridge Digital Library, navštíveno 17. 8. 2022, <https://cudl.lib.cam.ac.uk/view/PR-INC-00003-J-00004-00001-03636/1>; Richard J. Moll, *A Heraldic Miscellany*, s. 8; Richard J. Moll, "Brutus the Emperor": National and Heraldic Foundations in London, College of Arms L6," *Medieval Studies* 75 (2013), s. 112–113

²⁸⁵ Richard J. Moll, *A Heraldic Miscellany*, s. 28.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 28–30.

²⁸⁷ Lady of bedchamber; Tento rozvod uvrhl Roberta de Vere do nepřízně několika strýců jeho první manželky. Filipa de Councy byla vnučkou Eduarda III. Šlo o Jana z Ghentu, vévodu z Lancasteru; Tomáš z Woodstocku, vévoda z Gloucesteru. Druhý z jmenovaných pak byl jedním z lordů apelantů, kteří se postavili králi Richardovi II a porazili jeho vojsko vedené právě Robertem de Vere v bitvě u Radcotského mostu. Anthony Tuck, *Richard II and the English Nobility*. (New York: St. Martin's Press, 1974), s. 78, 114, Nigel Saul, *Richard II* (Yale: Yale University Press, 2008), s. 121, 183. Ann W. Astell, *Political Allegory in Late Medieval England* (London: Cornell University Press, 2002), s. 127–130; Geaman, Kristen L. *Anne of Bohemia*, s. 99–102.

²⁸⁸ O přímém napojení autora traktátu na královnu Annu uvažuje také Vladimír Růžek. Část dedikace *ad instanciam Dominae Annae quondam Reginae Angliae* Růžek vykládá, že slovo *instanciam* má značit, že královna byla ve styku s autorem a mluvila s ním o tématu traktátu. Ve zbytku textu věnovaného Bado Aureovi a Anně České, ovšem Růžek replikuje stereotypní superlativy spojované s Annou a na základě nich vynáší nekritické soudy o královnině vztahu k heraldice. Co se týká Bado Aureova textu, tak Růžek vychází především z Evanse a nejspíše mu nebyly známé Molloyovy studie. Vladimír Růžek, "Dvě (propedeutické) studie ze starší české a evropské heraldiky I. Česká panovnícká a šlechtická reprezentace v knihách erbů, armoriálech a rolích do konce Václava IV. II. úřad krále erbů ruwieren, Václav lucemburský a brabantický, heroldi, jejich postavení a funkce," *Supplementum Sborníku Archivních Prací*, ročník L, no. 3 (2021), s. 235–237

²⁸⁹ Rodney Dennyse, *The Heraldic Imagination*, s.67–71.

erbovních figur a pak uvádí příklady jak „laicky“ blasonovat v jazyce daného rukopisu, doplněné o „odborný“ francouzský blason. Značná část rukopisů je doplněna i o vyobrazení příkladových erbů. Celý spis působí teoreticko-didakticky a byť o jeho praktickém využití ve 14. a značné části 15. století nic přímého nevíme, tak můžeme poukázat na podobnou strukturu jako heraldické části knihy známé *Book of Saint Albans*, tedy tištěného manuálu pro mladé šlechtice z roku 1486.²⁹⁰

Při výkladu barev Johannes zdůrazňuje spojitost zlaté barvy s císařským erbem a červené s erbem anglickým a také spojitost mezi těmito dvěma barvami. Červená je podle Bado Aurea dokonce přímo spjata s Angličany skrze etymologii, jelikož Angličané jsou vlastně *Inglici* tedy *igne electi* – ohněm vyvolení.²⁹¹ Společné všem rukopisům je, jaký důraz u heraldických figur kladou na lva a leoparda. Lev je na základě tradice Isidora ze Sevilly a bestiářů vykreslen, jako mocné, odvážné a děsivé, ale také spravedlivé a královské zvíře.²⁹² Oproti tomu leopard je vykreslen jako zvíře kruté a vzešlé ze spojení lvice a parda, jde tedy o zvířecího bastarda a má tak být v erbu levobočků či případně opatů, jelikož ti nejsou podle Johannesse ani zcela asketičtí mniši ani zcela duchovní vládci jako třeba biskupové.²⁹³ Přímou v popisu leoparda je část vyhrazena jeho heraldickému vyobrazení a popisu jak se v tomto ohledu liší od lva. Leopard má mít na rozdíl od lva skvrny a má hledět dopředu, zatímco lev má mít hlavu převrácenou a hledět ven ze štítu. V souvislosti s těmito dvěma zvířaty je pak na několika místech traktátu zdůrazňováno, že v erbu anglického krále je lev.²⁹⁴

Ve středoanglické a v latinské verzi, kterou Jones označuje jako I,²⁹⁵ je pasáž popisující anglický královský erb užívaný od doby Eduarda III., tedy čtvrcený erb, kdy v prvním a čtvrtém modrém poli jsou francouzské zlaté lilie, a v druhém a třetím červeném poli zlatí angličtí kráčeji lvi s převrácenou hlavou. V této pasáži Johannes mluví o starém erbu králů Anglie a dodává, že o něm bude psát na konci, což se ovšem v této verzi traktátu

²⁹⁰ Richard J. Moll, *A Heraldic Miscellany*, s.12

²⁹¹ *Et Anglici dicuntur quasi Inglici, vel igne electi*. Evan John Jones, *Medieval Heraldry*, s. 108.

²⁹² Evan John Jones, *Medieval Heraldry*, s. 21–25, 110–111, 157–159.

²⁹³ (velš.) *Velly mae i'r abadau goronau a baglau ac offer esgobawl erail, a cer hynny nid yw'r weithret na'r arver*. (lat.) *Sicut abbates habent mitram, baculos pastorales et cetera instrumenta episcopalia, non tamen habent exercitium*. Evan John Jones, *Medieval Heraldry*, s. 25–26, 112.

²⁹⁴ Taměž. S. 18–19, 82–93, 108, 156, 205–212; Richard J. Moll, *A Heraldic Miscellany*, s. 54–55.

²⁹⁵ Evan John Jones, *Medieval Heraldry*, s. 95.

nedochovalo.²⁹⁶ V latinské verzi traktátu, Jonesem označovaná jako II,²⁹⁷ a ve velšská verzi, tzv. *Llyfr Arfau*, se ovšem nalézají detailní popis a vývoj starého erbu anglických a dokonce britských králů.²⁹⁸ Tato pasáž traktátu uvádí, že čtenář mohl být uveden v omyl Honoré Bonetem a jeho spisem *Strom bitev*²⁹⁹ pro francouzského krále Karla,³⁰⁰ kde se uvádí že anglický král má v erbu leopardy a ne lvy. Podle traktátu pro Annu Lucemburskou jde o omyl, jelikož již Brutus, jakožto první král Anglie, ve svých časech vládce Británie měl v erbu lva, konkrétně červeného kráčejičího lva ve zlatém poli, a stejně tak i mnoho králů po něm.³⁰¹

V této verzi *Tractatu de Armis* se pak nachází výčet proměn britského potažmo anglického erbu i erbů Brutových synů. Lokrinus, jakožto nejstarší a přímý Brutův dědic získal nezměněný Brutův erb. Albantus, zde na rozdíl od Geoffreyho *Dějin* druhorozený, získal derivát otcova erbu, červeného zlatého lva ve skoku ve zlatém poli, který je s přidavkem dvojitého orámování v erbu skotských králů nadále. Třetí syn Kamber měl mít také derivát původního erbu, dva červené kráčejičí na zpět hledící lvy ve stříbrném poli. Po Lokrinovi mělo mít erb dalších osm králů až do válek o trůn a Brutův erb měl obnovit Dunwal Moelmund. Jeho syn, Belinus, měl za svůj přijmout erb se třemi zlatými korunami, pro své

²⁹⁶ *Et haec sunt arma ad regem Angliae pertinentia. Sed iam portat ista arma cum armis regni Franciae quateriata. Sed de rationibus illud probantibus, et quando in bello captus suis propriis possit uti armis in praesentia capientis, longum esset hic tractare, Deo dante, in fine dicam.* Tamtéž, s.108; *Vpotn also the which colour þe armys of the king of Englonde are founded, for who so euere be king of Englonde berith iij lyons passing on golde in felde of rede for his owne armys. And thus blased in Frenssh: Il port de gowles treis lyones passyuantes de ore. And these been the olde armys longyng to the king of Englonde. But now he berith these armys with the armes of kingdome of Fraunce, quartelet. But of the resons provyng that, and what yf so were that he were také in batell, he may were his owne armys in the presence of his taker, it were longe to trete of here. But with the grace of God I shall telle atte the ende.* Richard J. Moll, *A Heraldic Miscellany*, s. 54

²⁹⁷ Evan John Jones, *Medieval Heraldry*, s. 144.

²⁹⁸ Ve velšské verzi je závěrečná část, jak správně blasonovat, ukončena několika erby se třemi zlatými korunami ve zlatém poli. Následuje krátký odstavec o tom, jak Bartolus de Sassouerrato obdržel do svého erbu od českého krále červeného dvouocasého lva ve zlatém a celý spis končí pasáží o vývoji erbu ostrovních panovníků.

²⁹⁹ Bonetův obsáhlý spis sice uvádí v souvislosti s Anglií heraldické znamení leoparda, ale nijak jej nevykládá a nekomentuje. Honoré Bonet, *The Tree of Battles*, ed. G. W. Coopland (Cambridge, USA: Harvard University Press, 1949), s. 203.

³⁰⁰ Latinská verze uvádí Karla VI., velšská Karla V.

³⁰¹ (lat.) *Quidam dubitant eo quod quidem Onorius Bonetti in libro suo quem nominavit Arborem Bellorum, quem in Gallico sermone ad honorem Karoli sexti deidit, affirmavit, in quarta parte sui libri, capitulo cxxxixº, quod rex Anglie portaret in suis armis leopardos et non leones, qui erravit manifeste, quia scribit Iohannes de Hanvilla in libro suo quem Architrenium nominavit, quod Brutus qui primo regnum Angie tunc Britannie nominavit, occupavit, et in eo regnavit, portavit pro armis suis unum leonem rubeum peditantem in campo aureo. ... Et post dictum Brutum successores sui Britones portaverunt eadem arma successive.* (velš) *Rai ysyd yn petrusso am arveu Lloegr, achos taeru o un Honerus Bonetti mewn llyvr a wnaeth yn Ffranegec, er endrydedd i'r pumed Siarls vrenin Ffrainck, ac a'i gelwis Abror Bellorum, y gweddai i vrenhinedd Lloegr ddwym llewpardiaid yn i harveu ac nid llewod. Cans Brutus y brenin kyntaf a wladychodd yr ynys honn, ac a'i gelwis o'i henw ehun ynys Brydain, ac a dduc llew coch yn kerddet, neu basawnd, mewn maes aur; a llawer o vrenhinedd Lloegr wedi ef a ddugant y run arveu.* Evan John Jones, *Medieval Heraldry*, s. 84 (velš), 205–206 (lat.).

dobývání říší za hranicemi ostrova.³⁰² Další změny byly za Uthera Pendragona přijetí zelených draků ve zlatém poli a za Artuše Panny Marie se stříbrným křížem v zeleném poli. Poslední britská změna erbu přišla až s Cadwalladrem. U Anglosaských králů jsou zmíněny dva erby, a nakonec je výčet ukončen častými změnami erbu normanských králů, kdy za Viléma Dobyvatele (uvedeného jako Bastard), jsou v erbu dva normandští leopardi, ale za Jindřicha II. jsou to již tři lvi. Celý traktát je zakončený tvrzením, že anglický erb není kombinací Normandie a Guienne/Akvitánie, a tedy tří leopardů, ale že za Jindřicha II. a Richarda I. došlo k obnově britského erbu.³⁰³

Tractatus de Armis, sepsaný na žádost anglické královny Anny Lucemburské, vyjadřoval anglickou snahu ve změně názvosloví v královském erbu a posun od leoparda ke lvu. Některé rukopisy traktátu připouštějí, že byla doba, kdy normandští králové Anglie měli ve svém erbu leoparda, ale pouze v době Viléma Dobyvatele a jeho přímých mužských potomků. Hlavním erbem Anglického krále tedy mají být lvi, což je založeno na argumentu o starobylosti britského erbu již od dob prvního krále Bruta. O samotném autorovi, jménem Johannes de Bado Aureo, toho víme příliš málo, ale pokud by skutečně šlo o jednoho z dvořanů Anny Lucemburské, navíc ne ostrovního původu, pak by toto heraldická miscelaneum mohlo být jedním z prvků odklonu Lucemburské politiky od Francie a příklonu k Anglii, ve kterou započal Annin první bratr Václav IV. a pokračoval v ní Zikmund Lucemburský.³⁰⁴ Nemyslím si, že pokud by šlo kontinentálního autora, že by sám konstruoval lví argumentaci, ale naopak by přijal a zpracoval ostrovní narativ. Druhou možností vzniku je, že Annina patronace heraldickému traktátu nebyla motivována širší dynastickou politikou, ale měla celkově zlepšit její obraz u anglického dvora. Při svém příjezdu do Anglie nebyla příliš oblíbená a její doprovod vyprovokoval několik skandálů.³⁰⁵ V průběhu let se

³⁰² Paralelou této poslední pasáži může být svitkový genealogický diagram zobrazující britské krále a velšská knížata od Brutových časů. Hawarden, Flintshire Record Office – D/LE 1389 (Obrázek č. 10).

³⁰³ latinská verze uvádí nespecifikovaný úryvek z pohřebního kázání za Richarda I. Lví srdce: *Mors deliquisti, que Ricardum rapuisti, Regem vincentem nece victum, prole carentem. In vultu letus fuit et fortisque facetus, Blandi Sermonis, ditatus corde leonis. Scotia, Wallia, Neustria, Gallia conticuerunt, Arma Britannia, quando leonica visa fuerunt.* Evan John Jones, *Medieval Heraldry*, s. 84–92 (velš.), 205–206 (lat.); tato pasáž je také rozpracovaná v několika verzích Uptonovy *De Studio Militari*, Rodney Dennyse, *The Heraldic Imagination*, s.81–82; rukopisné pasáže pojednávající o výboji britského královského erbu od příchodu Bruta včetně vyobrazení erbů: Bodleian Libraries, MS. Holkham misc. 31, f. 37r-38v; London, British Library, Add MS 30946, f. 15v, 51v-59r.

³⁰⁴ Více k jednání mezi Zikmundem Lucemburským a Jindřichem V. v letech 1415–1416 (jednání se začali vést již v roce 1411) a Zikmundově návštěvě Anglie: Allmand, *Henry V*, s. 102–107.

³⁰⁵ Jean Froissart popisuje jak český rytíř Herchauce z družiny královny Anny bojoval během turnaje v St. Inglevert proti francouzskému maršálku Boucicautovi a jak Anglická i Francouzská strana shledala bojové praktiky českého rytíře jako nevhodné. Kniha IV, kap. 13. Jean Froissart, *Chroniques de France et d'Angleterre. Livre Quatrième*, ed. Alberto Varvaro (Bruxelles: Académie Royale des Sciences, des Lettres et des

Anna několikrát přimlouvala u krále i jeho oponentů, za ty, kteří byli v jejich nemilosti a na konci svého života byla v Anglii vnímána velmi pozitivně.³⁰⁶ Je tedy možné, že její patronát traktátu o důstojnosti a starobylosti královského erbu měl zlepšit její obraz u anglického dvora a místní šlechty. Ať už byl ale důvod k sepsání *Tractatus de Armis* jakýkoli, představuje tento pramen, jeho opisy a překlady důležitý doklad o politickém využití Brutova erbu staré Británie/Tróje v souvislosti s anglickým královským erbem a obecnou snahu využívat Bruta jako nositele starobylých a vznešených hodnot.

Beaux-Art de Belgique, 2016), s.105–106. Během tažení Richarda II. do Skotska došlo poblíž Yorku k tragickému incidentu, kdy byl zabit králův přítel sir Ralph Stafford vévodou z Exeteru, Janem Hollandem, nevlastním bratrem krále Richarda. Celý incident vyvolal spor družin obou šlechticů kvůli rytíři Niclesovi/Melesovi z družiny královny Anny, který byl v zemi cizincem a Hollandovi muži ho proto uráželi. Nigel Saul, *Richard II*, s. 120; Froissart kniha II, (SHF § 473) an Extraordinary Incident Occurs within the King of England's Army; How John of Holand Slew Lord Richard of Stafford, and How the Earl of Stafford Came to the King for Justice.,” The Online Froissart, navštíveno 17. 9. 2022, <https://www.dhi.ac.uk/onlinefroissart/apparatus.jsp?type=summary&book=Book2>. Aféra mezi Robertem de Vere a Anežkou Lancecronou viz výše. Česý rytíř v aféře Stafford-Holland je v anglické literatuře tradovaný jako sir Meles, ale podle Froissart jde o sira Nicles (žřejmě Mikuláše), což by korespondovalo s dopisem královny Anny Václavu IV., kde se královna zmiňuje že rytíř Nicolaus z Čech byl přijat u dvora Richarda II. Aféra Stafford-Holland se odehrála v červenci 1385 a dopis královny Anny je datovaný na přelom let 1384/5.

³⁰⁶ Christopher Fletcher, *Richard II* (Oxford: Oxford University Press, 2010), s. 88–91, 238–239; Richard Barrie Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381* (London: Macmillan, 1970), s. 313–314; Nigel Saul, *Richard II*, 88–89, 455–457.

Význam lvího erbu – John Hardyng a Hector z Troje

Pokud mají tři koruny v Brutově erbu symbolický i emblematický význam, měl by jej mít i Brutův lev. Jak vyplývá z *Tractatus de Armis*, tak lev značí univerzální kvality, jako spravedlnost a odvahu, ale v Brutově případě má lev odkazovat i na něco konkrétnějšího. Ve velšské verzi traktátu pro Annu Lucemburskou se píše, že heraldika a heraldické barvy vznikly po Potopě světa, kdy se zjevila duha, ale opravdové využití erbů a zvířecích figur začalo až s trójskou válkou, aby se jednotliví bojovníci mezi sebou poznali.³⁰⁷ Podobný argument o původu heraldiky je uveden ve více heraldických miscelaneích vycházejících zřejmě z Johannese de Bado Aureo či Nicolase Uptona.³⁰⁸ Tyto traktáty začínají velmi jednoduchým konstatováním adresovaným čtenáři: *Musíte pochopit, že zvyk/pocta užití erbů začalo během obléhání Troje.*

„Ye shull undyrstand that Armes began at the sege of Troy.”³⁰⁹

“Ye shall vnerstonde atte seege of troye there fyrste worship began.”³¹⁰

“Fyrste as harowdes recorden was atte the Sege of Troy.”³¹¹

Tyto a další traktáty z 15. století pak dále uvádějí, že to byl Brutus, kdo přinesl heraldickou tradici z Tróje do Británie. Všichni vznešení muži, kteří přišli s Brutem do Británie a dostali kus země do správy, byli také ti, kdo měli erby již z Tróje.³¹² Stejně tak je Brutovi přiřčena role kodifikátora heraldiky,³¹³ jelikož do jeho doby měla být erbovní znamení pojmenována pouze jako znaky (*marks*), ale z Brutova popudu se jim začalo říkat erby (*arms*), jelikož si je muži vydobyli silou svých vlastních rukou (*arms*).³¹⁴

Vzhledem k těmto střípkům informací, tedy, že Brutus v Británii zavedl užívání erbů, že erby jsou mají svůj původ v Trójské válce, a že Brutus je potomek trójských králů, se naskýtá otázka: Existuje nějaké konkrétní heraldické spojení mezi Brutem a trójskými králi?

³⁰⁷ Evan John Jones, *Medieval Heraldry*, s. 6–9.

³⁰⁸ Exeter Cathedral, MS 3533; British Library, MS Harley 992; George Keiser, “A Tretys of Armes, a Revision of the „Ashmolean Tract”,” *The Coat of Arms* XI, no. 1 (1996), s. 178–190; Richard J. Moll, *A Heraldic Miscellany*, s. 8; Richard J. Moll, *Brutus the Emperor*, s. 109–113; Rodney Dennyse, *The Heraldic Imagination*, s. 59–71, 76–86.

³⁰⁹ Druhá polovina 15. Století, Exeter Cathedral Library, MS. 3533, f. 79v.

³¹⁰ British Library, MS Harley 992, f. 12r.

³¹¹ *Ashmolean Tract*, Bodleian Libraries, Ashmole Rolls 4, rub, první písemná část svitku. viz příloha č.3.

³¹² George Keiser, *A Tretys of Armes*, s. 185–186.

³¹³ Více k Brutovi, coby patronovy heroldů a zakladately heroldské instituce a heraldiky jako takové: Moll, *Brutus the Emperor*. Tato edice představuje ojedinělý narativ, který stojí na sporu mezi Brutem a Albínou, vyhnanou řeckou princeznou, která se svými sestrami osídlila ostrov obry a pojmenovala jej po sobě Albion.

³¹⁴ Exeter Cathedral Library, MS. 3533, f. 79v.

Odpověď na tuto otázku zní ano a spojnicí kterou v pramenech sleduji představuje právě heraldický lev. K rozkrytí lvího erbu jeho spojení mezi Brutem a Trójou je potřeba se posunout časově dále do pramenů 15. století, konkrétně ke kronice Johna Hardynga. Hardyng, voják a veterán z bitvy u Agincourtu, sepsal svou kroniku od mytických počátků ostrova a příchodu Bruta až po do své doby. Ústřední motiv celé kroniky představují anglo-skotské vztahy, ale i vzhledem k nim hraje v kronice důležitou roli příběh o Brutovi, jeho synech a dalších králích. Jeden z nejzajímavějších faktů o Hardyngově kronice je, že se dochovaly dvě její verze, a to od samotného autora. První z roku 1437 byla věnována anglickému králi Jindřichu VI., a druhá z roku 1464 dedikována jeho bratranci a politickému rivalovi, Richardovi, vévodovi z Yorku.³¹⁵ Hardyngova kronika tak otevírá téma, které bude rozebíráno v kapitole o rodokmenech, tedy argumentace Geoffreyho *Dějiny* ve Válce růží. Nyní ale zpět ke lvímu erbu v Hardyngově kronice. Hardyngova kronika spadá do žánru *Brut* a rozvádí obsírněji Geoffreyho narativ. Zcela originální pasáž představuje následující popis Brutova vylodění na ostrově Británie.

Verze pro Jindřicha VI.

Jak Brutus vstoupil do Velké Británie v Totnes v barvách a erbu Tróje jako Aeneův dědic; nesl erb se dvěma zlatými zápasícími lvy v červeném poli a také nesl zelený prapor, na kterém byla zlatá trůnící a korunovaná bohyně Diana s rozpuštěnými vlasy,³¹⁶ což byl erb pod kterým vstoupil Aeneas do Latie, které je nyní Řím. Tak je to popsáno v římských kronikách, jak o tom píše Gerald z Walesu ve svém Popisu [Irska], kdy zmiňuje Brutův trójský erb, a jak o tom také píše Pompeius Trogus ve své knize ve všech příbězích o zmíněném Aeneově erbu.³¹⁷

³¹⁵ Verze pro Jindřicha VI. se zachovala v rukopise British Library MS Lansdowne 204 a verze pro Richarda a jeho syna Eduarda (pozdějšího krále Eduarda IV.) se dochovala z velké části ve 12 rukopisech a 3 fragmentech. Jeden z nejstarších a nejúplnějších rukopisů s verzí pro Richarda a Eduarda je Oxford, Bodleian Libraries, MS Arch. Selden B. 10. K této verzi se odkazují když v textu odkazují na verzi pro Eduarda IV. Sarah L. Peverly, "Genealogy and John Hardyng's Verse Chronicle," in *Broken Lines: Genealogical Literature in Medieval Britain and France*, ed. Raluca L. Radulescu and Edward D. Kennedy (Turnhout: Brepols, 2008), s. 259–261.

³¹⁶ Tato naprosto ojedinělá zmínka o Aeneově erbu s Dianou je velmi zajímavá, jelikož působí jakožto další historická aluze, tentokrát ale namířená ke králi Artuši ja ho zelenému erbu se stříbrným křížem a zlatou pannou Marií. Více ke spojení panenské bohyně Artemis/Diany a Panny Marie v nevydané disertační práci z univerzity v Torontu Carla Ionescu, "The Enduring Goddess: Artemis and Mary, Mother of Jesus" (PhD Thesis, 2016).

³¹⁷ "How Brutus entred at Totnesse in Grete Bretayne in the armes of Troye as heire to Eneas; he bare of goulles two lyouns golde rawmpants also he bare a banere of vert a Diane of golde dischevely corouned and enthronysed, that were Eneas armes whan he entryed the reme of Latyne that now is Romanye, as it is specified in the cronycles of Romanye, as Giraldus Cambrensis wryteth in his Topographie of Brutes armes of Troye afor-sayde, and as Trogus Pompeyus wryteth in his book of al storyes touchant the forsaide armes of Eneas." John Hardyng, *Hardyng's Chronicle: Edited from British Library MS Lansdowne 204 | Robbins Library Digital*

Verze pro Richarda a Eduarda IV.

[Brutus] Byl oděn v barvy Troje a vypadal tak, jak se na Trójana slušelo. Měl v erbu dva zlaté zápasící korunované lvy ve skoku v červeném poli, které do bitev hrdě nosili trojští králové. Tak tomu bylo před tím, než byla Trója zničena a uvedena do zmatků a její děti zabity. V něm [Brutovi] byl nalezen nový dědic, který s vojsky dobyl tento Ostrov [Británii], jak o tom vypráví kronikář Martin.³¹⁸

Obě verze Hardyngovy kroniky tak jednoznačně spojují Brutův erb se dvěma zlatými korunovanými lvy ve skoku v červeném poli s Trójskými králi a zašlou slávou Troje.³¹⁹ Verze kroniky pro Richarda a jeho syna Eduarda IV. je navíc doplněna i o vyobrazení tohoto trójského erbu (obrázek č. 11).³²⁰ Hardyng se zaštiťuje literárními autoritami, jak bylo dobřím zvykem středověkých autorů, ale u žádné z jmenovaných autorit podobnou zmínku nenajdeme a zdá se tedy, že jde o Hardyngovu inovaci.³²¹ Jde však skutečně o inovaci? Zdá se pravděpodobné, že John Hardyng pouze popsal téměř nevyřčený fenomén, spojující Bruta a trójské krále skrze heraldiku.³²² Pokud opravdu nejde čistě o Hardyngovu inovaci, pak by měl být lví erb v souvislosti s trójskými hrdiny dohledatelný i mimo prameny popisující Bruta a jeho příchod na ostrov.

Projects, ed. James Simpson and Sarah L. Peverley, *D.lib.rochester.edu* (Kalamazoo: Medieval Institute Publications, 2015), <https://d.lib.rochester.edu/teams/publication/simpson-pevereley-hardyng-chronicle>, Book II, 554m. Překlad Jakub Jauernig

³¹⁸ *"In armes of Troye, covered and well araid Of whiche Troyanes wer full apaid. He (Brutus) bare of goulis, twoo liones of gold, Countre rampant, with golde onely crouned, Whiche kynges of Troie inbataill bare ful bolde. To whiche fro Troye was distroyed & confounded, Their children slain, the next heire was he founde. And in tho amies this Isle he did conquere. As Marian saieth, the veray chronicler."* John Hardyng, *The Chronicle of Iohn Hardyng: Containing an Account of Public Transactions from the Earliest Period of English History to the Beginning of the Reign of King Edward the Fourth, Together with the Continuation by Richard Grafton, to the Thirty Fourth Year of King Henry the Eighth*, ed. Henry Ellis (London, 1812), s. 39. Překlad Jakub Jauernig

³¹⁹ Podle Rodney Dennyse byl tento erb se dvěma bojujícími lvy pravděpodobně poprvé spojen s anglickým králem Richardem I. před rokem 1195. Spojitost s Trojou zde ale samozřejmě není. Rodney Dennyse, *The Heraldic Imagination*, s. 30.

³²⁰ Zde iluminaci doprovází text: *The Armes of Brutus in Whitch he was cladde whan he entred this Ile Afrtr hiigh Genesis ye Italian Croniclere of Goules II lyons crouned of gold rampant and combatant*. Oxford, Bod. Lib. MS. Bodley Arch. Seledon B 10, f. 11v

³²¹ *"Nota how . . . armes of Eneas." The description of Brutus's arms given here does not occur in Justin's Epitome of Pompeius Trogus or Gerald of Wales's Topography of Ireland, as Hardyng maintains. An identification of the enigmatic Cronycles of Romanye may shed further light on this matter, but given his penchant for heraldry, Hardyng may have invented the arms himself. It is not unusual for medieval romances and genealogies to provide descriptions of the arms belonging to classical heroes; see, for example, the Laud Troy Book 4538–39, 4775–78; The 'Gest Hystoriale' of the Destruction of Troy 5926–28, 6144–46; and the genealogical roll made for Edward IV extant in the Philadelphia Free Library, MS Lewis E201, which includes the banners of Brute and Pandrasus."* J. John Hardyng, *Hardyng's Chronicle*, poznámka k řádce 554m.

³²² Vyjimku představuje několik verzí výše zmíněného *Tractatus de Armis*.

Hector, Priam a neuf preux

Pokud jde má úvaha správným směrem, pak by klíčem mohl být Hektor z Troje, vynášený po celé Evropě jako ideál rytířství a hlavní středověký představitel staré Tróje. Za středověkou popularitou příběhu o Trójské válce stojí především dvě díla: *Le Roman de Troie* od Benoîta de Sainte-Maure a *Historia destructionis Troiae* od Guida delle Colonne. Guidovo dílo se dočkalo mnoha vernakulárních adaptací jako česká *Kronika Trójanská* nebo v Anglii velmi rozšířené dílo Johna Lydgatea *Troy Book*.³²³ V samotných textech románů lze nalézt odkazy na trójský erb se lvy, byť jich není příliš mnoho:

Guido delle Colonne *Historia destructionis Troiae*:

Hektor: *Pak Hector, nejdatnější z rytířů jakoby povzbuzen pokřikem, vyšel provázen mnoha Trójany z města Troje a se zapálenými pochodněmi a v zářivě se třpytící zbroji a s ostrým kopím zamířil do bitvy a nesl štít ozdobený třpytivým zlatem a obrazy tří lvů. [...] Tato jeho válečná znamení, která nosil na štítu pak byla namalována i na jeho zbroji. Podklad byl celý zlatý či žlutý/zlatavý a uprostřed byl jediný lev namalovaný červenou barvou.*³²⁴

Troilus: *A když domluvil, vyrazil vítězoslavně z městské brány doprovázen zmíněnými třemi tisíci rytířů v plné zbroji. Na jeho štítě, jehož pole bylo celé azurové, byli vyobrazeni tři pozlacení lvi, a směle se vydal k řeckému vojsku.*³²⁵

³²³ Více: Benoît de Sainte-More, Glyn S. Burgess, and Douglas Kelly, *The Roman de Troie by Benoît de Sainte-Maure* (Cambridge: D.S. Brewer, 2017); Guido delle Colonne, *Historia Destructionis Troiae*, ed. Nathaniel E. Griffin, Medieval Academy Books, vol. 26 (Cambridge, Massachusetts: The Mediaeval Academy Of America, 1936); John Lydgate, *John Lydgate's "Troy Book": A Middle English Iliad*, ed. D. Smith, 2018.; Jiří Daňhelka, ed., *Kronika Trójanská* (Praha: Český spisovatel, 1951), <https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=47&bookid=975>.; McInerney, *Transtation and Temporality in Benoît de Sainte-Maure's Roman de Troie*. S. 14–206; dále k využívání Troji: Audrey DeLong, Alan Shepard, and Stephen D. Powell, *Fantasies of Troy: Classical Tales and the Social Imaginary in Medieval and Early Modern Europe*; Francis Ingledew, *The Book of Troy and the Genealogical Construction of History*; A. E. Parsons, *The Trojan Legend in England: Some Instances of Its Application to the Politics of Times*. I, II.

³²⁴ *Tunc ille strenuissimus militum fortissimus Hector, quasi ad uoces clamancium excitatus, ab urbe Troyana in comitiua murtorum egreditur, bellum ingreditur, flammis furens accensis et micantibus fulgens in armis et incisoria lancea, scutum gerebat auri fulgore compositum, depictum ad ymagines trium leonum. [...] Signa autem eius armigera, que in scuto gestabat, talia pingebantur in armis ipsius. Erat enim eius campus totus aureus sive flauus et in medio eius vnus leo tantum rubeo colore depictus.* Guido delle Colonne, *Historia Destructionis Troiae*, s. 125, 131. Překlad Jakub Jauernig

³²⁵ *Et hiis dictis cum comitiua predictorum trium milium militum per portam feliciter egreditur ciuitatis in signis armigeris. In cuius scuto campus erat totus azureus, depictis in eo tribus leonibus deauratis, et ad Grecorum exercitum animosus accessit.* Tamtéž, s. 128. Překlad Jakub Jauernig

Lydsgate Book of Troy:

Hektor: *Takto pohnut, Hektor zuřivě vyrazil ven, jak nejrychleji mohl. Tento rytíř, Martův syn, muž zmužilý, nejtihodnější mezi ctihodnými, takový, jakého nikdy jindy nebylo [...] když vstoupil na (bitevní) pole, jak jsem četl, měl toho dne štít, jehož pole bylo z nejryzejšího zlata a na něm tři lvové, ale jak se v příběhu vypráví, tak o jejich barvě není žádné zmínky. Ale jak jsem našel v popiscích, byli to lvi kráčeji, a jestli o tom dál vyprávím správně, pak byli na prsou tohoto trójského rytíře. [...] Jak jsem zjistil, tento trójský šampion nesl na svém štítu a své hrudi červeného lva ve zlatém poli a ten také vlál vymalován na jeho praporu.*³²⁶

Troilus: *Tři tisíce rytířů oděných do lesklé oceli vyjelo s Troilem do pole. A toho dne měl na svém štítě tři kráčeji lvy bohatě zladené v blankytné pole posazené.*³²⁷

Kronika Trójanská

Hektor: *A klénot jeho bieše vešken štít zlatý a na něm jeden lev červenú barvú malovaný.*³²⁸

Troilus: *A s tiem vyjede vesele s rytieřstvom svým brány, maje štít vešken pozlacený a něm tři lvové.*³²⁹

Nejrozšířenější středověký příběh o Trójské válce v sobě obsahuje popis erbů se lvy u dvou trójských princů, Hektora a Troila. Erby obou bratrů mají společný rys, tedy lví motiv, ale neshodují se ani v počtu zvířecích figur ani v tinkturách. Zato se ale zdá, že podoba erbů trójských princů je poměrně konzistentní napříč jednotlivými jazykovými adaptacemi románu o Tróji. Tato podoba lvího erbu je ovšem odlišná od trójského erbu, který měl mít, podle Hardynga, Brutus při svém vylodění v Británii. Zajímavou spojnici je zde jeden rukopis z iberského poloostrova z poloviny 14. století obsahující kastilskou verzi *Le Roman de Troie* od Benoîta de Sainte-Maure. V tomto rukopise se nachází několik vyobrazení Hektora vyrážejícího do bitvy, jak nese na své zbroji a praporu dva červené bojující

³²⁶ *Whereof a-movèd, Hector issues out Furiously, in all the haste he can, The son of Mars, this knight, this manly man, Of all worthy yet the worthiest That ever was, and the hardiest. [...] The which when he entered into field, Like as I read, bore that day a shield, The field of which was of purest gold With three lions, in story as is told, Of whose colour is made no menton; But, as I find by description, They were passant, if I report aright, Borne on the breast of this Trojan knight. [...] And in his shield, I find, he did bear Upon his breast, this Trójan champion, The chief of gold, of red a lion Painted thereon, and in his banner beat. John Lydgate, John Lydgate's "Troy Book", s. 461–462, 484. Překlad Jakub Jauernig*

³²⁷ *Three thousand knights armed in bright steel, About him rode with Troilus in the field. And on that day he bore upon his shield, Passant of gold, three lions richly, The field of azure wrought full craftily. Tamtéž, s. 477. Překlad Jakub Jauernig*

³²⁸ Jiří Daňhelka, ed., *Kronika Trójanská*, s. 135.

³²⁹ Tamtéž, s. 137.

lvi ve zlatém poli, tedy se stejnou figurou ale s invertovanými tinkturami, než jsou u Hardynga, zato toto vyobrazení odpovídá většině románových verzí o Trójské válce.³³⁰ (Obrazky č. 12 a, b) Rozličné variace trójského erbu mě tedy vedou k úvaze, jestli a případně jak byl zobrazován erb Hektora či jiného trójského hrdiny na Britských ostrovech? Podle *The Dictionary of British Arms* je s vyobrazení erbu dvou bojujících lvů ve skoku navázáno na představitele Tróje v několika rukopisech. S králem Priamem je tato heraldická figura spojena jedenkrát a s jeho nejstarším synem Hektorem dokonce v jedenácti případech, ale pokaždé v jiném barevném složení.³³¹ Na rozdíl od *Hardyngovy kroniky* a zmíněného španělského rukopisu ale žádný z těchto trójských lvích erbů není zlato-červený ani naopak.

Vedle těchto vyobrazení a popisů, které jsou buď iluminacemi doprovázejícími román o trójské válce či samostatně stojícími erby v anglických erbovnících existuje ještě jeden veliký zdroj středověké trójské heraldiky. Hektor je jedním z Devíti statečných (*Neuf Preux*), souboru univerzálních hrdinů latinské Evropy, kteří pro středověk představovali hlavní vzor rytířských ctností.³³² Devět statečných se skládá ze tří hrdinů pohanských (Hektor, Alexandr Veliký, Caesar), tří biblicko-židovských (Jozue, David, Juda Makabejský) a tří křesťanských (Artuš, Karel Veliký a Godfroy z Boullionu). Těmto hrdinům byly přisouzeny ex post erby, které tvoří jejich atributovanou heraldiku, díky které je možné jednotlivé hrdiny rozeznat. Tento poměrně ustálený způsob vyobrazení tvoří veliký soubor erbů ze kterého lze čerpat. Jelikož jde o atributovanou heraldiku, tak její zpodobnění může variovat. Například Karel Veliký je nejčastěji zobrazován s půleným erbem francouzských lilí a císařské orlice, Artuš je nejčastěji spojován s erbem tří korun, kde ovšem jejich pozice a tinktury variují.³³³ Ovšem Hektorův erb není tak konzistentní. V některých případech je jeho erb vyobrazen s orlem, se šípy, a dokonce i s velbloudem. Ve dvou třetinách případů se ale v Hektorově erbě nachází některé zpodobnění lva. Může to být lev kráčející či ve skoku, může být jeden či jich může být více, může nést sekeru či meč, nebo dokonce

³³⁰ Real Biblioteca del Monasterio de San Lorenzo de El Escorial, MS. H-I-6, Crónica Troyana, f. 38v a 39 r. V rukopisu je Hektor vyobrazen celkem osmkrát, ale pouze ve dvou případech není jeho erb poničený a je dobře rozpoznatelný.

³³¹ Hektor: Dva zlatí bojující lvi v černém poli (5x) dva černí bojující lvi ve skoku ve zlatém poli (2x), dva zlatí bojující lvi ve skoku v modrém poli (2x), dva stříbrní bojující lvi ve skoku v modrém poli (2x), ne-lví erb (1x); král Priam: Dva zlatí bojující lvi ve skoku v černém poli (1x) Ne-lví erb (1x) Anthony Wagner et al., *Dictionary of British Arms*, vol. III, s. 253.

³³² Johan Huizinga, *Podzim Středověku* (Praha: Paseka, 1999), s. 70–72; Joan A Holladay, *Genealogy and the Politics of Representation*, s. 5–6.

³³³ Více k Artušovi a Devíti statečným: Phillipe Ménard, Arthur, *l'Un Des Neuf Preux*, s. 127–137; Muriel Whitaker, *The Legends of King Arthur in Art* (Woodbridge: D.S. Brewer, 1995), s. 137–158.

zda je to lev celý či jen jeho fragment jako hlava nebo tlapa. Podstatné je, že i v tomto korpusu je Hektor z Troje spojován se lvím erbem.³³⁴ (Obrázky č. 13 a, b, c)

Domnívám se, že důležitost Hektrových lvích erbů je pro tuto práci podstatná ze třech důvodů. Zaprvé ukazuje, že atributovaná heraldika nemá striktní pravidla a nemusí se jimi řídit podobně, jako heraldika lidí, kteří erby skutečně nosili. Atributované erby tak nemají ustálenou podobu ani co se týká barevného složení heraldických tinktur, ani co se týká podoby a postavení heraldické figury. Důležité je, aby takovýto atributovaný erb byla snadno identifikovatelný a spojitelný se svým nositelem, často díky kontextu, ve kterém existuje. Samostatně stojící atributovaný erb bez textového doprovodu nebo systému dalších erbů, jako např. *Neuf Preux*, by mohl být zaměnitelný. Hektora tedy označuje lev, nejspíše na základě kombinace románové tradice a symbolického významu lva, který vychází z pozitivních vlastností vycházejících z bestiářů a heraldických miscelaneí jako *Tractatus de Armis*. Zadruhé, díky množství různého typu pramenů a v nich vystupujících hrdinů spojených příbuzenstvím, je možné tvrdit, že Hektorův lví erb není, minimálně v pozdním středověku, pouze jeho erbem osobním, ale erbem linie trójských králů. A konečně zatřetí lze, právě díky Hektorovi skrze Aenea,³³⁵ navázat Brutův erb se lvem na trójské dědictví. Samozřejmě nelze univerzálně tvrdit, že každého heraldického lva lze spojit s Trójou.³³⁶ Takové spojení jde aplikovat pouze v případech, kde o návaznosti na Tróju lze hovořit nejen na základě heraldického, ale také narativního pramene.

Dodnes se zachovala dvě vzácná spojení lvího erbu s britským králem, kterému je tradičně přisuzován zcela jiný erb. Nejde o nikoho jiného než o krále Artuše. Součástí *Lancelota v proze* v jednom bohatě zdobeném tisku z konce 15. století je vyobrazení krále Artuše a

³³⁴ Hektorův erb je v korpusu Devíti hrdinů podobný a někdy dokonce záměnný s erbem Alexandra; více: Christiane Van den Bergen-Pantens, *Guerre de Troie et Héraldique Imaginaire*, s. 3–21; P. Adam-Evan, "Les Usages Héraldiques Au Milieu Du XIIe Siècle d'Après Le Roman de Troie de Benoît de Sainte Maure et La Littérature Contemporaine," *Archivum Heraldicum: Internationales Bulletin* 77 (1963), s. 18–29; Horst Schroeder, *Der Topos Der Nine Worthies in Literatur Und Bildender Kunst* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1971), s. 225–250, 261–291. V *Der Topos der Nine Worthies* se nachází výčet vyobrazení 89, kde figurují erby Devíti hrdinů jako celek. V případě Hektora je výčet následující, 59 erbů se lvem, 13 případů jiného ne lvího erbu a v 17 vyborazeních korpusu byl Hektorův erb vypuštěn.

³³⁵ Zmíněno v *Hardyngových kronikách*, viz výše.

³³⁶ Dobrým příkladem, kde kontext lva coby jedinečný trojský erb nefunguje je rukopis ze 13. století uložený v Berlíně (Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz, Ms. germ. fol. 282) obsahující *Román o Aeneovi* od vlámského autora Heinrich von Veldeke. Anthony Adolph v knize *Brutus of Troy* spojuje Brutův a Aeneův erb s červeným lvem právě skrze tento rukopis, konkrétně kniha obsahuje reprodukci folia 53r. Problém, který Anthony Adolph ovšem nebere v potaz, je, že v rukopise jsou s totožným znamením červeného lva spojováni jak Trojané, tak ovšem i Řekové, jako např. spartský král Menelaus hned na foliu 1r. Anthony Adolph, *Brutus of Troy*, s. 105.

jeho rytířů shromážděných kolem kulatého stolu. Všichni jsou oděni do zbroje a mají erbovní štíty. Artuš má zlatou zbroj a v erbu má červeného lva ve skoku ve zlatém poli.³³⁷ (obrázek č. 14) Tato kniha byla určena pro francouzského krále Karla VII. a francouzskou šlechtu a byla vytištěna v normanském Rouenu, takže je samozřejmě spekulativní, zdali toto Artušovo vyobrazení odráží ostrovní narativ o trójském původu.³³⁸ Zároveň, ale interpretace, že právě zde je Artuš představen jakožto trójský dědic, není zcela nereálná, jelikož Artušova popularita byla celoevropská a samotná postava krále v sobě nemusela nutně nést protifrancouzský náboj.³³⁹

Na druhé takové spojení Artuše, Bruta a lvího erbu upozornil Richard J. Moll ve své studii k heraldické miscelanei *Brutus the Emperor*. Jde o úryvek z *Kroniky glastonburského opatství*, který pojednává o zjevení Panny Marie králi Artušovi, který na základě tohoto zázraku změnil své heraldické znamení na jeden z tradičních artušovských erbů, kříž a Pannu Marii. Podle *Glastonburské kroniky* erb, který ovšem Artuš nosil dříve, měl podobu tří červených krácejících lvů s převrácenou hlavou ve stříbrném poli, a navíc to měl být erb pocházející z Brutových časů.³⁴⁰ *Kronika glastonburského opatství* ze 14. století poskytuje další, navíc neheraldický vhled do tradice spojování rozličných podob lvího erbu s britskými králi a tím i de facto s trójským erbem.

Shrnutí lva a Bruta na základě heraldických miscelanei ze 14. a 15. století:

- 1) Angličtí králové nemají ve svém erbu leopardy ale lvy, což je dědictví od Bruta.
- 2) Brutus při vylodění v Británii měl mít v erbu dva lvy, jakožto erb starých králů Tróje.
- 3) Heraldiku, jakožto zvyk zavedený za Trójské války přinesl do Británie Brutus.
- 4) Brutus ustanovil v Británii trójské zákony ve kterých platilo dědické právo primogenitury.

³³⁷ Paris, Bibliothèque Nationale, Rés., Vélins 614 fol. 3.

³³⁸ Bibliothèque nationale de France, "Le Roi Arthur et Les Chevaliers de La Table Ronde," BnF Essentiels, accessed June 15, 2023, <http://expositions.bnf.fr/arthur/grand/118.htm>. navštíveno 12.9.2022

³³⁹ Více o rozšíření artušovských rukopisů ve Francii ve 14. a 15. století: Marie-Pierre Laffitte, "Les Romans de La Table Ronde Dans Les Bibliothèques Médiévales et Sort Jusq'au XVIIIe Siècle," in *La Légende Du Roi Arthur*, ed. Thierry Delcourt (Paris: Seuil, 2009), s. 44–47.

³⁴⁰ "Arma quoque sua in eorum mutavit honorem. Nam que prius erant argentea cum tribus leonibus rubeis capita ad terga uertentibus, a tempore aduentus Bruti usque ad iam dictam mutacionem regis Arthuri, ob memoriam crucis crystalline sibi per beatam mariam collate fecit esse uiridia cum cruce argentea et super dextrum brachium crucis ob memoriam predicti miraculi collocauit imaginem beate Marie semper virginis, filium suum in ulnis tenentis." James P. Carley, *The Chronicle of Glastonbury Abbey* (Woodbridge: Boydell & Brewer, 1985), s. 78; Richard J. Moll, 'Brutus the Emperor', s. 126.

- 5) Brutův syn Lokrinus měl po otci nezměněný erb, zatímco další synové měli jeho derivaci, systém heraldické kadence.
- 6) Lví erb byl po celé Evropě spojován s trójskými hrdiny, primárně s Hektorem.

Erb celého ostrova a erby jednotlivých království

Jak jsem se pokusil ukázat výše, Brutův lví erb měl v pozdním středověku v ostrovním prostředí, především v Anglii, odkazovat na trójské dědictví. Zároveň je zde ale i Brutův erb se třemi korunami. Kombinace obou erbů v jedno štítu se nenachází pouze na genealogickém svitku Eduarda I.,³⁴¹ ale hlavně ve čtyřech tudorovských erbovnících z konce 15. století – *Knihy znamení herolda Barkera* (I.), *Erbovník Artuše Tudora* (II.), *Writhova kniha rytířů* (III.) a jeden další nepojmenovaný erbovník (IV.). V těchto tudorovských erbovnících jsou vedle sebe vyobrazeny erby Bruta a jeho tří synů mezi erby dalších britských a anglických králů. Brutův erb se v nich nachází dokonce dvakrát, navíc vedle sebe. Jednou jako červený krácející lev s převrácenou hlavou ve zlatém poli a podruhé jde o erb čtvrcený, přičemž v prvním a čtvrtém poli je stejný červený lev ve zlatém poli, a v druhém a třetím poli jsou tři zlaté kosmo postavené koruny v modrém poli. Vedle Brutova erbu jsou pak erby jeho tří synů. Lokrinus, nejstarší syn a vládce Loegrie, má také čtvrcený erb, v prvním a čtvrtém poli jsou tři krácející lvy s převrácenou hlavou ve zlatém poli a v druhém a třetím poli jsou tři zlaté kosmo postavené koruny v modrém poli. Druhý Brutův syn, Kamber, pán Kambrie, má ve svém erbu dva červené krácející lvi, jednoho s převrácenou hlavou a jednoho nazpět hledícího, ve zlatém poli. Poslední syn, Albanaktus, vládce Alby, má na svém štítu červeného lva ve skoku ve zlatém poli s dvojím červeným orámováním.³⁴² (Obrázek č. 15)

Vyobrazení Brutova lvího erbu a z něho odvozených erbů synů je podobný popisu vývoje Brutova erbu ve výše zmíněných heraldických miscelaneích od Johannese de Bado Auereo

³⁴¹ Do svitku Bodl. Rolls 3 byli některé prvky domalované později a mezi nimi zřejmě i některé erby. Samotný svitek je bohužel ve velmi špatném stavu a není přístupný veřejnosti. Dnes existující fotografické reprodukce a popisy bohužel neumožňují detailní analýzu na základě které by bylo možné určit, zdali jsou erby spojené s Brutem a dalšími britskými a anglickými králi původní či nikoli, případně které z nich jsou dodány později. Za jasně pozdější doplněk lze označit vyobrazení narození Krista přimalované nad krále Kynelma (13. řádek, 2. král) a znak (badge) knížete z Walesu se třemi supími pery a nápisovou páskou „Ich dien“. Celý znak je v půleném černo červeném kruhovém poli ověšeném paprsky. V této „moderní“ podobě (tedy tři pera a nápisová páska) je poprvé spojován s Artušem Tudorem, synem Jindřicha VII. Právě s Jindřichem a Artušem jsou spojovány erbovníky, které v sobě obsahují podoby atribuovaných erbů některých postav. Co se týká trójského erbu, zdá se pravděpodobné, že původní iluminace zobrazující trójské vojsko v boji proti Herkulovi a později proti Agamemnonovi přisuzuje Trójanům erb zlatého hradu se třemi věžemi v modrém poli. Není tedy jisté, jestli Brutův erb byl na svitku již při jeho vzniku a lze ho tedy spojit s Eduardem I. Pokud by nebyl erb původní, znamenalo by to, že Eduardův svitek byl využíván i v pozdějších stáletích. Katalog výstavy, na které byl rukopis vystaven, stručně konstatuje, že erby a Narození Krista, byly doplněny v 15. nebo na začátku 16. století. Jonathan James and Claus Michael Kauffmann, *English Illuminated Manuscripts 700–1500*; Monroe se o erbech ve svitku a jejich možném vzniku nezmiňuje. Monroe, *Two Medieval Genealogical Roll-Chronicles in Bodleian Library*, in *Bodleian Library Records*, X, s. 215–221.

³⁴² (I) London, British Library, Harley MS 4632, fol. 27^r, 28^v, 188^v–208^r; (II) London, College of Arms MS Vincent 152, s. 43, 87, 95, 96; (III) London, British Library, Add. 46354 fol. 72^v; (IV) London, College of Arms MS L2, fol. 25^v.

či Nicolase Uptona. Pokud porovnáme erby Brutových synů s erby Anglie, Walesu a Skotska, používané nejpozději od 13. století, pak zjistíme, že ve všech figurují lvi v kombinaci zlato-červených tinktur. Lokrinův erb obsahuje tři kráčejíci lvy, podobně jako erb anglických králů, jen s invertovanými barvami. Kambrův erb je asi nejkomplikovanější, jelikož teoreticky může odkazovat hned na několik důležitých velšských království/knížectví (Deheubarth, Powys a Gwynedd),³⁴³ která ale všechna mají erb se lvy v červeno zlaté barevné kombinaci. V 15. století byl s Walesem nejvíce spojován erb Llywelyna Posledního a gwyneddského rodu z Aberffraw.³⁴⁴ Poslední případ, tedy erb Albanakta a skotského krále, představuje asi nejvýmluvnější spojení. V *Erbovníku Artuše Tudora* jsou oba erby postaveny vedle sebe a jediný rozdíl je, že erb skotského krále má dvojité lemování doplněné o lilie.³⁴⁵ Erby všech tří ostrovních království mají v erbu lvy stejně jako jejich eponymičtí zakladatelé, a jelikož erby Brutových synů jsou odvozeny z otceva, dají se považovat za specifickou formu heraldické brisury. Navíc jejich lví podstata v erbech tří království vedená skrze Brutovy syny a Bruta má zřejmě odkazovat na trójský původ všech panství na ostrově Británie. Autoři erbovníků, či spíše Tudorovská královská reprezentace a propaganda, tak vyjadřovali, že všechna tři království pro svůj trójský původ podléhají trójským zvykům a právům, které do Británie přinesl Brutus. (Obrázek č. 16)

Trójské zvyky a práva ustanovené Brutem byly poprvé nspecifikovaně zmíněné v Geoffreyho *Dějinách* ve 12. století, heraldická miscelanea z konce 14. a 15. století spojila s trójským zvykem původ heraldiky a její zakotvení v Británii, a konečně kroniky od 12. do 15. století spojovaly s Trójským původem dědičné právo a konkrétně primogenituru.³⁴⁶ Dědičné a heraldické právo bylo na sebe v pozdním středověku nerozlučně navázáno a bylo ukazatelem tradice a kontinuity.³⁴⁷ Pro ukázkou nejexpresivnějšího vyjádření trójského práva v Británii je potřeba se vrátit ke kronice Johna Hardynga z poloviny 15. století, která

³⁴³ Michael Powell Siddons, *The Development of Welsh Heraldry*, vol. II.: Deheubarth – zlatý lev ve skoku s modrou zbrojí v červeném poli se zlatým rámováním, s. 117, 492; Powys Wenwynwyn a rod z Mathrafal – červený lev ve skoku s modrou zbrojí v červeném poli, s. 464; Gwynedd a rod z Aberffraw – čtvrcený štít, v prvním a čtvrtém poli červený kráčejíci lev s převrácenou hlavou a modrou zbrojí ve zlatém poli, a v druhém a třetím poli zlatý kráčejíci lev s převrácenou hlavou a modrou zbrojí v červeném poli, s. 188, 341, 343; Owain Glyndŵr, kníže z Walesu na začátku 15. stol., s. 419; shrnutí problematiky knížecí/královské heraldiky Siddons, *The Development of Welsh Heraldry*, vol. I., s. 192–207, 288.

³⁴⁴ Nejstarší vyobrazení: Corpus Christi College Parker Library MS 16 II, f. 170^r; příklady v tudorovských erbovnících: Coll. Of Arms – CoA Vincent N 152, s. 90, 94; London, British Library, Harley MS 4632, fol. 30^v.

³⁴⁵ Stručná historie vývoje skotského královského erbu: John W. McWilliam, “: The Royal Arms of Scotland,” *Coat of Arms* 185 (1999), <https://www.theheraldrysociety.com/articles/the-royal-arms-of-scotland>.

³⁴⁶ Viz výše v kapitole o anglo-velšském střetávání a Eduardovi I.

³⁴⁷ Michel Pastoureaux, *Dějiny symbolů*. s. 195–203, 208–215.

také jako první explicitně spojuje Brutův erb s trójskými králi. Hardyng trójské dědičné právo popsal na stejných příkladech jako jeho předchůdci, tedy na případu Brutových synů a dvojice bratrů Belina a Brennia.

Verze Hardyngovy kroniky pro Jindřicha VI:

Brutovi synové

Tak byl Lokrin po právu postaven [nad své bratry], podle prastarých zákonů Trójanů, stvořených v Tróji v době její velikosti, že nejstarší syn má být suverén nad svými bratry, kterým je rozdělena půda bez rozdílu.³⁴⁸Takový byl tehdy jejich (trójský) zvyk a tradice. Pokud by mladší z bratrů zemřel bez potomků, kteří by mohli vládnout, pak všechny majetky po mladším měli připadnout staršímu. Tak Brutus správně ustanovil v Británii stejné zákony, jaké byly v Troji.³⁴⁹

Belinus a Brennius

Tehdy nastal svár mezi jeho [Dunwalla Moelmunda] dvěma syny, který z nich má mít celou Británii. Naštěstí ale došlo k dohodě mezi jejich přáteli, kteří byli čestní lidé. Tak Belinus, jelikož byl starší, měl vládnout v Loegrii a Kambrii, jak vyžadoval trójský zvyk a právo. A Brennius, který byl narozený později, měl v míru spravovat Albu a také Northumbrii od (řeky) Humberu na sever. Jako kompenzaci měl být Belinovým spoludědicem, ale také podřízeným poddaným, jak bylo ustanoveno trójskými zákony.³⁵⁰

³⁴⁸ Tedy všichni bratři dostanou stejnou část dědičné půdy

³⁴⁹ "Thus Locryne had, as come hym welle of right, Of Troyans lawe of grete antiquyté, In Troy so made whan thay were in thaire might, The eldest sonne shuld have the soveraynté, His brether alle of his pryorité, Shuld hold thaire londe withouten variance, So was that tyme thaire lawe and ordynance. And alle resorte so shuld ever apperteyne, To the elder by superyoryté, If the yongar non issu have to reyne, The elder shuld by alle pryorité Have alle his parte to his posteriorité. Thus Brute by lawe of Troy and consuetude, Thurgh Bretayne made the same by rectitude." John Hardyng, *Hardyng's Chronicle: Edited from British Library MS Lansdowne 204*, Kniha II, řádky 808–820. Překlad Jakub Jauernig.

³⁵⁰ "Than felle discorde betwyx his sonnes two, Whiche of thaym than shuld have alle hole Bretayne, Bot happely thay were acordyd so, By frendes helpe of whiche men were fulle fayne, That Belyne so that elder was shuld rayne, In Loegres fulle and Cambre als eche dele, As Trójan lawe and custome wold it wele. And Brenny so, who was the latter borne, Shuld have in pese the reame of Albany And also alle Northumbreland aforne, From Humber north to mende his parte forthy, That he shuld holde of Belyne alle his parcenry, As Troyans lawe and fulle consuetude, Afore was ever by subgitts servytude." Tamtéž, Kniha II, řádky 1556–1569. Překlad Jakub Jauernig.

Verze Hardyngovy kroniky pro Richarda z Yorku a Eduarda IV.

Právo suveréna patří nejstaršímu podle trójských zákonů

Podle trójských práv patří postavení suveréna nejstaršímu Bratrovi. Nejstarší sestra má být rovněž paní a královnou podlé téhož zvyku a práva, pokud by nebylo zachováno předešlé právo.³⁵¹

Brutovi synové

Král Lokrinus, pán celé Británie, měl (ve správě) Loegrii a jeho dva bratři mu byli povinováni lenním slibem za Kambrii a Albu. Tento nejstarší syn byl, vznešený Lokrinus, král celé Británie a vládl Loegrii, jak určil Brutus. Kamber a Albanakt Štědrý byli poslušni jeho královskému majestátu. Svůj hold mu složili jako svému pánovi, suverénovi a císaři celé Británie.³⁵²

Dedikace Richardovy, vévodovy z Yorku

Vznešený pane a právoplatný dědici Velké Británie ohraničené mořem, dědici Loegrie, která je dnes krásnou Anglií, a také nynějšího Walesu a Skotska, které všechny tři jsou s milostí Boží britské (tvoří Británii) od pradávna.³⁵³

Když se tyto úryvky z obou verzí Hardyngovy kroniky o trójském právu a suverenitě starších sourozenců, v tomto případě Bruta, Loktrina a Belina, spojí s trójskou heraldikou z tudorovských erbovníků, vyplývá z toho, že část erbu se třemi korunami značí panovníckou moc nad ostrovem Británie a je děděna nejstaršími potomky Lokrina, tedy anglickými králi. Na podporu toho argumentu vystupuje ještě jedna série vyobrazení z *Erbovníku Artuše Tudora*. Tato pasáž je složena z heraldických štítonošů, držících prapor s korunou navrchu. Celý korpus figur tvoří výběr britských králů Bruta, Belina, Artuše,

³⁵¹ *As, after the lawes of Troye, ye soueraintie, And all resorte of right doth apertayne, To the eldest brother in propertie, The eldest syster ryghte, so by right shulde bene Souerayne lady, and ouer them all queen, By equyitie of that ylke lawe and ryghte, In place where it is holden lawe perfyghte.* John Hardyng, *The Chronicle of Iohn Hardyng*, s. 42–43. Překlad Jakub Jauernig.

³⁵² *Kyng Locryne, the souerayne lorde of all Britayne, had Logres to his parte, to whom his ii. brethren dyd homage for Albyne' and for Cambyr. This eldest sone was king y hight Lochrine, Of all Britayne hauing y souerante, Hauing Logres as Brute dyd determine. To whome Cambre, and Albanacte the free. Obeying both vnto his royalte, There homage made as to ye lorde souerayne, And emperoure of that lande of Britayne.* Tamtéž, s. 44. Překlad Jakub Jauernig.

³⁵³ *Gracious Lord and True heir in right / Of Great Britain enclosed within a sea / O my heir of logres that now England hight / Now also of Wales, Scotland / Which all thre of Bretagne so hight of olde antiquite.* Hughes, *Arthurian Myth and Alchemy*, s. 131.

Cadwalladra; některých anglických králů z 14. a 15. století,³⁵⁴ a několika předních šlechticů z období vlády Jindřicha VII. Tudora. Brutův štítonoš je rudý lev se třemi korunami na hřívě a Brutovým čtvrceným praporem.³⁵⁵ Artušův štítonoš je býk se třemi korunami na krku a těle a čtvrceným Artušovým erbem se třemi korunami a Pannou Marií.³⁵⁶ Nakonec Belinovým štítonošem je beran s modrým pláštěm zdobeným třemi zlatými korunami držící prapor se stejným znamením tří korun. (Obrázky č. 17 a, b) Výběr těchto tří sjednotitelů Británie spojených s erbem tří korun mě utvrzuje v teorii, že erb tří korun má značit sjednocenou Británii.

Tudorovské erbovníky představují samostatně stojící prameny, které jsou doplněny naprostým minimem textu. Jejich význam bylo proto nutné prozkoumat v souvislosti s narrativními prameny jako jsou *Dějiny britských králů*, jejich pozdější adaptace jako *Hardyn-gova kronika* a s heraldickými miscelanei. Společně tyto prameny z druhé poloviny 15. století dávají obraz, který klade důraz na trójské dědictví ostrova Británie jako celku. Zároveň poukazují na to, že koncept ostrovní jednoty nebyl pouze ojedinělým případem za vlády Bruta, ale že jednotná Británie se objevoval v historii vícekrát jako za vlády Belina a Artuše. A konečně tyto prameny kladou důraz na zákonnost, právo a tradici. Všichni králové z Geoffreyho *Dějin*, kterým je přisouzen Brutův erb, jsou také králové zákonodárci obnovitelé starých pořádků, tedy jde o vládcy, kteří respektují a navracejí staré zvyklosti převzaté z Tróji. Na základě výše zmíněných pramenů jsem přesvědčen, že pozdně středověké erbovníky z tudorovského dvora měly především vyjadřovat následující ideu: Všechna tři království ostrova Británie jsou trójského původu a tím pádem jsou podle prastarého trojského práva primogenitury podřízena autoritě anglických králů, potomků a dědiců Lokrina. Anglie, Wales a Skotsko tak mají tvořit jednotnou a nerozdělenou Brutovu říši s anglickým „velekrálem“ v čele. Nakonec Brutův erb představuje unikátní amalgám zachycující trójskou minulost a britskou budoucnost v nepřerušené kontinuitě a jde tedy o dokonale kompaktní vyjádření Geoffreyho *transtatio imperii*.

³⁵⁴ Eduard III., Richard II., (Richard, vévoda z Yorku), Eduard IV. a Jindřich VII. London, College of Arms MS Vincent N 152, s. 94 a 95.

³⁵⁵ Téměř identickou figuru lva lze najít v jednom velšském erbovníku z konce 16. století (George Owen of Henllys MSS) ve spojení s Dunwalem Moelmundem, Belinovým otcem. Siddons, *The Development of Welsh Heraldry*, vol. II, 127–128.

³⁵⁶ Ve velšské poezii Gutora Glyn jsou vedle sebe v básních zmíněny jak heraldické figury tří korun ve spojení s Artušem, tak býka ve spojení s Eduardem IV. a rodem Mortimerů. Michael Powell Siddons, *The Development of Welsh Heraldry*, vol. I., s. 121.

Spojování Bruta s Anglickými panovníky

Na závěr části věnované erbům je potřeba dodat, které anglické panovníky lze spojit s Brutovým erbem v jakékoli jeho podobě. Využití Brutovy heraldiky zřejmě představovalo důležitý fenomén, který se opíral o všudypřítomný a populární narativ o Trójské válce a kroniky *Brut*, ale z malého množství dochovaných pramenů není jasné, jak velký byl jeho dosah. V předchozích částích jsem se pokusil složit obraz a význam Brutových erbů. Pro plné pochopení jejich významů jsem musel spojit různé typy pramenů (erby, heraldické traktáty, kroniky, genealogické diagramy, proroctví), které ovšem pocházejících z několika staletí. Proto na následujících stránkách chronologicky shrnu, jakým způsobem byl Brutus, potažmo Británie a Trója, spojován s konkrétními anglickými panovníky od Eduarda I. po Jindřich VII. a v jakých politických podmínkách byl zřejmě využíván k panovnické reprezentaci či propagandě.³⁵⁷

13. a 14. století

Prvním anglickým králem v přímém spojení s Brutem byl Eduard I. (1272/74–1307), který používal Geoffreyho *Dějiny* a specificky příběh o dělení ostrova mezi Brutovy syny coby argument pro podrobení Walesu a Skotska. Stejně tak lze Bruta nalézt i v Eduardových dvou rodokmenových svitcích, coby zakladatele linie králů. V jednom z těchto svitků se nachází i několikrát Brutův erb, symbolizující vládu nad sjednoceným ostrovem, ale ty byly nejspíše přimalovány až v 15. století.³⁵⁸ Jeho syn Eduard II. (1307–1327) se potýkal s problémy v zahraniční politice, jako prohry ve skotských válkách proti Robertu Brucevi, i na domácí scéně, kdy se proti němu postavila baronská opozice v čele s Rogerem Mortimerem z velšské marky.³⁵⁹ Nejsou známy prameny, které by Eduarda II. spojovaly s Brutem, ale právě jeho úspěšný politický rival, hrabě z Marky, odvozoval svůj kambro-normanský původ od trójského hrdiny Bruta skrze Gwladys Ddu.³⁶⁰ Důvod, proč Eduard II.

³⁵⁷ K Brutovy a anglické politické propagandě: Aude Mairey, "Mythe des origines et contrat politique chez Sir John Fortescue," in *Avant le contrat social. Le contrat politique dans l'occident médiéval (XIIIe-XVe Siècles)*, ed. François Foronda, Jean-Philippe Genêt, and Manuel Nieto (Paris: Éditions de la Sorbonne, 2011).

³⁵⁸ Bodl. Rolls 3, viz výše.

³⁵⁹ Více k Eduardovi II: Roy Martin Haines, *King Edward II* (Kingston: McGill-Queen's Press, 2003), s. 25–35 (Eduard II., Merlinova proroctví a kroniky *Brut*), s. 65–94, 241–282 (Eduard II. a vztahy se Skotskem), s. 143–218 (Eduard II. a domácí opozice); kronika pojednávající o životě Eduarda II., klade akcent na britskou diskontinuitu a hlavní původ anglického království spatřuje v příchodu Anglosasů. „*Britové ztratili své království i své jméno*“, The Monk Of Malmesbury, *Vita Edwardi Secundi Monachi Cuiusdam Malmesberiensis = the Life of Edward the Second by the So-Called Monk of Malmesbury*, ed. Noel Denholm-Young (London: Nelson, 1957), s. 69.

³⁶⁰ Gwladys Ddu / Gledys Černá († 1251), dcera Llywelyna Velikého a Johany z rodu Plantagenetů, manželka Rogera Mortimera I. a prababička zmíněného Rogera Mortimera IV. Ian Mortimer, "The Medieval Mortimer Family. An Outline Lineage," *Medieval Mortimer*, accessed June 15, 2022, <https://www.mortimer.co.uk/family/outlinelineage.pdf>, s. 15; Ordelle G. Hill, *Looking Westward: Poetry, Landscape, and Politics in Sir*

nepoužíval Bruta proti Mortimerům, není známý. Dá se ale předpokládat, že pro Eduarda II. nebyl Brutus tak důležitým materiálem, jelikož celkově se v jeho reprezentaci neobjevují proroctví a angličtí králové operovali s Brutem téměř vždy v souvislosti s proroctvími. Podobně tak další anglický král, Eduard III. (1327–1377) neměl nejspíše přílišné využití pro Brutovský narativ. Jeho zájmy spočívaly především na kontinentě, kde se snažil získat francouzský trůn a důležité pro něj bylo zdůrazňovat původ své matky Isabely nikoli původ skrze zakladatele ostrova.³⁶¹ Eduard III. se zřejmě snažil spojit francouzskou a britskou látku, jak ukazuje jeden z rukopisů jeho vlády, kde je jsou zapsány jak kronika *Brut*, tak i *chanson de geste* spojené s Karlem Velikým. V tomto rukopise jsou pak vyobrazení Karel Veliký s francouzskými zlatými liliemi v modrém poli a král Artuš, s čtvrceným erbem francouzských lilií a anglických lvů.³⁶² Eduard III. tedy využíval ve své expanzivní politice heraldiku běžně spojovanou běžně s královskými tituly, než že by ve svých ambicích sahal k atributovaným erbům.

Zlom přichází s vnukem Eduarda III., Richardem II. (1377–1399), kdy na královském dvoře vzniká první heraldický traktát, zřejmě z iniciativy královny Anny Lucemburské, který přináší inovaci v argumentaci ohledně symboliky anglického erbu a odvozuje jeho původ od Brutova erbu se lvem. Šlo tak o symbolicko-politické vymezení vůči francouzské straně, která označovala zvířecí figury v anglickém erbu za leopardy, tedy zvířata nehodná krále.³⁶³ Brutův erb měl nově dodávat lesk a slávu staré Tróje anglickým erbovním lvům. Richard II. byl svržen z trůnu svým bratrancem Jindřichem Bolingbroke, synem vévody z Lancasteru, který usedl na trůn jako Jindřich IV. (1399–1413). V reprezentaci nového krále zřejmě neměl Brutus a jeho synové příliš velký prostor, jelikož Brutus, jeho synové a také Merlinova proroctví se staly politickou zbraní jeho oponentů: Jindřicha Percyho z Northumberlandu, Edmunda Mortimera z velšské marky, a především velšského knížete Owaina Glyndŵra.³⁶⁴ Kronikář Adam z Usku zaznamenal Owainův dopis skotskému králi Davidovi III., ve kterém Owain žádal o vojáky, kteří by mu pomohli s vyhnáním

Gawain and the Green Knight (Newark: University of Delaware Press, 2009), s. 80–82; Ben Guy, *Medieval Welsh Genealogy*, s. 256–258.

³⁶¹ Více k životu Eduarda III.: W. Mark Ormrod, *Edward III* (London: Yale University Press, 2012).

³⁶² Marianne Ailes, "The Deaths of Kings and Political Propaganda in the Brut Epitome of British Library MS Egerton 3028," *Reading Medieval Studies* XLIV (2018), s. 52–53.

³⁶³ Richard II. také shromáždil armádu, se kterou vytáhnul na Skotsko, byť byl okolnostmi donucen toto tažení ukončit. Být jde čistě o spekulaci, tak je možné, že v tomto tažení byl uplatněn argument o Brutových synech.

³⁶⁴ Více k Owaina Glyndŵrovi: Robert R. Davies, *The Revolt of Owain Glyn Dwr* (Oxford: Oxford University Press, 1997).

Angličanů z Británie. Svou prosbu zakládal na společném původu vládců Skotska a Walesu jako Brutových potomků. Owainova rétorika se opírá mimo jiné o termíny Britové a Sasové.³⁶⁵ Ovšem Brutovský narativ navázaný na anglický královský trůn byl silný, a tak se objevil i ve spojení s králem Jindřichem IV. Toto spojení ovšem nevzešlo přímo z královského dvora, ale bylo součástí jedné z posledních básní velkého středověkého autora, Geoffreyho Chaucera. Chaucer v jedné své prosebné básni žádal o materiální zajištění Jindřicha IV. a oslovoval ho coby krále, který sedí na trůnu ze třech důvodů: díky volbě, dědicnému právu a také díky právu dobyvatele, jímž získal Brutův ostrov.³⁶⁶

15. století

Opravdový rozmach pro politické využití Bruta představovalo 15. století, kdy ostrovem zmítalo několik velkých vnitropolitických událostí. První bylo již zmíněné období nepokojů po sesazení Richarda II. a nástup lancasterské větve rodu Plantagenetů. Jindřich V. (1413-1422) představoval panovníka, se kterým byl Brutus spojován hned v několika typech pramenů, mimo jiné i pomocí vyobrazení erbů. První spojení je, podobně jako u jeho otce, literární povahy. Jeden důležitých středověkých anglických literátů, John Lydgate dedikoval svou *Trójskou knihu* právě Jindřichu V., ještě jako knížeti velšskému, který měl díky dlouhé linii předků vládnout Brutovu Albionu.³⁶⁷ Podobně je Jindřich spojen s prvním britským králem Brutem na zdobeném rodokmenovém svitku.³⁶⁸ Brutus je jeden z mála panovníků na celém svitku, kterému je přisouzený nějaký erb a je to erb se třemi zlatými korunami v pokosu v modrém poli. Rodokmenový svitek Jindřicha V. představoval zřejmě nejstarší dochované zobrazení Brutova erbu, jelikož do svitku Eduarda I. ze 13. století byly erby domalovány zřejmě až v 15. století. (obrázek č. 18) S Jindřichem V. je erb se třemi korunami spjatý ještě v souvislosti s královským pohřbem. Byť jde o zdroj až

³⁶⁵ Jakub Jauernig, "Prophetia de Duobus Draconibus. Merlinova Proroctví ve Středověkých Anglo-Velšských Konflikttech" (Diplomová práce, 2016), s. 71–73; Ade de Usk, *Chronicon Adae de Usk A.D. 1377–1404*, s. 239–240. Viz poznámka 172.

³⁶⁶ *Lenvoy de Chaucer: O conquerour of Brutes Albyon, Which that by lyne and free eleccion Been verray kyng, this song to yow I sende, And ye, that mowen alle oure harmes amende, Have mynde upon my supplicacion.* John Burrow, "Chaucer as Petitioner: Three Poems," *The Chaucer Review* 45, no. 3 (2011), s. 351. Více k podobným básnickým prosbám na přelomu 14. a 15. století. Martin Nejedlý, *Fortuny kolo vrtkavé. Láska, moc a společnost ve středověku* (Praha: Aleš Skřivan ml., 2003), 2. a 3. kapitola.

³⁶⁷ *The eldest sone of the noble Kyng Henri the Firthe, of knyghthood welle and spryng, In whom is schewed of what stok he grewe; The rotys vertu thus can the frute renewe; In every part the tarage is the same, Lyche his fader of maneris and of name, In sothefastnesse, this no tale is, Callid Henry ek, the worthy prynce of Walys, To whom schal longe by successioun For to governe Brutys Albyoun, Whyche me comaunded the drery pitus fate Of hem of Troye in Englysche to translate.* John Lydgate, *John Lydgate's Troy Book*, s. 32–33 Více k Janu Lydsgetovi: Douglas Gray, "Lydgate, John (c. 1370–1449/50?), Poet and Prior of Hatfield Regis," *Oxford Dictionary of National Biography*, 2004, <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/17238>, navštíveno 17.9.2022.

³⁶⁸ Oxford, Bodleian Library, Bodl. Rolls 6.

z tudorovské doby a erb je přisuzovaný Artušovi nikoli Brutovi, tak jde o zajímavý pramen ukazující na artušovský entusiasmus ve spojení s Jindřichem V.³⁶⁹ Navíc, jak jsem se pokusil ukázat výše, tak Artušův a Brutův erb se třemi zlatými korunami mají stejný symbolický potenciál, tedy symbol odkazující se na vládu nad celým ostrovem.

Druhé období nepokojů na Britských ostrovech 15. století představovala Válka růží, kdy mezi sebou bojovaly dvě větve rodu Plantagentů, Lancasterové a Yorkové. Brutus a jeho erb představovali v této vypjaté době značný politický potenciál. Za vlády Jindřicha VI. (1422–1461 / 1470–1471) vzniklo asi nejvíce opisů *Tractatus de Armis* a také jeho rozpracovaná adaptace od Nicholase Uptona *Libellus de Officio Militari*, které spojují původ anglického královského erbu s Brutovým lvím erbem.³⁷⁰ V několika rukopisech lze najít i jeho vyobrazení. Dále také za jeho vlády vznikla *Kronika Johna Hardynga*, jejíž první verze byla určena právě Jindřichu VI., a která představuje spis spojující anglické panovníky s přímo Brutovým erbem trójských králů. Druhá verze Hardyngovy kroniky byla určena pro Jindřichova bratrance Richarda, vévodu z Yorku, a jeho syna Eduarda, pozdějšího krále Eduarda IV. (1461–1470 / 1471–1483). V této verzi kroniky byl i Brutův trójský erb vyobrazený. (viz. Obrázek č. 11)

Druhá verze *Hardyngovy kroniky* je zajímavá mimo jiné proto, že je v ní zachycena i trójská heraldická kontinuita, a to v návaznosti na významné britské krále, Uthera Pendragona a Artuše. Když Hardyng popisuje nastoupení obou králů na trůn a začátek jejich tažení proti Sasům, tak podává výčet jejich praporů a co na nich bylo. Uther měl mít podle Hardynga čtyři vlajky, přičemž druhou popsal: „*The armes als of Troy pat Brutus bare.*“³⁷¹ Artušovi Hardyng přisoudil šest erbů a čtvrtý měl být: „*The iii. was Brutus armes knowen and*

³⁶⁹ *Upon the fourth horse were the Armes imbordered that the puissant kinge Arthure by his life vsed to beare, wch were three Crownes of golde in a shilde of ashure.* Charles L. Kingsford, *The First English Life of Henry the Fifth* (Oxford, 2015); s. 185; A. E. Parsons, *The Trojan Legend in England*, s. 396.

³⁷⁰ *Libellus de Officio Militari* byl dedikovaný Humfremu, vévodovy z Glouceteru, bratrovi Jindřicha V., strýci Jindřicha VI. a jednoho z klíčových mužů královské moci v době dětství Jindřicha VI. Andrew Brown and Craig Walker, “Upton, Nicholas (C. 1400–1457), Cleric, Lawyer, and Writer on Warfare and Heraldry,” *Oxford Dictionary of National Biography*, 2004, <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/28011>. Navštíveno 19.9.2022.

³⁷¹ *His brother Vter at Cairgwet was croud, In trone royall the fully was admit: Twoo dragons made of gold royall that stound, [That one] offred of his deuout wit, In the mynste there, as he [had] promit; That other before hym euer in battaile bare, Of gold in goulis, wher so he gan to fare. [Tharmes also] of Troye, that Brutus bare, Tharmes also of good kyng Lucius, Whiche after baptyme his armes alwaye ware, The same armes that kyng Constantynus, At his batayll against Maxencius, So bare alwaye, y saynt George armes we call, Whiche Englyshemen nowe worshippe ouer all.* John Hardyng, *The Chronicle of John Hardyng* s. 117.

vnhid.“³⁷² Případ Uthera Pendragona jasně odkazuje na trojské heraldické dědictví a pokud budu vycházet z výše uvedených příkladů Brutova vylodění ze stejných kronik, vyvozuji z toho, že pod Brutovým erbem zde John Hardyng myslí erb se lvy. Jestli ale není Brutův erb u obou králů popsán, protože byl již jednou zmíněn na začátku kroniky, anebo byl obecně známý, jak naznačuje text, není jasné. V souvislosti s Eduardem IV. se objevuje ještě jedno spojení s Brutovým erbem, ale jde o jedno z nejdůležitějších. Nachází se v tzv. *Korunovačném svitku Eduarda IV.*, který představuje mistrovské dílo yorkistické propagandy.³⁷³ Brutus a jeho erb sloužil Eduardovi k tomu, aby ukázal, že na trůn má větší nárok než Jindřich VI. právě pro své pokrevní spojení se zakladatelem ostrovní monarchie skrze své příbuzné z velšsko-normanského rodu Mortimerů. Eduardův syn, Eduard V. (1483) vládl natolik krátce, že jeho vládu nelze přímo spojit s prameny zdůrazňujícími britský původ a zobrazujícími Brutův erb. Sporná situace panuje v případě Richarda III. (1483–1485), se kterým někteří badatelé spojují prameny kladoucí akcent na britský původ zděděné po Eduardovi IV.³⁷⁴ Jakým způsobem a zda je vůbec Richard ve své reprezentaci využíval, nelze říci, jelikož o tom se zprávy nedochovali a obsah pramenů to nijak neimplikuje.

Posledním středověkým panovníkem Anglie, jehož vláda uzavřela Válku růží, byl Jindřich VII. z rodu Tudorovců (1485–1509). Tudorovci museli opřít svou legitimitu o několik pilířů, jelikož jejich nárok na trůn nepřipadal všem magnátům v království dostatečný. Narativ z Geoffreyho *Dějiny* o obnovení britské suverenity, o porážce Sasů a tvrzení, že on sám je vyústěním nepřerušené mužské pokrevní linie vedoucí až k Brutovi, představovaly jedny z hlavních ideologických opor Jindřichova práva na trůn.³⁷⁵ Jindřich VII. byl sice nepřitelem yorkského krále Richarda III., ale sňatkem s Alžbětou z Yorku, dcerou Eduarda

³⁷² *King Arthure sought y Saxons in Scotland; His chiefe baner of gouples was to see, An ymage of our Lady of golde enthronde, Crowned of golde, as freshe as it mygt be; His other banner was of the Trynite; Of golde and goulis of saynt George was y third; The iii. was Brutus armes knowen [and unhyd. The fyfte baner of goulis iii. crownes of gold; The syxte of goulis, a dragon of golde fyne; With hoost full great of Britons y were bolde. Tamtéž, s. 122.*

³⁷³ Philadelphia, Free Library of Philadelphia, Lewis E201.

³⁷⁴ Anne F. Sutton and Livia Visser-Fuchs, *Richard III's Books: Ideal and Reality in the Life of a Medieval Prince* (Alan Sutton Publishing, 1997), s. 134–144.

³⁷⁵ Jindřich Tudor tak navázal na svého zesnulého tchána Eduarda IV., který svůj původ od britských králů vedl přes svou babičku Annu de Mortimer, zatímco Jindřich VII. stavěl na argumentech o nepřerušené mužské linii vedoucí až k Brutovi. Nejlepším příkladem je Dílo Bernarda Andrého začíná Jindřichovým rodokmenem, kde je zdůrazňovaná otcovská linie, která v nepřetržité mužské linii vede až ke Cadwalladrovi a Brutovi, zatímco mateřská, ze které pocházel reálnější nárok na anglický trůn je spíše marginalizována. Bernard Andrea, *Historia Regis Henrici Septimi, a Bernardo Andrea Tholosate Conscripta*, ed. James Gairdner, 2nd ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), s. 10–11. Více k tomuto tématu: Sydney Anglo, *The 'British History' in Early Tudor Propaganda*.

IV., se pokusil přinést do rozděleného království mír. Kromě sňatku, ale Jindřich VII. navázal na yorkskou politiku svého zesnulého tchána Eduarda IV., kdy sám sebe prezentoval, jakožto obnovitele Brutova království a jako hrdinu, který naplní Merlinova proroctví.³⁷⁶ Jindřich nechal svého nejstaršího syna pojmenovat Artuš a před porodem nechal svou manželku Alžbětu odvézt na hrad Winchester, který byl v té době identifikován jako lokace bájného Kamelotu. Cílem bylo, aby sejetí starého Artuše a Artuše, který přijde bylo ještě pevnější.³⁷⁷ O tom, že tato snaha spojit mytického krále s nově narozeným následníkem trůnu, svědčí i báseň Dafydd Llywd z roku 1486:

*„Artuš byl mocný král a císař z dávných časů,
Necht' svět leží Artušovi u nohou,
at' je silou, at' je císařem,
vidím jeho slavná vítězství,
neboť ta sebou toto jméno nese.“³⁷⁸*

Jindřich se snažil spojení svého rodu se starými britskými králi dokládat i vizuálně. Prvním takovým spojením je Jindřichovo přijetí osobního znaku (badge) tzv. Cadwalladrova červeného draka.³⁷⁹ Tento termín z konce 15. století vychází ze dvou zmíněných proroctví spojovaných s Merlinem. První částí je červený drak z věštby určené králi Vortigernovi o konečném vítězství Britů nad Sasy, a druhá část odkazuje na andělské proroctví svatému králi Cadwalladrovi o obnovení britské suverenity. Jindřichova standarta na Bosworthském poli, tedy rudý drak ve stříbrno-zeleném poli, se vedle rodových barev odkazovala právě na proročnou figuru britského draka. Její dobový popis se dochoval v kronice Edwarda Halla, kdy Jindřich VII. složil tři své korouhve po bitvě v kapli: „*In the second was a red fire dragon beaten upon white and green sarcenet.*“³⁸⁰

³⁷⁶ Více k tomuto: Tamtéž; Alison R. Allan, *Yorkist Propaganda*.

³⁷⁷ Susan W. Schmid and John A. Wagner, *Encyclopedia of Tudor England. Vol. 1. A - D* (Santa Barbara, 2012), s. 1104. Dříve s byl s Artušovým dvorem identifikován Caerleon.

³⁷⁸ „*Arthur benadur ydoedd, Mawr draw, ac ymherodr oedd, Bid Arthur, mae'r byd wrthaw, Ym mrwydr, drom, ymherawdr draw, Gwylid am.... fuddugoliaeth, Ydd wyf, wrth yr enw ydd aeth*“ Dafydd Llywd, *Gwaith Dafydd Llywd O Fathafarn*, ed. W. Leslie Richards (Cardiff, 1964), s. 27–28, báseň 11, verše 1–6. Překlad Jakub Jauer-nig.

³⁷⁹ John Vinycomb, *Fictitious & Symbolic Creatures in Art*, s. 88, John A. Wagner, *Encyclopedia of the Wars of the Roses* (Oxford: Abc-Clio, 2001), s. 277. Carl Lofmark and George A. Wells, *A History of the Red Dragon* (Llanrwst: Gwasg Carreg Gwalch, 1995), s. 39–72; J. S. P. Tatlock, “The Dragons of Wessex and Wales,” *Speculum* 8, no. 2 (April 1933): 231–234.

³⁸⁰ Edward Hall, *Hall's Chronicle Containing the History of England, during the Reign of Henry the Fourth, and the Succeeding Monarchs, to the End of the Reign of Henry the Eighth, in Which Are Particularly Described the Manners and Customs of Those Periods* (J. Johnson, 1809), s. 423. Emblém rudého draka se taktéž objevuje v souvislosti s královskou korunovací. Na červený samet, použitý na dračí výzdobu (*rede veluvel for dragons*)

Jedinečný typ pramene, kde se mísí proroctví, historické narativy a heraldické figury, představuje velšská bardská poezie, která zažívala své velké spojení s politickými událostmi právě za Války růží. Rod Tudorovců byl ve velšské poezii spojován s různými emblémy, mimo jiné s rudou růží, býkem, a především s rudým drakem z Merlinových proroctví.³⁸¹ Nejstarším příkladem je elegie na Owaina Tudora složená bardem Robinem Ddu po bitvě u Mortimers Cross z roku 1461.³⁸² Nářek nad popraveným Owainem a přenesení naděje na další členy dynastie, tedy jeho syna Jaspéra a vnuka Jidřicha (VII.) popsal básník takto: „*Bezectný bílý drak triumfoval, ale rudý drak teprve opanuje pole.*“³⁸³

Jindřichu Tudor ve svém tažení za anglickou korunu využíval symboliku dračího proroctví mimo jiné proto, aby ve Walesu nabral do své armády stoupence, kteří byli díky bardům obeznámeni se symbolikou rudého draka. S pomocí vojska francouzského krále se vylodil v jižním Walesu u Milford Haven. Jeho vojsko bylo malé, a právě ve Walesu měl největší šanci shromáždit dostatek přívrženců pod korouhev s rudým drakem. Jindřichovo vylodění a zmínku o jeho standartě zachycuje *Elegie na rytíře Gruffydda z Carmarthenshiru* od barda Lewise Glyn Cothiho.³⁸⁴

Stejně tak i další pro tudorovští bardi v této době podněcovali lid k povstání proti Richardovi III. Mezi nejvýznačnější bardy patřily Robin Ddu, Dafydd Lwydd ap Llywelyn ap Gruffudd a Llywelyn Fychan. Richard III. byl v jejich dílech označován za uzurpátora, tyрана a zrádce. Dvojice Jindřich VII. a Richard III. Byli v jejich poezii přirovnáváni ke dvojicím Artuše a Mordreda či Uthera Pendragona a Vortigerna.³⁸⁵ Obzvláště poslední

bylo vynaloženo 9 šilinků a před královnou by během korunovace nesen „a great red Dragon spowting Flamys of Fyer“. J. S. P. Tatlock, *The Dragons of Wessex and Wales*, s. 232

³⁸¹ Gruffyd A. Williams, „The Bardic Road to Bosworth: A Welsh View of Henry Tudor,“ *Transactions of the Honourable Society of Cymmrodorion*, 1986, 7–32; Howell T. Evans, *Wales and the Wars of the Roses* (Forgotten Books, 1915), s. 202–228.

³⁸² Owain Tudor, děd Jindřicha VII. Tamtéž, s. 126–133; více: Terry Breverton, *Owen Tudor* (Amberley Publishing Limited, 2017), Robin Ddu - David James Bowen, „Robin Ddu (Fl. C. 1450), Poet, Also Referred to as ' Robin Ddu Ap Siencyn Bledrydd of Anglesey ' | Dictionary of Welsh Biography,“ biography.wales, n.d., <https://biography.wales/article/s-ROBI-DDU-1450>.

³⁸³ *Draig wen ddibarch yn gwarchae, A draig goch a dyr y cae.* Wales and War of roses, s. 127.

³⁸⁴ *Přivedl jsi krále z moře jakmile se předáci vylodili a svolali [hotovost z panství] Rhos k bitvě byli tam naši stateční rytíři a veliký dav lidu jako na trhu v Yorku, ale také vojsko z Francie – velká a silná armáda na mořské pobřeží. Mnoho trubek a děla na březích kolem rudé vlajky. Všude kam jsi vkročil zanechal jsi za sebou stopy. Dygaist, er digostiaw iaith, Dy vrenin adrev unwaith; Pan diriodd penaduriaid, A thynu Rhos wrth ein rhaid; Yno y gwelid ein galawns, A llu fair Iorc, a llu Frawns; Llu mawrdrum gerllaw mordraeth, A llawer trwmp gerllaw 'r traeth; A gwns ynghylch maner goch, A fyrdd uthr fordd yr aethoch* Lewis Glyn Cothi, *The Poetical Works of Lewis Glyn Cothi: A Celebrated Bard*, ed. Walter Davies (Oxford: Cymmrodorion, 1837), s. 480–481. Překlad vlastní Jakub Jauernig.

³⁸⁵ Gruffyd A. Williams, *The Bardic Road to Bosworth*, s. 24.

přirovnání vnáší do konfliktu války rúží prorocký a historizující náboj, který je zdůrazněn Jindřichovou dračí korouhví.³⁸⁶

Asi nejzajímavější část Jindřichovy reprezentace ve spojitosti s Merlinovými proroctvími a dračí emblematikou představuje Arundelský rukopis č. 66 známý jako *Katalog hvězd*.³⁸⁷ První zmíněný pramen obsahuje astrologické traktáty a několik politicky využívaných proroctví. Ve většině z nich hraje důležitou roli Merlin. Za zmínku stojí iluminace souhvězdí draka a koruny. Zbylá souhvězdí jsou na pozadí představující Nebe a Zemi, zatímco souhvězdí Draka je vymalováno rudě a spolu se souhvězdím Koruny jsou na stříbrno-zeleňém poli, tedy v barvách rodu Tudorovců.³⁸⁸ Dále iniciály Merlinových proroctví nesou dračí podobu.³⁸⁹ Jde o jediná proroctví v celém rukopise, která jsou opatřena iniciálou. (Obrázek č. 19)

V roce 1501 do Londýna dorazila snoubenka Artuše Tudora, Kateřina Aragonská. V anonymním popisu přijetí španělské infantky u anglického dvora Jindřicha VII. se zachoval popis paláce Richmond v Londýně, který nechal Jindřich VII. postavit a vyzdobit mezi lety 1499-1501.³⁹⁰ Podle anonymního autora byli na stěnách paláce vymalováni králové Británie od Bruta, včetně saského Hengista, Artuše či Jindřicha V. Dále tam bylo vyobrazeno obléhání Tróje, Jeruzaléma a dobytí Albionu.³⁹¹ Nakonec se na stěnách nacházela plejáda králů-světců jako Eduard Vyznavač, Cadwallader a sv. Edmund.³⁹² Není jasné, jestli zde

³⁸⁶ Příklad z úryvků dvou básní datovaných do doby boswotského tažení od Daffyda Llwyd ukazuje, jakým způsobem protudorovští bardci pracovali s prorockými figurami ve prospěch Jindřicha VII. Budoucí král je v nich zobrazen jako *Mab Darogan*, doslova *Syn proroctví*, mesiášská postava velšské divační poezie, výhonek z britského královského rodu, drak či býk a vedle něj hraje důležitou roli také jeho strýc Jasper (Přílohy 4 a 5).

³⁸⁷ Joanna Frońska, "The Royal Image and Diplomacy: Henry VII's Book of Astrology (British Library, Arundel MS. 66)," *Electronic British Library Journal*, 2014, <https://bl.iro.bl.uk/concern/articles/52b52b89-50a4-496d-b68c-c989d629e723?locale=en>;

³⁸⁸ British Library, Arundel MS. 66, f. 33v, 34v.

³⁸⁹ British Library, Arundel MS. 66, f. 267.

³⁹⁰ Palác Richmond byl postaven na místě starého středověkého paláce Shene. Shene představoval oblíbenou rezidenci anglických královen. Richard II. a Anna Lucemburská zde trávili společný čas a když v tomto sídle Anna zemřela, nechal jej Richard II. strhnout. Jindřich V. nechal palác znovu postavit Jindřich V. a Jindřich V. Eduard IV. dal Shene své manželce Alžbětě Woodvillové, která palác držela až do sňatku své dcery s novým králem Jindřichem VII. V roce 1495 středověký palác vyhořel a Jindřich VII. jej nechal přestavět a nákladně vyzdobit. Palác přejmenoval po svém prvním titulu, hraběte z Richmondu, na palác Richmond, kde později v roce 1509 sám zemřel. J. A. Cannon, "Richmond Palace," *The Oxford Companion to British History* (Oxford University Press, 215AD), <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199677832.001.0001/acref-9780199677832-e-3610>; Thomas Robert Way and Frederic Chapman, *Ancient Royal Palaces in and near London, Drawn in Lithography by T.R. Way, with Notes Compiled by F. Chapman* (London, 1902), s. 123–129; Michael Van Alexander, *The First of the Tudors* (London: London Croom Helm, 1981), s. 181–182, 212.

³⁹¹ Zřejmě Brutovo dobytí ostrova a pobití obrů.

³⁹² Gordon Kipling, ed., *The Receyt of the Ladie Kateryne* (Early English Text Society, 1996), s. 72–73.

světci a králové byli vyobrazeni i se svými erby. Brutův erb lze ale jistě spojit s královskou festivitou následujícího roku, pohřbem následníka trůnu. Právě na pohřbu měl být nespecifikovaný Brutův erb umístěn vedle erbu prince Artuše.³⁹³ Domnívám se, že Jindřich VII. Tudor sám sebe nejspíše vnímal a svými přívrženci z řad velšských elit byl vykreslován jakožto jeden ze starších Brutových dědiců, jako druhý Uther Pendragon.³⁹⁴

Nejvíce vyobrazení Brutova erbu pochází z výše zmíněných čtyř tudorovských erbovníků. Ze stejného období nejspíše také pochází malý svitek ve velštině představující jakousi kombinaci genealogického svitku a heraldického miscelanea o původu erbů.³⁹⁵ Všech pět heraldických pramenů obsahuje erb atributovaný Brutovi – čtvrcený erb se lvy a korunami. Nejzajímavějším z vyobrazení je ovšem veliký erb z *Writhovy knihy rytířů*, jelikož zachycuje praktické využití atributované trójské a britské heraldiky.³⁹⁶ Erbovník zachycuje erb atributovaný prvnímu Tudorovskému králi Jindřichovi VII., přičemž erb samotný je čtvrcený na osm polí: V prvním červeném poli jsou tři zlatí kráčejíci lvi s převrácenou hlavou (Anglie); ve druhém modrém poli jsou tři zlaté lilie (2 nad 1) (Francie); ve třetím zlatém poli je červený kráčejíci lev s převrácenou hlavou (Brutus-Trója); ve čtvrtém modrém poli jsou tři zlaté koruny postavené v pokosu (Brutus-Británie); v pátém modrém poli jsou tři zlaté koruny postavené svisle (Belinus); v šestém červeném poli tři zlaté koruny postavené svisle (Artuš); v sedmém modrém poli je zlatý liliový kříž mezi pěti zlatými holicemi (Sv. Eduard Vyznavač); a v osmém červeném poli jsou dva zlatí kráčejíci leopardi (Normandie/Vilém Dobyvatel).³⁹⁷ (Obrázek č. 20) V tomto erbu je vyjádřeno historicko-dědičné právo Jindřicha VII. na trůn Anglie. V erbu jsou zachyceni všichni panovníci, skrze které si Jindřich nárokoval trůn ostrovní říši: tři velcí britští králové sjednotitelé (Brutus,

³⁹³ R. Houlbroke, "Prince Arthur's Funeral," in *Arthur Tudor, Prince of Wales – Life, Death & Commemoration*, ed. Steven Gunn (Boydell Press, 2009), s. 69.

³⁹⁴ Viz výše: dračí standartu Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonum*, s. 179, skrze pojmenování nejstaršího syna Artuše, imitace Kamelotu, exil v Bretani, svržení tyрана přirovnávaného k Vortigernovi, k principu napodobování mytických hrdinů a výkladu dějin skrze mýty: Mircea Eliade, *Mýtus O Věčném Návratu*, s. 40–41.

³⁹⁵ Šestý erb představuje modré pole se třemi svislými zlatými korunami a je přiřčen Belimu Velikému, významnému velšskému králi z *Mabinogionu*, a jeho synům. Artuš se výčtu nositelů tohoto erbu nevyskytuje. V sedmém erbu jsou dva červení kráčejíci lvi ve zlatém poli s velkým výčtem nositelů tohoto erbu včetně Kambra. Osmý erb je přisouzen pouze králi Brutovi a jde o čtvrcený erb s červenými lvi ve zlatém poli a zlatými korunami v modrém poli. Oxford, Bodleian Libraries, MS. Ash. Rolls 19.

³⁹⁶ London, British Library, Add. 46354 fol. 72v.

³⁹⁷ V tomto erbu je jasné rozlišení mezi lvi a leopardem, jelikož leopardi mají skvrny a lvi hřívu. E. E. Dorling, *Leopards of England and Other Papers on Heraldry (Classic Reprint)* (Forgotten Books, 2015).; London, *Lion or Leopard? "Coat of Arms"* (1953/2); H. S. London, "Lion or Leopard?," *Coat of Arms* 2 (1953).

Belinus a Artuš), poslední a svatý král Anglosasů, Eduarda Vyznavače, a první normanský král, Vilém Dobyvatel.

Prameny z 14. a 15. pojednávající o Brutovy, ostrovní jednotě a britsko-saském zápolení akcentují často roli Bruta jakožto zakladatele v rozličných formách. Prameny heraldické povahy, ať už jde o *Tractatus de Armis* nebo tudorovské erbovníky, ale i *Hardyngova kronika*, se zaměřují na Brutovu trójskou stránku a lví erby. Každý z pramenů ji ovšem akcentuje z jiného důvodu. *Tractatus de Armis* ukazuje na starobylost anglického erbu, na symbolické spojení s Trójou a s kladnými vlastnostmi, které trojští lvi představují. *Hardyngova kronika* spojuje Brutův lví erb s trojskými zákony, především s primogeniturou, což má sloužit jako mocenský argument proti skotské suverenitě. A konečně tudorovské erbovníky kombinují erby oba Brutovy erby se lvi a korunami, a dávají do souvislosti erby jednotlivých ostrovních panství z 15. století s erby Brutových synů. S erbem se třemi korunami spojují tyto heraldické prameny i další ostrovní sjednotiteli jako například Belinus, syn Dunwala Moelmunda. Jindřich VII. je tak skrze tyto heraldické prameny a prameny s dračí emblematikou vykreslen jakožto pravý dědic trójského dědictví, sjednotitel ostrova, obnovitel Brutových časů a hrdina předpovězený v proroctvích, podobně jako jeho předchůdce Eduard IV. Z pramenů spojených s Jindřichem Tudorem ovšem vyplývá, že oproti Eduardovi IV. kladl Jindřich důraz na více historických příkladů z Geoffreyho *Dějin*.

Angličtí panovníci vyjadřovali skrze heraldiku svůj nárok na pozici suveréna celého ostrova Británie.³⁹⁸ Tato snaha byla legitimizována příběhem o trójském původu ostrova a královské moci na něm. Trójský mýtus měl vizuálně demonstrovat anglickou suverenitu nad Skotskem a Walesem jednoduchým a srozumitelným způsobem.

³⁹⁸ Tento nárok nemusel být prosazován čistě silově a nemusel nutně sloužit k vojenské porážce Skotska Eduard IV. se v 80. letech 15. století nejprve pokusil provdat svou dceru Cecílii za skotského krále Jakuba III. a po neúspěšných jednáních vedl jeho bratr Richard krátkou invazi do Skotska, která skončila smírem, se anglické vojsko stáhlo. Cílem invaze bylo dosažení na skotský trůn nového snoubence princezny Cecílie, Alexandra, vévody z Albany a mladšího bratra krále Jakuba III. C. D. Ross, *Edward IV* (New Haven: Yale University Press, 1997), s. 212–213, 278–290; Po porážce yorkských pretendents, zejména Perkin Warbecka, kterého Skoti podpořili coby Richarda IV., se Jindřichovi VII. podařilo uzavřít mír se Skotskem. Jednání započala v roce 1497 a tzv. Smlouva o věčném míru byla uzavřena mezi oběma královstvími v roce 1502, která byla zpečetěna sňatkem mezi skotským králem Jakubem IV. a Markétou Tudorovnou, dcerou Jindřicha VII. Alexander Van Cleve, *The First of the Tudors*, s. 112–121; Agnes Conway, *Henry VII's Relations with Scotland and Ireland 1485–1498* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), s. 99–117; S. B. Chrimes, *Henry VII* (New Haven: Yale University Press, 1999), s. 277–287.

Kapitola čtvrtá

Rodokmenové svitky, (nejen) ukázka starobylosti

Genealogie se staly ve středověku důležitým prvkem legitimizace panovnické moci a snaha představit svůj rod opřený o starobylost předků byla běžnou praxí ve většině vznešených rodů.³⁹⁹ Zobrazení panovníků na exponovaných místech a v reprezentativních prostorech mělo být nejen stálou připomínkou minulosti panovnického rodu, ale rovněž linkou naznačující jejich vládu v budoucnosti. Rodokmeny a seznamy předků tak představovaly přehledný soubor vztahů jednotlivců a skupin, jejichž jména a slavné skutky s nimi spojené bylo třeba připomínat pro slávu rodu. Rodokmen představuje zdánlivě bezproblémový pojem, který každý chápe. Přesto ale není tento termín zcela tak jednoduchý, jak by se na první pohled mohlo zdát. Často se stává, že se pojmy rod, rodokmen a genealogie slévají v jedno. Pro snazší uchopení a orientaci v příbuzenských vztazích vznikl systém grafického znázorňování, rodokmenů. Pro množství genealogických termínů označujících vizuální zachycení příbuzenských vztahů se v posledních letech začal využívat souhrnný termín – genealogický diagram.⁴⁰⁰ Nejčastější podoba těchto diagramů byla ve středověku ztvárněna coby soubor jednotlivých členů rodu reprezentovaných medailonky se jmény (často i s krátkým životopisem) a vzájemně propojených linkami značící příbuzenské vztahy, ale i mocenskou kontinuitu. Za méně přehledné a často velmi jednoduché genealogické diagramy lze označit i pouhé jmenné seznamy po sobě jdoucích generací. Badatelka M. A. Norbie za rodokmenový diagram označuje jakýkoli výčet genealogických informací, který se nesestává pouze z textu.⁴⁰¹

³⁹⁹ Část výzkumu o genealogických diagramech jsem zpracovával v projektu *Surrounded by Ancestors. Depiction of Luxembourg and Plantagenet Genealogies in the 14th and 15th Centuries*, realizovaného na Univerzitě Kaarlově v rámci grantu Start. Výstupem tohoto projektu, ze kterého zde z části vycházím. Jakub Jauerig and Barbora Uchytlová, "Surrounded by Ancestors. Depiction of Luxembourg and Plantagenet Genealogies in the 14th and 15th Centuries," *Historical Studies on Central Europe* 3, no. 1 (July 2023), <https://ojs.elte.hu/hsce/issue/archive>.

⁴⁰⁰ Základní výzkum k problematice středověkých genealogických diagramů především ve vztahu k reprezentaci a propagandě: Robert Bartlett, *Blood Royal: Dynastic Politics in Medieval Europe* (Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2020).; Marie Bláhová, "He Genealogy of the Czech Luxembourgs in Contemporary Historiography and Political Propaganda," *The Medieval Chronicle* 9 (2014): 1–32.; Joan A Holladay, *Genealogy and the Politics of Representation*; R. Howard Bloch, *Etymologies and Genealogies* Raluca L. Radulescu and Edward Donald Kennedy, *Broken Lines* (Turnhout: Brepols Publishers, 2008); Olivier de La Borderie, *Histoire, mémoire et pouvoir*; Gabrielle M. Spiegel, "Genealogy: Form and Function in Medieval Historical Narrative," *History and Theory* 22, no. 1 (February 1983); Sara Trevisan, *Mythical Ancestry in World Cultures, 1400–1800*. (Turnhout: Brepols, 2018).; Christiane Klapisch-Züber, *L'ombre Des Ancêtres. Essai Sur L'Imaginaire Médiéval de La Parenté* (Fayard, 2000).

⁴⁰¹ Marigold Anne Norbye, "Genealogies in Medieval France," in *Broken Lines. Genealogical Literature in Late-Medieval Britain and France*, ed. Edward Donald Kennedy and Raluca L. Radulescu (Turnhout: Brepols, 2008), s. 80.

Středověkých rodových diagramů se dochovala celá škála od malých zobrazujících pár generací na jednom foliu rukopisného kodexu až po několik metrů dlouhé zdobené svitky začínající u Stvoření či Potopy světa. Specifickou podobou středověkého genealogického diagramu představují rodové galerie. Vnímání významu spřízněnosti, příbuzenství a kontinuity se v průběhu staletí proměňovalo. Zatímco raný středověk stavěl spíše na benefitech horizontálního příbuzenství a vztahů, kdy prestiž a benefity plynuly z aktuálních sňatků a aliancí, tak vrcholný a pozdní středověk spíše inklinoval k důrazu na příbuzenství vertikální, jehož benefity a prestiž plynuly z dlouhodobé pozemkové držby.⁴⁰²

Důležité je zde si připomenout, že jakýkoli genealogický diagram je pomocný nástroj pro orientaci v primárně příbuzenských vztazích.⁴⁰³ Jako takový představuje účelovou výseč z rodových vazeb, tak aby byla srozumitelná, a proto může některé příbuzenské skutečnosti opomíjet. Pokud bychom pracovali s konceptem příbuzenství, především vertikálním, jako s přímkou, pak rodokmen lze považovat za polopřímku či úsečku vymezenou na dané přímce vybranými body – členy rodu. Linie příbuzenství jsme zpětně schopni sledovat jen do bodu, kam nám to prameny umožní, přestože jsme si vědomi, že i za tímto bodem existují další pokrevní vazby. V případě středověkých, především panovnických, genealogií pak není nic divného, že vznikala mytologická příbuzenství. Jde o princip inkorporace biblických, antických či mytických postav do výčtu předků. Cílem tohoto umělého protahování bylo jednak obohatit rod o všeobecně známé hrdiny a tím mu dodat na starobylosti a prestiži, ale také jejich začlenění bylo nástrojem, který daný rod využíval pro specifický význam svých mytologických příbuzných. Tím se z rodokmenu stal žánr, v jehož mantinelech jednotlivé diagramy z části vycházely z reality a z části byl uměle konstruovány.⁴⁰⁴ Médium (kodex, svitek či nástěnná malba) pak do jisté míry určovalo a podmiňovalo výběr jednotlivých představitelů rodu. Některá média umožňovala zaznamenat pouze menší počet členů rodu, což způsobovalo, že určité skupiny v rámci rodu mohly být zastoupeny pouze několika předními členy. Zatímco jiná média umožňovala zanechat ne desítky, ale stovky členů rodu. Středověký genealogický diagram tedy nutně nesloužil k přehlednému vyobrazení všech příbuzenských vazeb, ale spíše se snažil vyzdvihnout významné jedince, což mělo zvýšit prestiž celého rodu a ukázat jeho roli v rámci užší i širší společnosti.

⁴⁰² Viz výše R. Howard Bloch, *Etymologies and Genealogies*, kap. 2, s. 70–80.

⁴⁰³ Joan A Holladay, *Genealogy and the Politics of Representation*, s. 53.

⁴⁰⁴ S teorií genealogie jako žánru přišla: Gabrielle M. Spiegel, *Genealogy: Form and Function*, s. 47–49, 52.

Nejstarší typ diagramového zobrazení se začalo uplatňovat u příbuzenských vazeb vedoucích ke Kristovým pozemským předkům. Tyto diagramy využívali zprvu florálními motivy pro zdůraznění významnější vztahové linky, které se postupem času proměnily do podoby známé jako rodokmenový strom či tzv. stromu Jesse.⁴⁰⁵ Středověcí písaři začali jako jedni z prvních zpracovávat rodokmeny anglických králů podobně jako genealogii Krista podle Petra z Poitiers zachycené ve svitkovém diagramu.⁴⁰⁶ Skutečnost, že vyobrazení nejstarších stromů Jesse a anglických královských diagramů využívají stejného vizuálního zpracování může napovídat, jak moc vlivnou se díla genealogického žánru stala na Britských ostrovech a že jejich užití jako legitimizačního prvku zasazovalo anglické krále do dějin spásy.⁴⁰⁷

Jak již bylo zmíněno výše, genealogii lze chápat jako žánr, který může být zachycen na širším spektru médií. Zobrazení diagramu a účel jeho sdělení určovala právě volba média. Stavba genealogického diagramu tak byla podmíněna výběrem (a vynecháním) jednotlivců či celých skupin, což mělo odpovídat účelu objednaného díla.⁴⁰⁸ Podle některých badatelů může být soudobou paralelou středověkým diagramům rodinné fotoalbum, nad nímž se rodina schází a vzpomíná. Jednotliví členové rodiny pak na základě shlednutých fotografií a svých vzpomínek skládají individuální představu o minulosti a dohromady s dalšími členy rodiny pak pomáhají utvářet kolektivní paměť o rodinné historii. V případě panovnických rodů a dvorů pak takovéto „vzpomínání“ docházelo k obnovování dynastického narativu, které mohou mít až státoprávní rozměr.⁴⁰⁹ Je zde ovšem důležité zdůraznit, že nad šlechtickými rodokmeny se nescházela pouze úzká rodina, ale celá širší komunita šlechtického dvora a jeho hostů. Dále je důležité zdůraznit, že takovéto

⁴⁰⁵ Joan A Holladay, *Genealogy and the Politics of Representation*, s. 19–33. Nejstarší známé vyobrazení – Vyšehradský kodex, f. 4v, korunovace Vratislava II. Tvrzení Jean Williams, že vyobrazení Stromu Jesse pochází z Čech, lze považovat za příliš fundamentální. "While depictions of the Jesse Tree originated in Bohemia, the concept became widely popular throughout Europe and the British Isles. Within sixty years the composition had exploded and expanded, with rearranged original elements and new ones added." Jean Anne Hayes-Williams, "The Earliest Dated Tree of Jesse Image: Thematically Reconsidered," *Athamor XVIII* (January 1, 2000): 17–23. Alegorické vyobrazení stromu Jesse z podobné doby (konec 11. stol.) se nachází v anglo-normanském rukopise z Exeterské katedrály. Toto vyobrazení v incíale ovšem není doslovným vyobrazením stromu. Charles R. Dodwell, *Pictorial Art of the West, 800–1200* (Yale University Press, 1995), s. 193–195. Dále také: Arthur Watson, *The Early Iconography of the Tree of Jesse* (Oxford: Oxford University Press, 1934).

⁴⁰⁶ Anonymous, "Peter of Poitier's 'Compendium Historiae in Genealogia Christi' (Pair)," Cleveland Museum of Art, October 30, 2018, <https://www.clevelandart.org/art/1973.5>.

⁴⁰⁷ Joan A Holladay, *Genealogy and the Politics of Representation*, s. 28–30.

⁴⁰⁸ Tamtéž, 32.

⁴⁰⁹ Lesley Ann Coote, "Prophecy, Genealogy and History," in *Broken Lines. Genealogical Literature in Late-Medieval Britain and France*, ed. Raluca L. Radulescu and Edward Donald Kennedy (Turnhout: Brepols, 2008), s. 28–29 (*Broken Lines*), Michel Pastoureau, *Dějiny Symbolů*, s. 219–227.

„komunitní vzpomínání“ pokrývalo jen některé aspekty legitimacy panovnické moci, například rozměr posvátné role Bohem vyvoleného panovníka nemohl často rodokmenový diagram dobře postihnout.

Vedle srovnání s fotoalbem navržené Lesley Coote se nabízí ještě jedna moderní paralela, která by mohla přispět k pochopení funkce rodokmenových diagramů v rámci mocenské reprezentace. Jde o současný vizuálně reprezentační fenomén, kdy se během politických kampaní v USA ve 21. století, především během prezidentských předvolebních kampaní, využívají tištěné či promítané bannery s vyobrazením části ústavy Spojených států. Přestože často k rozpoznání ústavy na bannerech často stačí charakteristický styl písma, tak primárně je zobrazována preambule a úvodní slova „We the people“. Politik, a především prezidentský kandidát, řečníci u takového banneru se staví do bezprostřední blízkosti s jedním z nejcennějších artefaktů americké historie, který je ústředním bodem státní identity USA, a který je podepsán tzv. Otcí zakladateli. Prezidentský kandidát se tímto spojením prezentuje, jakožto nástupce a dědic této „prapůvodní“ státoporné ideji a jejich tvůrců. Přestože je na banneru velká část textu ústavy, tak není cílem recipienta ji číst, ale stačí, že ji na první pohled pozná.⁴¹⁰ Jde o velmi podobný princip, jako když se středověký panovník využíval svitek s genealogickým diagramem. Takovýto svitek dlouhý několik metrů nebylo při plném rozvinutí a pověšení na zeď není de facto možné z velké většiny číst. Živý král se stavěl do těsné blízkosti svých zesnulých předchůdců popsaných na svitku, kteří mu propůjčovali svou autoritu, a stával se tak dalším článkem v jejich řetězu. Důležité v obou případech je, že i když jde o primárně textový materiál, tak pro jeho efekt stačí první pohled na něj, aby byl rozpoznán jeho obsah, a to bez potřeby samotného čtení textu. Hlavním prezentovaným příběhem diagramů bývá, vedle příbuzenských vztahů, mytický původ knížecí vlády.⁴¹¹

V této práci se zaměřuji na specifický druh rodokmenových diagramů, a to konkrétně na ty, které jsou dochovány v pergamenových svitcích. Tento typ je specifický z několika

⁴¹⁰ Pro tento fenomén se mi nepodařilo najít žádnou odbornou studii a tak tento odstavec vychází z mého vlastního pozorování. Za konzultaci tenoménu zobrazování ústavy Spojených států během politických kampaní děkuji svému kolegovi Andreawovi Deatonovi z oddělení historie na University of Alabama. Obecněji k teorii symbolů a obrazocentrickému fenoménu v moderních médiích: Hartmut Stöckl, Helen Caple, and Jana Pflaeging, eds., *Shifts towards Image-Centricity in Contemporary Multimodal Practices.*, (Milton Park: Routledge, 2021).

⁴¹¹ S ideou, že mýty o počátcích představují jakousi preabuli „ústavy“ pracoval i Dušan Třeštík. Dušan Třeštík, *Mýty kmene Čechů* (Praha: Lidové noviny, 2003), s. 98.

důvodů. Zaprvé dlouho byl doménou Britských ostrovů.⁴¹² Zadruhé se v této rukopisné formě nejčastěji zachovaly anglické rodokmenové diagramy doplněné o krátké přípisky opírající se o kroniky *Brut* a tvoří tak tzv. Genealogické svitkové kroniky. Svitkové kroniky jsou zkrácenou formou více rozšířených kodexových kronik, jejichž směr čtení určují rodové linie a posloupnost panovníků. Jejich text představují útržky historiografických děl vázané na konkrétní osobnosti a které jsou umístěny do blízkosti medailonků s danou osobností. (Obrázek č. 21) Zatřetí svitková forma poskytovala několik výhod oproti klasickému kodexu. Svitek byl lehký a skladný, takže ho bylo možné jednoduše převážet a používat na různých místech. Dále se svitek dal jednoduše aktualizovat například oproti kodexům.⁴¹³ Část genealogických svitků byla vyrobena pro jednoho objednavatele a zřejmě sloužila jen jemu, jelikož u něj celý rodokmen ústí a dále již nepokračuje. Jiné ale byly doplňovány s postupem let, podle toho, komu přišli do rukou. Na některých svitcích zbýval prostor, a tak mohl být aktualizován o potomky původních vlastníků anebo jako často v období Války růží byl svitek nastaven a prodloužen dalším kusem pergamenu a doplněn o nového panovníka z rivalské vedlejší větve.⁴¹⁴ Celkově bylo genealogickým svitkům věnováno málo pozornosti a teprve v posledních letech se k nim obrací pozornost.⁴¹⁵ Zdánlivým detailem značné části svitkových diagramů, které vycházejí z tradice kronik *Brut*, je výzdoba a volba obrazové doprovodu. Naprostá většina těchto svitků nebývá příliš zdobená, ale pokud je nějaká výzdoba ve svitku přítomná, bývá to často figura zakladatele ostrovní říše, Bruta z Troje nebo jeho erb se třemi korunami. Pokud jsou ve svitku

⁴¹² Olivier de Laborderie, *Histoire, Mémoire et Pouvoir*, s. 47–79.

⁴¹³ Tamtéž.

⁴¹⁴ Několik příkladů „aktualizovaných“ svitkových diagramů: Christchurch, University of Canterbury, MS 1. University of Canterbury, New Zealand, “Roll - Canterbury Roll - University of Canterbury - New Zealand,” www.canterbury.ac.nz, 2017, <https://www.canterbury.ac.nz/canterburyroll/rolling.shtml>; Manchester, John Rylands Library, Latin MS 113, f.12. První zmíněný svitek patřil nejprve straně Lancasterů a byl aktualizován Yorky. Druhý naopak patřil Yorkům a byl aktualizován Tudorovci.

⁴¹⁵ Mezi klasické studie o genealogických svitcích patří: Alison R. Allan, *Yorkist propaganda*; Alison R. Allan, *Political Propaganda Employed by the House of York*; Sydney Anglo, *The British History in Early Tudor Propaganda*; mezi novější práce pak patří: Raluca L. Radulescu and Edward Donald Kennedy, *Broken Lines*; Olivier de Laborderie, “The First Manuals of English History: Two Late Thirteenth-Century Genealogical Rolls of the Kings of England in the Royal Collection,” *Electronic British Library Journal*, 2014, <https://bl.iro.bl.uk/concern/articles/60418c2c-d9dd-4709-8522-07499a7ddd0a?locale=en>; Olivier de Laborderie, *Histoire, Mémoire et Pouvoir*; John-Wilhelm Flattun, “The Kings’ Lines and Lies: Genealogical Rolls in Mythmaking and Political Rhetoric in the Reign of Henry VII,” *Konsthistorisk Tidskrift/Journal of Art History* 90, no. 9 (July 19, 2021): 1–20, <https://doi.org/10.1080/00233609.2021.1950831>; Maree Shirota, *Neither Roll nor Codex*, s. 263–288; Ben Guy, *Medieval Welsh Genealogy*; Jaclyn Rajsic, *Looking for Arthur*, s. 448–470; Godfried Croenen, “Princely and Noble Genealogies, Twelfth to Fourteenth Century: Form and Function,” in *The Medieval Chronicle. Proceedings of the 1st International Conference on the Medieval Chronicle* (Brill, 1999), s. 84–95; Maree Shirota, “Unrolling History: Fifteenth-Century Political Culture and Perceptions on the Canterbury Roll” (PhD Thesis, 2015).

přítomny i vyobrazení dalších králů, jde často o busty, zatímco Brutus je zpodobněn celý, ve zbroji a někdy i na koni.⁴¹⁶ (Obrázek č. 22) To samé se týká zástupného zobrazení erbem, Brutův erb bývá jeden z mála přítomných, případně je větší než ostatní.⁴¹⁷ V případě, že svitek začíná Stvořením světa či jinou biblickou událostí, pak je Brutův erb první vymalovaný. Zobrazování Bruta se netýká diagramových svitků, které zdůrazňují saský původ anglických králů a začínají u Wodena, kde tím pádem není pro Bruta a britskou linku místo. Každopádně svitky s Brutem jasně vizuálně zdůrazňují jeho klíčovou roli zakladatele ostrovní říše a prvního z dlouhé řady králů.

Rodokmenové diagramy zdůrazňují dynastickou kontinuitu, často s akcentem na panovnícké nástupnictví. Skladba rodokmenu je konstruována primárně na základě pokrevního příbuzenství, přestože některé vazby mohly být vytvářeny uměle. Panovnícké diagramy pak mají často dvojí, těžko oddělitelnou strukturu, ale jedna z nich bývá dominantní:

- **pokrevně-genealogickou**, která spojuje posledního zobrazeného panovníka s otcem zakladatelem a vytváří nepřetržité příbuzenství,
- **státoprávní** kladoucí důraz na kontinuální a nepřerušenu vládu nehledě na rodovou či dokonce etnickou příslušnost králů.⁴¹⁸

Na základě prozkoumané odborné literatury se mi jeví pravděpodobné, že kontinentální genealogií upřednostňovali pokrevní linii, která se nutně nemusela vázat k určitému titulu, ale zdůrazňovali spíše starobylost rodu konečné postavy a akcentovali tak primárně dynastickou před státoprávní podstatu diagramu.⁴¹⁹ Média, která tyto kontinentální genealogie zachycují, běžně pracují s lineární formou vertikální genealogie – tedy „genealogy reads like a strips down narrative in which the only verb is ‘begat’, ‘succeeded’“⁴²⁰ Oproti tomu, ostrovní genealogie zdůrazňují státoprávní kontinuitu, jelikož potřebují dokázat návaznost nehledě na narativ o přelévání moci mezi jednotlivými rody a etniky. Genealogické svitky z prostředí Britských ostrovů, kde byla jejich tradice silnější než na kontinentu, začínaly také s prostou lineární podobou diagramu (viz. Bodl. Roll 3), ale na sklonku 14. a hlavně v průběhu 15. století začali mít podobu skutečně „rozvětveného

⁴¹⁶ Několik příkladů: Oxford, Bodleian libraries, Ms. Bodl. Rolls 5; University of Pennsylvania, Ms. Roll 1066.

⁴¹⁷ Příklad: Oxford, Bodleian libraries, Ms. Bodl. Rolls 6.

⁴¹⁸ Matthew Fisher, „Genealogy Rewritten: Inheriting the Legendary in Insular Historiography,” in *Broken Lines. Genealogical Literature in Late-Medieval Britain and France*, ed. Raluca L. Radulescu and Edward Donald Kennedy (Turnhout: Brepols, 2008), s. 121–141. Shirota pro stejný typ diagramu používá termín „royal“ dynasty. Maree Shirota, *Unrolling History*, s. 33.

⁴¹⁹ Obecněji ke komparaci obou prostředí: Joan A Holladay, *Genealogy and the Politics of Representation*.

⁴²⁰ Tamtéž, s. 3.

stromu“, kde je zachyceno několik „mocenských větví“, a to často vzestupným i sestupným směrem.⁴²¹ Centrální linií ovšem zůstává panovnická linka. Některé svitky mají podobu genealogické kroniky vládců Británie zasazené do dějin světa. Zdá se tedy, že na Britských ostrovech se dříve uchycuje modernější podoba rodokmenu, která má často zdůraznit nárok na více titulů anebo naopak opřít nárok na jeden konkrétní titul z více stran, zatímco na kontinentu byl po delší dobu využíván jednodušší rodokmenový diagram spíše zdůrazňující jednu linii příbuzných.

Pro účely této kapitoly jsem vybral genealogický svitek známý pod názvy *Svitek Eduarda IV.* nebo *Korunovační svitek* (MS. Lewis E201, Free Library of Philadelphia), který je poměrně unikátním a dosud málo využívaným pramenem. V rámci genealogického žánru představuje zajímavý kousek, jelikož svým obsahem z velké části patří mezi typické genealogické diagramy ostrovní provenience 15. století, ale svojí strukturou je velmi unikátní. Tento rukopis zobrazuje Eduardův rodokmen velmi přehledně, a to i přes velké množství zobrazených jedinců. Navíc rukopis představuje vrchol yorkistické genealogické propagandy, která vychází primárně z *Dějin britských králů* a kterou obecně na jiných rukopisech popsala Alison Allan.⁴²² Do této práce byl *Svitek Eduarda IV.* vybrán právě pro své využití historického narativu a to zejména pro jeho kombinaci textové a obrazové části, která na rozdíl od ostatních akcentuje narativ o věčném zápase Britů a Sasů.⁴²³ Z velké části se obrazová část skládá z erbů, mezi kterými zaujímají výjimečné místo erby se třemi Brutovými korunami, které byly popsány výše. Analýza symboliky erbů na svitku umožňuje snáze rozklíčovat celý dobový propagandistický koncept rukopisu, ale zároveň pomáhá porozumět tématu celé práce, tedy propojení narativu o příchodu prvních lidí do Británie a o původu panovnické moci s genealogií a heraldikou, a jejich následné využití

⁴²¹ Nejkomplexnější monografie o genealogických svitcích: Olivier de Laborderie, *Histoire, Mémoire et Pouvoir*. Souhrn dosavadního vývoje bádání nad genealogickými svitky shrnuje Jörg Peltzer v úvodní kapitole knihy Stefan G Holz, Jörg Peltzer, and Maree Shirota, *The Roll in England and France in the Late Middle Ages* (de Gruyter, 2019), s. 8–10.

⁴²² Alison Alan zřejmě nevěděla o existenci svitku MS. Lewis E201, Free Library of Philadelphia, kvůli jeho uložení v USA a který byl zdigitalizován mezi lety 2009–2012. Přesto svitek ztělesňuje vše co Allan popisuje jako rysy yorkistické propagandy a skládá je z kusů jiných pramenů (Celkem 17 dalších svitků). Alison Allan: *Yorkist Propaganda*, s. 171–192.

⁴²³ Výjimkou, která také akcentuje věčný zápas Britů a Sasů je svitek: London, British library, Add. 18268 A, který je rozdělen do tří sloupců. Prostřední sloupec představuje krále Francie a je doprovázen přípisky *Sol*, Levý sloupec začíná u Cadwalldra, vede k Eduardovi IV. a je po celé délce doprovázen nápisy *Rubeus Draco* a *Brutus*. Pravý sloupec začíná u krále Æthelberhta (viz. níže podkapitola Erby), končí u Jindřicha VI. a je doplněn o nápisy *Albus Draco*. Tamtéž, s. 190–192.

v rámci yorkské propagandy. Pro pochopení, jak mohl být *Korunovační svitek* využíván, je ale nejprve nutné uvést dobový kontext, ve kterém vznikl.

Boj o rodové prvenství

V roce 1461 získal anglickou korunu Eduard IV. Jeho nástup na trůn byl sice triumfální, ale byl poznamenán faktem, že předchozí král Jindřich VI. byl z trůnu sesazen a od roku 1461 nacházel se v Eduardově zajetí. Jindřichova manželka Markéta z Anjou a jejich syn Eduard, kníže z Walesu, byli ovšem v exilu nejprve ve Skotsku a později ve Francii, odkud formovali Lancasterskou opozici. Eduardův nástup na trůn tedy nepředstavoval přímé a poklidné nástupnictví a legitimita nového krále mohla být snadno zpochybněna. Eduard byl sice podle dobových svědectví charismatický a schopný mladík, který se svými téměř dvěma metry působil impozantně, obzvlášť pak v kontrastu se svým předchůdcem Jindřichem, který trpěl mentálními poruchami, ale pouze na svých osobních kvalitách nemohl zakládat legitimitu své moci. Jedním z nejdůležitějších legitimizačních prvků Eduardova nároku na trůn představovala příslušnost k vládoucí dynastii Plantagenetů. Jenže Eduard IV. byl synem vévody z Yorku a byl tak představitelem plantagenetské sekundogenitury, zatímco Jindřich VI. byl synem a vnukem přímo anglických králů ze seniorní lancasterské rodové větve. Pro Eduarda bylo proto nutné nárok na trůn opřít o silné argumenty.

Rod Yorků⁴²⁴ vyvinul značné úsilí a vynaložil nemalé finanční prostředky na legitimizaci svých činů, a právě tyto jeho kroky je možné označit jako propagandu.⁴²⁵ Argumenty ospravedlňující právo Eduarda IV. na trůn vycházely ze složitosti dynastických vztahů Plantagenetské dynastie z konce 14. a průběhu 15. století počínající u potomků Eduarda III.⁴²⁶ Eduard III. měl osm synů, z nichž se pět dožilo dospělosti. Žádný z nich se nestal po otci králem. Následníkem Eduarda III. se stal jeho vnuk, Richard II., syn nejstaršího Eduarda zvaného Černý princ z Walesu. Richard II. byl sesazen z trůnu Jindřichem Bolingbrokem (Jindřichem IV.), který byl také vnukem Eduarda III. a synem vévody z Lancasteru, Jana z Gentu (třetí Eduardův přeživší syn). Hlavním argumentem pro

⁴²⁴ Přestože nejde zcela o přesné označení, budu se držet zažitých termínů rod Yorků/ Yorkové a rod Lancasterů/Lancasteři. Jde ovšem o dvě poslední větve rodu Plantagenetů a jejich názvy vychází z držby vévodství obou vedlejších větví.

⁴²⁵ Více: Alison Allan: *Yorkist Propaganda*; Sydney Anglo, *The British History in Early Tudor*; Jonathan Hughes, *Arthurian Myths and Alchemy*.

⁴²⁶ Příloha č. 6, Přehle potomků v moderním rodokmeovém diagramu. Zdroj přílohy – projekt Luminarium Encyclopedia: “Philippa of Hainault, Queen of England (1314?-1369) [Queen of King Edward III],” www.luminarium.org, n.d., <https://www.luminarium.org/encyclopedia/queenphilippa.htm>.

sesazení Richarda II. měla být králova despotická vláda a tyranie.⁴²⁷ Potomci Jana z Gentu, Lancasteři, drželi anglickou korunu po tři generace, než se jejich vyzyvateli stali potomci Edmunda z Langley (čtvrtého přeživšího syna Eduarda III.), konkrétně Richard, vévoda z Yorku a jeho nejstarší syn Eduard (IV.). Yorkové ve své propagandě stavěli Lancastery do role uzurpátorů, jelikož sesazení Richarda II. mělo být nezákonné a usednutí Jindřicha IV. na anglický trůn mělo porušit princip primogenitury. Nehledě na argument o Richardově tyranii, by se podle yorkské propagandy mělo postupovat v nástupnictví přímo v rodové linii. Jelikož Jan z Gentu byl až třetím přeživším synem Eduarda III., přeskočili tak v očích Yorků jeho potomci právo druhorozeného Lionela z Antverp a jeho potomků. Lionel sice po sobě nezanechal žádného mužského dědice, ale jeho jediná dcera Filipa se provdala za Edmunda Mortimera, třetího hraběte z Marky a jejich syn Roger Mortimer, čtvrtý hrabě z Marky byl jmenovaný dědic Richarda II. Pro yorkskou propagandu znamenalo odepření nároku na trůn Rogeru Mortimerovy víc než jen popření práva vzdáleného příbuzného z velšské marky. Rogerova dcera Anna Mortimer byla důležitou spojnicí mezi potomky Eduarda III., jelikož se přivdala do rodiny vévody z Yorku a byla matkou zmíněného Richarda, třetího vévody z Yorku a babičkou krále Eduarda IV. Tento dlouhý dynastický oblouk sloužil yorkské propagandě jako argument, že jejich právo na trůn nepochází od Edmunda z Langley (čtvrtého syna Eduarda III.), ale od Lionela z Antverp (druhého syna Eduarda III.) a tím pádem rod Lancasterů porušil právo primogenitury.

Svitky – jedinečné médium

Jelikož samotný základ dynastické struktury a nároku na anglický trůn uvnitř dynastie Plantagenetů byl složitý již ve 14. a 15. století, rozšiřovala se poptávka po zachycení rodové struktury, aby se v ní bylo možné orientovat. Rodová struktura a nárok na trůn začaly být v ostrovním království zaznamenávány do stále složitějších diagramů. Nejčastějším nosičem, který zachycoval rodokmenový diagram na Britských ostrovech byl pergamenový (výjimečně papírový) svitek. Toto médium poskytovalo několik výhod oproti svým dobovým konkurentům, kodexům a nástěnným galeriím. Svitek umožňoval zobrazit poměrně přehledně vertikální strukturu rodu, a to v rozsahu několika desítek generací. Oproti kodexům mohl být svitek odhalen najednou a jeho obsah tak mohl být ukázán v plném svém rozsahu.⁴²⁸ Oproti nástěnným rodovým galeriím spočívala výhoda svitku

⁴²⁷ G. O. Sayles, "The Deposition of Richard II: Three Lancastrian Narratives," *Historical Research* 54, no. 130 (1981): 257–70.

⁴²⁸ V anglickém prostředí konce 15. století existovaly i diagramy, které měly de facto strukturu zobrazení jako svitek, ale přesto jejich médiem byl kodex. Příkladem takové praxe může být rodokmen zachycený

v mobilitě, ale i oproti klasickému kodexu mohl být svitek poměrně skladný a snadno transportovatelný. Největší rodokmenové svitky dosahují při rozvinutí délky několika metrů a šíře několika desítek centimetrů, ale při uskladnění či transportu je možné je svinout a jejich rozměry tak minimalizovat.⁴²⁹

Struktura typického svitkového rodokmenu má následující podobu:⁴³⁰ Jednotliví lidé jsou na svitku zastoupeni kroužkem (rondelem), kde je dotyčný nejčastěji reprezentovaný pouze jménem, ale někdy i malovanou figurou a výjimečně erbem. Některé svitky doplňují „medailonky“ s krátkou informací k dané osobě, které mohou být staženy do jednoho důležitého skutku, doby života či vlády. Jednotlivé rondely jsou spojeny čarami, které značí příbuzenské vztahy a vytváří tak genealogický diagram. Jelikož jde nejčastěji o panovnické rodokmeny, středem svitku běžně vede od shora dolů nejsilnější linie značící řadu králů. Jednotlivé rody mohou být mezi sebou rozlišeny barvou a v případě vystřídání dynastie, původní linie buď zaniká nebo je vedena na stranu svitku, zatímco rod nových vládců zaujímá místo ve středu. V případě, že jde o genealogickou kroniku (jeden z nejčastějších případů), pak jsou samotné medailonky doplněné historickým narativem, který je umístěn co nejbližší postavám, o kterých text pojednává. (obrázky č. 21 a 23) Jelikož se jednotlivé přípisky mezi sebou liší délkou, může nastat změť textu, spojnic a medailonků ztěžovat orientaci v celém svitku. Genealogický svitek běžně začíná některou z velkých biblických událostí, jako jsou Vyhnání z Ráje nebo Potopa světa. V dělení diagramu na jednotlivé velké větve hrají téměř vždy zásadní roli Noemovi synové a rozdělení světa mezi jejich potomstvo. Biblické dějiny přecházejí do širšího narativu o původu národů, ze kterého

v rukopise London, British library, Harley MS 4632 (Book of badges) doplněný o erby nebo Oxford, Bodleian Libraries, Lyell 33.

⁴²⁹ Olivier de Laborderie, *Histoire, Mémoire et Pouvoir*, s. 56–64.

⁴³⁰ Za účelem tohoto výzkumu jsem prozkoumal genealogické diagramy v následujících rukopisech, abych mohl porovnat získal přehled o obecných trendech skladby diagramu a abych mohl vyzvednout, v čem se jedinečné rukopisy liší od běžného zobrazení. Eduard I: Oxford, Bodleian Libraries, MS. Bodl. Rolls 3; Oxford, Bodleian Libraries, MS. Ash. Rolls 50; Londýn, British Library, Royal 14 B VI; Jindřich V: Oxford, Bodleian Libraries, MS. Ash. Rolls 39; Oxford, Bodleian Libraries, MS. Bodl. Rolls 6; Jindřich VI.: Oxford, Bodleian Libraries, MS. Bodl. Rolls 21; Oxford, Bodleian Libraries, MS. Bodl. Rolls 10; Londýn, British Library, Rot. REG. 14 B VIII; Eduard IV.: Oxford, Bodleian Libraries, MS. Bodl. Rolls 26; Oxford, Bodleian Libraries, MS. Bodl. 623; Oxford, Bodleian Libraries, MS. Lyell 33; Oxford, Bodleian Libraries, MS. Marshall 135; Philadelphia, Free Library of Philadelphia, MS 1 Lewis E201; College of Arms, CoA 9–9; College of Arms, CoA 20–6; College of Arms, CoA 20–20; College of Arms, CoA 20–25; Christchurch, University of Canterbury, MS 1; Londýn, British library, Harley MS 7353; Londýn, British library, Add. 18268 A; University of Pennsylvania, Ms. Roll 1066; Richard III.: Oxford, Bodleian Libraries, MS. Bodl. Rolls 5; Jindřich VII.: Londýn, British library, Harley MS 4632; Londýn, College of Arms, CoA 3–2; College of Arms, CoA 12–13 (Princ Artuš); Manchester, The John Rylands Library, Latin MS 113.

vede spojnice k Británii přes Trojské krále.⁴³¹ Většina anglických a velšských genealogických svitků se soustředí na ostrovní dějiny a tak klíčovými postavami zakladatelů panovníckých linií jsou Woden či Brutus z Tróje.⁴³² Najdou se ale i takové svitky, které zasazují ostrovní události do kontextu světových dějin inspirovaných Martinem Opavským.⁴³³ V takovém případě jsou na jedné straně svitku zobrazeni nejprve bibličtí proroci, kteří přecházejí v pozdější době v papeže, a podruhé straně svitku je vedena vedlejší trójská linie, vládci Římské říše.⁴³⁴ Co se týká samotného praktického užívání svitků genealogických svitků, o tom je známo poměrně málo, ale badatelé se shodují na tom, že svitky byly zřejmě vystavovány při zásadních událostech, jako například jednání parlamentu, oficiální přijímání diplomatů, sňatky, ale například i při velkých turnajích. S největší pravděpodobností byly tyto svitky i soukromě využívány v užším okruhu dvořanů.⁴³⁵

Jedinečnou výhodou rodokmenových diagramů na svitcích byla možnost aktualizace. I ve své původní délce se tyto svitky skládaly z několika stejně širokých kusů pergamenu slepených či sešitých k sobě tak, aby tvořily jeden dlouhý pergamenový pruh. Některé svitky byly využívány během vlády několika panovníků, a proto bylo potřeba je prodlužovat a aktualizovat, jelikož nejčastěji končily panovníkem, který vládl v době vzniku svitku.⁴³⁶ Některé svitky z období Války růží měnily majitele na obou bojujících stranách, což se nutně odráželo právě na jejich aktualizaci a polickém sdělení celého rukopisu.⁴³⁷ Poměrně jedinečným rysem rodokmenových diagramů z anglického prostředí je, že přestávají sledovat jednoduchou a přímou linii vládců střídajících se na trůnu a přidávají na

⁴³¹ Dělení národů vychází z tzv. Franckého soupisu národů a do ostrovního prostředí se dostala nejspíše skrze předchůdce Geoffreyho *Dějin – Historia Brittonum*. Samostatně tento narativ fungoval také gaelském (i-ro-skotském prostředí), nejprve v dílech ve střední gaelštině známých jako *Lebor Bretnach*, *Lebor Gabála Éirenn* a *Sex aetates mundi*. Zajímavé na těchto raných spisech je, jak (ne)pracují s narativem o Albanaktovy. Evans, Nicholas J. (2015). "Cultural Contacts and Ethnic Origins in Viking Age Wales and Northern Britain: The Case of Albanus, Britain's First Inhabitant and Scottish Ancestor". *Journal of Medieval History*. 41 (2): 131–154; Dumville, David (1975). *The Textual History of the Welsh–Latin Historia Brittonum* (nevydaná disertace). University of Edinburgh.

⁴³² K využívání trojského narativu ve středověkém Walesu: Helen Fulton, "History and Historia: Uses of the Troy Story in Medieval Ireland and Wales," in *Classical Literature and Learning in Medieval Irish Narrative*, ed. Ralph O'Connor (Cambridge: D. S. Brewer, 2014).

⁴³³ Více k vlivu Martina Opavského na ostrovní historiografii: Wolfgang-Valentin Ikaš, "Martinus Polonus' Chronicle of the Popes and Emperors. A Medieval Best-seller and its Neglected Influence on English Medieval Chroniclers", in *The English Historical Review*, 116 (2001), s. 327–341.

⁴³⁴ Godfried Croenen, *Princely and Noble Genealogies*, s. 84–95; Maree Shirota, *Neither Roll nor Codex*, s. 263–264.

⁴³⁵ Jonathan Hughes, *Arthurian Myth and Alchemy*, s. 124 John-Wilhelm Flattun, *The Kings' Lines and Lies*, s. 151–152. Za konzultaci nad tímto tématem děkuji dr. Benjaminu Guyovi.

⁴³⁶ Příkladem takového svitku nekrálovského původu je Oxford, Bodleian library, MS. Bodl. Rolls 5.

⁴³⁷ Příkladem může být přidání Jindřicha Tudora do rukopisu Manchester, John Rydlands Library, Latin MS 113. John-Wilhelm Flattun, *The Kings' Lines and Lies*, s. 142–145

jedné straně pobočné větve rodu, na druhé straně přidávají zahraniční dynastie, jejichž členové jsou svázáni s hlavní vyobrazenou linií příbuzenskými svazky. Tento fenomén se začíná objevovat na začátku 15. století, tedy po sesazení Richarda II. a nástupu potomků vévody z Lancasteru. Zdá se tedy pravděpodobné, že za tímto novým, komplexnějším typem diagramů stojí právě složitá dynastická situace spojená s potomky Eduarda III. Většina diagramových svitků v sobě sice měla zabudována hlubší sdělení, než jen pouhé zobrazení příbuzenské sítě a rodových vztahů, ale málo který z dnes známých svitků v sobě má tak komplexní panovnický a propagandistický program, jako tzv. Korunovační svitek Eduarda IV.

Svitek pro krále

Svitek známý jako Korunovační svitek Eduarda IV. (*Edward IV roll, Edward's coronation roll*)⁴³⁸ vznikl na začátku Eduardovy vlády, možná před rokem 1464, kdy se král oženil s Alžbětou Woodwillovou, která není na svitku zachycena.⁴³⁹ Tato skutečnost vedla dosavadní bádání k závěru, že právě absence manželky a dětí spolu s komplexností a uceleností celého rukopisu, mohou ukazovat na vznik a následné využití svitku v době největší potřeby legitimizovat Eduardovu pozici na trůnu, tedy raná 60. léta 14. století či přímo do doby okolo korunovace.⁴⁴⁰ Tento svitek byl většinou badatelských prací doposud opomíjen a proto následující interpretace vycházejí z mého bádání. (Obrázek č. 24)

Samotný rukopis je poměrně impozantní se svou délkou téměř pěti metrů a šířkou půl metru patří mezi větší rodokmenové svitky z Britských ostrovů.⁴⁴¹ Celý svitek je jedinečný hned z několika důvodů. První je jeho jasná vizuální ucelenost oproti dalším podobným rukopisům, ze kterých nemusí být ani po bližším prozkoumání jasné, pro koho a za jakým účelem byly vytvořeny. (Obrázek č. 25) Na horní části korunovačního svitku je vyobrazen samotný Eduard ve zbroji a na koni s heraldickou příkrývkou a je obklopen

⁴³⁸ Free Library of Philadelphia., Lewis, J. F., & Free Library of Philadelphia. Rare Book Dept. [The Edward IV roll]. MS. Lewis E201. Celý svitek je zdigitalizovaný a přístupný na <https://libwww.freelibrary.org/digital/feature/medieval-edward-index>; včetně základního popisu rukopisu a dobového kontextu. Bohužel dosud neexistuje moderní edice, mimo jiné proto, že editování takového typu pramene není v ustáleno a je poměrně složité. V nedávné době byl ovšem třem studentům udělen grant na vytvoření edice tohoto svitku (květen 2023 - <https://r3.org/new-edwardiv-roll-project/>). Obecně bádání nad genealogickými diagramy ve svitcích není příliš rozšířené a odborná literatura k této tématice je opravdu malá. Z toho, co je mi známo, tak přímo tomuto rukopisu (*Korunovačnímu svitku Eduarda IV.*) se i přes jeho jedinečnost věnovalo málo prací a to převážně velmi okrajově. Často dosavadní badatelé skončili u stručného popisu svitku. Jediná mě známá práce, která se pokouší z části analyzovat obsah rukopisu je *Arthurian Myth and Alchemy: The Kingship of Edward IV*. Její autor Johnathan Hughes představil některé zajímavé nápady a interpretace, ale osobně souhlasím jen s částí z nich, jelikož Hughesova argumentace alchymii není vždy zcela dotažena do konce a může být na některých pramenech (jako právě na Korunovačním svitku) značně spekulativní. Recenze na samotnou knihu jsou často smíšené (Lesley Ann Coote, review of *Arthurian Myths and Alchemy: the Kingship of Edward IV* | *Reviews in History*, by Jonathan Hughes, *Reviews in History*, n.d., <https://reviews.history.ac.uk/review/335>.; Review: *Arthurian Myths and Alchemy: The Kingship of Edward IV* Ralph A. Griffiths, Reviewed by The English Historical Review, Volume 120, Issue 486, April 2005, s. 450–453; Kettle, A J. / *Arthurian Myths and Alchemy: The Kingship of Edward IV*. In: *History: The Journal of the Historical Association*. 2004; Vol. 89. s. 115–116). Právě z důvodů nízké četnosti odborné literatury ke Korunovačnímu svitku vychází značná část interpretací z mého bádání.

⁴³⁹ C W Dutschke, *Leaves of Gold* (Philadelphia: Philadelphia Free Library, 2001)., s. 228.

⁴⁴⁰ Tamtéž, s. 228. Přípisky u titulů Eduardových sourozenců vedli dříve badatele k domněnce, že svitek vzniknul po roce 1468, kvůli uvádění titulu burgundská vévodkyně u Markéty z Yorku. Laura Blanchard, "Digital Collections: The Edward IV Roll," Free Library of Philadelphia, <https://libwww.freelibrary.org/digital/feature/medieval-edward-index>. Navštíveno 30. 11. 2022.

⁴⁴¹ Konkrétní rozměry: 4778x460mm.

dalšími erby (francouzský a kastilsko-leonský)⁴⁴² a nápisovými páskami.⁴⁴³ (Obrázek č. 26) Samotný rodokmen pak začíná Adamem a Evou a jejich porušením božího zákazu o stromu poznání. Na samém konci svitku celý rodokmen ústí právě v postavě Eduarda IV., jehož medailonek je obklopen mnoha emblémy tradičně spojovanými s Eduardem (viz níže), korunami Anglie (Británie), Francie a Hispánie (Kastilie a Leon), žezly týchž zemí, třemi meči (zřejmě anglické korunovační meče – meč pozemské a duchovní spravedlnosti a meč Curtana – meč milosrdenství)⁴⁴⁴, šest znamení podvazkového řádu s vepsanými slovy.⁴⁴⁵ (Obrázek č. 27) Na samém spodku svitku je vyobrazený list opakující a shrnující nárok Eduarda IV. na anglický trůn skrze mateřskou linii vedenou k Lionelovi z Antverp. Celý svitek je tedy rámovaný snahou Eduarda zdůraznit vlastní nárok na korunu.

Po okrajích svitku je od shora dolů vymalováno padesát čtyři vlajek a erbovních štítů, po dvaceti sedmi na obou stranách. Naprostá většina heraldických znaků je pro snazší identifikaci nadepsána. Přibližně do první poloviny svitku je heraldická výzdoba složená pouze z vlajek, zatímco v druhé polovině se pravidelně střídají prapory se štíty, a prapory mají v druhé části také své vlajkonoše: Bílého jelena se zlatou korunou kolem krku (osobní znak Richarda II.),⁴⁴⁶ bílého lva z Marky (osobní znak Mortimerů, hrabat z Velšské marky),⁴⁴⁷ a černého býka (osobní znak spojovaný Lionelem z Antverp).⁴⁴⁸ Všichni tři zvířecí vlajkonoši se vztahují ke konkrétním předchůdcům Eduarda IV., skrze

⁴⁴² Francouzský erb je značně poškozený a dochovala se z něj prakticky jen modrá barva, ale jeho identifikace je možná díky liliové koruně nad erbem a ve zbytku rukopisu se nachází ještě několikrát ve stejném heraldickém kontextu.

⁴⁴³ *Si deus nobiscum, Quis contra nos. Dextra domini fecit virtutem. A domino factus est Istud.*

⁴⁴⁴ E. M. R. Ditmas, "The Curtana or Sword of Mercy," *Journal of the British Archaeological Association* 29, no. 1 (1966): 122–33; E. M. R. Ditmas, "More Arthurian Relics," *Folklore* 77, no. 2 (June 1, 1966): 91–104.

⁴⁴⁵ Tři nalevo dávají dohromady větu: *A Domino factum est istud* (Mark 12, 11), zatímco tři napravo "*Firmum con[s]ilium [meum] faciat dominus.*" (Júdit 8, 31).

⁴⁴⁶ Nejznámější spojení Richarda II. se znamením jelena s korunou pochází z Wiltonského diptychu (1395–1399), Londýn, National Gallery.

⁴⁴⁷ Spojení bílého lva, coby osobního znaku hrabat z marky lze spojit s rodem Mortimerů a samotným Eduardem IV. se nachází na Donnově Triptychu. Klečící John Donn má kolem krku zlatý řetěz složený z růží a sluncí a na něm visí bílý lev z Marky. Všechny tři symboly jsou spojovány s rodem Yorků., Objednavatelem byl velšsko-vlámským diplomatem rodu Yorků, Janam Donnem z Kidwelly. Donnův Triptych od Hanse Memlinga (1470–1480) Londýn, National Gallery. Laura Blanchard, "Digital Collections: The Edward IV Roll," Free Library of Philadelphia, <https://libwww.freelibrary.org/digital/feature/medieval-edward-index>. navštíveno 1. 12. 2022; <https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/hans-memling-the-donne-triptych>.

⁴⁴⁸ Kromě Lionela z Antverp je znak černého býka spojován s rody z velšské marky, de Clare a Mortimer. V rukopisech z konce 15. století slouží černý býk jako vlajkonoš u vlajek krále Artuše. Eduard IV. využíval své příbuzenské vazby na rody de Clare a Mortimer jako spojnicí s králem Artušem, Cadwalladrem a Brutem Laura Blanchard, "Digital Collections: The Edward IV Roll," Free Library of Philadelphia, <https://libwww.freelibrary.org/digital/feature/medieval-edward-index>; London, British library, Harley MS 4632, f. 234r, 240r; London College of Arms, CoA Vincent N 152, s. 94–95. A C Fox-Davies, *A Complete Guide to Heraldry*, 2nd ed. (London: Skyhorse publishing, 2007). s. 453; Michael Powell Siddons, *Heraldic Badges in England and Wales* (Boydell Press, 2009).

kteře opírá svůj nárok na trůn.⁴⁴⁹ Dva z nich (bílého lva a černého býka) navíc sám používal i nadále jako svůj osobní znak. Skladba erbů je různá, jelikož jsou zde znaky, které jsou jak atributované, tak i reálné a lze je spojit s konkrétními osobnostmi, rody, městy či územními celky. K rozboru vybraných erbů, jejich přípisků a umístění v rámci svitku se dostanu dále během analýzy obsahu svitku.

Mezi další osobní znamení, které lze jednoznačně spojit s Eduardem IV. a které jsou pravidelně rozesety po celém svitku mezi medailonky Eduardových předků patří: visací zámek (*fetterlock*) se sokolem, bílá růže se slunečními paprsky (*rose-en-soleil*)⁴⁵⁰ a zlaté slunce (*sun in splendour*).⁴⁵¹ Nakonec lze po celém svitku najít rozeseté Eduardovo osobní motto *comfort et liesse* (pohodlí a radost).

Hlavním obsahem svitku jsou pak rodové vazby ústící u Eduarda IV. Každá osobnost v rodokmenu je nadepsána jménem a následuje její stručný popis, někdy sdělující pouze počet let, kdy daný panovník vládnul. Každá postava je zasazena od barevného čtverce a spojena se svými příbuznými. Co opět dělá korunovační svitek jedinečným, je právě skladba a rozvržení rodokmenového diagramu. Naprostá většina rodokmenových diagramů z 14. a 15. století má následující strukturu: středem svitku se táhne hlavní sledovaná panovnická linie, která sleduje a reflektuje moc na ostrově Británii, potažmo v Anglickém království.⁴⁵² V takovém případě jde běžně středem linka britských králů z *Dějiny britských králů* od Bruta ke Cadwalldrovi, zatímco paralelní linka saských vůdců

⁴⁴⁹ Osobní znak je překladem za anglického termínu *badge* – znak, odznak. Jde o semi heraldické znamení, užívané v pozdním středověku především na Britských ostrovech a ve Francii. Na rozdíl od erbů, které se v té době již více pojily s většími entitami, jako byly rody, tituly a územní celky, a jejich životnost byla dlouhodobá, tak osobní znaky se pojily spíše s konkrétními osobami, jejich volba byla čistě dána preferencí jejich majitele. Vyobrazení mnoha osobních znamení anglických králů, lze nalézt v rukopise London, British Library, Harley MS 4632 (Book of badges). I osobní znamení mohla přecházet z jedné osoby na druhou, ale pak často šlo o vztahování se přímo k ke konkrétní osobě a jejímu odkazu, protože erby v západní Evropě na konci středověku často již nebylo možné jednoduše vztáhnout na konkrétní osoby.

⁴⁵⁰ Bílá růže byla s rodem Yorků spojována již v 15. století na rozdíl od červené růže ve spojení s Lancastery. Eduard, ještě jako hrabě z Marky, byl také označován jako růže z Rouenu. Další dobové spojení mezi Eduardem a bílou růží: *Lette us walke in a newe wyne yerde, and lette us make us a gay gardon in the monythe of marche with thys fayre whyte ros and herbe, the Erle of Marche*. V. J. Scattergood, *Politics and Poetry in the Fifteenth Century* (New York, 1972), s. 189.

⁴⁵¹ Eduardovo osobní znamení přijaté po bitvě u Mortimer's Cross v 2. února 1461. Měsíc před touto bitvou byli v bitvě u Wakefieldu zajati a popraveni Eduardův nejmladší bratr Edmund a otec Richard, hlava rodu Yorků. Bitvy u Mortimmer's Cross se účastnili zbylí synové vévody Richarda, Eduard, Jiří a Richard. Ráno před bitvou, když vyšlo slunce, vytvořilo na zasněženém obzoru optický jev známý jako parhelion, tedy, že se zdálo, jako by vycházeli tři slunce. Eduard vyložil tento jev jako znamení přízně boží trojice a symbol zbylých třech synů vévody z Yorku Anne F. Sutton and Livia Visser-Fuchs, *Richard III's Books*, s. 138, 139. Harley MS 7353 (obrázek č. 28)

⁴⁵² Několik typický zástupců tohoto typu svitků: Oxford Bodleian Libraries, MS. Bodl. Rolls 5; Bodl. Ms. Add E 14; Lyell 33; Marshall 135; London, British Library, Rot. REG. 14 B VIII; London, College of Arms, CoA 3-2; CoA 20-6.

začínajících u Wodena je marginální a jde po jednom z okrajů svitků. V době konce Heptarchie a nástupu krále Egberta z Wessexu se právě jeho anglosaská linie stává dominantní a středovou až do vlády Eduarda Vyznavače a Harolda Godwinsona. Nakonec do středu přichází linie normanských vévodů s Vilémem Dobyvatelem, coby králem Anglie a táhne se až k poslednímu vyobrazenému králi (což může variovat rukopis od rukopisu). Korunovační svitek vyobrazuje všechny rodové linie na stejné úrovni a nesleduje pouze ostrovní dějiny. Využití středové linie, coby dominantní a královské je zachyceno v korunovačním svitku až na samém konci, a to právě u lancasterských a yorkských králů: Jindřichů IV., V., VI., Richarda z Yorku (coby potenciálního krále) a Eduarda IV. Každá z rodových či dokonce národnostních větví je označena vlastní barvou. Konkrétně čtverec kolem každé osoby je vytažen v barvě jeho rodu. Některé postavy, zejména příslušníci kambro-normanské dynastie Mortimerů a Plantagenti od doby Eduarda II. jsou orámováni více barvami, což značí jejich smíšený původ. V postavě Eduarda IV. se nakonec mísí všechny zobrazené rodové linie a ukazují tak na jeho pokrevní nárok především na trůn Anglie.

Samotné tělo svitku je tedy složeno ze tří hlavních rodových linií: Britská/Velšská (zelená), Francouzská (modrá), Saská (žlutá); a šesti vedlejších: Iberská (světle červená),⁴⁵³ Normanská (sytě červená),⁴⁵⁴ rod Mortimer (sytě červená),⁴⁵⁵ rod de Clare (bílá), rod Plantagenet/Anjou (zelená)⁴⁵⁶ a rod vévodů z Akvitánie (modrá).⁴⁵⁷ První tři linie jsou nadepsány a na rozdíl od zbývajících je nejde jednoduše označit coby rodové (viz. níže). Jak bylo zmíněno výše, celý rodokmenový diagram začíná Vyhnáním z Ráje, od kterého vedou první větve, dvě slepé ke Kainovy a Ábelovi, středová pokračující k Šétovi a dále ve zkratce k Potopě Světa, Noemovi a jeho synům. Tato část diagramu je lemována dvěma texty, zleva jde o prehistorii ostrova Británie, tedy příběh o Albíně, jejích sestřích a nestvůrných potomcích, kteří na ostrově žili před příchodem Brutových Trójanů.⁴⁵⁸ Po pravé straně text pojednává o šesti věcích světa, rozdělení světa na tři kontinenty a obsahuje stručný popis národů, které kontinenty obývají. Podobné přípisky, které ve zkratce

⁴⁵³ Kastilsko-leonská dynastie Ivrea.

⁴⁵⁴ Ve svitku na pravo.

⁴⁵⁵ Ve svitku na levo.

⁴⁵⁶ Ve svitku na pravo, britská zelená na levo.

⁴⁵⁷ Ve svitku na pravo, francouzská modrá jde středem svitku. Konkrétně jde o rod Ramnulfidovců, či taktéž rod z Poitiers.

⁴⁵⁸ Více o mladší tradici předbrutovských dějin: Ruth Evans, "Gigantic Origins. An Annotated Translation of de Origine Giganum," *Arthurian Literature* XVI (1998): 196–207; Richard J. Moll, *Brutus the Emperor*.

zasazují rodokmenový diagram do širších dějin světa, jsou v obdobných svitcích běžné, ale v *Korunovačném svitku* jsou takovéto přípisky naprosto výjimečné.

Od Noema vedou větve k jeho třem synů, ale opět dále pokračuje jediná, a to od syna Jáfeta, ze které zas pramení dva šlahouny. V tomto bodě začínají tři hlavní linie rodokmenu a každá z nich je nadepsána zlatým písmem, což již není případ menších větví, které jsou zobrazeny dále: *Bruti, Francis, Saxonie*. (Obrázek č. 29) První šlahoun míří od Jáfeta nalevo a vede z něj zelená linka počínající výčtem mytických předků Trójanů⁴⁵⁹ v prvním zeleném rámečku a dále již linka pokračuje Brutem a dalšími britskými panovníky. Středem svitku jde modrá linka franckých a francouzských králů, která ovšem oproti klasické tradici není nijak graficky napojena ani na Noemovy syny, ani na Trójské krále.⁴⁶⁰ Třetí hlavní linie značí Sasy, je vyvedena ve žluté barvě a je napojena také na Jáfeta, stejně jako zelená britská linie. Co je opět v tomto svitku netradiční oproti zbylé ostrovní rodokmenové produkci, je vyobrazení saských pohanských dějin. V naprosté většině rukopisů je vyobrazena tzv. Heptarchie, tedy sedm království Anglů, Sasů a Jutů,⁴⁶¹ po jednotlivých královstvích s jednotlivými panovníky ústící do jediného krále Egberta, coby sjednotitele a dále pokračující už pouze jako králové Anglie. V *Korunovačném svitku* jsou Heptarchie a saské dějiny značně zeštíhlené. Dlouhý úvodní rámeček saské linie obsahuje příběh o příchodu Sasů do Británie pod vedením Hengista. Dále je zde vyobrazena kružnice s vnitřní rosetou,⁴⁶² která má reprezentovat právě přechod pojmenování z Británie na Anglii a rozdělení Heptarchie. (Obrázek č. 30) Celý úvodní rámeček končí souhrnem anglosaských panovníků a sjednocení králem Egbertem. Vedle tohoto dlouhého okna se souhrnem saských dějin je vyobrazeno 24 franckých a 48 britských králů. V této pasáži jsou jednotlivá okénka panovníků seřazena vedle sebe a primární je zde vizuální celistvost, nikoli kladení jednotlivých současných z různých království vedle sebe, což bývá běžné u dalších ostrovních svitků.

⁴⁵⁹ *Erprimus, Cretus, Celius, Saturnus, Jupiter, Dardanus, Erutomius, Troyus, Azaratus, Caperius, Anthyses, Aeneas.*

⁴⁶⁰ Modrá linie je přímá a nepřerušovaná od Faramunda až ke Karlovi IV. Sličnému a nerozlišuje tak mezi Merovejci, Karlovcí a Kapetovci. Jediné rozlišení nastává u francouzských králů z dynastie Valois. Obecněji k problematice trojského dědictví v kontinentální Evropě: Wolfgang Brückle, "Noblesse Oblige. Trojasage Und Legitime Herrschaft in Der Französischen Staatstheorie Des Späten Mittelalters," in *Genealogie Als Denkform in Mittelalter Und Früher Neuzeit*, ed. Kilian Heck and Bernhard Jahn (Max Niemeyer Verlag, 2000).

⁴⁶¹ Wessex, Essex, Sussex, East Anglia, Mercia, Northumbria a Kent.

⁴⁶² Doplněnou o Eduardovy osobní znamení slunce bílé růže.

Celá tato pasáž končí v polovině svitku. Od zbytku rodokmenu je rozdělena jednak nápisem: „*[Ježíš] však prošel jejich středem a bral se dál.*“⁴⁶³ a vyobrazením postav sedmi panovníků představujících zleva: knížete velšského, vévodu z Cornwallu, krále Francie, krále Anglie, krále Kastilie a Leonu, vévodu akvitánského a vévodu normanského. (obrázek č. 31) Od tohoto vyobrazení se do rodokmenu zapojují i zbylé menší rody, každý v rozličné délce a postupně se začínají spojovat se saskou linií. Někteří panovníci mají svůj medailonek ohraničený více barvami, což značí jejich smíšený původ a kombinaci dědičných nároků. Některé jsou velmi krátké, jako například normanská linie, která začíná u vévody Rolla a končí u Viléma Dobyvatele. V náznaku je normanská červená namalována u zmíněného Viléma a jeho synů Viléma II. Ryšavého a Jindřicha I. Beauclerca. Přesto v případě těchto tří normanských vládců Anglie dominuje v orámování žlutá barva. Většina zbylých menších rodů zaniká poslední ženskou dědičkou, která se spojuje se Saskou linií a zaniká v ní.⁴⁶⁴ Zářné výjimky představují červená linie rodu Mortimer, která se spojuje s linií britských králů svazkem mezi Gwladys Ddw (Gledis Černou) a Ralfem Mortimerem, jejichž svazek je označený bílým a červeným drakem, a modré linie francouzských králů, která se dělí končí u Karla IV. Sličného a jeho sestry Isabely. Sňatek Isabely s Eduardem II. dává celému diagramu nový rozměr, jelikož jejich potomci v následujících několika generacích jsou zvýrazněni žlutou i modrou barvou rovnocenně. Závěr barevného označení je pak samozřejmě v osobě Eduarda IV., jehož medailon je ohraničen dvěma velkými čtverci, které tvoří osmicípou hvězdu. Rovný čtverec je složený z barev Eduardových předků po mateřské línii,⁴⁶⁵ tedy ze zelené (britští králové), bílé (kambro-normanský rod de Clare) a sytě červené (kambro-normanský rod Mortimer). Čtverec postavený na jeden z rohů reprezentuje Eduardovu otcovskou linii složenou ze žluté (saští/angličtí králové) modré (francouzští králové) a bledě červené (kastilsko-leonští králové). (viz. Obrázek č. 27)

Co se skrývá v barvách a symbolech

Barevné označení v celém rukopise má několik významových úrovní. Prvním a na první pohled zřejmým významem barevného označení jednotlivých rodů je orientace mezi jednotlivými větvemi. Recipient rukopisu se jednoduše zorientuje, kdo patří k jakému rodu, jak jsou mezi sebou jednotlivé rody spřízněné a jak velká je starobylost jednotlivých rodů. Oproti mnohým jiným rodokmenovým diagramům je Korunovační svitek

⁴⁶³ *IHC autem transiens per medium illorum ibat.* Lukáš 4,30.

⁴⁶⁴ Rod de Clare u Lionela z Antverp, rod Ivrea u Edmunda z Langely a rody z Akvitánie a z Poitiers ústí u Jindřicha II. (Jediný případ, kdy končí linie u otce a nepokračuje jeho barevná linie)

⁴⁶⁵ resp. po linii Eduardovy babičky Anny Mortimer

přehledný, jednak právě pro své striktní dodržování barev, jednak kvůli poměrně důslednému dodržování velikostí medailonových oken nemnohých přípisků. Naprostá většina rodokmenových diagramů na svitcích se snaží o sledování panovnické moci v Británii a posléze v Anglii, a její následné zasazení do dějin světa. Výsledkem bývá na první pohled nejasná změť čar značících příbuzenské vazby. Barvy jsou užívané spíše v menším množství a často nesystematicky. Nakonec přípisky bývají zkrácené úryvky z kronik *Brut*, které nejsou vždy jednoznačně spojené s medailonkem daného panovníka.

Druhou funkci, kterou barevné linky naplňují, je legitimizace Eduardova nároku na trůny hned několika zemí. U Eduarda IV. se scházejí všechny důležité rodové linie. Svitek znázorňuje, že jde o mužského potomka s největším právem na koruny království Anglie, Francie a Kastilie s Leonem. Každá z královských linií se nachází v blízkosti vyobrazené koruny, což na první pohled má spojit Eduarda s danými trůny i pro negramotného člověka. Všechny tři koruny lze najít i vprostřed svitku na řadě králů.

Nakonec je zde třetí a nejméně nápadný rozměr využití barev, ideologický. Celý svitek je silně ovlivněn britskou látkou a proroctvími vzešlými z *Dějin britských králů*. Nejprve je potřeba si připomenout, že Geoffreyho *Dějiny* jsou narativem o věčném střetávání Britů a Sasů, které sice končí porážkou Britů, ale v Merlinově proroctví o dvou dracích je Britům přislíbeno navrácení starých pořádků, restaurace britské královské moci a potrestání Sasů. Dále je nutné zdůraznit, že v 15. století ještě více než v době vzniku Geoffreyho *Dějin*, představovalo pojmenování Sasové a Britové z *Dějin* spíše literární označení entit nesoucích dobré i špatné vlastnosti, než že by měly oba pojmy význam jazykově-kulturní. Geoffreyho Britové jsou mocným národem odvážných hrdinů s nejsilnějším nárokem na ostrovní říši, ale zároveň jsou národem hříšným a pyšným, který musí projít pokáním a vykoupit se skrze své světce. Sasové jsou oproti tomu národem pohanských zrádců a křivopřísežníků, kteří se ale nakonec nechají pokřtít, dojdou jednoty a získají vládu nad ostrovem.⁴⁶⁶ S touto znalostí lze analyzovat symbolický význam barevného ohraničení jednotlivých panovníků či „vládnoucích větví“.⁴⁶⁷

⁴⁶⁶ Přestože si uvědomuji, že termín národ není v tomto kontextu nejlepší, používám jej pro nedostatečné množství termínů. Ve zkratce se má pod tímto označením skrývat skupina lidí, která je více méně příbuzensky spojená a dědí se v ní stereotypní vlastnosti.

⁴⁶⁷ Pod pojmen vládnoucích větví se skrývají jak rody, tak i národy, které se ve svitku proplétají a ranice mezi nimi se slévají.

Nejsnazší je začít u britské zelené linie, která v tomto svitku představuje seniorní nepřerušenu linii vládců, která vede zpětně přes velšská knížata ke Cadwalladerovi, svatému králi, dále ke králi Artušovi, sjednotiteli, a Brutovi, prvnímu vládci a poslednímu Trójanovi. Zelená větev Britů ale nezaniká s posledním velšským knížetem.⁴⁶⁸ Spojením s rodem Mortimer je vyznačeno rovnocenným sdílením zelené a červené barvy, což v případech spojení ostatních malých rodů s velkým není. Navíc je britsko-mortimerovská unie označena dvěma rondely s červeným a bílým drakem, tedy hlavními symboly Merlinova proroctví o boji Britů a Sasů. Skrze vyobrazení této prorocké figury je naznačeno, že Mortimerové jsou plnohodnotnými nositeli britského dědictví, že právě skrze tuto pokrevní linii je Eduard IV. napojen na proroctví o navrácení britské suverenity a poražení Sasů. (Obrázek č. 32)

Dále je zde linie saských/anglických králů, kteří jsou na samém začátku označeni jako *Saxoni*. Přestože se do linie integruje několik menších rodů, tak teprve francouzská modrá způsobuje vyrovnanost barev v ohraničení anglických panovníků. Od Izabely Francouzské je sasko-francouzská linie vyvedena v plných barvách s tlustým ohraničením, zatímco dynastie z Valois je marginalizována. Ohraničení členů rodu Valois zůstává modré, ale je vyznačené tenkou linkou a spojení každého z králů Francie s jeho nástupcem je přeškrtnuto černou šrafovanou čarou. K členům dynastie z Valois je připsáno: *Tato linie je uzavřena a je to nevděčná vedlejší linie podle nástupnického práva na francouzskou korunu.*⁴⁶⁹ Podobným způsobem je vyveden přípisek pod medailonkem Eduarda III.: *Toto je přímá pokrevní linie pro dědictví korun Anglie a Francie.*⁴⁷⁰ Všichni potomci Eduarda III. a jejich potomci mají medailonky modrozlutě rámované kromě dvou, Jana z Gentu a nejmladšího Tomáše z Woodstocku. Tyto dvě větve jsou vyznačené čistě žlutou barvou. U Jana z Gentu a jeho potomků (Jindřicha IV. – VI.) je opět připsána vysvětlující věta: *Tato linie je uzavřena a je to nevděčná vedlejší linie podle nástupnického práva ke korunám Anglie a Francie.*⁴⁷¹ Navíc je linie Jana z Gentu odříznuta černým šrafováním, podobně jako dynastie z Valois u francouzské koruny. (obrázky č. 33 a, b)

Domnívám se, že tento bod je naprosto klíčový pro pochopení celé symbolické roviny svitku. Yorkská propaganda vykreslovala potomky Jana z Gentu především coby

⁴⁶⁸ Poslední uvedený knížetem je v tomto svitku Llywelyn Veliký, nikoli jeho vnuk Llywelyn Poslední.

⁴⁶⁹ *Ista lineas clausa et ingrata est linea colaturalis in iure succendi que ad coronam ffrancie.*

⁴⁷⁰ *Ista linea est de recta linea consanguinitatis quo ad successionem coronarum Anglie et ffrancie.*

⁴⁷¹ *Ista linea clausa et ingrata est linea colaturalis [collateralis] in iure succendi [succedendi] que ad corona(s) Anglie et Ffrancie*

uzurpátory a zrádce, jelikož je vykreslovala jako Sasy. Vyvedení Lancasterů s čistě žlutým rámováním tedy má, dle mého názoru, značit jejich Saskou podstatu, která je úskočná a zrádná. Navíc takovéto symbolické zobrazení nejen určuje charakteristiku Lancasterů, ale také poukazuje na dějinnou důležitost Lancastersko-Yorksského boje o trůn. Eduard IV. z Yorku je vyobrazován coby potomek Britů, nejstarších obyvatel ostrova, jejichž suverenity byla ztracena, ale podle proroctví má být navracena. Naopak jeho sok, Jindřich VI., má představovat vyústění saské linie. Žlutou barvou nejsou vytaženi pouze angličtí králové pocházející od Jana z Gentu. Druhou takovou linii představují potomci Tomáše z Woodstocku⁴⁷² a mezi nimi především jeho vnuk Humphrey Stafford, vévoda z Buckinghamu a jeden z předních představitelů Lancasterské strany.⁴⁷³ Přestože v textové části svitku to není nikde explicitně řečeno, tak barevná kompozice rodových linií v sobě implicitně obsahuje střet mezi Brity a Sasy avizovaný v Merlinových proroctvích a následné obnovení Britské suverenity.⁴⁷⁴ Celý tento koncept je umocněn vyobrazením souboje červeného draka s bílým z Geoffreyho *Dějin Britských králů* umístěný k unii rodu mortimer s britskými králi.⁴⁷⁵

Na podporu argumentů, že svitek v sobě nesl silný prorocký náboj a intertextualitu s *Dějinami britských králů* lze přímo v rukopise najít i několik dalších indicií. První z nich jsou přípisky prorockých figur u některých osob v rodokmenu, především u králů. Figury jsou připsány poprvé u Eduarda I., ale nejvíce jsou rozmístěny v úseku mezi potomky Eduarda III. a posledním Eduardem IV., tedy mezi osobami jejichž osobní a příbuzenské vztahy přímo ovlivňovaly anglickou politiku v první polovině 15. století a na počátku Války růží. Do medailonků jednotlivců jsou připsána slova jako *slunce (sol)*, *býk (taurus)*, *drak* či *rudý drak (draco, rubeus draco)*, *hvězda (stella)*, *liška (vulpes)* nebo *krtek (talpa)*. Tato označení nemají opět v textu přímé vysvětlení, ale z kontextu jiných pramenů yorkske propagandy a politických proroctví vyplývá, že jde o označení prorockých figur z Merlinových proroctví, konkrétně tzv. *Proroctví o šesti králích*, jehož exegeze byla hojně

⁴⁷² Jeden z lordů apelantů, kteří povstali proti Richardovi II. Anthony Tuck, "Thomas [Thomas of Woodstock], Duke of Gloucester," Oxford Dictionary of National Biography, 2004, <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/27197>.

⁴⁷³ Encyclopaedia Britannica, "Humphrey Stafford, 1st Duke of Buckingham | Facts & Biography | Britannica," Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Humphrey-Stafford-1st-Duke-of-Buckingham>.

⁴⁷⁴ Doplnit citát z Merlina

⁴⁷⁵ Obdobný případ byť textový a nikoli obrazový lze nalézt ve svitku London, British Library, Add. 18268 A. Alison Allan: *Yorkist Propaganda*, s. 190–192. O spojování Lancasterů se Sasy a Yorků s Brity píše i Johnatan Hughes, ale píše o tom ve vztahu primárně k Hardyingově kronice. Přestože se ve své práci dotýká i *Korunovačnického svitku*, tak tato dvě témata nespojuje. Hughes, *Arthurian Myth and Alchemy*, s.129–137.

využívána už od přelomu 14. a 15. století.⁴⁷⁶ Na výběru prorockých figur je zvláštní to, že *Korunovační svitek* jich u jednotlivých postav uvádí často více než jednu a ne všechny se shodují s klasickou exegezí.⁴⁷⁷ Přímo shodu lze najít pouze u Eduarda I. a Richarda II., ale návaznost na *Proroctví o šesti králích* je zřejmá i ze spojení postavy pyšného krčka, coby panovníka, který přinese ostrovu utrpení, s rodem Lancasterů.

Druhé dobře identifikovatelné proroctví je *Merlinovo proroctví* zachycené v šesté knize *Dějin britských králů*⁴⁷⁸ a to díky figuře rudého draka připsané k Edmundu Mortimerovi. Edmundův medailonek na *Korunovačním svitku* je jako poslední ohraničený pouze červeno-zelenou barvou značící spojení rodu Mortimer s prastarou linií britských králů. Navíc vyobrazení červeného a bílého draka je umístěno právě u spojení těchto dvou rodových linií a vymezuje tak důležitou pokrevní linii, která v sobě nese potenciál vyplnění Merlinova proroctví.

Většina zbývajících prorockých figur je těžko identifikovatelná, co se týká spojení s konkrétním proroctvím a jejich exegezí, jelikož jde o často opakované tzv. galfridiánské figury.⁴⁷⁹ V kontextu *Korunovačního svitku* lze tedy jejich roli usuzovat pouze na základě emblematického významu. Například figura měsíce (*luna*) je připsána k členům rodu Percy, kteří mají měsíc v erbu.⁴⁸⁰ Postava kohouta (*gallus*) se ve svitku objevuje u anglických králů a yorkských pretendentů na trůn, kteří jsou orámováni žluto-modře, tedy těch, které autor rukopisu vnímá jako pravé a legitimní potomky Eduarda III. a jeho matky Isabely

⁴⁷⁶ Catherine Daniel, *Les Prophéties de Merlin et La Culture Politique*, 418–438, 474–478; Rupert Taylor, *The Political Prophecy in England*, s. 51–138.

⁴⁷⁷ *Proroctví o šesti králích* a jeho tradiční exegeze z 15. století: Jindřich III. = Beránek, Eduard I. = drak, Eduard II. = kozel se stříbrnými rohy, Eduard III. = lev nebo kanec ryjící kly před branami Paříže, Richard II. = osel s olověnými kopyty, Jindřich VI. = pyšný krtek. Protivníci posledního krále, pyšného krčka mají být drak (Owain Glyndŵr), vlk (Jindřich Percy) a lev (Roger Mortimer), kteří si rozdělí krátko království. Rupert Taylor, *The Political Prophecy in England*, s. 138. Proroctví o šesti králích, dalších merlinových proroctvích a jejich exegezi jsem se věnoval v diplomové práci. Jakub Jauernig, *Prophetia de duobus draconibus*, (obhájeno na Univerzitě Karlově v r. 2016, nevydáno). V *Korunovačním svitku* jsou jednotlivé osobnosti spojovány s vícero prorockými figurami, které se ale ne vždy shodují s *Proroctvím o šesti králích*: Jindřich III. = bez prorocké figury Eduard I. = drak, býk; Eduard II. = vlk; Eduard III. = kohout, slunce; Richard II. = osel, býk, kohout; Jindřich IV. = bez prorocké figury; Jindřich V. = býk, pes, krtek, hvězda, liška; Jindřich VI. = býk, pes, krtek, hvězda, liška; Edmund Mortimer (poslední osoba s čistě zeleno-červeným, tedy britsko-mortimerovským lemováním) = Brutus, červený drak, lev; Roger Mortimer (jeho syn, ale s modro-žlutým lemováním) = Brutus, kohout, slunce a lev; děti Rogera Mortimera = lev; Richard, vévoda z Yorku = Brutus, kohout, slunce, lev; Tomáš Clifford a jeho potomci = býk, drak; Jindřich Percy a jeho potomci = měsíc; Jindřich Bouchier a jeho děti = orel.

⁴⁷⁸ Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonnum*, s. 144–159.

⁴⁷⁹ Typ prorockých figur, nejčastěji zvířat, které se často objevují středověkých prorockých pramenech na Britských ostrovech a vycházejí z děl Geoffreyho z Monmouthu.

⁴⁸⁰ Paralela pro toto tvrzení se nalézá ve svitku Oxford, Bodleian Libraries, MS. Bodl. Rolls 5., kde mají rondely rodu Percy podobu půlměsíce. **(obrázek)**

francouzské. Samotná Isabela je v *Proroctví o šesti králích* popisována jako „květina života“⁴⁸¹, což může v kontextu tohoto rukopisu odkazovat na její „spásonosnou“ roli, kterou poskytuje anglický/saským králům. Skrze ni přestávají být potomci anglických králů čistě saští, čímž je zbavuje stereotypní podstaty vzešlé z Geoffreyho *Dějin*. To ovšem neplatí pro Lancastery, ve kterých opět převládne jejich saská podstata. Nakonec prorocké figury slunce (*sol*), lev (*leo*) a býk (*taurus*) lze spojit s osobními znameními předků Eduarda IV.

⁴⁸¹ *The Political Prophecy in England*, s. 51.

Barvy linií a úskalí jejich symboliky

Důležitým aspektem celého svitku je již několikrát zmíněné barevné ohraničení medailonků. Jelikož jsou v barvách vyvedeny důsledně a systematicky, oproti většině soudobých diagramů se zdá velmi pravděpodobné, že spojení barvy a rodu mohlo mít svůj symbolický význam. Jde ovšem o problematickou otázku, která má nejasnou odpověď a otvírá pouze další otázky. Problém v možné symbolice barev Eduardova korunovačního svitku spočívá v tom, že klíč k jeho rozluštění není přímo ve svitku a je tedy potřeba hledat možné interpretační klíče jinde. Johnathan Hughes posuzoval korunovační svitek v kontextu alchymistických spisů spojených se dvorem Eduarda IV. a přiřadil proto barvám právě alchymistický význam.⁴⁸² Hughesova interpretace skýtá ovšem dvě úskalí. Prvním je již zmíněná absence klíče obsaženého přímo v prameni, v tomto případě jakékoli alchymistické narážky, která by zavdávala záminku k interpretaci barev skrze alchymii. Druhým důvodem je výběr barev, jelikož Hughes se pouští do výkladu pouze červené a žluté barvy, kterou vnímá jako zlatou. Tento interpretační krok může být spekulativní, jelikož ve svitku byla k výzdobě použita i zlatá barva.⁴⁸³

Moje zkoumání pramene v tomto ohledu nepřineslo arbitrární výsledek, ale na základě kompozice a vnitřní logiky se domnívám, že lze odhadnout principiální volbu barev, byť s úskalím, že symboliku všech barev nepůjde zřejmě rozklíčovat.⁴⁸⁴ Osobně se domnívám, že barvy u medailonků sloužily primárně jako identifikátor jednotlivých rodových (či dokonce národnostních) linií, a tedy jejich volba mohla vycházet s obecně uznávané praxe. Proto se jako výchozí barva zdá nejsnáze uchopitelná modrá, ve svitku spojená s králi Francie. Modrá jakožto mariánská barva je od 13. století spojována s Francouzskými vládci, a to nejen skrze barvu samotnou, ale i erbovní pověstí o změně erbu Chlodvíka I.⁴⁸⁵ Mariánský princip spásy lze zřejmě aplikována i na pokrevní linii francouzských

⁴⁸² Hughes, *Arthurian Myth and Alchemy*, s. 137, 140.

⁴⁸³ V Hughesův prospěch samozřejmě hovoří otázka pragmatičnosti a možností vyzdobit tak velký prostor zlatou barvou, navíc na materiálu, se kterým se často manipulovalo a rolovalo, taže odpadnutí zlaté výzdoby mohlo být značné a autoři se tuto ztrátu mohli pokusit minimalizovat nahrazením zlaté za žlutou.

⁴⁸⁴ Jsem si vědom limitů své interpretace symbolického významu barev a chtěl bych se na tomto místě vymezit srovnáváním s Hughesovou interpretací. Hughes určuje na základě alchymie pouze dvě barvy a pracuje s arbitrární premisou, že všechny „rodové“ barvy ve svitku mají alchymistický význam, aniž by je interpretoval. Já ve svém bádání pracuji s teorií, která je schopna určit význam modré barvy a snad i žluté barvy, ale nemám jasné vysvětlení pro všechny barvy. Nepolemizuji ani tak s Hughesovými výsledky bádání, protože symbolika může být více vrstevnatá, jako spíše se stylem argumentace.

⁴⁸⁵ Michel Pastoureau, *Modrá. Dějiny Jedné Barvy* (Prah: Argo, 2013), s. 51–64; Michel Pastoureau, *Dějiny symbolů*, s. 91–94.

králů ve Eduardově svitku, jak je možné vidět na příkladu potomků Eduarda III.⁴⁸⁶ Lancasterská rodová větev, označená jako nehodná, je zbavena francouzské modři. A právě Lancasteři jsou označeni žlutou, coby čistí Sasové. Naskytá se tedy otázka, proč angličtí králové nebyli v Eduardově svitku označeni červenou barvou, která s nimi byla spojována primárně z heraldických důvodů, ale žlutou barvou.⁴⁸⁷ Domnívám se, že důvod této volby spočíval v tom, že žlutá linie je primárně označena právě jako linie saská a nikoli anglická. Podle výkladu Michela Pastoureaua je možné chápat středověkou žlutou jako barvu závisti, lži a zrady, což by odpovídalo naturelu Sasů z *Dějin britských králů* na i yorkské propagandy vykreslující Lancastery jako zrádce Richarda II.⁴⁸⁸ Jak již bylo zmíněno výše, Korunovační svitek pracoval s intertextualitou a známostí *Dějin britských králů*. Možná právě ze stejných důvodů je saský drak z Merlinova proroctví vyveden v rukopise žlutou nikoli bílou barvou.⁴⁸⁹

Rudou barvou, stejně jako rudý drak je primárně vyveden rod Mortimer, který nese pokrevní dědictví Britů. Symbolika červené barvy a její interpretace je již obtížnější, a to již z podstaty středověkého vnímání této barvy. Středověká červená má několik protichůdných významů. Podle Michela Pastoureaua jde dokonce o kontroverzní barvu, obzvláště od 14. století dále. Ve světě Artušovské symboliky, která se pro výklad *Korunovační svitku* hodí bez bližších vodítek asi nejlépe, představuje červená primárně grálovou barvu, tedy barvu spojenou se třemi svatými rytíři Galahadem, Percevaem a Borseem, a především pak jde v grálovém kontextu o barvu Kristovy krve. Pro spojení červené s rodem Mortimer a výkladem přes Artušovskou symboliku hovoří i fakt, že rod Mortimer z Velšské marky svazoval artušovskou látku se svým dvorem ještě před anglickými králi.⁴⁹⁰ Další problémem s interpretací červené barvy je ten, že je (v různých odstínech) přiřčená

⁴⁸⁶ Jako jeden z příkladů mariánského principu spásy lze chápat erbovní legendu francouzských králů, kdy podle příběhu se měla Chlodvíkovi I. zjevit ve snu Panna Marie s lilí v ruce. Chlodvík měl na základě tohoto snu přijmout křesťanství, odhodit pohanské zvyky a do boje proti nepřátelům vyrazit s novým erbem tří lilí namísto původních tří ropuch. Erbovní změna tak symbolizuje přerod ze starého k novému a zajištění spásy francouzských králů. Tamtéž, s. 91–94.

⁴⁸⁷ Červená barva ve spojení s anglickými králi se nachází v *Tractatus de Armis* a anglický král vyobrazený v polovině svitku je oděný do červeného roucha. Evan John Jones, *Medieval Heraldry*, s. 108; viz poznámka 291.

⁴⁸⁸ Michel Pastoureaux, *Yellow: The History of a Colour* (Princeton, Oxford: Princeton University Press, 2019), s. 111–122.

⁴⁸⁹ Vix obtinebit cauernas suas Germanicus draco, quia ultio prodicionis eius superueniet. Geoffrey z Monmouth, *De Gestis Britonnum*, s. 146–147; *Marně bude hledat germánský drak útočiště ve své sluji, neboť ho dostihne msta za jeho zradu*. Geoffrey z Monmouthu, *Dějiny britských králů*, s. 117.

⁴⁹⁰ Michel Pastoureaux, *Red: The History of the Colour* (Princeton, Oxford: Princeton University Press, 2017), s. 82–84. Využití Artušovské látky rodem Mortimer: Christopher M. Berard, *Arthurianism in Early Plantagenet England*, s. 236–242.

hned třem liniím, což znesnadňuje vynášení soudů o jejím symbolickém významu ve svitku jako celku.⁴⁹¹ Zbývající barvy bílá a zelená se dají určit ještě hůře. Bílá, spojená s rodem de Clare, se zdá dosti marginální a lze s tímto šlechtickým rodem spojit pouze heraldicky, a to jen v případě erbu, který je zřejmě atributovaný.⁴⁹² Zelená, spojená s jednou z páteřních linií, Britskou, měla ve středověku opět více významů. Jednou z možných spojnicí zelené barvy s Brity by mohlo jít skrze artušovskou látku, rytíře Tristana, Gawainovského zeleného rytíře, ale jejich význam by zde musel být dost naroubovaný, jelikož oba dva tyto rytíři jsou spojeni s dlouhým pobytem mimo civilizaci.⁴⁹³ Jeden z možných důvodů pro volbu kombinace červené a zelené barvy coby unie rodu Mortimer a Britských králů lze odvodit z knih zmíněného Michela Pastoureaua. Podle Pastoureaua tvoří tyto dvě barvy ve středověku doplňující se dualitu a v mnohých artušovských románech je kombinace zelené a červené barvy oblečení určena mladému zamilovanému páru a značí tak vznikající svazek.⁴⁹⁴ Rozklíčovatelný se zdá symbolický význam modré a žluté barvy linií v rukopise, ale přímá opora pro celkový systém volby barev v textu není, a proto jsem se pouze pokusil naznačit možnosti, jakými se lze ubírat a nechci vynášet arbitrární soud jako John Hughes.

⁴⁹¹ Potenciální spojnicí červené barvy mez rodem Mortimer a Normanskými vévody může být erb na šesté vlajce odshora v pravém sloupci, kde se nachází právě kombinace erbu rodu Mortimer a normandských vévodů. Je také nutné podotknout, že Mortimerská a normandská červená jsou vyvedeny ve stejném odstínu, zatímco zbývající kastilsko-leonská červená je v jiném odstínu.

⁴⁹² Třetí erb zeshora v pravém sloupci je atribován rodu de Clare. Tři čtvrtiny pole erbu jsou bílé/stříbrné. Druhý erb spojený ve svitku s rodem de Clare (tentokrát již reálný) se ve svitku nachází na dvacátém druhém místě v pravém sloupci a je nadepsaný jako erb vévody z Gloucesteru.

⁴⁹³ Michel Pastoureau, *Green: The History of a Color* (Princeton, Oxford: Princeton University Press, 2014), s. 83–84, 103–111.

⁴⁹⁴ Tamtéž, s. 71–76, 111; Michel Pastoureau, *Red: The History of the Colour*, s. 84.

Erby

Celý svitek lemuje zrcadlově padesát čtyři erbů na praporech a štítech, mezi nimiž se nacházejí znaky šlechtických rodů, územních celků a také panovníků.⁴⁹⁵ Naprostá většina erbů je nadepsána, takže je snadné rozpoznat jejich majitele.⁴⁹⁶ Volba jednotlivých erbů je výsledkem jednoznačné snahy legitimizovat Eduarda IV. coby právoplatného panovníka Anglie, ale i Francie a Kastilsko-leonského království. Vedle erbů šlechtických rodin jako Mortimer, nebo de Clare se zde nacházejí i erby titulů přímo spojených Eduardovými nejbližšími příbuznými jako např. erb pána Irska, který držel Eduardův otec Richard z Yorku. Erby spojené s konkrétními osobami, lze rozdělit do několika kategorií. První jsou světci a patroni Anglie, sv. Jiří, sv. Edmund Mučedník, sv. Eduard Vyznavač, ale také francouzský král sv. Ludvík. Druhou kategorií jsou významné postavy, od kterých Eduard odvozoval svou následnickou legitimitu a rodovou kontinuitu. Celá skupina je navíc tvořena reálnými osobami a jejich skutečnými erby, jako Edmund z Langely či Llywellyn ap Gruffyd, skutečnými postavami s atribuovanými erby, jako král Sebbi a Constantin Veliký, ale i mytickými postavami a jejich znaky mezi které patří řecký král Pandrasus, Artuš, a především pak Brutus z Troje.

Z přemýšlení nad systémem řazení jednotlivých erbů se mi nepodařilo vyčíst klíč, podle kterého by bylo možné rozluštit, zda byla strategie kompozice erbů celistvá. Rozdělení erbů do sloupců, jakožto dvou velkých skupin nefunguje, jelikož v obou sloupcích se mísí tituly, panství i lidé, a to z mateřské i otcovské linie krále Eduarda. Hierarchické členění od shora dolů či naopak také představuje slepou cestu, stejně jako střídání erbů jednotlivců s erby titulů a území. Vždy se vyskytne nějaká nepravidelnost, která naruší potenciální systém. Dokonce ani blízkost erbu po krajích svitku a jednotlivců vypsáných v medailoncích zde nefunguje.⁴⁹⁷ Zbývá se tedy zaměřit na jednotlivé střípky, ve kterých lze hledat vnitřní logiku jednotlivých erbových úseků. Samotný rodokmen, jako většina jemu podobných, má několik důležitých úseků, které se promítají i do rozložení samotných erbů. Rodokmen Eduarda IV. z Yorku, coby krále Anglie, začínající u Vyhnání z Ráje a prvních lidí, je doprovázen erby sv. Jiří (1), patrona Anglie a atributovaným erbem sv.

⁴⁹⁵ Jejich plný výčet i s popisky lze nalézt v popisu digitalizovaného svitku na Laura Blanchard, "Digital Collections: The Edward IV Roll," Free Library of Philadelphia, n.d., <https://libwww.freelibrary.org/digital/feature/medieval-edward-index>. Navštíveno 20.1.2023.

⁴⁹⁶ Pouze dva erby nejsou ve svitku identifikovány nápisem a čtyři další byli zřejmě nadepsány až sekundárně.

⁴⁹⁷ Princip blízkosti erbu a medailonku lze na některých místech svitku uplatnit a zdá se důležitý, ale není to princip, který by fungoval v rámci celého rukopisu.

Sebbi (2), anglosaského krále spojovaného s vizí boží trojice.⁴⁹⁸ Na samém konci svitku, vedle medailonku Eduarda IV., jsou umístěny dva si velmi podobné erby. Na levé straně je to erb spojený se samotným Eduardem a je tvořen kombinací kastilsko-leonského erbu, anglo-francouzského erbu a srdečního štítu s Brutovým erbem (3). Na druhé straně prapor nadepsaný jako král Anglie a Francie, který drží bílý jelen (4). (viz. Obrázek č. 27) Jak lze tedy toto ohraničení erbovní výzdoby chápat? Počátek a konec jsou nejdůležitější místa rodokmenu a tento rukopis na nich zobrazuje nejdůležitějšího patrona Anglie (1), světce spojeného s Boží trojicí, jedním z důležitým prvkem yorkistické propagandy coby Bohem vybrané dynastie (2),⁴⁹⁹ anglický královský erb, zřejmě odkazující přes bílého jelena na Richarda II., tedy podle yorkské propagandy posledního legitimního krále Anglie (4), a konečně erb panovníka, u kterého linie ústí a zobrazuje jeho nároky na jednotlivá království v heraldické podobě (3). Skrze hraniční erby je tedy zdůrazněn nástup Eduarda coby legitimního, prorokovaného a Bohem vyvolaného krále Anglie.

Druhým důležitým erbem, který pomáhá rozklíčovat heraldický systém celého svitku je erb Bruta z Troje, tedy v modrém poli tři zlaté koruny v pokosu. Tento erb se v celém svitku nachází v různých variantách hned čtyřikrát. Na samém začátku a úplném konci se nachází na výsostném místě, tedy jako srdeční štítek v rámci erbu Eduarda IV. Jednou je Brutův erb spojen s erbem jeho tchána, řeckého krále Pandrasa a je umístěn na druhé místo v levém sloupci. Samostatně stojí Brutův erb na levé straně uprostřed svitku, kam je umístěna řada panovníků, která tvoří pomyslný zlom celého rukopisu. Brutův erb, nadepsaný jako *Invictissimi Bruti* stojí naproti erbu saského krále z Kentu, Æthelberhta, který je nadepsán *Regis xpi Ethelbti*.⁵⁰⁰ Æthelberhtův erb nemá tradiční podobu, a proto jeho autor měl značnou volnost v jeho tvorbě.⁵⁰¹ Důležitý je v kentském erbu zřejmě bílý drak, jelikož Æthelberht měl být jeden z přímých potomků prvního vůdce Sasů v Británii, Hengista. Dále měl Æthelberht být podle Bedy Ctihodného jedním z *Bretwaldů*, králů

⁴⁹⁸ Na spojení sv. Sebbi, erbu se třemi korunami a vize o boží trojici zachycenou v *Církevních dějinách Anglů* od sv. Bedy upozorňuje anonymní popis digitalizovaného svitku: Laura Blanchard, "Digital Collections: The Edward IV Roll," Free Library of Philadelphia, <https://libwww.freelibrary.org/digital/feature/medieval-edward-history/>, The Banners and Shields of the Edward IV Roll, right 1: banner, navštíveno 20.1.2023. Důležitost boží trojice a vize s ní spojené v rámci Yorkské propagandy viz výše.

⁴⁹⁹ K symbolice Boží trojice v yorkistické propagandě: Viz obrázek č. 28

⁵⁰⁰ Saská linka je na začátku rukopisu složena z popisu anglosaské heptarchie, přičemž Kent je uveden jakožto první království a samotnému Æthelberhtovi je v něm věnován poměrně význačný prostor, včetně jeho konverze ke křesťanství z rukou misionáře Augustina vyslaného do Británie Řehořem Velikým.

⁵⁰¹ V červeném poli dva zlaté rondely a jedna zlatá mandorla. V prvním zlatém rondelu je stříbrný lev, v druhém stříbrný drak a v mandorle je stojící král v červeném rouchu se všemi regáliemi.

celého ostrova, a navíc první ze saských králů, který konvertoval ke křesťanství.⁵⁰² Æthelberhtův a Brutův erb tak zřejmě fungují ve vzájemné spojitosti, kdy jsou jakousi alternativou za Merlinovo dračí proroctví o věčném zápolení Britů a Sasů. Zásadní je také umístění této dvojice erbů, jelikož spolu s řadou králů jsou umístěny do míst na časové ose rodokmenu, kdy se mění poměr sil mezi Brity a Sasy na ostrově Británie. Následující dvojice erbů dokresluje a zdůrazňuje dějinný obraz *translatia imperii* z Britů na Sasy.⁵⁰³ Jde totiž o dvojici erbů s nadpisy: velšské knížectví a král Cadwallader, což opět odkazuje na *Dějiny britských králů* a posledního britského krále Cadwalladra, jehož potomci se měli stát už pouze knížaty a jméno Britů se změnilo na Velšany.⁵⁰⁴ (Obrázek č. 34)

Samotný Brutův erb se třemi zlatými korunami je důležitý pro svůj symbolický význam, značící panovnickou moc nad celým a nerozděleným ostrovem Británie, jak tomu mělo být v Brutových časech a jeho inkorporace do erbu Eduarda IV. má jednak odkazovat na pokrevní spojení s trójským předkem, jednak má Eduarda označit za vyplnitele Merlinových proroctví o návratu britské suverenity a obnovení stavu ostrova do pořádků jako v Brutových časech.⁵⁰⁵ Brutův erb představuje tedy nejdůležitější z vyobrazených heraldických znamení, jelikož je symbolem univerzální ostrovní monarchie, ukazatelem rodové kontinuity i pravdivosti proroctví.

⁵⁰² Beda Ctihodný, *The Ecclesiastical History*, ed. Bertram Colgrave and Judith McClure (Oxford: Oxford Paperbacks, 1999), s. 39–40.

⁵⁰³ Viz. kapitola Brutova či Artušova koruna – symbol ostrovní jednoty.

⁵⁰⁴ Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonnum*, s. 280–281. Více Huw Pryce, *British or Welsh*.

⁵⁰⁵ V předpokládané době vzniku svitku se Eduardův hlavní představitel lancasterské strany nacházely na skotském dvoře, kde se jim dostalo podpory. Protiskotské nálady nejsou ve svitku přítomné, ale vzhledem k dobové situaci lze předpokládat, že i *korunovační svitek* mohl vyjadřovat nárok Eduarda IV. coby suveréna Skotska, které se navíc celé 60. léta 15. století nacházela pod vládou regentů Jakuba III. Norman MacDougall, *James III* (John Donald, 2009), s. 24–34, 51–62.

Řada králů

Posledním důležitým prvkem celého svitku je řada vyobrazených panovníků v polovině délky celého rukopisu. Jak již bylo řečeno výše, jejich umístění je situováno do části rodokmenového diagramu, kde dochází k dějinnému zlomu. Moc nad ostrovem Británie přechází z britských králů na saské panovníky, kteří proměňují saskou heptarchii v nové sjednocené království Anglie, zatímco Britské království se rozpadá. Vyobrazení jsou zde nekonkrétní univerzální panovníci, kteří jsou zpodobněni od pasu nahoru. Není zcela jasné, zda má jít o personifikace titulů, které si Eduard nárokoval či spíše nespecifikované předky, od kterých Eduard odvozoval svůj původ. Obě funkce spolu vzájemně souvisejí a není tak jednoznačně možné určit, která z nich převažuje.

Zleva doprava jsou vyobrazeni: kníže velšský, vévoda cornwallský, král francouzský, král anglický, král Kastilie a Leonu, vévoda akvitánský a vévoda normanský.⁵⁰⁶ Do středu je umístěn anglický král oděný do červeného roucha. Jako jediný z králů drží žezlo i říšské jablko a jeho koruna je jako jediná stylizovaná do císařské.⁵⁰⁷ Po jeho pravé ruce stojí francouzský král v modrém rouchu s korunou a žezlem zdobeným liliemi, zatímco po jeho levé ruce se nachází král Kastilie a Leonu v růžovém rouchu s korunou a žezlem zdobenými slunci. Oba tito králové hledí na anglického krále ve středu. Dvojice vévodů sedících s králi, tedy vévodové akvitánský a cornwallský jsou oblečeni do stejného zeleného oděvu a mají zlatou hůl a čelenku. Panovníci stojící na kraji, tedy vévoda normanský a kníže velšský, svitek označuje jako dobyvatele a jsou vyobrazeni v plné zbroji a s mečem v ruce. Krajiní dvojice jsou nakloněné směrem k sobě a komunikují mezi sebou pohledy, ale neinteragují přímo s trojicí králů ve středu. (viz Obrázek č. 28)

Za povšimnutí stojí v této řadě panovníků hned několik detailů. Prvním a nejjasnějším je stylizace anglického krále do nadřazené, de facto až císařské role. Dále většina panovníků stojí v blízkosti svých linií, případně ukazují rukou směrem k ní, což není případ anglického krále. A nakonec je tu postava vévody cornwallského, jehož rodová linie není v celém rukopise nikde zachycena. Znak Cornwallu je na bocích svitku vyobrazen dvakrát v různé podobě a dvakrát je na svitku také zachycen erb krále Artuše, který je s Cornwalllem spojován jako se svým rodištěm. Stejně jako u velšského knížete je i u něj

⁵⁰⁶ Přímo nad postavami jsou nápisové pásky: *Princeps Wallie brutus . conquest(or); Dux cornubie brutus; Rex ffrañcie, Rex Angliae; Rex Castilie et leonorum; Dux Aquitanie; Dux norman(orum) . conquest(or)*.

⁵⁰⁷ K užívání uzavřené – císařské koruny anglickými krály, především na mincích: Philip Grierson, "The Origins of the English Sovereign and the Symbolism of the Closed Crown," *The British Numismatic Journal* 33 (January 1, 1964), s. 127–134.

zdůrazněn jeho britský původ. Nejpodstatnější je ale jeho gesto. Svoji hůlkou ukazuje směrem k výše zmíněnému erbu kentského krále Æthelberhta, tedy k jednomu ze symbolů ostrovního *translatia imperii*, zatímco svůj pohled obrací k velšskému knížeti, který zvedá svoji ruku v odmítavém gestu. Velšský kníže sám stojí v bezprostřední blízkosti Brutova erbu s nápisem *Invictissimi Bruti*. Domnívám se, že gesta obou vládců je tedy možné číst v duchu Merlinových proroctví, kdy Cornwallský vévoda ukazuje na neodvratné převzetí moci nad ostrovem Sasy, zatímco velšský kníže, potomek „neporazitelného Bruta“ ukazuje, že nejde o trvalý stav a že jeho potomci budou znovu vládnout Británii. Celou řadu králů, lze tak chápat spolu s citátem z Lukášova evangelia⁵⁰⁸ a čtveřicí výše zmíněných erbů jako naprosto zásadní místo celého rukopisu, které ukazuje na jednu z nejdůležitějších mocenských změn na ostrově Británie. (viz obrázek č. 31)

⁵⁰⁸ [Ježíš] však prošel jejich středem a bral se dál. Lukáš 4,30.

Shrnutí *Korunovačního svitku*

Rukopis známý jako *Korunovační svitek Eduarda IV.* představuje naprosto jedinečný pramen středověké panovnické reprezentace a mocenské propagandy, který stojí primárně na rodokmenovém diagramu. Po textové stránce se *Korunovační svitek* neliší od dalších soudobých genealogických svitků, ale jeho unikátnost spočívá v grafickém rozměru celého díla. Svým pravidelným rozložením, strukturou barev, erbovní výzdobou a intertextuální provázaností představuje naprostý unikát a mistrovské dílo yorkistické propagandy.⁵⁰⁹ V kontextu celé této práce je svitek naprosto klíčový, jelikož v několika rovinách (textové i vizuální) ukazuje na důležitost postavy zakladatele ostrovního království Bruta, jeho přímé napojení na osobu krále vyvedeného na konci diagramu (v tomto případě Eduarda IV.) a jeho legitimizační roli v dynastické politice.

Pokud se zaměřím na roli Bruta z Troje a využití historických argumentů v *Korunovačním svitku*, pak z něj vyplývá několik důležitých detailů. Brutus sloužil Eduardovi IV. nejen jako král zakladatel, ale také jako nejstarší pokrevní příbuzný vládce Británie. V dřívější době nebylo pokrevní příbuzenství s Brutem tolik vyzvedáváno jako pokračování v jeho odkazu. Skrze něj tak Eduard IV. z Yorku zdůrazňoval svůj britský původ, který poskytoval větší legitimitu vládnout Anglii i zbytku ostrova, než kterou disponoval Jindřich VI. z Lancasteru, vyobrazený jako potomek Sasů. Příbuzenské vztahy z konce 15. století tak v konceptu svitku ustupují ideologické interpretaci britsko-saského zápolení. Dalším návazným aspektem je role dávno předpovězeného hrdiny vykupitele. Eduard je ve svitku stavěn do téměř mesiášské role panovníka vyvoleného Bohem, který má napravit staletí utrpení a obnovil prastaré uspořádání ostrova. Trojská linka v podobě lvího erbu není v tomto svitku nijak přítomná, přestože samotní Trójané zmíněni jsou. Důvodem proto je nejspíše fakt, že svitek pochází z doby boje o anglický trůn a skotské záležitosti nebyly pro Eduarda na počátku 60. let 15. století primární. V pozdějších letech Eduard upřel svou pozornost i ke Skotskému království, ale přestože se zdá pravděpodobné, že Bruta i pro tyto účely využíval, nedochovali se nám o tom přímé důkazy. Pramen z druhé poloviny 15. století, který spojuje Brutovský narativ, heraldiku a suverenitu nad Skotskem, je *Hardyn-gova kronika*. Představuje tak nejbližší možné spojení Eduarda IV. s Brutem coby nástrojem proti skotské politice.

⁵⁰⁹ O vzdělání anglické šlechty v 15. stol., intertextualitě, rozšířenosti trojských a jiných historizujících narativů v Anglii: Catherine Nall, *Reading and War in Fifteenth-Century England* (Cambridge: D. S. Brewer, 2012).

Funkce a principy zkoumaného rodokmenu se dají rozdělit do několika bodů, které lze univerzálně aplikovat na většinu středověkých genealogických diagramů.⁵¹⁰ Prvním takovým bodem je princip ohromení velkolepostí. Ať už recipient stál v reprezentativních prostorách obklopen galerií předků či měl před sebou rozvinutý *Korunovační svitek* v plné své délce několika metrů posetý desítkami králů, tak na něj mělo vyobrazení rodového diagramu zapůsobit. Slavní předci tak byli zpřítomněni v bezprostřední blízkosti aktuálního panovníka, posledního článku tohoto řetězu. Důležité bylo recipienta ohromit již na první zběžný pohled, a to bez nutnosti hlubšího prozkoumání.

Druhým bodem je historiografické pozadí vyobrazeného rodokmenu. Recipient, který začal diagramy zkoumat blíže již zřejmě potřeboval vlastní hlubší dějinnou znalost anebo mu mohl být rodokmen někým vyložen, aby mohl dobře porozumět zobrazenému. Jak vyplývá z analýzy *Korunovačního svitku*, tak plné pochopení symbolickému významu umožňovala znalost historických narativů, především *Dějin britských králů*, ale i další pozdější adaptace známé jako *Brut*.

Třetím bodem je skloubení dynastického a panovnického principu. Tyto dvě stránky jdou velmi těžko oddělit. Pokrevní příbuzenství představovalo jeden z primárních středověkých argumentů o kontinuitě a dědictví. Rodové a panovnické diagramy tedy zobrazují vybranou část vládnoucí rodiny s jejich předchůdci, nehledě na to, zda jejich pokrevní příbuzenství bylo reálné či uměle vytvořené. Představený příklad ukazuje na potřebu vytváření umělých vazeb a konstruování mytických příbuzenství. Někdy se tyto principy mohou prolínat. Takový diagram tak zdůrazňuje kontinuální linii vládců i za cenu roubování příbuzenství. Tím vzniká ukázka nepřetržité legitimacy daného titulu. Těchto umělých bodů bývá málo, nicméně jsou přítomné, důležité a často se mohou ztratit pod označením rodokmen, které apriori evokuje pokrevní příbuzenství. Pro středověk tak „rodokmen“ není tolik záležitostí pokrevenství jako spíše sítě pout napříč staletími. Inkorporace biblických, antických či mytických předků, tzv. mytologická příbuzenství měla ve středověku stejnou váhu jako dnes reálně doložitelné vztahy. Kromě mytických zakladatelů rodů (Brutus a Faramundus), jsou to také vládci slavných zaniklých království (Trója, Babylon), ale i pohanská božstva postavena do role hrdinů (Saturn a Woden). Podstatným (a po Evropě rozšířeným) prvek genealogií je zapojení univerzálně známých trójských předků,

⁵¹⁰ Jakub Jauernig and Barbora Uchytilová, *Surrounded by Ancestors*.

kteří tak přináší starobylost a prestiž celé linii mimo jiné pro tradice, které jsou jim zpětně prisuzovány.⁵¹¹

Uvedené body představují obecnou strategii výstavby středověkého panovnického rodokmenu. Na základě práce Gabrielly Spiegel chápu rodokmenový diagram jako výběr příbuzenských vazeb, a protože jde o výběr, lze genealogii chápat jako žánr. Panovnické genealogie a kroniky jsou žánry, které často zachycují podrobný dějinný narativ. Rozdíl spočívá v tom, že kronika bývá komplexnější a umožňuje detailnější popis vztahů a významných činů důležitých postav. Genealogie je pak výběrem postav a vazeb z dějinného narativu často šířeji popsaném v kronikách. Výběr jedinců z historiografického narativu tak může být zobrazen ve formě rodové diagramu, který se sestává buď z jednoduché linie po sobě jdoucích vládců, nebo ze složitější sítě rozvětvené do několika několika rodů. Rodokmenový diagram tedy představuje výběr z předků a jejich činů, kterými se panovník obklopil a následně jejich vyobrazení dával na odív, aby jejich minulost spojil se svou přítomností a budoucností svých potomků.

⁵¹¹ Jeden z důležitých obecných aspektů rodokmenové tvorby je samozřejmě také začlenění světců. Tento prvek v práci záměrně vynechávám, protože nepředstavuje součást historické legitimizační argumentace ve zkoumaných pramenech.

Závěr

Cílem celé práce bylo ukázat, jakým způsobem se historický narativ o počátcích panovnické moci promítal do rozličných pramenů vrcholného a pozdního středověku, jak byl zjednodušován do vizuální formy, jaké prostředky volili králové, aby zdůraznili starobylost svého rodu a opřeli tak o něj svůj nárok na trůn. Mou snahou bylo zaměřit se na málo prostudované prameny, jako jsou heraldické traktáty a miscelanea, spolu se svitky zachycujícími genealogické diagramy, soustředit se na uchopení historických narativů za účelem reprezentace či dokonce propagandy. Prameny, které jsem pro svou práci zvolil jsou z velké části unikátní pro prostředí Britských ostrovů a pojednávají o tamních reáliích, ovšem klíč k pochopení jejich významu a potvrzení mých teorií pochází z díla objednaného královnou Annou Českou. Právě dílo *Tractatus de Armis* od Johanneसे de Bado Aureo ukazuje na naprosto krucióální roli Bruta z Tróje, zakladatele ostrovní monarchie. Jeho postava představovala jeden z nejdůležitějších legitimizačních prvků anglických a velšských panovníků. Vládcí těchto zemí operovali s postavou Bruta i vůči Skotsku, ale tamní politická reprezentace Brutovský narativ nepřijala za svůj a oponovala mu svým vlastními historiografickými příběhy. Přestože jeho role není v historiografii opomíjená, bádání o Brutovi z Troje zůstává stále dosti marginální ve srovnání s jinými hrdiny středověku, jako například král Artuš.

Brutus sice existoval v ostrovní historiografii již před sepsáním *Dějin britských králů*, ale byl to až Geoffrey z Monmouthu, kdo zpopularizoval eponymického hrdinu ostrova Británie. Obliba Geoffreyho *Dějin* spolu s Waceovým *Roman de Brut* se pak odrazila i na povědomí o samotném Brutovi. Rozšíření jeho jména do názvů kronik o anglických či velšských dějinách svědčí o důležitosti Bruta a jeho zakořenění do historického narativu obou zemí. Brutem založené království, které se mělo rozkládat po celém ostrově Británie, představovalo koncept jednoty, ke kterému se v průběhu středověku, ale i v pozdější době vztahovalo mnoho ostrovních literátů i státníků. Důležitý bod Geoffreyho *Dějin* je vyprávění o neustávajícím zápasu o moc nad ostrovem mezi Brity a Sasy, stejně jako příběh o moci prastarých Britů, resp. Trójanů, se kterou mohou rovnocenně soupeřit pouze další potomci Trójanů. Pro pozdně středověké prameny 14. a 15. století, zkoumané v této práci, byl naprosto nepostradatelný narativ z 12. století, který akcentoval zmíněné tři body: příběh o osídlení lidu prostého ostrova Trójany s eponymickým hrdinou Brutem v čele, idea jednotné univerzální říše pokrývající celý ostrov Velká Británie a vyprávění o věčném

rozdělení a zápasu vedeného s vnějšími i vnitřními nepřáteli, jehož konec a nastolení původního pořádku je přislíben v Merlinových proroctvích.

Historiografický narativ o založení ostrovního království Trójany, se stal natolik vlivným, že povědomí o něm postupně pronikalo do širších vrstev společnosti, což následně umožnilo jeho snazší využití ve veřejném prostoru. Příkladem této veřejné komunikace, která pracuje s trójským narativem, je atributovaná heraldika a její aplikace v rámci panovnické reprezentace. Atributovaná heraldika vycházela z obecně známých symbolů navázaných na nositele erbů či jiných snadno identifikovatelných reálií. Díky tomu erby (především pak atributované) představovaly médium, skrze které se bylo možné jednoduchým, kompaktním a srozumitelným způsobem přihlásit k určité identitě či ideji. U atributovaných erbů je vedle emblematické roviny, která má identifikovat nositele, výsostně důležitá rovina symbolická, jenž nese hlubší poselství.⁵¹² Následné využití atributované heraldiky spočívalo ve strategickém umístění daného erbu na prominentní a dobře viditelné místo, kde jej bylo možné spojit jak s „původním“ majitelem, tak i s „novým“ nositelem, který čerpal z druhotného navázání atributovaného erbu na sebe samotného.

Příkladem praktického využití erbů jsou genealogické diagramy a jejich heraldická výzdoba, v této práci omezené na rodokmenové svitky. Jelikož šlo o rozměrné artefakty, ve kterých se mohl recipient snadno ztratit, představovala heraldická výzdoba jednak možnost snadnější orientace v zobrazených osobách, ale také měla zdůrazňovat symbolický rozměr mytologických příbuzenství. Na konkrétních příkladech ze svitku vládců Británie a Anglie určeného pro Eduarda I. (MS. Bodl. Roll 3) a *Korunovačního svitku* pro Eduarda IV. jsem se pokusil ukázat na význam Bruta z Troje a na příkladu *Korunovačního svitku* na význam Brutova erbu. Zobrazování erbu krále zakladatele mělo recipientům připomínat vztah ke králi situovanému na konec svitku a mělo zdůrazňovat roli panovníka coby sjednotitelů.

Každý z obou jmenovaných Eduardů, respektive každý ze svitků spojovaných s jedním či druhým králem využíval postavu Bruta jinak. V případě Eduarda I. a svitku uloženého v Oxfordu byl Brutus využíván coby předmět expanzivní politiky vůči Skotsku a Walesu. Více je tak akcentovaná role Bruta coby suveréna celého ostrova a tím pádem i Eduarda I. jako jeho vzdáleného nástupce. Zatímco v případě *Korunovačního svitku Eduarda IV.* je

⁵¹² Michel Pastoureaux, *Dějiny symbolů*, s. 16–17.

role Bruta zakladatele využita spíš pro vnitropolitické záležitosti. Eduard IV. je ve svitku vyobrazen jako pokrevní potomek Bruta a jako hrdina z proroctví, který vyžene Sasy a obnoví uspořádání ostrova z Brutových časů. Principy svitků jsou si podobné, ale zatímco v případě Eduarda I. je určujícím prvkem starobylost nároku na vládu nad ostrovem, tak v případě Eduarda IV. starobylost sice hraje svou roli, ale je upozaděna božím plánem zjeveným skrze proroctví. Dalším rozdílem je pak vnímání britsko-saského zápolení. Svitek Eduarda I. příliš neakcentuje ostrovní *translatio imperii*, jelikož cílem Eduarda I. bylo podmanit si celý ostrov a v případě anglo-velšských bojů by označení bojujících stran za Brity a Sasy vycházelo nepříznivě pro Eduarda. Vnímání konfliktu mezi Eduardem I. a knížetem Llywelynem prismatem věčného zápolení bylo vlastní Velšanům a proto Eduard I. i jeho svitek spíše akcentovali kontinuitu panovnické moci nad pokrevním příbuzenstvím. V době vlády Války růží bylo vnímání britsko-saského zápasu již posunuté, a proto se Eduard IV. mohl více opírat právě o tento narativ věčného zápolení s prorokovanou vizí konce.

Geoffrey z Monmouthu spojil jméno trójského hrdiny se zaslíbeným ostrovem z proroctví, čímž mezi nimi vytvořil nerozdělitelné pouto. Británie, Brutův ostrov, představovala podle *Dějiny* po příchodu prvních lidí celistvé uzemní a politickou jednotku. Už po Brutově smrti byl ostrov rozdělen na tři části, ale jeho jméno mělo nadále označovat všem, že jde o celek, který patří dohromady. Několikrát je v Geoffreyho *Dějínách* zmíněno dělení ostrova, ale vždy je jeho jednota obnovena anebo alespoň v posledním případě je znovu sjednocení ostrova přislíbeno Merlinovými proroctvími. V nich je politická jednota ostrova reprezentován termíny jako „*navrácení Brutových časů*“ nebo „*ostrov znovu ponese Brutovo jméno*“.⁵¹³ Na základě této prorocké látky, ale i další velšské mytologie, využívala velšská knížata Brutovo jméno a ostrovní jednotu jako mobilizační potenciál vůči anglickým panovníkům. V době vzednutí posledních velšských knížat získala prorocká látka o ostrovní jednotě hmatatelnější podobu – Brutovu korunu. Díky výsledku bojů mezi rodem z Aberffraw a Eduardem I. Anglickým došlo k plnému přisvojení britské látky anglickými panovníky a s ní i převzetí symbolické (a zřejmě i skutečné) Brutovy koruny. Již ve 12. a 13. století se část britské látky, tedy ta zahrnující krále Artuše, stala součástí univerzální západní kultury, ale teprve na přelomu 13. a 14. století došlo k jejímu plnému politickému

⁵¹³ Geoffrey z Monmouthu, *De Gestis Britonnum*, s. 149; Geoffrey z Monmouthu, *Dějiny britských králů*, s. 118; Geoffrey z Monmouthu, *The Life of Merlin*, s. 104, ř. 964–975.

využití mimo velšský kontext. Artuš, Brutus a jeho koruna se za Eduarda I. stali plnohodnotnou součástí anglické mocenské rétoriky.

V průběhu 14. a 15. století Geoffreyho narativ o ostrovní jednotě začal nabývat jednoduché vizuální podoby, erbu Bruta z Tróje. Brutův erb měl dvojí možnou podobu: tři zlaté koruny nebo lvi v různém počtu. Jelikož šlo o atributovanou heraldiku, nebyla podoba ani jednoho z erbů zcela ustálená. To ovšem nijak neznemožňovalo erb ztotožnit se zakladatelem ostrovního království. V případě atributovaných erbů šlo především o jejich symbolické sdělení. První ze dvou erbů, tedy ten se třemi korunami měl zřejmě symbolicky vyjadřovat právě ostrovní jednotu. Jedna koruna značila každé jedno z království/zemí – Anglii, Wales a Skotsko. Geoffrey z Monmouthu každou z nich spojil s jedním z Brutových synů, kteří jsou stejně jako jejich otec eponymickými hrdiny – Lokrin pro Loegri (Anglii), Kamber pro Kambrii (Wales) a Albanakt pro Albu (Skotsko). Erb se třemi korunami byl sice primárně atributován Brutovi a Artušovi, ale v pramenech 15. století má i další nositele například Belina a Uthera Pendragona, tedy krále, kteří v narativu o dějinách Británie také fungovali jako králové osvoboditelé a sjednotitelé. Rozložení korun v erbu i heraldické tinktury se mohlo v jednotlivých pramenech lišit, ale symbolické sdělení erbu zůstávalo stejné, protože šlo o erb náležející vládci celého ostrova. Pro mou teorii o symbolickém významu Brutova erbu byly důležité i německojazyčné erbovníky z 15. století, které používají pro erb se třemi korunami označení *král Velké Británie*.

Vedle Brutova erbu se třemi korunami existoval v pozdním středověku také Brutův erb se lvy. Stejně jako v případě prvního, tak ani podoba druhého znaku neměl pevná pravidla. Podstatná byla jeho symbolická esence – lev. Nešlo o jakéhokoli generického heraldického lva, ale o lva dávné Tróje. Počet zvířat v erbu se mohl lišit, a přesto šlo o jeden totožný znak. Šlo o lvi Priama, Hektora a Aenea, lvy králů s prastarou historií, lvy značící veškeré výdobytky a zvyky dávného království. A právě tím, že tento lví erb (nejčastěji v červeno-zlaté kombinaci) přisoudili kronikáři jako John Hardyng Brutovi, učinili tak z něj na první pohled právoplatného dědice trójské tradice.

Spojení Bruta s Trójou sice vyplývá již z Geoffreyho z Monmouthu, ale až pozdější tradice odvozuje mnoho rozličných ostrovních zvyklostí právě od Bruta a jeho trójských předků. Celá heraldická praxe měla být trójského původu a Brity byla převzata a zdokonalena. Sám Brutus měl ustanovit některá heraldická pravidla. Stejně tak podle pozdně

středověkých pramenů zkoumaných v této práci je na heraldiku úzce navázáno dědické právo, které přineslo na Britské ostrovy princip primogenitury a který se zpětně promítnul do erbů. Díky teoretickým spisům o heraldické teorii, kronikám i erbovníkům můžeme vysledovat trend spojování práva a heraldiky v pozdně středověké Anglii a Walesu podepřené legitimitou trójského původu. Zmíněný princip primogenitury, coby trójská tradice je vyzdvihován v řadě kronik *Brut*, ale největší akcent na něj kladl zřejmě John Hardyng. Jeho kronika spolu s erbovníky zdůrazňuje dědění erbu z otce na nejstaršího syna a derivaci otcova erbu pro jeho mladší syny. Jednoduché sdělení těchto pramenů je tedy následující: Brutus jakožto nositel trójského dědictví měl ve svém erbu lvy zděděné po Priamovi, Hektorovi a Aeneovi, a jeho tři synové získali do svých erbů lvy po otci ovšem každý v jiném počtu. Domnívám se proto, že lvi v raně tudorovských erbovnících umístění do znaků Lokrina, Kambra a Albanakta značí trójský původ Anglie, Walesu a Skotsko, což má implikovat, že podléhají trójskému právu. Z tohoto údajného prastarého práva pak pramení primogenitura a suverénní moc nad mladšími sourozenci i jejich zeměmi. De facto tak ostrovní prameny zdůrazňující trójské erby se lvy vizuálně vyjadřovaly, že angličtí králové coby potomci Bruta a Lokrina mají právo na svrchovanou moc nad velšskými a skotskými vládci, potomky Brutových mladších synů.

Zásadním pramenem a klíčem k pochopení, jakým způsobem byl Brutův lví erb a potažmo i trójské dějiny využívány anglickými králi v politickém boji, mi poskytl teoreticko-heraldický spis *Tractatus de Armis* objednaný Annou Českou, manželkou Richarda II. Tento pramen měl ukázat, že zvířata v anglickém a Brutově erbu byla stejná, což sloužilo k účelnému výkladu, ale také to vedlo k důležitému posunu celé ostrovní heraldiky. Za Stoleté války se označení anglických erbovních zvířat posouvá z leopardů na lvy kvůli symbolickému významu přisuzovaným oběma zvířatům. Leopard v sobě nesl negativní konotace, zatímco lev byl vnímán ve vrcholném středověku veskrze pozitivně. Autor *Tractatus de Armis* oponoval francouzskému pohledu na anglický erb, coby ztvárnění d'ábelských stvoření, a argumentoval právě trójským původem lvů.

Brutus byl důležitou součástí ostrovních rodokmenových digramů. Jakožto král zakladatel rozšířený v nejpopulárnějším historiografickém narativu na Britských ostrovech představoval pomalu nezbytný legitimizační prvek královské reprezentace. V Anglii a ve Walesu od něj odvozovali svůj původ mnozí vládci napříč stoletími. Někteří králové, jako například Llywelyn Poslední, Eduard IV. a Jindřich VII. se s Brutem spojovali ve svitcích

nepřetržitou pokrevní linií, čímž dokazovali svou legitimitu vládce. Jiní, jako Eduard I. nebo Jindřich V., se v diagramech nestavěli do role přímého pokrevního potomka, ale prezentovali se jako jeho duchovní dědicové, jako pokračovatelé nepřerušené linie vládců a suverénů celého ostrova. Mytologické příbuzenství s Brutem bylo pro anglické a velšské vládce důležité zejména proto, že nebylo možné dodat jejich nároku na trůn větší historickou legitimitu než spojení vlastního rodu se zakladatelem původního království.

Nedílnou součástí funkcí Bruta z Troje, coby základního kamene historického narativu o trójské Británii je samotný koncept britskosti. Od vzniku Geoffreyho *Dějin* do pozdního středověku se termín Britové proměňoval a stával se čím dál tím více abstraktním. Ve 14. a 15. století se pod jménem Britové skrýval komplex vesměs pozitivních vlastností a označit někoho za Brita tak bylo spíše hodnotovým soudem než jazykově-kulturním zařazením jedince. Postava Bruta a jeho potomků Britů jsou de facto synonymem pro Tróju, prapůvodní vzor odvahy, velkorysosti, moudrosti a dalších superlativů. Vedle nich ovšem stojí jeden veliký hřích a dědictví Trójanů, pýcha. Středověcí Britové by pod vedením svých králů byli schopni dobýt skoro celý svět, ale osudným se jim, stejně jako jejich antickým předchůdcům ve městě Illion, stala právě pýcha a z ní pramenící vnitřní sváry. Právě tato neřest jim nakonec přivedla zkázu z rukou Sasů. Sasové, stejně jako Britové představují v pozdním středověku spíše literární konstrukt a zástupný symbol určitých vlastností. Geoffrey jim přiřkl za vlastní úskočnost a zradu. Sasové jsou pro Brity božím trestem, mementem jejich nadutosti. A právě tento literárně historizující koncept se v 15. století překlápěl do reálné politiky a propagandy bojujících stran ve Válce růží. Součástí této propagandy byla ve velké míře Merlinova proroctví, která akcentovala britsko-saské zápolení, která měla svou jednoduchou vizuální formu v podobě bílého a rudého draka a která byla příslibem obnovení britské suverenity a jednoty ostrova z Brutových časů. Dvojice draků či rudý drak sám jsou tak de facto také symbolem nepřímo navázaným na Bruta.

Vrcholem symbolického využití ostrovní panovnické reprezentace je Brutův čtvrcený erb z doby Jindřicha VII. zachycující oba výše zmíněné znaky. Kombinace tří korun a lvů v jednom štítu vyjadřuje veškeré Brutovo dědictví v ostrovním kontextu. Brutovi lvi symbolizují dědictví Troje a zároveň jeho koruny značí, že nositel erbu je vládcem univerzálního ostrovního království Británie. Brutus představuje spojnicí starého a nového v několika rovinách. Nejprve snoubí starou Troju s novou Británií a později skrze proroctví spojuje starou Británii s příslibem obnovené ostrovní jednoty. Brutus z Troje tak na ostrově

Británie značil v pozdním středověku její minulost, přítomnost i budoucnost. A konečně panovník, který se zaštitil Brutovým erbem se hlásil k jeho dědictví a de facto se prohlašoval za „velekrále“ Británie.

Přílohy

Tabulka č. 1.

	<i>Dobyvatel</i>	<i>Sjednotitel Osvoboditel</i>	<i>Zákonodárce</i>	<i>Stavitel</i>	<i>Jiné</i>
<i>Brutus</i>	X	X	X	X	<i>Obrobijec, nositel trój- ského dědictví</i>
<i>Dunwal Moel- mund</i>		X	X		
<i>Belinus</i>	x	X	X	X	
<i>Constantin (Veliký)</i>	x				<i>Císařská hodnost</i>
<i>Uther Pendra- gon (Aurelius Am- brosius)</i>		X		X	<i>Sasobijec</i>
<i>Artuš</i>	x	X	X		<i>Obrobijec, Sasobijec, Prorokovaný král</i>
<i>Cadwalladr</i>		X			<i>Poslední král, Svatý král</i>

Tabulka č. 2

Počet výskytů značí počet rukopisů s vyobrazeným erbem, nikoli celkový počet vyobrazení erbů

	Artuš	Uther Pendragon	Brutus	Lokrinus	Belinus	Jiný králové (uvedení jako králové Británie)
tři (2,1) zlaté koruny v červeném poli	1	X	X	X	X	8
tři (2,1) zlaté koruny v modrém poli	2	X	X	X	1	27
tři kosmo postavené zlaté koruny v červeném poli	X	X	X	X	X	1 (Constantinus)
tři kosmo postavené zlaté koruny v modrém poli	X	X	11	1	X	2 (Coel Starý)
tři svisle postavené zlaté koruny v červeném poli	6	X	X	X	X	2
tři svisle postavené zlaté koruny v modrém poli	4	1	X	X	5	X
Celkem	13	1	11	1	6	37

Příloha č. 3

O původu erbů – úryvek ze svitku tzv. *Ashmolean tract*

Bodleian Libraries, Ash. Rolls 4

O původu erbů

1. *Fyrste as harowdes recorden was atte the Sege of Troy withinne*
2. *The towne and wyth owte for the dowtynesse of the dedis that was*
3. *(for)hewed⁵¹⁴ on bothe partyes for as moche as they was so howge multitude*
4. *Of pepyll that one myghte nonzte be knowe from a nothir of ther poyntes*
5. *Of wurshype caused the kyng wyth inne the towne and w^t oute to drawe to*
6. *gedir⁵¹⁵ and be ther distrete abyse conceinyd togedyr that eny man that dede*
7. *a poynte of wurschyp to hym selfe shulde bere a merke in tokyn of hys dowty-
nesse*
8. *that the pepylle myghte have the more knowlyche of hym and ys hyr so wer*
9. *that thys forsayde man hadde. Childern thanne they shalle bere the same*
10. *merke that hys fadyr dede w^t dyn'isis deferrengt. The oldest sone a label*
11. *The secubde a cressantnte (obrázek půlměsíce). The threde a mollett (obrázek
hvězdy). The iiij a*
12. *Merlett (obrázek ptáká). The v^e an anelett (obrázek kruhu). The syxte a flowre
de lyce (obrázek lilie)*
13. *And ys ther be any more Brothern thane vi^e Thanne the fadyr to yete*
14. *Thime what defference that hyme lereth best*
15. *(F)orthermore ye shulle have knowliche that whainie the sege of*
16. *Troy was broken the lordes wentte forthe in to othyr dyversis*
17. *londys to seke more aventures and into thys londe of Englonde come*
18. *18 a dowyhti man that was called Brute and w^t hym come grete multitu^dae*
19. *of pepyll and they sloebe the Jeawntes and inhabite the londe w^t the*
20. *Brutes meny and the merks of the maniy peple that he browght*
21. *w^t hym lefte in Englonde and soo succedith forthe to bore successoures*
22. *and be causa that it shulde have a fayrer name thanne merkes they*
23. *turned them from merkes in to armes and whanne a gentylnanni comyth*
24. *in to the feld to fyghtte for hys kynges ryghte or for hys owen he doythe*
25. *vpon hym hys hys habite of wurshyp the whyche ware getyn w^t the*
26. *manly hondis of wurship w^t the force of myghte wherfor hyt is called*
27. *the cote of armes.*

Ilustrační obrázek č. 35

⁵¹⁴ Hewn about – otesaný, vytesaný, osekaný

⁵¹⁵ Totedir = together

Příloha č. 4

Dafydd Lwydd ap Llywelyn ap Gruffudd

(c.1400-1490)

Prorocvtí

Všichni mluví o zúčtování mezi naším lidem
(národem) a cizinci

Ale my musíme čekat na toho, který udeří,

Urozeného Brita z rodu Maelgwnova, Páva
z rodu Tudorů,

Největšího z pánů, který vše pozlatí ryzím
kovem.

Zvon (umíráček) odzvoní Sasům, jakmile
zvítězíme,

Nejvyšší soudce našeho lidu, Cadwalladr se
navrátí domů,

S osminásobnými dary zasloužených svými
činy.

Běda, černému vojsku vedle vln (na po-
břeží)

Až neštěstí přijde na cizince,

Jasper pro nás vychová Draka,

Ten bude ze šťastného Brutova rodu (krve).

Býk z Anglesey je nadějí našeho lidu.

Skvělým darem bylo narození Jaspéra,

z rodu Cadwalladrova, skvělé to kopí,

Horsa a Hengist byly cizinci,

Brutovi z Troje i Kulatému stolu;

Vortigern na nás přinesl hanbu,

Když jim nabídnul naši zemi ke sdílení.

Jasper nám byl přiřčen,

Vytáhne nás ze sítí a vysvobodí nás.

Brut

Pawb yn son am ddigoni
Rhwng anghyfiaith a'n iaith ni

Ond aros un a dery

O hil Faelgwn fritwn fry

Paen Tudur pena tadwys

A eura pawb o aur pwys

Clul Saeson wrth ddigoni

A rhod pen rhaith on iaith ni

Wath oedran y gwr glana

A fagodd Mair ddiwair dda

Madws in wrth amodau

Llygru gwyr o fewn lloegr gau

Ag ynull wrth fawr gariad

I tir ai tai yw'n tref tad

Gwiliwch waith gwelwch weithian

Yr ych yn achub ei ran

Cadwaladr a ddaw adref

Wythryw dawn oi weithred ef

Ych o Gymru gyru r gad

Ar Llew a ddifa r lleuad

Gwae'r llu du gerllaw r don

Os daw r anhap estronion

Jaspart a fag in ddragwn

Gwaed Bruttiis happus yw hwn

Gwers yr angel iii chelir

Hwyntau biau r tyrau tir

Darw o Fon yn digoni

Hwn yw gobaith yr iaith ni

Mawr yw gras eni Jasper

Hil Gadwaladr paladr per

Hors a Hengest oedd estron

I Friwt Groeg ag i Fort Gron

Gwrtheyrn a wnaeth gwarth i ni

Hoi rhan o r tir ir rhieni

Jaspar in a ddarparwyd

Ynte yn rhydd an tyn or rhwyd

Bleddyn MSS. 3, Aberystwyth, fol. 48r-49v.

Příloha č. 5

Dafydd Lwydd ap Llywelyn ap Gruffudd

(c.1400-1490)

Prorocká báseň

Oheň byl zažehnut v zemi Cynanově (Bre-tani),

Nebude znehodnocen,

Žlutý plamen Owainovy krve plápolá na jihu.

Bylo prorokováno o Draku z našeho rodu, právoplatném pánu země.

Vůdce přichází v plášti my ho budeme nazývat druhým Jindřichem podle Jindřicha Vyhnance,

Necht' zůstává hrdinou v devátém [pokolení]

Nesnadno Vévoda (Richard III., vévoda z Yorku), polapí Vlaštovku (Jindřich VII.) do sítě.

Potomek vznešeného hrdiny, jeho tři nejvyšší sestupy se hledají.

Neústupní jsou Drak a Býk.

Necht' se Sommerset na ně shlédne a necht' statečný muž s kopím nenechá Lilií v zahradě jednoho Lollarda.

...

Býk z Gwyneddu se bude činit v bitvě,

Dobude brány Calais a Benátek.

Zachována je pro nás Owainova hvězda.

Cywydd brud

Ynynwyd tan yn yn tir

o gynaii ni o genir

at ewyn

brig felyn brau

at owain o waed teau

darogan oedd draig on iaith

teilwng perchenog talaith

y dan hug y doe

fugail

ai henwi yr hwn yw r ail

Harri o harri herwr

tarried hyd nawed yn wr

Anodd i ddwg yn i ddol

dreio adar y wenol

iacha r yn gwawr uch y gwaed

a chelu tri uchelwaed

tair yw draig tarw a dragwn

gwlad y ha gwilied'

ar hwn

nated ai ddewred ai ddart

lili yngardd un lolart

gnawd ydyw gwnaed.

...

trined y tarw o wynedd

porth Calls a Fenis a fedd

Siwr inni seren owain.

Bleddyn MSS. 3, Aberystwyth, fol. 56r-58v.

Obrazové přílohy

Obrázek č. 1

Brutus zajímá krále Pandrasa. Oxford, Bodleian Libraries, MS. Bodl Rolls 3. poslední čtvrtina 13. století, Anglie. Erby domalované zřejmě v 15. století.

Obrázek č. 2

Brutus jako první král Británie. Oxford, Bodleian Libraries, MS. Bodl Rolls 3. poslední čtvrtina 13. století, Anglie. Erby domalované zřejmě v 15. století.

Obrázek č. 3

Artušův boj proti Skotům. London, British Library, MS. Add 10294, Morte Artu (c. 1316).

Obrázek č. 4

Bitva a převoz zraněného Artuše na káře. (c. 1325-1335) The Hague-Koninklijke Bibliotheek (Spiegel Historiael, Den Haag, KB, KA, 20, fol. 163v).

Obrázek č. 5

Artušův erb se třinácti korunami. *Noms, armes et blasons des chevaliers de la Table Ronde*; France, c. 1500; MS M. 16, The Morgan Library & Museum.

Obrázek č. 6

Artuš s erbem Panny Marie a 30 kurnami značící 30 království pod Artušovou vládou. British Library, MS Royal 20 A II, Peter z Langtoftu, *Chronicle of England* c. 1300.

Obrázky č. 7 a, b, c

Různá vyobrazení Artuše se třemi korunami coby jednoho z Neuf Preux. A) Christian Heroes Tapestry (c. 1385), Cloisters, New York; B) Armorial de Gilles le Bouvier (c. 1440); C) Catello della Mantua (c. 1420).

Obrázek č. 8

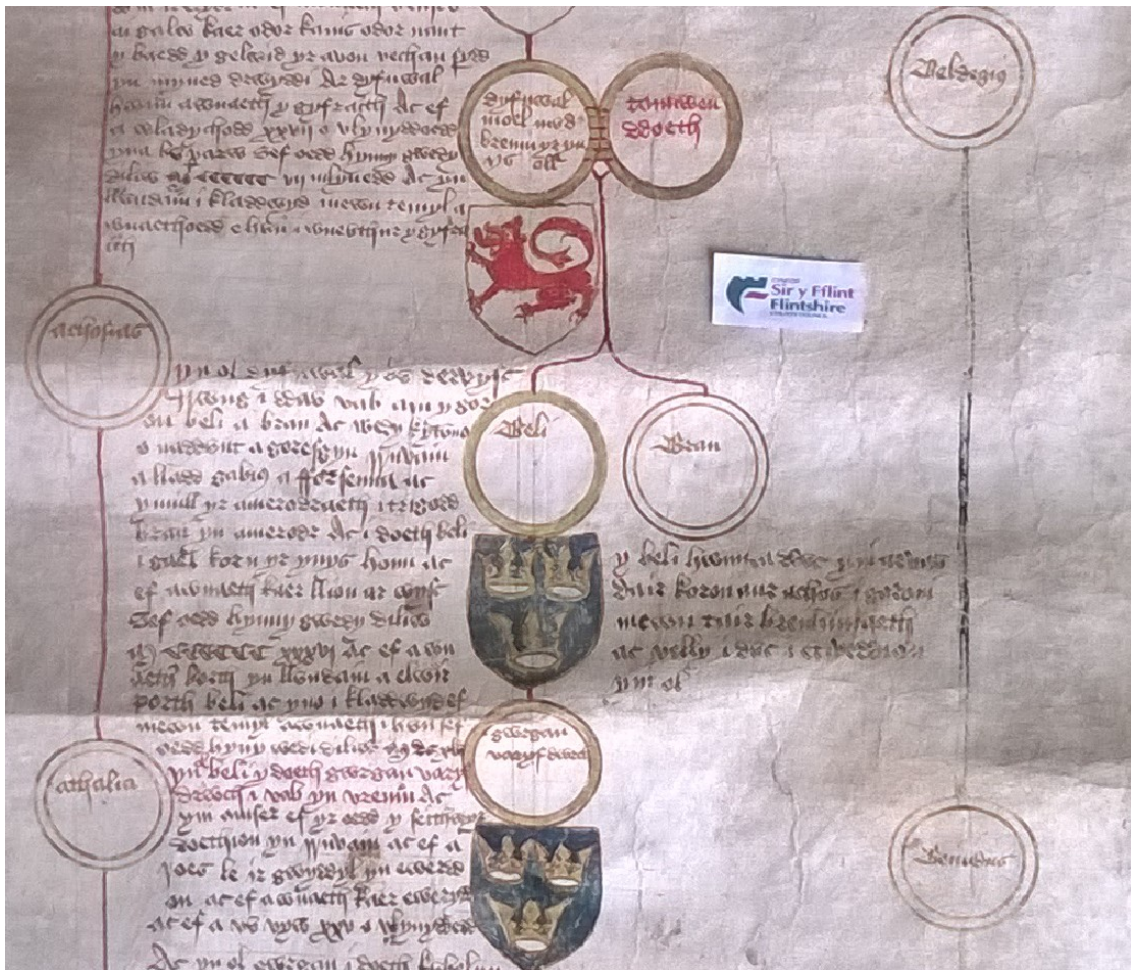
Brutus a Trojané se vylod'ují v Totnes, Corineus zápasí s Gogmagogem. Oxford, Bodleian Libraries, MS. Laud. 733, f. 22v.

Obrázky č. 9 a, b

Erby se třemi korunami nadepsané *Král Velké Británie*. Bayrische Staatsbibliothek, Munchen, Wernigeroder (Schaffhausensches) Wappenbuch – BSB Cod.icon. 308 n, f. 22r poslední čtvrtina 15. století; Colmar, Bibliothèque municipale, Ms 1107 f. 13r, začátek 16. století.

Obrázek č. 10

Belinus opouští erb se lvem a přijímá 3 zlaté koruny, Hawarden, Flintshire Record Office – D/LE 1389.

Obrázek č. 11

Brutův erb se dvěma lvi, který měl při vylodění v Británii a který je dědictvím trojských králů. Kronika Johna Hardynga Oxford, Bod. Lib. MS. Bodley Arch. Seledon B 10, f. 11v.

Obrázky č. 12 a, b

Hector vyrází do bitvy proti Řekům a Troilus vyrází do bitvy. Real Biblioteca del Monasterio de San Lorenzo de El Escorial, MS. H-I-6, Crónica Troyana, f. 38v a 39 r.

Obrázky č. 13 a,b,c

Hektor jakožto jeden z *Neuf Preux*. A) Bern codex c.1470-1480; B) Ingeram codex (Rakousko) c. 1459; Livro do Armeiro-Mor (Portugalsko) c. 1509.

Obrázek č. 14

Artuš s erbem lva a rytíři Kulatého stolu. BnF, Réserve des livres rares, Vélin 614 fol. 3

Obrázek č. 15

Erb Bruta a jeho tři synů. London, College of Arms, CoA Vincent N 152, s. 43 (c. 1490-1500)

Obrázek č. 16

Erb Bruta a jeho tři synů. London, British Library, Harley MS 4632, f. 28r (c. 1500)

Obrázek č. 17 a

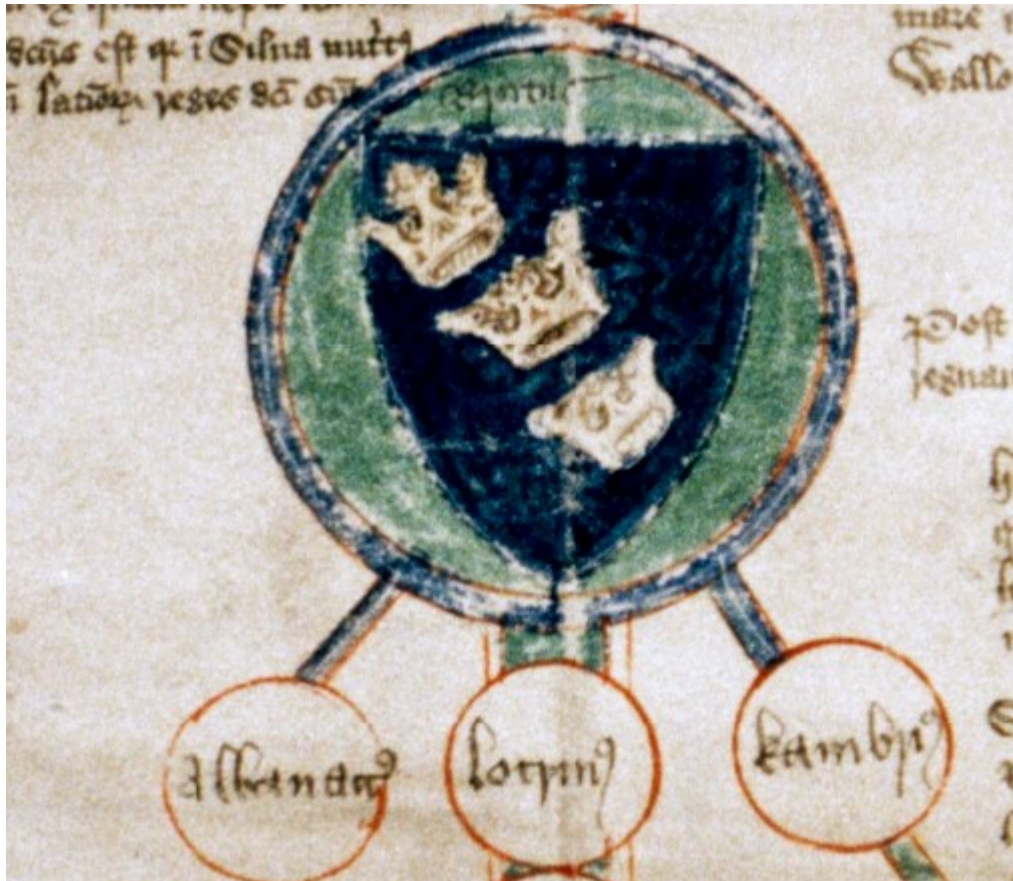
V první řadě erby: Bruta, Artuše a Belina. College of Arms, CoA Vincent N 152, s. 94 (c. 1490-1500)

Obrázek č. 17 b

V první řadě erby: Cadwalldra, Eduarda IV., a Jindřicha VII. College of Arms, CoA Vincent N 152, s. 95 (c. 1490-1500).

Obrázek č. 18

Zřejmě nejstarší dochované vyobrazení Brutova erbu. Rodokmen Jindřicha V. vedený od stvoření Světa. Oxford, Bodleian Library, Bodl. Rolls 6.

Obrázek č. 19

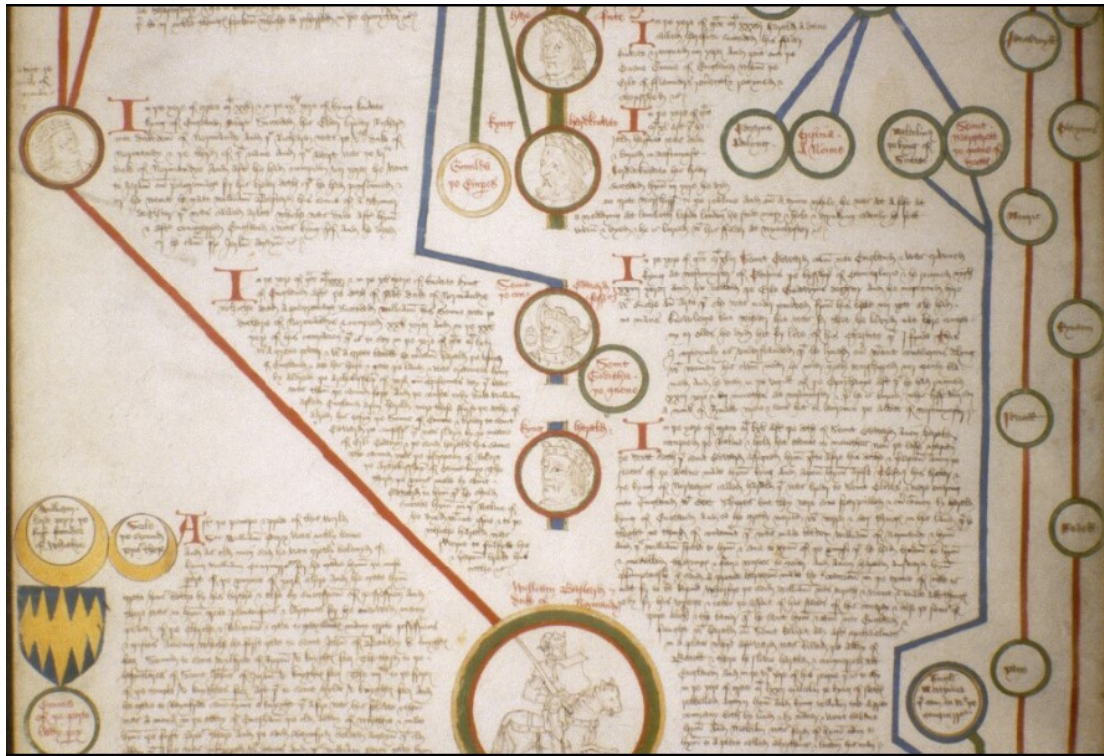
Souhvězdí draka vyvedené v tudorovských barvách.

Obrázek č. 20

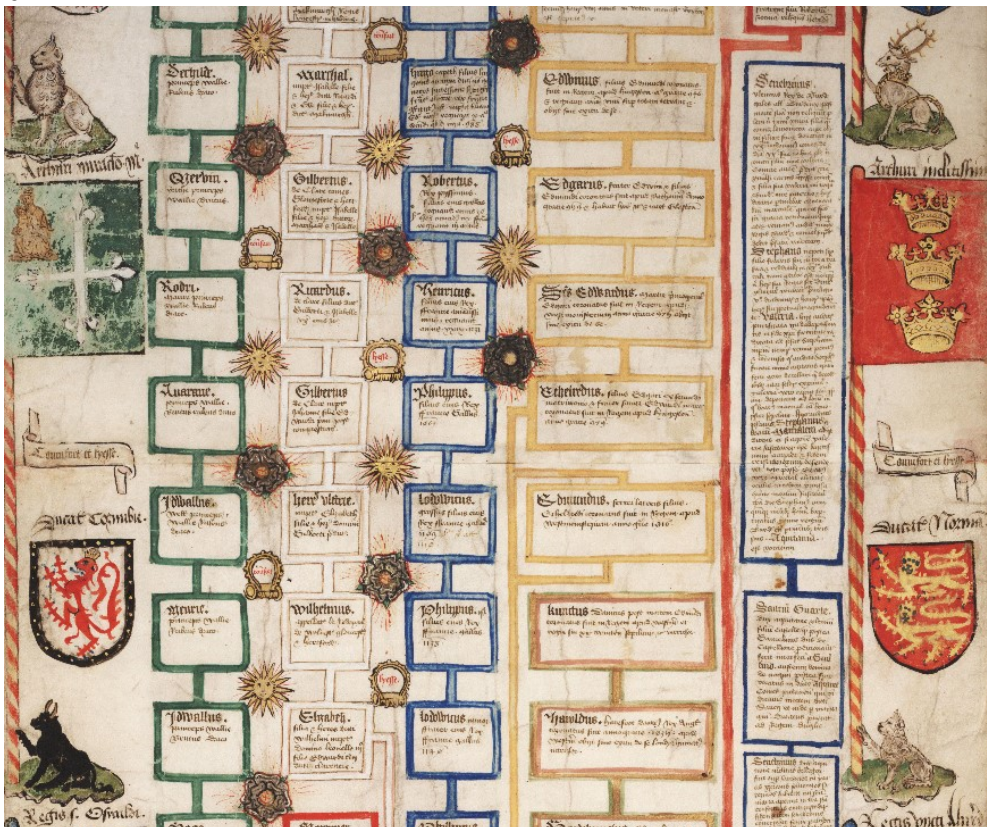
Erb atributovaný prvnímu Tudorovskému králi Jindřichovi VII., přičemž erb samotný je čtvrcený na osm polí: V prvním červeném poli jsou tři zlatí kráčejší lvi s převrácenou hlavou (Anglie); ve druhém modrém poli jsou tři zlaté lilie (2 nad 1) (Francie); ve třetím zlatém poli je červený kráčejší lev s převrácenou hlavou (Brutus-Trója); ve čtvrtém modrém poli jsou tři zlaté koruny postavené v pokosu (Brutus-Británie); v pátém modrém poli jsou tři zlaté koruny postavené svisle (Belinus); v šestém červeném poli tři zlaté koruny postavené svisle (Artuš); v sedmém modrém poli je zlatý liliový kříž mezi pěti zlatými holubicemi (Sv. Eduard Vyznavač); a v osmém červeném poli jsou dva zlatí kráčejší leopardi (Normandie/Vilém Dobyvatel). London, British Library, Add. 46354 fol. 72v.

Obrázek č. 23

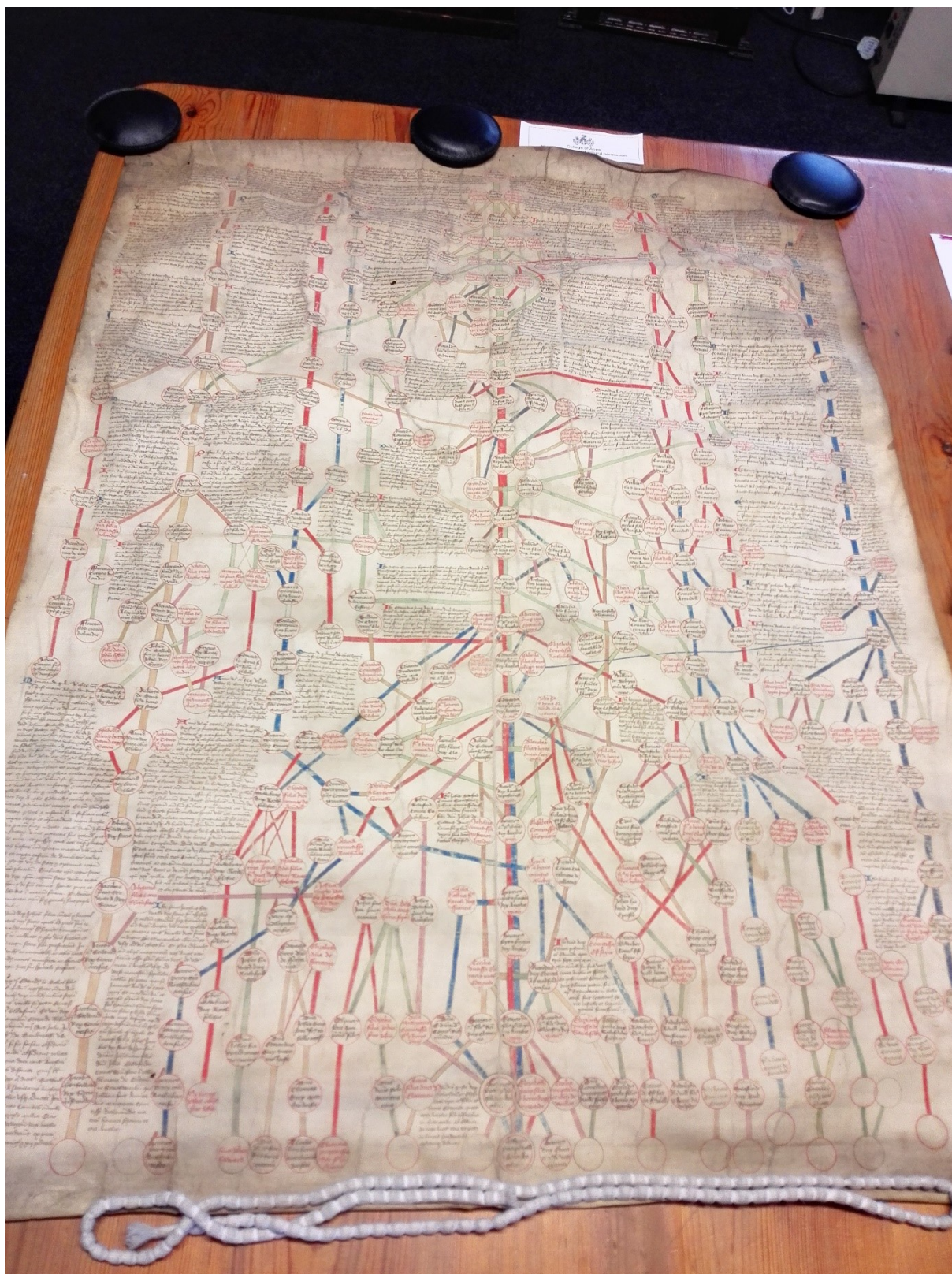
Ukázka výměny vládnoucích dynastií a sledování panovníků, coby středové linie. Od shora dolů ve středu svitku: Knut Veliký, Hardknut, Eduard Vyznavač, Harald Godwinson, Vilém Dobyvatel. Oxford, Bodleian libraries, Ms. Bodl. Rolls 5.

Obrázek č. 24

Ilustrační ukázka části Korunovačního svitku Eduarda IV. Většina svitku je koncipována velmi přehledně. Na rozdíl od mnoha dalších. Celý svitek lze najít zdigitalizovaný.

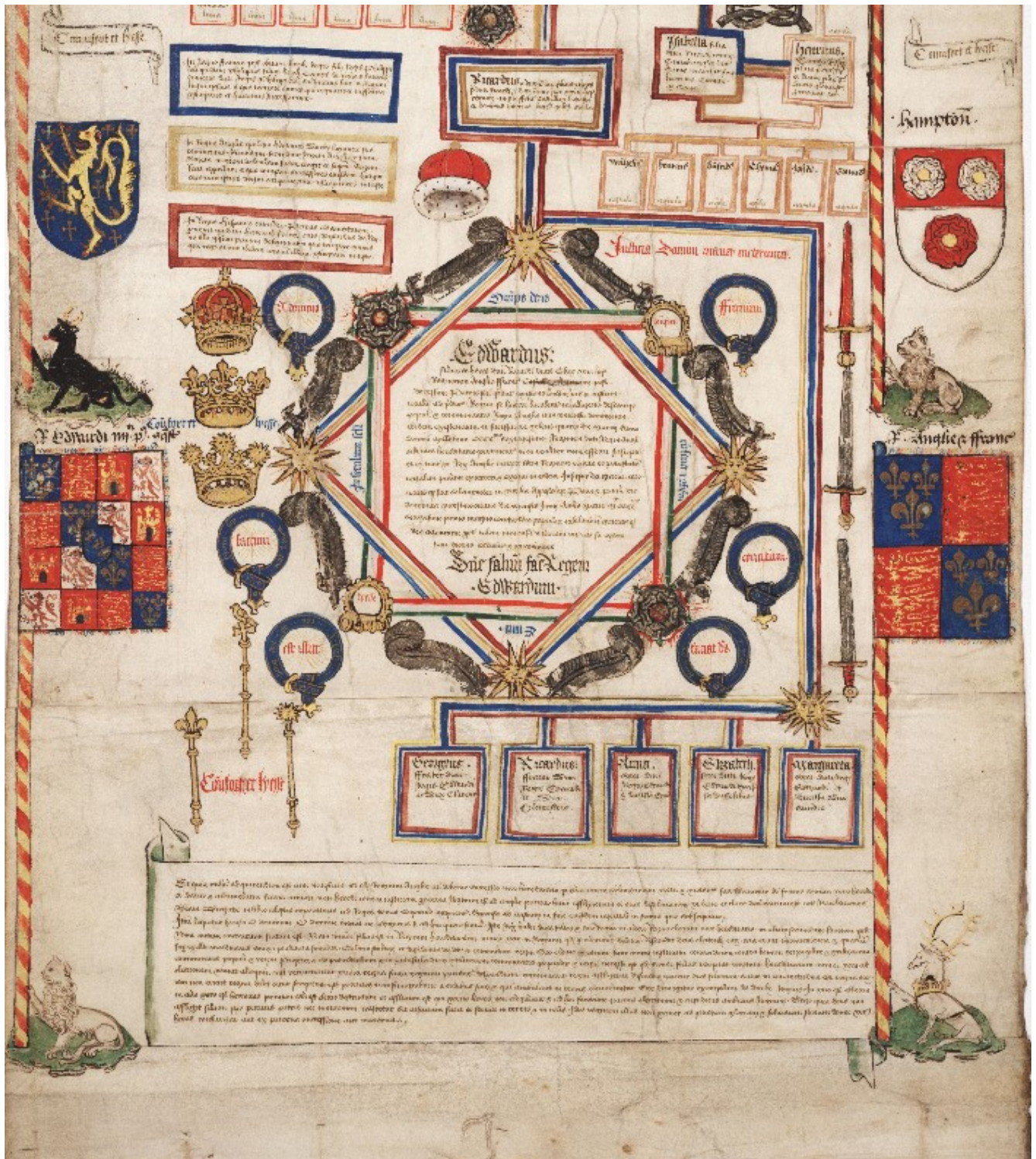
Obrázek č. 25

Ilustrační ukázka *Rodokmenu Artuše Tudora*. Obrázek je zde uveden pro představu, jak je *Korunovační svitek* přehledný a oproti jiným unikátně uspořádaný. London, College of Arms, CoA 12-13.

Vršek svitku, jezdecký obraz Eduarda IV. s Erby Anglie, Francie, Kastilie a Leonu, a s Brutovým erbem. *Korunovační svitek Eduarda IV.* Free Library of Philadelphia, MS. Lewis E201.

Eduard IV. na konci celého svitku. Na samém konci svitku celý rodokmen ústí právě v postavě Eduarda IV., jehož medailonek je obklopen mnoha emblémy tradičně spojovanými s Eduardem (viz níže), korunami Anglie (Británie), Francie a Hispánie (Kastilie a Leon), žezly týchž zemí, třemi meči (zřejmě anglické korunovační meče – meč pozemské a duchovní spravedlnosti a meč Curtana – meč milosrdenství), šest znamení podvazkového řádu s vepsanými slovy. *Korunovační svitek Eduarda IV.* Free Library of Philadelphia, MS. Lewis E201.

Obrázek č. 28

Znamení trojitého Slunce (Parhelion) Eduardovi IV. v bitvě u Mortimers Cross a její přirovnání k zjevení Boha v hořícím keři.

Obrázek č. 29

Rozdělení prvních tří větví rodokmenu: Britů, Francouzů a Sasů. Korunovační svitek Eduarda IV. Free Library of Philadelphia, MS. Lewis E201.

Obrázek č. 30

Anglosaská Heptarchie ve tvaru růže. Korunovační svitek Eduarda IV. Free Library of Philadelphia, MS. Lewis E201.

Vyobrazení sedmi panovníků. kníže velšský, vévoda z Cornwallu, král Francie, král Anglie, král Kastilie a Leonu, vévoda akvitánský a vévoda normanský. *Korunovační svitek Eduarda IV.* Free Library of Philadelphia, MS. Lewis E201.

Obrázek č. 32

Unie britských králů/velšských knížat s rodem Mortimer označené draky z Merlinova proroctví. *Korunovační svitek Eduarda IV.* Free Library of Philadelphia, MS. Lewis E201.

Obrázek č. 33 a

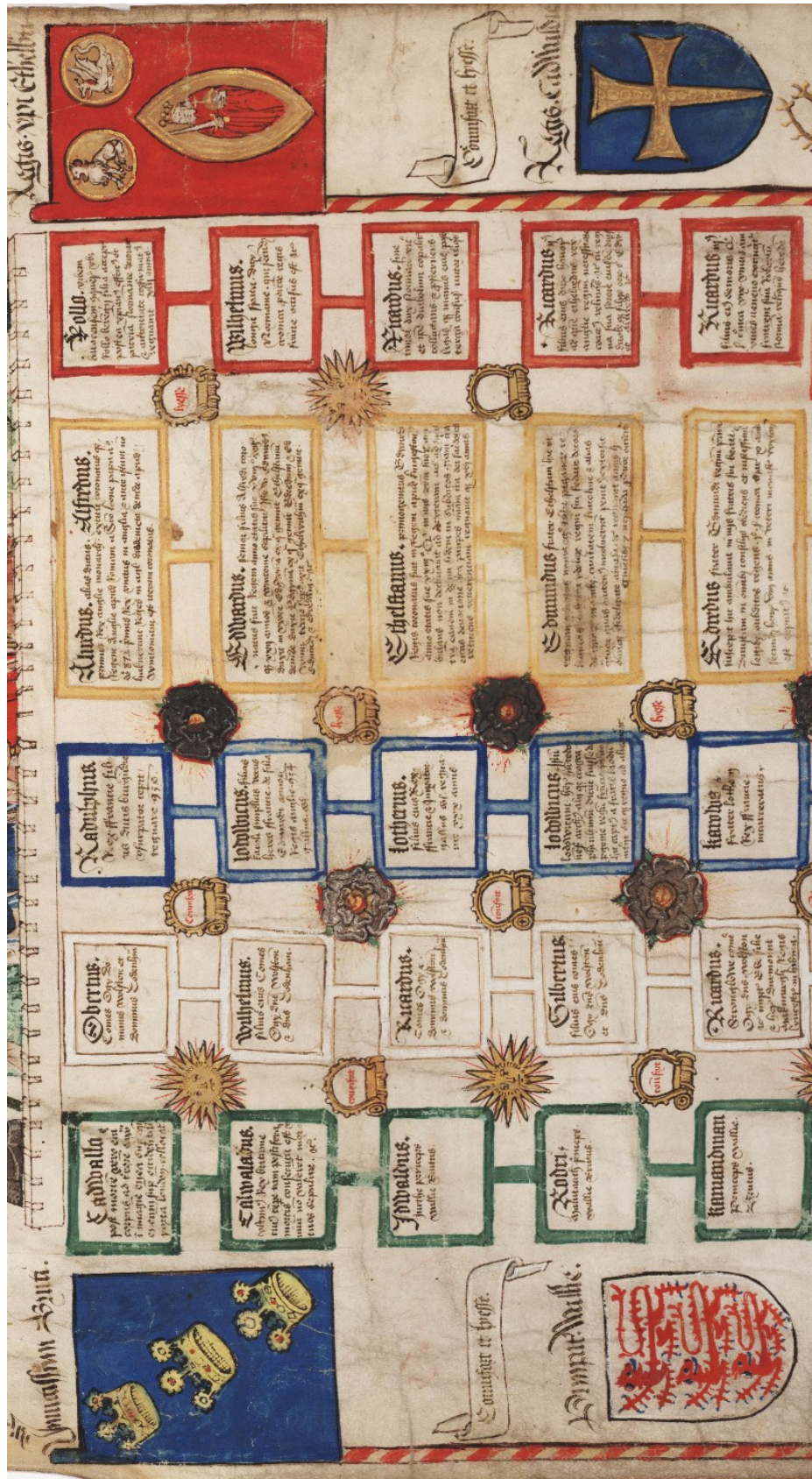

Odštěpení větve rodu Valois. *Korunovační svitek Eduarda IV.* Free Library of Philadelphia, MS. Lewis E201.

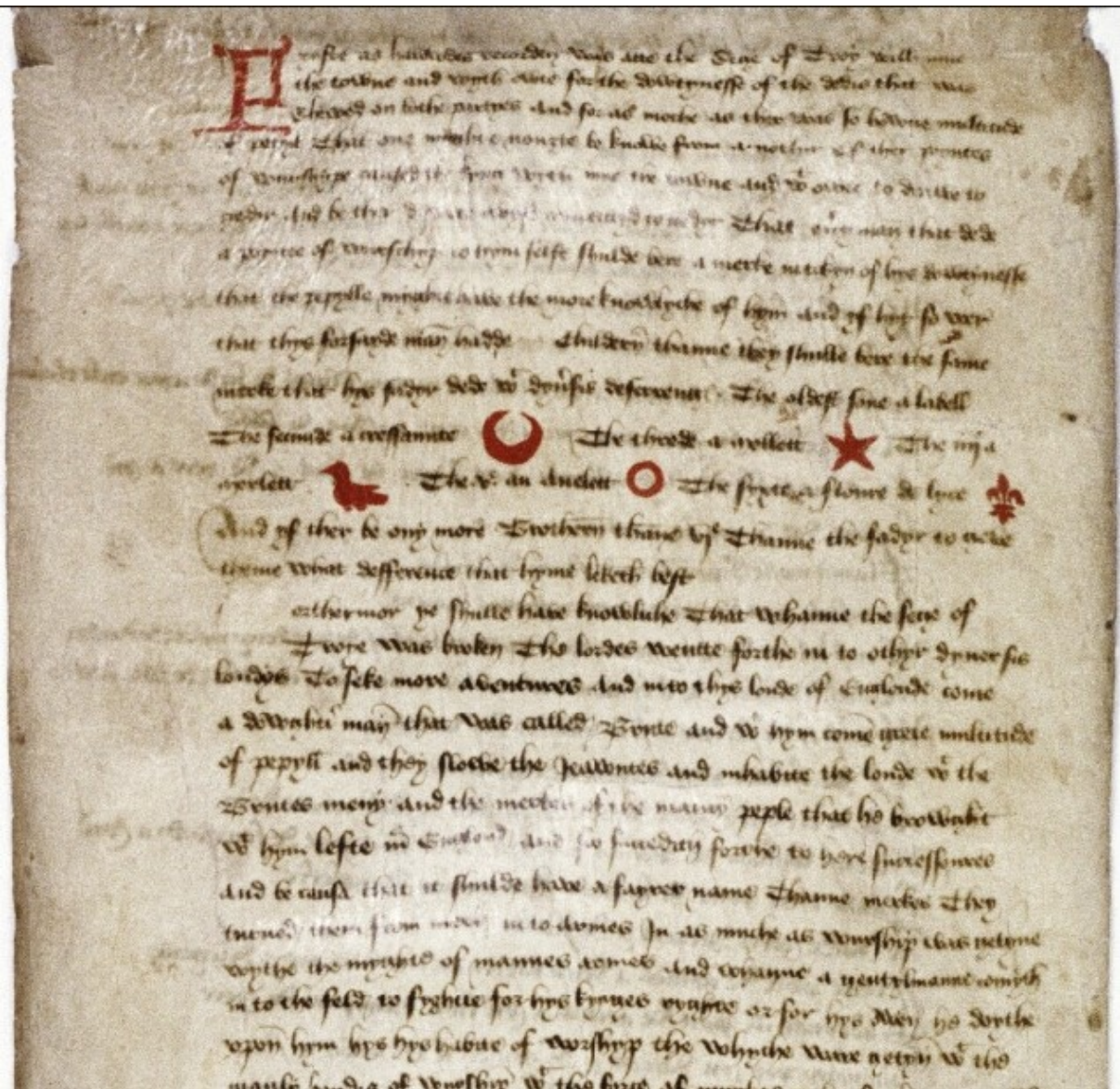
Obrázek č. 33 b

Lancasterové ztrácejí pro svou zrádnost nárok na trůn a jsou vyobrazeni jako Sasové. *Korunovační svitek Eduarda IV.* Free Library of Philadelphia, MS. Lewis E201.

Čtveřice erbů značících *Translatio imperii* z Britů na Sasy. Brutův erb nadepsaný *Invictissimi Bruti*. Korunovační svitek Eduarda IV. Free Library of Philadelphia, MS. Lewis E201

O trojském původu erbů, úryvek ze svitku tzv. *Ashmolean tract*. Bodleian Libraries, Ash. Rolls 4.

Seznam literatury

Needitované prameny

Aberystwyth

Llyfrgell Genedlaethol Cymru, Bleddyn MSS. 3

Berlín

Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz, MS. germ. fol. 282

Colmar

Bibliothèque municipale, MS 1107

Christchurch

University of Canterbury, MS 1

Exeter

Exeter Cathedral, MS 3533; British Library, MS Harley 992

Hague

Koninklijke Bibliotheek, KA 20

Hawarden

Flintshire Record Office – D/LE 1389

London

College of Arms, CoA 3-2

College of Arms, CoA 9-9

College of Arms, CoA 12-13

College of Arms, CoA 20-6

College of Arms, CoA 20-20

College of Arms, CoA 20-25

College of Arms, MS L2

College of Arms, MS Vincent N 152

British library, Add. MS 18268 A

British Library, Add. MS 30946

British Library, Add. MS 34648

British Library, Add. MS 46354

British Library, MS Cotton Vespasian VII E

British Library, MS Harley 992

British Library, MS Harley 2278

British Library, MS Harley 4632

British Library, MS Harley MS 6097

British Library, MS Harley 7353

British Library, MS Rot. REG. 14 B VIII

British Library, MS Royal 14 B VI

British Library, MS Royal 20 A II

British Museum, MS Royal 20 A XI

Madrid

Real Biblioteca del Monasterio de San Lorenzo de El Escorial, MS. H-I-6

Manchester

John Rydlands Library, Latin MS 113

Mnichov

Bayrische Staatsbibliothek, Wernigeroder (Schaffhausensches) Wap-
penbuch – BSB Cod.icon. 308 n

New York

The Morgan Library & Museum, MS M. 16

Oxford

Bodleian Libraries, MS Arch. Selden B. 10

Bodleian Libraries, MS Add. E 14

Bodleian Libraries, MS Ash. Rolls 19

Bodleian Libraries, MS. Ash. Rolls 39

Bodleian Libraries, MS. Ash. Rolls 50

Bodleian Libraries, MS. Bodl. 623

Bodleian Libraries, MS Bodl. Rolls 3

Bodleian Libraries, MS Bodl. Rolls 5

Bodleian Libraries, MS Bodl. Rolls 6

Bodleian Libraries, MS. Bodl. Rolls 10

Bodleian Libraries, MS Bodl. Rolls 21

Bodleian Libraries, MS Bodl. Rolls 26

Bodleian Libraries, MS Holkham misc. 31

Bodleian Libraries, MS Marshall 135
Bodleian Libraries, MS Laud. 733
Bodleian Libraries, MS Lyell 33

Paris

Bibliothèque Nationale, MS Arsenal 5024
Bibliothèque Nationale, MS Rés., Vélins 614 fol. A2

Pennsylvania

University of Pennsylvania, Ms. Roll 1066

Philadelphia

Free Library of Philadelphia, MS. Lewis E201

Editované Prameny

Ade de Usk. *Chronicon Adae de Usk A.D. 1377–1404*. Edited by Edward Maunde Thompson. London, 1876.

Alain de Lille. *Prophetia Anglicana Merlini Ambrosii*. Edited by G. Bratheringii. Frankfurt, 1603.

Astell, Ann W. *Political Allegory in Late Medieval England*. London: Cornell University Press, 2002.

Bartolus de Saxoferrato. "Tractatus de Insignis et Armis." Edited by Zdeněk Uhlíř, Jiří L. Bílý, Pavel R. Pokorný, and Karel Müller. *Zvláštní Příloha Zpravodaje Klubu Genealogů a Heraldiků Ostrava IX* (1989).

Beda Ctihodný. *The Ecclesiastical History*. Edited by Bertram Colgrave and Judith McClure. Oxford: Oxford Paperbacks, 1999.

Benoît de Sainte-Maure. *The Roman de Troie by Benoît de Sainte-Maure*. Edited by Glyn S. Burgess and Douglas Kelly. Cambridge: D.S. Brewer, 2017.

Benoît de Sainte-Maure. *Chronique Des Ducs de Normandie*, 1836.

Bernard Andrea. *Historia Regis Henrici Septimi, a Bernardo Andrea Tholosate Conscripta*. Edited by James Gairdner. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

Bonet, Honoré. *The Tree of Battles*. Edited by G. W. Coopland. Cambridge, USA: Harvard University Press, 1949.

Bromwich, Rachel, ed. *Trioedd Ynys Prydein: The Triads of the Island of Britain*. 4th ed. Cardiff: University of Wales Press, 2017.

Bysse, Edward, ed. *Nicholai Uptoni de Studio Militari, Iohan. De Bado Aureo Tractatus de*

- Armīs, Henrici Spelmani Aspilogia*. London: Roger Norton, 1654.
- Carley, James P., ed. *The Chronicle of Glastonbury Abbey*. Woodbridge: Boydell & Brewer, 1985.
- Curley, Michael J. "A New Edition of John of Cornwall's *Prophetia Merlini*." *Speculum* 57, no. 2 (1982): 217–49.
- Dafydd Llwyd. *Gwaith Dafydd Llwyd O Fathafarn*. Edited by W. Leslie Richards. Cardiff, 1964.
- Daňhelka, Jiří, ed. *Kronika Trojanská*. Praha: Český spisovatel, 1951.
<https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=47&bookid=975>.
- Edward I*. Calendar of the Close Rolls Preserved in the Public Record Office. Vol. IV. London, 1906.
- Froissart, Jean. *Chroniques de France et d'Angleterre. Livre Quatrième*. Edited by Alberto Varvaro. Bruxelles: Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique, 2016.
- Geoffrey z Monmouthu. *De Gestis Britonum [the History of the Kings of Britain]: An Edition and Translation of de Gestis Britonum [Historia Regum Britanniae]*. Edited by Michael D. Reeve and Neil Wright. Woodbridge: Boydell Press, 2009.
- . *Dějiny Britských Králů*. Edited by Jana Fuksová. Praha: Argo, 2010.
- . *Life of Merlin. Vita Merlini*. Edited by Basil Clarke. Cardiff: University of Wales Press, 1973.
- Gerald z Walesu. *Putování Walesem / Popis Walesu*. Edited by Petr Šourek. Praha: Argo, 2008.
- Gildas. *De Excidio Britanniae et Conquestu Britanniae*. Edited by Joseph Stevenson. London: Sumptibus Societatis, 1838.
- Guido delle Colonne. *Historia Destructionis Troiae*. Edited by Nathaniel E. Griffin. Medieval Academy Books. Vol. 26. Cambridge, Massachusetts: The Mediaeval Academy of America, 1936.
- Hall, Edward. *Hall's Chronicle Containing the History of England, during the Reign of Henry the Fourth, and the Succeeding Monarchs, to the End of the Reign of Henry the Eighth, in Which Are Particularly Described the Manners and Customs of Those Periods*. J. Johnson, 1809.
- Hardyng, John. *Hardyng's Chronicle: Edited from British Library MS Lansdowne 204 | Robins Library Digital Projects*. Edited by James Simpson and Sarah L. Peverley.

- D.lib.rochester.edu*. Kalamazoo: Medieval Institute Publications, 2015.
<https://d.lib.rochester.edu/teams/publication/simpson-pevereley-hardyng-chronicle>.
- . *The Chronicle of Iohn Hardyng: Containing an Account of Public Transactions from the Earliest Period of English History to the Beginning of the Reign of King Edward the Fourth, Together with the Continuation by Richard Grafton, to the Thirty Fourth Year of King Henry the Eighth*. Edited by Henry Elis. London, 1812.
- Houlbroke, R. "Prince Arhur's Funeral." In *Arthur Tudor, Prince of Wales – Life, Death & Commemoration*, edited by Steven Gunn. Boydell Press, 2009.
- Isidor ze Sevilly. *Etymologiae I–III. Etymologie I–III*. Edited by Daniel Korte and Jan Kalivoda. Praha: Oikoymenh, 2000.
- . *Etymologiae IX. Etymologie IX*. Edited by Irena Zachová and Hana Šedinová. Praha: Oikoymenh, 1998.
- . *Etymologiae XII. Etymologie XII*. Edited by Jana Fuksová and Jana Nechutová. Praha: Oikoymenh, 2004.
- Jones, Arthur. *The History of Gruffydd Ap Cynan*. Manchester: Manchester University Press, 1910.
- Jones, Evan John. *Medieval Heraldry. Some Fourteenth Century Heraldic Works*. Cardiff, 1983.
- Kipling, Gordon, ed. *The Receyt of the Ladie Kateryne*. Early English Text Society, 1996.
- Lewis Glyn Cothi. *The Poetical Works of Lewis Glyn Cothi: A Celebrated Bard ...* Edited by Walter Davies. Oxford: Cymmrodorion, 1837.
- Lofmark, Carl, and George Albert Wells. *A History of the Red Dragon*. Llanrwst: Gwasg Carreg Gwalch, 1995.
- Luard, Henry R., ed. *Annales Monasterii de Waverleia in Annales Monastici*. Vol. II. London, 1865.
- . *Flores Historiarum Vol. III*. The Chronicles and Memorials of Great Britain and Ireland during the Middle Ages. London, 1890.
- Lydgate, John. *John Lydgate's "Troy Book": A Middle English Iliad*. Edited by D. Smith, 2018.
- Martin, Charles Trice, ed. *Registrum Epistolarum Fratris Johannis Peckham, Archiepiscopi Cantuariensis*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- Mnich z Malmesbury. *Vita Edwardi Secundi Monachi Cuiusdam Malmesberiensis = the Life*

- of Edward the Second by the So-Called Monk of Malmesbury*. Edited by Noel Denholm-Young. London: Nelson, 1957.
- Moll, Richard J. *A Heraldic Miscellany: Fifteenth-Century Treatises on Blazon and the Office of Arms in English and Scots*. Liverpool: Liverpool University Press, 2018.
- Nennius. *History of the Britons*. Edited by John A. Giles. Cambridge: University of Cambridge Press, 2000.
- Orderic Vitalis. *Historia Ecclesiastica*. Translated by Thomas Forester . Vol. IV. London: Henry G. Bohn, 1856.
- Pierre de Langtoft. *The Chronicle of Pierre de Langtoft, in French Verse, from the Earliest Period to the Death of King Edward I*. Edited by Thomas Wright. London, 1866.
- Royal Commission. *Report on Manuscripts in the Welsh Language*. Vol. II. London, 1902.
- Stones, Edward L. G., ed. *Anglo-Scottish Relations 1174-1328; Some Selected Documents*. Oxford: Clarendon Press, 1965.
- Stubbs, William. *Chronicles of the Reigns of Edward I and Edward II. Volume 1. Annales Londonienses and Annales Paulini*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- . *Chronicles of the Reigns of Edward I and Edward II. Volume 2*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- Wace. *Le Roman de Brut: The French Book of Brutus*. Translated by Arthur Wayne Glowka. Tempe: Arizona Center for Medieval and Renaissance Studies, 2005.
- William of Newburgh. *The History of English Affairs, Book 1*. Edited by P. G. Walsh and M. J. Kennedy. Warminster: Aris & Phillips Ltd, 1994.
- Williams, Ifor, ed. *Armes Prydein. The Prophecy of Britain. From the Book of Taliesin*. Translated by Rachel Bromwich. Dublin: The Dublin Institute for Advanced Studies, 1982.
- . *Pedeir Keinc Y Mabinogi. Allan O Lyfr Gwyn Rhydderch*. Aberystwyth: University of Wales Press, 1978.

Odborná literatura

- Aberbach, David. "Myth, History and Nationalism: Poetry of the British Isles." In *Nationalism and Ethnosymbolism History, Culture and Ethnicity in the Formation of Nations*, edited by Athena S. Leoussi and Steven Grosby. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007.
- Adam-Evan, P. "Les Usages Héraldiques Au Milieu Du XIIe Siècle d'Après Le Roman de

- Troie de Benoît de Sainte Maure et La Littérature Contemporaine." *Archivum Heraldicum: Internationales Bulletin* 77 (1963).
- Adolph, Anthony. *Brutus of Troy*. Barnsley: Pen and Sword, 2015.
- Ailes, Marianne. "The Deaths of Kings and Political Propaganda in the Brut Epitome of British Library MS Egerton 3028." *Reading Medieval Studies* XLIV (2018): 41–58.
- Allan, Alison R. "Political Propaganda Employed by the House of York in England in the Mid-Fifteenth Century, 1450-1471." Thesis (Ph.D.), 1981.
- . "Yorkist Propaganda: Pedigree, Prophecy and the 'British History' in the Reign of Edward IV." In *Patronage, Pedigree and Power in Later Medieval England*, edited by Charles Ross, 171–92. Gloucester: Alan Sutton, 1979.
- Anglo, Sydney. "The 'British History' in Early Tudor Propaganda. With an Appendix of Manuscript Pedigrees of the Kings of England, Henry vi to Henry VIII." *Bulletin of the John Rylands Library* 44, no. 1 (September 1, 1961): 17–48.
- Aurell, Martin. "Geoffrey of Monmouth's History of the Kings of Britain and the Twelfth-Century Renaissance." *The Haskins Society Journal* 18 (2007).
- . "Henry II and Arthurian Legend." In *Henry II., New Interpretations*, 2007.
- . *La Légende Du Roi Arthur*. Turnhout: Brepols, 2018.
- Barrow, Geoffrey W. S., and Michael Brown. *Robert Bruce and the Community of the Realm of Scotland*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2013.
- Bartlett, Robert. *Blood Royal: Dynastic Politics in Medieval Europe*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2020.
- Berard, Christopher Michael. *Arthurianism in Early Plantagenet England: From Henry II to Edward I*. Martlesham: The Boydell Press, 2021.
- Biddle, Martin, and Sally Badham. *King Arthur's Round Table: An Archaeological Investigation*. Rochester,: Boydell Press, 2001.
- Bláhová, Marie. "The Genealogy of the Czech Luxembourgs in Contemporary Historiography and Political Propaganda." *The Medieval Chronicle* 9 (2014): 1–32.
- Bloch, R. Howard . *Etymologies and Genealogies*. Chicago: University of Chicago Press, 1986.
- Brault, Gerard J. *Early Blason. Heraldic Terminology in the Twelfth and Thirteenth Centuries: With Special Reference to Arthurian Literature*. 2nd ed. Woodbridge: The Boydell Press, 1997.
- . *Rolls of Arms of Edward I (1272-1307)*. Vol. I. Oxofrd: Boydell Press, 1997.

- Breverton, Terry. *Owen Tudor*. Amberley Publishing Limited, 2017.
- Brewer, Ebenezer Cobham. *Dictionary of Phrase and Fable*. 2nd ed., 2014.
- Bromwich, Rachel, Alfred Owen, and Brynley F Roberts. *The Arthur of the Welsh*. Cardiff: University of Wales Press, 2008.
- Broun, Dauvit. *Scottish Independence and the Idea of Britain. From Picts to Alexander III*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2013.
- Brückle, Wolfgang. "Noblesse Oblige. Trojasage Und Legitime Herrschaft in Der Französischen Staatstheorie Des Späten Mittelalters." In *Genealogie Als Denkform in Mittelalter Und Früher Neuzeit*, edited by Kilian Heck and Bernhard Jahn. Max Niemeyer Verlag, 2000.
- Bryan, Elizabeth J. "Picturing Arthur in English History: Text and Image in the Middle English Prose Brut." *Arthuriana* 23, no. 4 (2013): 38–71.
- Burke, Peter. "History, Myth, and Fiction: Doubts and Debates." In *The Oxford History of Historical Writing. Vol. 3, 1400-1800*, edited by Masayuki Sato, Edoardo Tortarolo, Daniel Woolf, and Ian Hesketh, 261–81. Oxford: Oxford University Press, 2012.
- Burrow, John. "Chaucer as Petitioner: Three Poems." *The Chaucer Review* 45, no. 3 (2011).
- Carley, James P. "Polydore Vergil and John Leland on King Arthur: The Battle of the Books." *Arthurian Interpretations* 15, no. 2 (1984): 86–100.
- Carruthers, Leo. "What Makes Breton Lays 'Breton'? Bretons, Britons and Celtic 'Otherness' in Medieval Romance." *Études Épistémè* 25 (2014).
- Chrimes, S. B. *Henry VII*. New Haven: Yale University Press, 1999.
- Conway, Agnes. *Henry VII's Relations with Scotland and Ireland 1485–1498*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- Coote, Lesley Ann. Review of *Arthurian Myths and Alchemy: the Kingship of Edward IV* / *Reviews in History*, by Jonathan Hughes. *Reviews in History*, <https://reviews.history.ac.uk/review/335>.
- . "Prophecy, Genealogy and History." In *Broken Lines. Genealogical Literature in Late-Medieval Britain and France*, edited by Raluca L. Radulescu and Edward Donald Kennedy. Turnhout: Brepols, 2008.
- Cowan, Edward J. "Myth and Identity in Early Medieval Scotland." *The Scottish Historical Review* 63, no. 176/2 (1984).
- Crick, Julia C. *Historia Regum Britannie / 4 Dissemination and Reception in the Later*

- Middle Ages*. Edited by Neil Wright. Woodbridge: Boydell & Brewer, 1991.
- . *The Historia Regum Britannie of Geoffrey of Monmouth. 3, a Summary Catalogue of the Manuscripts*. Cambridge: Brewer, 1989.
- Croenen, Godfried. "Princely and Noble Genealogies, Twelfth to Fourteenth Century: Form and Function." In *The Medieval Chronicle. Proceedings of the 1st International Conference on the Medieval Chronicle*. Brill, 1999.
- Dalton, Paul. "The Topical Concerns of Geoffrey of Monmouth's *Historia Regum Britanniae*. Prophecy, Peacemaking, and English Identity in the Twelfth Century." *Journal of British Studies* 44, no. 4 (2005): 688–712.
- Daniel, Catherine. *Les Prophéties de Merlin et La Culture Politique (XIIe-XVIe Siècle)*. Turnhout: Brepols, 2006.
- Davies, John. *A History of Wales*. London: Penguin, 2007.
- Davies, Robert R. *The Age of Conquest, Wales, 1063-1415*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- . *The First English Empire*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- . *The Matter of Britain and the Matter of England: An Inaugural Lecture Delivered before the University of Oxford on 29 February 1996*. Oxford: Clarendon Press, 1996.
- . *The Revolt of Owain Glyn Dwr*. Oxford: Oxford University Press, 1997.
- De Vaivre, Artus. "Les Trois Couronnes et Les Héralduts." *Archives Héraldiques Suisses* 88 (1974).
- Delcourt, Thierry, ed. *La Légende Du Roi Arthur*. Paris: Seuil, 2009.
- DeLong, Audrey, Alan Shepard, and Stephen D. Powell. *Fantasies of Troy: Classical Tales and the Social Imaginary in Medieval and Early Modern Europe*. *The Sixteenth Century Journal*, 2007. <https://doi.org/10.2307/20478409>.
- Dennys, Rodney. *The Heraldic Imagination*. Clarkson Potter, 1976.
- Ditmas, E. M. R. "More Arthurian Relics." *Folklore* 77, no. 2 (June 1, 1966): 91–104.
- . "The Curtana or Sword of Mercy." *Journal of the British Archaeological Association* 29, no. 1 (1966): 122–33.
- Dobson, Richard Barrie. *The Peasants' Revolt of 1381*. London: Macmillan, 1970.
- Dodwell, Charles R. *Pictorial Art of the West, 800-1200*. Yale University Press, 1995.
- Dorling, E. E. *Leopards of England and Other Papers on Heraldry (Classic Reprint)*. Forgotten Books, 2015.

- Duby, Georges. *Hommes et Structures Du Moyen Âge. Hommes et Structures Du Moyen Âge*. Boston: de Gruyter, 1987. <https://doi.org/10.1515/9783112319260-015>.
- Dumville, David N. *Britons and Anglo-Saxons in the Early Middle Ages*. Aldershot: Variorum, 1993.
- Dušan Třeštík. *Mýty Kmene Čechů*. Praha: Lidové noviny, 2003.
- Dutschke, C W. *Leaves of Gold*. Philadelphia: Philadelphia Free Library, 2001.
- Echard, Siân. *The Arthur of Medieval Latin Literature*. Cardiff: University of Wales Press, 2011.
- Eliade, Mircea. *Mýtus O Věčném Návratu*. Translated by Eva Strebingerová. Praha: Oikymenh, 2009.
- Evans, Howell T. *Wales and the Wars of the Roses*. Forgotten Books, 1915.
- Evans, Ruth. "Gigantic Origins. An Annotated Translation of de Origine Giganum." *Arthurian Literature* XVI (1998): 196–207.
- Faletta, Michael A. "Narrating the Matter of Britain: Geoffrey of Monmouth and the Norman Colonization of Wales." *The Chaucer Review* 35, no. 1 (2000): 60–85.
- Fanning, Steven. "Bede, Imperium, and the Bretwaldas." *Speculum* 66, no. 1 (January 1991): 1–26.
- Faral, Edmond. *La Legende Arthurienne*. Vol. 3. Paris: Honoré Champion, 1969.
- Finke, Laurie, and Martin B. Shichtman. "Profiting from the Past: History as Symbolic Capital in the *Historia Regum Britanniae*." *Arthurian Literature* XXII (1993): 1–45.
- Fisher, Matthew. "Genealogy Rewritten: Inheriting the Legendary in Insular Historiography." In *Broken Lines. Genealogical Literature in Late-Medieval Britain and France*, edited by Raluca L. Radulescu and Edward Donald Kennedy. Turnhout: Brepols, 2008.
- Flattun, John-Wilhelm. "The Kings' Lines and Lies: Genealogical Rolls in Mythmaking and Political Rhetoric in the Reign of Henry VII." *Konsthistorisk Tidskrift/Journal of Art History* 90, no. 9 (July 19, 2021): 1–20.
<https://doi.org/10.1080/00233609.2021.1950831>.
- Fletcher, Christopher. *Richard II*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Flood, Victoria. "Arthur's Return from Avalon: Geoffrey of Monmouth and the Development of the Legend." *Arthuriana* 25, no. 2 (2015): 84–110.
- Fox-Davies, A C. *A Complete Guide to Heraldry*. 2nd ed. London: Skyhorse publishing, 2007.

- Frońska, Joanna. "The Royal Image and Diplomacy: Henry VII's Book of Astrology (British Library, Arundel MS. 66)." *Electronic British Library Journal*, 2014.
<https://bl.iro.bl.uk/concern/articles/52b52b89-50a4-496d-b68c-c989d629e723?locale=en>.
- Fulton, Helen. "Arthurian Prophecy and the Deposition of Richard II." *Arthurian Literature* XXII (January 1, 2005): 64–83.
- . "History and Historia: Uses of the Troy Story in Medieval Ireland and Wales." In *Classical Literature and Learning in Medieval Irish Narrative*, edited by Ralph O'Connor. Cambridge: D. S. Brewer, 2014.
- . *Welsh Prophecy and English Politics in the Late Middle Ages*. Aberystwyth: University of Wales Press, 2009.
- Geaman, Kristen L. "A Personal Letter Written by Anne of Bohemia." *The English Historical Review* 128, no. 534 (2013): 1086–94.
- Graham, Michael F., and R. James Goldstein. "The Matter of Scotland: Historical Narrative in Medieval Scotland." *Sixteenth Century Journal* 25, no. 4 (1994).
- Gransden, Antonia. *Historical Writing in England, 550–1307*. Routledge, 2013.
- Gray, A. "on the Late Survival of a Celtic Population in East Anglia." *Proceedings of the Cambridge Antiquarian Society* 15, no. 1 (1911).
- Grente, Georges. *Dictionnaire Des Lettres Francaises (Le Moyen Age)*. Paris: Le Livre de Poche, 1992.
- Grierson, Philip. "The Origins of the English Sovereign and the Symbolism of the Closed Crown." *The British Numismatic Journal* 33 (January 1, 1964): 118–34.
- Guy, Ben. *Medieval Welsh Genealogy: An Introduction and Textual Study*. Woodbridge, Suffolk, UK; Rochester, Ny, USA: The Boydell Press, 2020.
- Haines, Roy Martin. *King Edward II*. Kingston: McGill-Queen's Press, 2003.
- Haskins, Charles Homer. *The Renaissance of the Twelfth Century*. Cambridge, USA: Harvard University Press, 1927.
- Hayes-Williams, Jean Anne. "The Earliest Dated Tree of Jesse Image: Thematically Reconsidered." *Athamor* XVIII (January 1, 2000): 17–23.
- Henley, Georgia, and Joshua Byron Smith. *A Companion to Geoffrey of Monmouth*. Leiden; Boston: Brill, 2020.
- Higham, Nicholas J. *King Arthur: Myth-Making and History*. London: Routledge, 2009.
- Higham, Nicholas J., and Martin J. Ryan. *The Anglo-Saxon World*. New Haven; London:

- Yale University Press, 2013.
- Hill, Ordelle G. *Looking Westward: Poetry, Landscape, and Politics in Sir Gawain and the Green Knight*. Newark: University of Delaware Press, 2009.
- Holladay, Joan A. *Genealogy and the Politics of Representation in the High and Late Middle Ages*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2019.
- Holz, Stefan G, Jörg Peltzer, and Maree Shiota. *The Roll in England and France in the Late Middle Ages*. de Gruyter, 2019.
- Hughes, Jonathan. *Arthurian Myths and Alchemy. The Kingship of Edward IV*. Phoenix Mill: Sutton Publishing Limited, 2002.
- Huizinga, Johan. *Podzim Středověku*. Praha: Paseka, 1999.
- Ingledeu, Francis. "The Book of Troy and the Genealogical Construction of History: The Case of Geoffrey of Monmouth's *Historia Regum Britanniae*." *Speculum* 69, no. 3 (July 1994): 665–704.
- Ionescu, Carla. "The Enduring Goddess: Artemis and Mary, Mother of Jesus." PhD Thesis, 2016. https://yorkspace.library.yorku.ca/xmlui/bitstream/handle/10315/32726/Carla_Ionescu_Dissertation_Manuscript.pdf?sequence=2&isAllowed=y.
- James, Jonathan, and Claus Michael Kauffmann. *English Illuminated Manuscripts 700-1500. Katalog Der Ausstellung in Der Bibliothèque Royale Albert Ier, Brüssel, 29. September Bis 10. November 1973*. Bruxelles: Bibliotheque Royale, 1973.
- Janin, Hunt, and Ursula Carlson. *Mercenaries in Medieval and Renaissance Europe*. Jefferson: McFarland, 2014.
- Jauernig, Jakub. "Prophetia de Duobus Draconibus. Merlinova Proroctví ve Středověkých Anglo-Velšských Konflikttech." Diplomová práce, 2016.
- Jauernig, Jakub, and Barbora Uchytlová. "Surrounded by Ancestors. Depiction of Luxembourg and Plantagenet Genealogies in the 14th and 15th Centuries." *Historical Studies on Central Europe* 3, no. 1 (July 2023). <https://ojs.elte.hu/hsce/issue/archive>.
- Jobson, Adrian. *The First English Revolution: Simon de Montfort, Henry III and the Barons' War*. London: Continuum, 2012.
- John Edward Morris. *The Welsh Wars of Edward I; a Contribution to Mediaeval Military History*. New York: Haskell House Publishers, 1969.
- Jones, Aled Llion. *Darogan*. Cardiff: University of Wales Press, 2013.

- Keiser, George. "A Tretys of Armes, a Revision of the „Ashmolean Tract".” *The Coat of Arms* XI, no. 1 (1996).
- Kingsford, Charles L. *The First English Life of Henry the Fifth*. Oxford, 2015.
- Klapisch-Züber, Christiane. *L'ombre Des Ancêtres. Essai Sur L'Imaginaire Médiéval de La Parenté*. Fayard, 2000.
- Koch, John T. *Celtic Culture: A Historical Encyclopedia*. Oxford: Abc-Clio, 2006.
- Laborderie, Olivier de. *Histoire, Mémoire et Pouvoir - Les Généalogies En Rouleau Des Rois d'Angleterre (1250-1422)*. Paris: Classiques Garnier, 2013.
- . "The First Manuals of English History: Two Late Thirteenth-Century Genealogical Rolls of the Kings of England in the Royal Collection." *Electronic British Library Journal*, 2014. <https://bl.iro.bl.uk/concern/articles/60418c2c-d9dd-4709-8522-07499a7ddd0a?locale=en>.
- Laffitte, Marie-Pierre. "Les Romans de La Table Ronde Dans Les Bibliothèques Médiévales et Sort Jusq'au XVIIIe Siècle." In *La Légende Du Roi Arthur*, edited by Thierry Delcourt. Paris: Seuil, 2009.
- Lapidge, Michael, and et al. *The Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England*. Oxford: Blackwell, 2004.
- Livingston, Michael. *The Battle of Brunanburh*. Liverpool University Press, 2011.
- Lofmark, Carl, and George A. Wells. *A History of the Red Dragon*. Llanrwst: Gwasg Carreg Gwalch, 1995.
- London, H. S. "Lion or Leopard?" *Coat of Arms* 2 (1953).
- Loomis, Roger Sherman. "Edward I, Arthurian Enthusiast." *Speculum* 28, no. 1 (1953): 114–27.
- MacColl, Alan. "The Meaning of 'Britain' in Medieval and Early Modern England." *Journal of British Studies* 45, no. 2 (April 2006): 248–69.
- MacDougall, Norman. *James III*. John Donald, 2009.
- Mairey, Aude. "Mythe Des Origines et Contrat Politique Chez Sir John Fortescue." In *Avant Le Contrat Social. Le Contrat Politique Dans l'Occident Médiéval (XIIIe-XVe Siècles)*, edited by François Foronda, Jean-Philippe Genêt, and Manuel Nieto. Paris: Éditions de la Sorbonne, 2011.
- Markus, Gilbert. *Conceiving a Nation: Scotland to AD 900*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2017.
- Matheson, Lister M. *The Prose Brut: The Development of a Middle English Chronicle*.

- Tempe: Medieval & Renaissance Texts & Studies, 1998.
- Maund, Kari L. *The Welsh Kings: Warriors, Warlords and Princes*. 3rd ed. Cheltenham: The History Press Ltd, 2006.
- McCann, Kathrin. *Anglo-Saxon Kingship and Political Power: Rex Gratia Dei*. Cardiff: University of Wales Press, 2018.
- McInerney, Maud Burnett. *Translation and Temporality in Benoît de Sainte-Maure's Roman de Troie*. Cambridge: D. S. Brewer, 2021.
- McWilliam, John W. "The Royal Arms of Scotland." *Coat of Arms* 185 (1999).
<https://www.theheraldrysociety.com/articles/the-royal-arms-of-scotland..>
 medieval.bodleian.ox.ac.uk. "MS. Bodl. Rolls 3 - Medieval Manuscripts," https://medieval.bodleian.ox.ac.uk/catalog/manuscript_1941.
- Meecham-Jones, Simon. "Chapter 6 Early Reactions to Geoffrey's Work." In *A Companion to Geoffrey of Monmouth*. Leiden; Boston: Brill, 2020.
- Ménard, Phillipe. "Arthur, l'Un Des Neuf Preux." In *La Légende Du Roi Arthur*, edited by Thierry Delcourt. Paris: Seuil, 2009.
- Millington, Ellen J. *Heraldry in History, Poetry, and Romance*. Classic Reprint. London: Forgotten Books, 2017.
- Moll, Richard J. "Brutus the Emperor': National and Heraldic Foundations in London, College of Arms L6." *Medieval Studies* 75 (2013).
- Monroe, W. H. "Two Medieval Genealogical Roll-Chronicles in Bodleian Library." In *Bodleian Library Records X*. Oxford: Bodleian Libraries, 1982.
- Nall, Catherine. *Reading and War in Fifteenth-Century England*. Cambridge: D. S. Brewer, 2012.
- Nejedlý, Martin. *Fortuny Kolo Vrtkavé. Lásky, Moc a Společnost ve Středověku*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2003.
- . *Středověký Mýtus O Meluzíně a Rodová Pověst Lucemburků*. Praha: Scriptorium, 2014.
- Nicholson, Oliver. *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*. Oxford University Press, 2018.
- Norbye, Marigold Anne. "Genealogies in Medieval France." In *Broken Lines. Genealogical Literature in Late-Medieval Britain and France*, edited by Raluca L. Radulescu and Edward Donald Kennedy. Turnhout: Brepols, 2008.
- Ormrod, W. Mark. *Edward III*. London: Yale University Press, 2012.
- Padel, Olivier J. *Arthur in Medieval Welsh Literature*. Cardiff: University of Wales Press,

- 2013.
- . “The Nature of Arthur.” *Cambrian Medieval Celtic Studies* 27 (1994): 1–31.
- Parsons, A. E. “The Trojan Legend in England: Some Instances of Its Application to the Politis of Times. I.” *The Modern Language Review* 24, no. 3 (1929): 253–64.
- . “The Trojan Legend in England: Some Instances of Its Application to the Politis of Times. II.” *The Modern Language Review* 24, no. 4 (1929): 394–408.
- Pastoureau, Michel. *Dějiny Symbolů v Kultuře Středověkého Západu*. Praha: Argo, 2018.
- . *Green: The History of a Color*. Princeton, Oxford: Princeton University Press, 2014.
- . *Les Armoiries*. 2. ed. Turnhout: Brepols, 1998.
- . *Modrá. Dějiny Jedné Barvy*. Prah: Argo, 2013.
- . *Red :The History of a Colour*. Princeton, Oxford: Princeton University Press, 2017.
- . *Yellow: The History of a Colour*. Princeton, Oxford: Princeton University Press, 2019.
- Peverly, Sarah L. “Genealogy and John Hardyng’s Verse Chronicle.” In *Broken Lines: Genealogical Literature in Medieval Britain and France*, edited by Raluca L. Radulescu and Edward D. Kennedy. Turnhout: Brepols, 2008.
- Pickford, C. E. “Three Crowns of Arthur.” *Yorkshire Archaeological Journal* 38 (1955).
- Prestwich, Michael. *Edward I*. New Haven; London: Yale University Press, 1997.
- Pryce, Huw. “British or Welsh? National Identity in Twelfth-Century Wales.” *The English Historical Review* CXVI, no. 468 (2001): 775–801.
- . “Owain Gwynedd and Louis VII: The Franco-Welsh Diplomacy of the First Prince of Wales.” *Welsh History Review* 19, no. 1 (January 1, 1998).
- . *The Acts of Welsh Rulers, 1120-1283*. Cardiff: University of Wales Press, 2010.
- Radulescu, Raluca L. “Yorkist Propaganda and the Chronicle from Rollo to Edward IV.” *Studies in Philology* 100, no. 4 (2003): 401–24.
- Radulescu, Raluca L., and Edward Donald Kennedy. *Broken Lines*. Turnhout: Brepols Publishers, 2008.
- Rajsic, Jaclyn. “Looking for Arthur in Short Histories and Genealogies of England’s Kings.” *The Review of English Studies* 68, no. 285 (2017): 448–70.
- Rajsic, Jaclyn, Erik Kooper, Dominique T Hoche, and Lister M Matheson. *The Prose Brut and Other Late Medieval Chronicles: Books Have Their Histories: Essays in Honour of Lister M. Matheson*. York: York Medieval Press, 2016.

- Reeve, Michael D. "The Transmission of the *Historia Regum Britanniae*." *The Journal of Medieval Latin* 1 (1991): 73–117.
- Říchová, Blanka. *Dějiny Walesu*. Praha: Lidové noviny, 2020.
- Ross, C. D. *Edward IV*. New Haven: Yale University Press, 1997.
- Ruddick, Andrea. *English Identity and Political Culture in the Fourteenth Century*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
<https://doi.org/10.1017/cbo9781139047647>.
- Růžek, Vladimír. "Dvě (Propedeutické) Studie Ze Starší České a Evropské Heraldiky I. Česká Panovnická a Šlechtická Reprezentace v Knihách Erbů, Armoriálech a Rollích Do Konce Václava IV. II. Úřad Krále Erbů Ruwieren, Václav Lucemburský a Brabantský, Heroldi, Jejich Postavení a Funkce." *Supplementum Sborníku Archivních Prací*, ročník L, no. 3 (2021).
- Sanford, Rachealle Marie. "Edward I and the Appropriation of Arthurian Legend." *Dissertation*, 2009.
- Saul, Nigel. *Richard II*. Yale: Yale University Press, 2008.
- Sayles, G. O. "The Deposition of Richard II: Three Lancastrian Narratives." *Historical Research* 54, no. 130 (1981): 257–70.
- Scattergood, V. J. *Politics and Poetry in the Fifteenth Century*. New York, 1972.
- Schmid, Susan W., and John A. Wagner. *Encyclopedia of Tudor England. Vol. 1. A - D*. Santa Barbara, 2012.
- Schroeder, Horst. *Der Topos Der Nine Worthies in Literatur Und Bildender Kunst*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1971.
- Shirota, Maree. "Neither Roll nor Codex: Accordion Genealogies of the Kings of England from the Fifteenth Century." In *The Roll in England and France in the Late Middle Ages*, edited by Stefan G. Holz, Jörg Peltzer, and Maree Shirota. Berlin, Boston: de Gruyter, 2019.
- . "Unrolling History: Fifteenth-Century Political Culture and Perceptions on the Canterbury Roll." PhD Thesis, 2015.
- Short, Ian. "Gaimar's Epilogue and Geoffrey of Monmouth's *Liber Vetustissimus*." *Speculum* 69, no. 2 (April 1994): 323–43.
- Siddons, Michael Powell. *Heraldic Badges in England and Wales*. Boydell Press, 2009.
- . *The Development of Welsh Heraldry. Vol. I*. Aberystwyth: National Library of Wales, 1993.

- . *The Development of Welsh Heraldry*. Vol. II. Aberystwyth: National Library of Wales, 1993.
- Skeat, Walter W., and Early English Text Society. *The Lay of Havelok the Dane*. Woodbridge; Rochester: Distributed For The Early English Text Society By Boydell & Brewer, 2008.
- Smith, J. Beverley. *Llywelyn Ap Gruffudd*. 2nd ed. Cardiff: University of Wales Press, 2014.
- . *Sense of History in Medieval Wales*. Aberystwyth: University College of Wales, 1991.
- Snyder, Christopher A. *An Age of Tyrants: Britain and the Britons, A.D. 400-600*. University Park, Pa.: Pennsylvania State Univ. Press, 2006.
- Spiegel, Gabrielle M. "Genealogy: Form and Function in Medieval Historical Narrative." *History and Theory* 22, no. 1 (February 1983): 43.
<https://doi.org/10.2307/2505235>.
- Stöckl, Hartmut, Helen Caple, and Jana Pflaeging, eds. *Shifts towards Image-Centricity in Contemporary Multimodal Practices*. Milton Park: Routledge, 2021.
- Stones, Edward L. G. *Anglo-Scottish Relations, 1174-1328. Some Selected Documents*. Oxford: Oxford University Press, 1965.
- . "The Mission of Thomas Wale and Thomas Delisle from Edward I to Pope Boniface VIII in 1301." *Nottingham Medieval Studies* 26 (1982): 8–28.
<https://doi.org/10.1484/j.nms.3.102>.
- Sutton, Anne F., and Livia Visser-Fuchs. *Richard III's Books: Ideal and Reality in the Life of a Medieval Prince*. Alan Sutton Publishing, 1997.
- Tatlock, J. S. P. "The Dragons of Wessex and Wales." *Speculum* 8, no. 2 (April 1933): 223–35. <https://doi.org/10.2307/2846752>.
- Taylor, Rupert. *The Political Prophecy in England*. New York, 1911.
- Trevisan, Sara. *Mythical Ancestry in World Cultures, 1400-1800*. Turnhout: Brepols, 2018.
- Tuck, Anthony. *Richard II and the English Nobility*. New York: St. Martin's Press, 1974.
- Van Alexander, Michael. *The First of the Tudors*. London: London Croom Helm, 1981.
- Van den Bergen-Pantens, Christiane. "Guerre de Troie et Héraldique Imaginaire." *Revue Belge d'Archéologie et d'Histoire de L'art* 52 (1983): 3–22.
- Vinycomb, John. *Fictitious & Symbolic Creatures in Art with Special Reference to Their Use in British Heraldry*. London, 1906.
- Wagner, Anthony Richard. *Heralds and Heraldry in the Middle Ages*. 2nd ed. Oxford:

- Oxford University Press, 2000.
- Wagner, Anthony, D. H. B. Chesshyre, Thomas Woodcock, Janet Grant, and Ian Graham. *Dictionary of British Arms*. Vol. III. Society of Antiquaries of London, 2009.
- Wagner, John A. *Encyclopedia of the Wars of the Roses*. Oxford: Abc-Clio, 2001.
- Waswo, Richard. "Our Ancestors, the Trojans: Inventing Cultural Identity in the Middle Ages." *Exemplaria* 7, no. 2 (January 1995): 269–90.
- Watson, Arthur. *The Early Iconography of the Tree of Jesse*. Oxford: Oxford University Press, 1934.
- Way, Thomas Robert, and Frederic Chapman. *Ancient Royal Palaces in and near London, Drawn in Lithography by T.R. Way, with Notes Compiled by F. Chapman*. London, 1902.
- Weiler, Björn. "Knighting, Homage, and the Meaning of Ritual." *Viator* 37 (2006): 75–299.
- . "The Commendatio Lamentabilis for Edward I and Plantagenet Kingship." In *Government and Aristocracy in the British Isles, C. 1150–1500: Essays in Honour of Michael Prestwich*, edited by Chris Given-Wilson, Ann Kettle, and Len Scales. Oxford: Boydell Press, 2008.
- Whitaker, Muriel. *The Legends of King Arthur in Art*. Woodbridge: D.S. Brewer, 1995.
- Williams, Gruffyd A. "The Bardic Road to Bosworth: A Welsh View of Henry Tudor." *Transactions of the Honourable Society of Cymmrodorion*, 1986, 7–32.
- Žůrek, Václav. "Recepce Šachového Traktátu Paulina Z Benátek v Pozdně Středověkých Čechách." *Studia Medievalia Bohemica* XI, no. 1 (2019).

Webové zdroje

- Benoit de Sainte Maure, and GonzálezNicolás. "Crónica Troyana." Library Catalog (Koha), 1350. https://rbmecat.patrimonionacional.es/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=316&query_desc=Cr%C3%B3nica%20troyana.
- Bibliothèque nationale de France. "Le Roi Arthur et Les Chevaliers de La Table Ronde." BnF Essentiels. Accessed June 15, 2023. <http://expositions.bnf.fr/arthur/grand/118.htm>.
- Blanchard, Laura. "Digital Collections: The Edward IV Roll." Free Library of Philadelphia, <https://libwww.freelibrary.org/digital/feature/medieval-edward-index>.
- Bowen, David James. "ROBIN DDU (Fl. C. 1450), Poet, Also Referred to as ' Robin Ddu Ap

- Siencyn Bledrydd of Anglesey' | Dictionary of Welsh Biography." biography.wales, <https://biography.wales/article/s-ROBI-DDU-1450>.
- Brown, Andrew, and Craig Walker. "Upton, Nicholas (c. 1400–1457), Cleric, Lawyer, and Writer on Warfare and Heraldry." Oxford Dictionary of National Biography, 2004. <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/28011>.
- Cannon, J. A. "Richmond Palace." The Oxford Companion to British History. Oxford University Press, 215AD. <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199677832.001.0001/acref-9780199677832-e-3610>.
- Cleveland Museum of Art. "Peter of Poitiers's 'Compendium Historiae in Genealogia Christi' (Pair)," October 30, 2018. <https://www.clevelandart.org/art/1973.5>.
- Encyclopaedia Britannica. "Humphrey Stafford, 1st Duke of Buckingham | Facts & Biography | Britannica." Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Humphrey-Stafford-1st-Duke-of-Buckingham>.
- Goldstein, R. James. "Bisset [Bissait], Baldred (c. 1260–1311?), Ecclesiastic." Oxford Dictionary of National Biography, 2004. <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/2475>.
- Gray, Douglas. "Lydgate, John (c. 1370–1449/50?), Poet and Prior of Hatfield Regis." Oxford Dictionary of National Biography, 2004. <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/17238>.
- Innes, Sim. "Celtic Languages." Oxford Bibliographies, 2022. <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199772810/obo-9780199772810-0115.xml>.
- Luminarium. "Philippa of Hainault, Queen of England (1314?-1369) [Queen of King Edward III]," <https://www.luminarium.org/encyclopedia/queenphilippa.htm>.
- Medieval Bodleian. "MS. Ash. Rolls 50 - Medieval Manuscripts," https://medieval.bodleian.ox.ac.uk/catalog/manuscript_205.
- Mortimer, Ian. "The Medieval Mortimer Family. An Outline Lineage." *Medieval Mortimer*. Accessed June 15, 2022. <https://www.mortimer.co.uk/family/outlinelineage.pdf>.
- Tacitus. "The Life and Death of Julius Agricola." Wikisource, 2022. <https://en.wikisource.org/wiki/Agricola>.
- Takamiya, Toshiyuki. "Christian Works: [Book of Hawking, Hunting, and Heraldry]." Cambridge Digital Library. Accessed August 17, 2022. <https://cdl.lib.cam.ac.uk/view/PR-INC-00003-J-00004-00001-03636/1>.

The Online Froissart. "(SHF § 473) an Extraordinary Incident Occurs within the King of England's Army; How John of Holand Slew Lord Richard of Stafford, and How the Earl of Stafford Came to the King for Justice." Accessed August 17, 2022.

<https://www.dhi.ac.uk/onlinefroissart/apparatus.jsp?type=summary&book=Book2>.

Thiolier, J. "Langtoft, Peter (D. In or after 1305), Augustinian Canon and Chronicler." Oxford Dictionary of National Biography, 2020.

<https://doi.org/10.1093/ref:odnb/16037>.

Tuck, Anthony. "Thomas [Thomas of Woodstock], Duke of Gloucester." Oxford Dictionary of National Bibliography, 2004. <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/27197>.

University of Canterbury, New Zealand. "Roll - Canterbury Roll - University of Canterbury - New Zealand." www.canterbury.ac.nz, 2017. <https://www.canterbury.ac.nz/canterburyroll/rolling.shtml>.

Wight, C. "Details of an Item from the British Library Catalogue of Illuminated Manuscripts." Catalogue of British National Library. Accessed August 17, 2022.

<https://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/rec-ord.asp?MSID=7514&CollID=16&NStart=200111>.

Zkratky a poznámka k použití edic

V rámci této práce využívám kritické edice, z nichž některé existují i v českém překladu. Pro samotnou práci a analýzu používám tedy často zahraniční edice a odkazuji se na ně v poznámkovém aparátu, ale pro ilustraci některých pasáží využívám již existující český překlad. Tento problém se týká hlavně *Dějin britských králů* od Geoffreyho z Monmouthu a děl Geralda z Walesu, *Putování Walesem*, *Popis Walesu* a *Dějiny a místopis Irska*. Některé již přeložené pasáže mohou být z mého pohledu zkreslující, a proto představuji vlastní verzi překladu a v poznámkovém aparátu na to upozorňuji.

Armes – Velké proroctví o Británii / Armes Prydein Fawr

Brut – ostrovní kronikářský žánr navazující na *Dějiny britských králů* případně jejich adaptace. Vychází ze jména Bruta z Tróje.

Dějiny / Geoffreyho Dějiny – Dějiny britských králů / Historia regum Britanniae

Triády – Triády ostrova Británie / Trionedd Ynys Prydein